ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

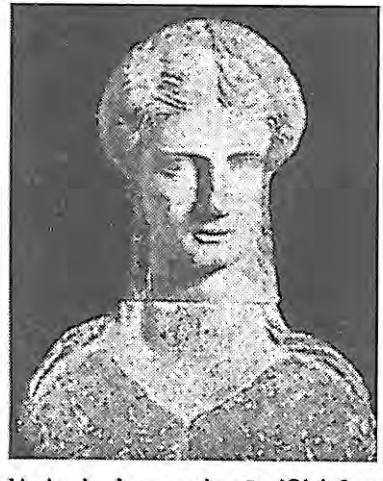

Ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ὀλύνθου

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ
ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ-ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1962 - ΤΕΥΧΟΣ 3

Στὶς 15 Σεπτεμ. 1821 ὅμως γράφουν ἕνα μακροσκελὲς γράμμα στὴν Ἱ. Κοινότητα, ὅπου κυρίως τονίζουν ὅτι δὲν μποροῦν νὰ πληρώσουν τὰ χρήματα, ποὺ τοὺς ζητοῦσαν. Ὕστερα ἀπὸ τὸ αὐστηρὸ γράμμα τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ φοβοῦνται ὅτι μπορεῖ νὰ δώση διαταγὴ νὰ καταστραφῇ ἡ Μονή τους. Ἡ ἐκτέλεση τοῦ Ρήγα τοὺς ἀνάγκαζε νὰ παίρνουν σοβαρά, ὅσα ἔγραφε καὶ διέτασσεν ὁ Ἐμμ. Παππᾶ. «Ἰδοὺ ἐξεφορτώσαμεν τὸν πόνον τῆς ψυχῆς μας, καὶ τὴν ἀδυναμίαν μας», γράφουν. «Ἐφ' ὑμῖν δὲ κεῖται τό γε νῦν ἔχον, τὸ νὰ δείξετε ἀγάπης καὶ φιλαδελφίας εἰς τὴν Λαύραν, καὶ νὰ παραβλέψετε τὰ ὑπὲρ δύναμίν της ἢ ἐκ τοῦ ἐναντίου (ὅπερ μὴ γένοιτο) τὴν ἐρήμωσιν αὐτῆς. Ἀλλ' εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ ἐξετάζων καρδίας καὶ νεφροὺς ὅστις καὶ ἂς εἶναι ἀντίδικος ἡμῶν, ἂν ἔχωμεν τὸν τρόπον καὶ δὲν βοηθῶμεν, ἢ ἀποφεύγομεν. . . Ταῦτα μὲν ἀδελφικῶς μὲ λύπην ἄμετρον, περιμένομεν δὲ ἀποκριτικὸν καὶ παρηγορητικὸν ραβάσιον ὑμῶν. . .»[210].

Δὲν ξέρομεν μὲ βεβαιότητα, ἂν ἡ Ἱ. Κοινότης μὲ τὸν πληρεξούσιον τοῦ Ἀρχηγοῦ, Χαρτοφύλακα Νικηφόρον, καὶ μετὰ τὴν ἀπάντηση αὐτὴ τῶν Λαυριωτῶν ἐπῆραν μέτρα ἐναντίον τους, καὶ ποιά. Ἂν ὅμως συνδυάσωμε τὴν ἐντολὴ τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ, νὰ ἀποφασίσουν «τὴν δικαίαν καὶ πρέπουσαν παιδείαν, καὶ περισσότερον εἰς τὸν ὅστις ἐξ αὐτοῦ φέρει . . .τὸ ἐμπόδιον», μὲ τὸ ἑξῆς ἀπόσπασμα τοῦ Δοσιθέου[211]. «Ὁ δὲ κὺρ Νικηφόρος καθίσας εἰς τὸν Τόπον τοῦ Ἄρχοντος. . . ἔρριψεν εὐθὺς δόσιμον εἰς τοὺς καλογήρους, καὶ εἰς τὸ δόσιμον αὐτὸ ἐφυλακίσθησαν πολλοί», ἴσως πρέπει νὰ δεχθοῦμεν, ὅτι ἐφυλάκισαν τότε καὶ ἀρκετοὺς Λαυριῶτες, ἐπειδὴ γιὰ ἄλλο «δόσιμον» δὲν ἐβρήκαμεν κανένα στοιχεῖο. Καὶ ἀφοῦ οἱ Λαυριῶτες κυρίως ἀρνήθηκαν νὰ πληρώσουν αὐτὸ τὸ δόσιμο, αὐτοὶ καὶ θὰ ἐφυλακίσθηκαν.

Μὲ τὶς φυλακίσεις ὅμως Λαυριωτῶν καὶ μὲ τὴν στάση γενικὰ ἀπέναντί τους αὐτῶν, ποὺ τοὺς παραμέρισαν ἀπὸ τὴ διεύθυνση τῶν Κοινῶν τοῦ Ἁγ. Ὄρους, ἡ Λαύρα, τὸ μεγαλύτερο καὶ σπουδαιότερο Μοναστήρι, ποὺ εἶχε δείξει τόσο ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν ἀγώνα, ἦταν φυσικὸ καὶ κατὰ τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ νὰ ψυχρανθῇ καὶ νὰ ἀδιαφορήσῃ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἀγώνα.

Ἂν καὶ ἄλλες Μονὲς ἀρνήθηκαν νὰ πληρώσουν τὸ ἀνάλογό τους σύμφωνα μὲ τὴν πιὸ πάνω ἀπόφαση τῆς Ἱ. Κοινότητος, δὲν τὸ ξέρομεν. Μόνον γιὰ τὴ Μ. Κουτλουμουσίου ἀπὸ ἕνα γράμμα τους πρὸς τὴν Ἱ. Κοινό-

---

[210]. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 79.

[211]. ἔ. ἀν. 205 - 6.

τητα φαίνεται, πὼς δὲν εἶχαν πληρώσει τὸ ἀνάλογό τους ὡς τὸ τέλος 'Οκτωβρίου 1821.[212]

Πάντως θὰ μαζεύτηκαν ἀρκετὰ χρήματα ἀπὸ τὶς ἄλλες Μονές, ἀφοῦ ἀπὸ τὶς 27 Αὐγούστου 1821 ἐπανέλαβαν τὴν ἐξόφληση τῶν πολιτζῶν[213] καὶ ἀπὸ τὴν πρώτη Σεπτεμβρίου ἰ. ἔ. ἄρχισαν νὰ ἐξαργυρώνουν καὶ τὶς δανειακὲς ὁμολογίες, καταβάλλοντας καὶ τὸν ἀνάλογο τόκο.[214]

'Ενῶ ὅμως εἶχαν χρήματα γιὰ νὰ ἐξοφλοῦν «τὰ παλαιὰ χρέη», ὅπως τοὺς κατηγοροῦσεν ἡ Λαύρα, δὲν ἔκριναν ἀναγκαῖο νὰ ἀνανεώσουν τὴ σύμβαση οὔτε μὲ τὸν καπετὰν 'Αναστάση τὸ Λημνιό, ποὺ τελείωνεν ἀρχὲς Σεπτεμβρίου,[215] οὔτε καὶ κανένα ἄλλο καράβι ἐπῆραν πιὰ στὴν ὑπηρεσία τους· τοὐλάχιστον δὲν βρήκαμε στὰ ἀρχεῖα τῆς 'Ι. Κοινότητος κανένα τέτοιο συμφωνητικό, ἢ ἄλλο σχετικὸ στοιχεῖο.

Καὶ γιὰ τὸ σκάψιμο ὅμως τοῦ χαντακιοῦ, ποὺ τοὺς τὸ εἶχε συστήσει ὁ 'Εμμ. Παππᾶ, δὲν εἶχαν, φαίνεται, δείξει κανένα ἐνδιαφέρον, ἀφοῦ ὁ 'Εμμ. Παππᾶ, στὶς 10 Σεπτεμβρίου ἰ. ἔ. τοὺς γράφει σχετικά.[216] «. . . Θέλετε προθυμοποιηθῆ νὰ ἀνοίξετε τὸ χανδάκι ὡς ἀναγκαῖον, ἐργάτας χωρὶς τουφεκίων ἔχετε πολλοὺς καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνοιχθῇ τὸ συντομότερον, φθάνει μόνον τὰ μοναστήρια νὰ τοὺς δίδωσι ψωμί. 'Επιθυμοῦμεν νὰ ἀκούσωμεν μίαν ὥραν πρότερον τὴν τελείωσίν του, καὶ μένομεν τὴν ἀπόκρισιν πρὸς ρέγουλάν μας».

Ὕστερα ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐντολὴ τοῦ 'Εμμ. Παππᾶ, φαίνεται πὼς ἔγινε κάποια κίνηση γιὰ νὰ συμπληρωθῇ τὸ ἄνοιγμα τοῦ χαντακιοῦ. Οἱ Λαυ-

---

212. Ἴδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 88.

213. 'Από τὶς σχετικὲς σημειώσεις στὶς πόλιτζες, (πρβλ. Ν. Στοιχεῖα ἀρ. 6) φαίνεται, ὅτι στὶς 27 Αὐγούστου 1821 ἐπληρώθηκαν τὰ ὑπολειπόμενα ἀπὸ τὴν πόλιτζα τοῦ Ρωσσικοῦ, 607 γρόσια καὶ 13 παράδες, ἀπὸ ἐκείνην τῆς Μ. Γρηγορίου, 723 γρ. καὶ 26 παρ., τῆς Μ. Καρακάλλου 2523 γρ. καὶ 26 παράδες· τὴν ἴδια μέρα εἰσπράττει καὶ ὁ καθηγούμενος 'Εσφιγμένου Εὐθύμιος γιὰ τὴν πόλιτζα, ποὺ ἦταν ἐπ' ὀνόματι τοῦ «κὺρ Θοδωρῆ», ὅλο τὸ ποσόν της, δηλ. 756 γρόσια, καὶ ὁ Ἄνθιμος 'Ιβηρίτης τὰ ὑπολειπόμενα ἀπὸ τὴν ἐπ' ὀνόματι του Πόλιτζαν 928 γρόσια. Τὴν πρώτη Σεπτεμβρίου ἰ. ἔ. πληρώνονται καὶ στὸν ἀρχιμανδρίτη Καλλίνικο Παρασκοβίκη 1500 γρ., ἴδ. ἄν. κεφ. Ζ' καὶ σημ. 163, καὶ στὸν Ζώσιμο Σιμωνοπετρίτη 6932 γρόσια. Τέλος στὶς 19 Σεπτεμβρίου ἰ. ἔ. ἐξοφλεῖται ὁλοκληρωτικὰ καὶ ἡ πόλιτζα τοῦ Παναγιώτη Κυρατζῆ, μὲ τὴν πληρωμὴ τῶν 1000 γροσίων της.

214. Στὸ 'Αρχεῖο Χιλανδαρίου ὑπάρχει λεπτομερὴς πίνακας τῶν ὁμολογιῶν μὲ τὰ ποσὰ ποὺ ἐπληρώθηκαν γιὰ κεφάλαιο καὶ τόκους, ἀνάλογα μὲ τὸν καιρὸ ποὺ τὰ ἐκράτησεν ἡ 'Ι. Κοινότης. 'Από αὐτὸν φαίνεται πὼς ἦταν δέκα τρεῖς ἐν ὅλῳ οἱ ὁμολογίες, (Ἴδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 67)

215. Στὸ συμφωνητικὸ μὲ τὸν καπετὰν 'Αναστάση Γαρουφάλου, (Ν. Στοιχεῖα ἀρ. 50) στὸ τέλος σημειώνεται: «ἔλαβον ἔτι μετρητὰ γρ. 2993 εἰς ἐξόφλησιν 1821 σεπτεμβρίου 6».

216. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 74.

ριῶτες στὶς 15 Σεπτεμβρίου ἰ. ἔ. γράφουν τὰ ἑξῆς σχετικὰ στὴν 'Ι. Κοινότητα:[217] «Τὸ ὅτι ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα ἤδη νὰ ἐξοικονομήσωμεν τὰ ἡμέτερα καὶ ὑμᾶς ἅπαντας οὐ λανθάνειν στοχαζόμεθα. Εἰς τὰ κατὰ δύναμιν ὅμως οὔτε ἀμελήσαμεν οὔτε κατὰ χρέος ἀμελοῦμεν, καθὼς καὶ εἰς τὴν περὶ χανδακίου ὑπόθεσιν σήμερον αὔριον θέλομεν ἐξαποστείλει διά τινος ἀδελφοῦ ἐργαλεῖα καὶ ὅσα ἄλλα ἔχομεν». Δὲν γράφουν ὅμως τίποτε γιὰ ψωμί· μὲ τὴν ἔλλειψη ποὺ εἶχαν ὅλα τὰ μοναστήρια καὶ μὲ τὴν φροντίδα ποὺ εἶχαν γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴ ζωοτροφία τους γιὰ τὸν χειμώνα, δὲν εἶχαν δείξει, φαίνεται, καμιὰ προθυμία νὰ στείλουν ψωμὶ γιὰ τοὺς ἐργάτες, ποὺ θὰ ἄνοιγαν τὸ χαντάκι. Ἔτσι καὶ τὸν 'Οκτώβριο 1821 τὸ ἔργο εἶχε μείνει ἀσυμπλήρωτο, ἀφοῦ ὁ 'Εμμ. Παππᾶ στὶς 20 'Οκτωβρίου ἰ. ἔ. παραγγέλνει πάλι στὴν 'Ι. Κοινότητα». «...Πρὸ πάντων σᾶς λέγομεν νὰ ἐπιμεληθῆτε νὰ ἀνοιχθῇ τὸ χανδάκι μίαν ὥραν πρότερον διότι δὲν ἠξεύρομεν τὶ τέξεται ἢ ἐπιοῦσα».[218]

Γιὰ τὴν προμήθεια σταριοῦ, ποὺ ἦταν τόσο ἀναγκαία γιὰ τοὺς 'Αγιορεῖτες, δὲν εἶχαν γίνει ὅλον αὐτὸν τὸν καιρὸ σπουδαῖες ἐνέργειες, ἂν καὶ ὁ 'Εμμ. Παππᾶ προτοῦ νὰ γυρίσῃ στὴν Κασσάνδρα τοὺς εἶχε δώσει ἀρκετὲς ἐλπίδες, πὼς θὰ τοὺς ἔστελνεν ἀπὸ ἐκεῖ, καί, ἐνῶ ἀκόμη ἔμενεν ὁ 'Εμμ. Παππᾶ στὶς Καρυές, εἶχαν στείλει ἀπεσταλμένους τους μὲ τὴν γολέτα τῆς Μ. 'Εσφιγμένου διὰ νὰ προμηθευθοῦν ἀπὸ τὰ ἐπαναστατημένα μέρη καὶ νησιὰ τῆς νότιας 'Ελλάδας[219].

'Ο 'Εμμ. Παππᾶ στὶς 29 Αὐγούστου 1821 τοὺς εἶχε γράψει[220]: «Εἴδομεν.... καὶ ὅσα περὶ σίτου μᾶς σημειοῖτε περὶ οὗ καὶ σᾶς λέγομεν, ὅτι τοῦτο ἦτον ἔργον ἐδικόν μας, χωρὶς ἐσεῖς νὰ μᾶς τὸ γράψητε... 'Αλλὰ τὰ πράγματα ἐρχόμενοι τὰ εὕρομεν, παρ' ὅ,τι τὰ ἐνομίζομεν, πολλὰ διαφορετικά, ὡς θέλετε πληροφορηθῆ καὶ παρὰ τοῦ ἰδίου τοῦ τε Γεροκαθηγουμένου τοῦ 'Ιεροῦ Κοινοβίου τοῦ Ξενοφῶντος, καὶ τοῦ καθηγουμένου τοῦ Καρακάλλου κὺρ Νεκταρίου. Ὅθεν καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν διὰ τὴν ἐνταῦθα ἔλλειψιν νὰ γενῇ οὐδεμία πρόβλεψις».

Ὅπως βλέπομεν καὶ τὸν 'Εμμ. Παππᾶ τὸν ἀπασχολεῖ πολὺ τὸ ζήτημα τῆς ἐξοικονομήσεως σταριοῦ, ἀλλὰ ὡς μόνον τρόπο γιὰ νὰ συγκεντρωθῇ σιτάρι, τόσο στὴν Κασσάνδρα, ὅσο καὶ στὸ Ἅγ. Ὄρος, βρίσκει νὰ πᾶν ἄνθρωποι καὶ ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη στὴν 'Ορμύλιαν «διὰ νὰ βάλωμεν τοὺς καρποὺς τῶν γεννημάτων εἰς χεῖρας[221]».

---

217. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 79.
218. Νέα Στοιχεῖα 86.
219. Ἴδ. ἀνωτέρω.
220. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 63.
221. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 66.

Παρὰ τὴν ἔντονη ὅμως προσταγὴ τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ, «νὰ εὐγάλετε Σερδαρέους... καὶ νὰ συναθροίσητε κάθε προεστὸν ἑκάστου χωρίου, καὶ νὰ τὸν ὑποχρεώσητε κοινῶς νὰ συναθροίσῃ ὅλους τοὺς στρατιώτας τοῦ χωρίου του· καὶ νὰ φθάσουν εἰς τὸν εἰρημένον τόπον τῆς Ὁρμηλίας τὸ συντομώτερον διὰ τὴν αἰτίαν ὅπου σᾶς γράφομεν τῶν καρπῶν - ἂν δέ τις καὶ δὲν ὑπακούσῃ, εἴπατε εἰς αὐτὸν ὅτι ν' ἀναχωρῇ μὲ τὴν φαμελίαν του ἀπὸ τὸ ἅγιον Ὄρος»[221], δὲν φαίνεται ὅτι ἐτόλμησαν ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος νὰ βγοῦν ἔξω ἀπὸ τὴν μεγάλη βίγλα. Στοιχεῖα πάντως σχετικὰ μὲ μιὰ τέτοια προσπάθεια δὲν βρέθηκαν.

Καὶ οἱ Παρθένιος Ξενοφωντινὸς καὶ Γρηγόριος Γρηγοριάτης, κατορθώνουν μὲν νὰ στείλουν στὶς 3 Σεπτεμβρίου 1821 «μὲ τὸ σιτάρι τῶν Ἁγίων Ἰβηριτῶν κοιλὰ σιταρίου χίλια», ἀλλὰ προσθέτουν: «ἀπὸ.. τὸ σιτάρι ὅπου σᾶς στέλλομεν, θέλετε δώσει ἑκατὸν κοιλὰ σιτάρι εἰς οὓς γράφομεν εἰς τὸ ἰδιαίτερον κατάστιχον ὀνομαστί, καὶ παρακαλοῦμεν νὰ δοθῇ ἀγογγύστως διότι μᾶς τὰ ἐπρόφθασαν τὰ ἄσπρα των..[222]», ἀλλὰ μὲ τόσο σιτάρι δὲν μποροῦσαν νὰ ἱκανοποιηθοῦν οἱ ἀνάγκες τοῦ Ἁγ. Ὄρους σὲ τρόφιμα.

Ἄλλο ζήτημα ποὺ εἶχε συστήσει, προτοῦ νὰ φύγῃ, ὁ Ἐμμ. Παππᾶ, ἦταν καὶ ὁ ἔλεγχος τῆς κινήσεως τῶν μοναχῶν. Ἡ Ἱερὰ Κοινότης πραγματικὰ στὶς 23 Αὐγούστου 1821 ἐκοινοποίησεν ἐγκύκλιο στὶς 20 Μονές, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποίαν δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ βγῇ κανεὶς ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος «ἄνευ κοινοσφραγίστου συστατηρίου, δηλωτικοῦ τῆς κοινῆς ἡμῶν εἰδήσεως γράμματος». Ἂν κανένας προσπαθοῦσε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ Ἁγ. Ὄρος χωρὶς τέτοιαν ἄδεια καὶ τὸν ἔπιαναν, «ὁ τοιοῦτος νὰ παιδεύεται ἀνηλεῶς (sic), καὶ ἅπασα ἡ αὐτοῦ περιουσία, εἴτε κινητή, εἴτε ἀκίνητος, νὰ ἐξουσιάζεται ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τοῦ ἑαυτοῦ μοναστηρίου»[223].

Ὁ Ἐμμ. Παππᾶ ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴν ἀπόφαση αὐτὴ τῆς Ἱ. Κοινότητος, τοὺς ἀπαντᾷ: «Ἡ προσταγὴ τῶν πασαπορτίων νὰ διενεργῆται ἐντόνως· δηλαδὴ χωρὶς πασαπόρτι νὰ μὴν ἀπέρχηται κανεὶς εἰς κανὲν μέρος καὶ ἕκαστον πασαπόρτι νὰ δίδεται μὲ ἰσχυρὰν τοῦ Μοναστηρίου εἰς τὸν καθένα, ἂν εἶναι ἢ μοναστηριακὸς ἢ Κελλιάτης τοῦ αὐτοῦ Μοναστηρίου διὰ νὰ φυλάττεται ἡ τάξις, καὶ ἑκάστου ὄνομα νὰ γράφεται εἰς τὸν κώδικα ὅστις παίρνει πασαπόρτι»[224].

Ἡ Λαύρα ὅμως ἔκαμε στὶς 2 Σεπτ. 1821 μιὰ μικρὴ ἀλλὰ καὶ σωστὴ παρατήρηση..«Περὶ δὲ τῆς κοινῆς διαταγῆς καὶ ἀποφάσεως τῆς Κοινότητος διὰ τοὺς ἐξερχομένους τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τὸ ὁποῖον ἦτον καὶ ἔκπαλαι..,

---

[222]. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 70. Καὶ ἀπὸ μεταγενέστερη ὅμως ἐπιστολὴ τοῦ Γρηγορίου Γρηγοριάτη φαίνεται πὼς δὲν ἔστειλαν ἄλλο σιτάρι (πρβλ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ 81).

[223]. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 60.

[224]. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 63.

ἡμεῖς εἰδοποιήσαμεν τοὺς ἡμετέρους ἀσκητάς, καὶ ἄς προσέχωσιν εἰς τοῦτο, πρὸς δὲ τῶν εἰς Κασσάνδραν ἀπελθόντων συναδέλφων μας μ' ὅλον ὅτι εἶχον ἀναχωρήσει πρὸ τοῦ ἐγκυκλίου ραβασίου δὲν φεύγωσι παντελῶς ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἀλλὰ στέλλονται εἰς μοναστηριακὰς ὑπουργίας, καὶ εἰς τοιαύτας περιστάσεις ὄντες ἡμεῖς εἰς τὸν πλέον μεμακρυσμένον τόπον τοῦ Ἁγίου Ὄρους, δὲν προφθάνομεν πολλάκις νὰ διενεργῶμεν τὸ αὐτὸ διὰ τὴν βίαν τῶν καϊκίων, ὅθεν ὡς πρὸς τοὺς διὰ μοναστηριακὴν ὑπουργίαν στελλομένους παρ' ἡμῶν, ἄς μὴν παρατηρεῖται τοῦτο, διὰ δὲ τοὺς λοιποὺς φυγάδας εἴμεθα καὶ ἡμεῖς δαβατζῆδες».[225]

Στὴν ἐγκύκλιο ὅμως τῆς Κοινότητος γιὰ τὰ «πασαπόρτια» εἶχε προστεθῆ[226]: «Τὸ δὲ συστατήριον γράμμα, θέλει εἶναι ἐσφραγισμένον τῇ τῆς καθ' ἡμᾶς κοινότητος τετραμερεῖ σφραγῖδι .... καὶ οὐχὶ διὰ τῆς νεοκατασκευασθείσης ὅτι μένει ἐκείνη ἄκυρος, καὶ εἰς οὐδὲν περὶ τῶν τοιούτων συστατηρίων γραμμάτων λογιζομένη, διὸ καὶ ὅσα πεγιάζια ἐλάβετε προλαβόντες ἐσφραγισμένα τῇ νεοκατασκευασθείσῃ σφραγῖδι μένουν καὶ αὐτὰ ἄκυρα, καὶ εἰς οὐδὲν λογιζόμενα». Σημαίνει ἄραγε αὐτὸ ὁλοκληρωτικὴ κατάργηση τῆς ἐπαναστατικῆς σφραγίδας τοῦ Ἁγ. Ὄρους, ἢ ἀπέβλεπαν μονάχα στὴν ἀκριβὴ ἐφαρμογὴ τῆς ἀποφάσεως γιὰ τὸν ἔλεγχο τῶν μοναχῶν, ποὺ θὰ ἤθελαν νὰ βγοῦν ἀπὸ τὸ Ἅγ. Ὄρος; Ἕνα εἶναι βέβαιο, ὅτι σὲ ὅλο τὸ Ἅγ. Ὄρος μονάχα ἕνα ἔγγραφο βρήκαμε μὲ τὴν ἐπαναστατικὴ σφραγίδα. Αὐτὸ βέβαια μπορεῖ νὰ ἦταν συνέπεια τῆς ὑποταγῆς, ποὺ ἀκολούθησεν ἀργότερα. Μπορεῖ ὅμως καὶ αὐτοί, ποὺ διηύθυναν μετὰ τὸν παραμερισμὸ τοῦ Ρήγα στὸ Ἅγ. Ὄρος, μὲ τὶς νέες κατευθύνσεις ποὺ ἀκολουθοῦσαν, νὰ σκέφθηκαν νὰ καταργήσουν τὴν ἐπαναστατικὴ σφραγίδα, καὶ νὰ ἄρχισαν νὰ ἐξαφανίζουν κάθε ἔγγραφο ποὺ εἶχε τὴ σφραγίδα αὐτή, ἐπειδὴ θὰ μποροῦσε νὰ ἀποτελέσῃ ἀργότερα ἀναμφισβήτητη ἀπόδειξη τῆς ἐνεργοῦ συμμετοχῆς τῶν Ἁγιορειτῶν στὴν ἐπανάσταση.

Καὶ τὸ ὅτι δὲν διατηρόταν πιὰ ὁ πρῶτος ἐνθουσιασμὸς γιὰ τὴν ἐπανάσταση μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ ὅσα γράφει ὁ Δοσίθεος γιὰ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς κινήσεως σχετικὰ μὲ τὴν ἐξόρμηση τῶν ἐπαναστατῶν ἀπὸ τὸ Ἅγ. Ὄρος καὶ γιὰ τὴν ὅλη διαγωγή τους[227].

«Καὶ ἦτον νὰ ἰδῇ τότε τις ὅλους αὐτοὺς κατὰ τὴν ψυχήν, μὲ τὶ σκοπὸν καὶ λογισμὸν ὁ καθεῖς ἐπροπορεύετο καὶ ἀκολουθοῦσε, ὅλοι δηλαδὴ αὐτοὶ ἠκολούθουν διὰ νὰ ἀξιωθοῦν δόξης καὶ τιμῆς. Τοὐτέστι ἄλλος διὰ νὰ γείνῃ τῆς περιφήμου ἐκείνης Θεσσαλονίκης αὐθέντης· ἄλλος ἀρχιστράτη-

---

225. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 68.
226. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 60.
227. ξ, ἀ, σ. 204.

γος ἐπάνω εἰς πεζοὺς καὶ καϐϐαλαραίους· ἄλλος πάλιν νὰ γίνῃ Μητροπολίτης· καὶ ἄλλος Ἐπίσκοπος. Μέ τοιαύτας λοιπὸν φαντασίας κινούμενοι οἱ πλανεμένοι, ἢ καλλίτερον νὰ εἰπῶ οἱ ἀπὸ ἀϐλεψίαν μεθυσμένοι ἔλυσαν τὰ ἄλυτα καὶ ἐσυγχώρησαν ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἀσυγχώρητα, καὶ ἐκαταλοῦσαν τὰ κρέατα μικροί τε καὶ μεγάλοι, κατὰ τὰς διωρισμένας νησιτείας τοῦ χρόνου. Τετράδας λέγω καὶ παρασκευὰς καὶ μὲ τοιοῦτον παράνομον τρόπον ἐφαντάζονταν νὰ ἐπάρουν τὴν τιμήν, καὶ τὸ Κράτος τῆς ὀθωμανικῆς ὑψηλῆς καὶ κραταιᾶς βασιλείας».

Σ' αὐτὰ ἀντικατροπτίζεται καθαρὰ ὁ Ἁγιορείτης, ποὺ δὲν φαίνεται νὰ ἔχῃ ἀνεπτυγμένη σὲ μεγάλο βαθμὸ τὴν ἐθνικὴ του συνείδηση, θαυμάζει τὴν «Ὑψηλὴν καὶ κραταιὰν Ὀθωμανικὴν βασιλείαν» καὶ νιώθει ὀργὴ καὶ ἀπέχθεια κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, ποὺ δὲν φυλάγουν «τὰς διωρισμένας νησιτείας».

Ἀλὰ καὶ αὐτοί, ποὺ διηύθυναν πιὰ στὸ Ἅγ. Ὄρος μετὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ Ρήγα, δὲν φαίνεται ἀπὸ τὶς ἐνέργειές τους νὰ ἐνδιαφέρωνται τόσο γιὰ τὴ συνέχιση τοῦ ἀγώνα. Ἀφήνουν, ὅπως εἴδαμε, τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο τὰ καράϐια ποὺ εἶχαν στὴν ὑπηρεσία τους· τὰ χρήματα, ποὺ συγκεντρώνονται στὸ ταμεῖο τῆς Ἱ. Κοινότητος, τὰ διαθέτουν γιὰ τὴν ἐξόφληση τῶν πολιτζῶν καὶ τῶν ὁμολογιῶν· καταργοῦν τὴν ἐπαναστατικὴ σφραγίδα· δὲν φροντίζουν γιὰ τὸ ἄνοιγμα τοῦ χανδακιοῦ καὶ μόνο στὴν ἐξασφάλιση τῆς ζωοτροφίας τους ἀποϐλέπουν. Ἂν ὅμως δείχνουν τόσο λίγο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τοῦ Ἁγ. Ὄρους ἀπὸ ἐπιδρομὲς τῶν Τούρκων, ὑποχρεωτικὰ θὰ διερωτηθῇ κανείς, μήπως εἶχαν στὸ νοῦ τους κανένα ἄλλο τρόπο, ποὺ θὰ τοὺς ἐξασφάλιζε τὴ ζωὴ καὶ τὰ καταγώγιά τους;

Ὁ μόνος τρόπος, ποὺ μποροῦσε νὰ σωθῇ τότε τὸ Ἅγ. Ὄρος, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴ καὶ ναυτικὴ δύναμη, ποὺ τόσο ϐρίσκομε νὰ τὴν παραμελοῦν, ἦταν τὸ νὰ τοὺς δοθῇ ἀμνηστεία ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν ἐξουσία.

Δὲν φαίνεται καθόλου πιθανὸ πὼς οἱ Ἁγιορεῖτες εἶχαν καταλήξει στὴν ἀπόφαση νὰ συνθηκολογήσουν μὲ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὸν Αὔγουστο ἢ τὸν Σεπτέμϐριο. Θὰ εἶχαν ὅμως ἀρχίσει ἀπὸ τότε, ἴσως καὶ πιὸ μπροστά, ἂν καὶ ὄχι τελείως ἀπροκάλυπτα, νὰ ἀντιμετωπίζουν καὶ αὐτὴ τὴ λύση. Γιατὶ ἀπὸ τὶς ἀρχὲς ἀκόμη Ἰουλίου 1821, ὅπως μαθαίνουμε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ἐμμ. Παππᾶ, οἱ Τοῦρκοι εἶχαν στείλει «γραμματοφόρον μὲ γράμματα» στὸ Ἅγ. Ὄρος [228]. Καὶ κατὰ τὸν αὐστριακὸν Πρόξενο, ποὺ ἔμενε στὴν Θεσσαλονίκη, καὶ ὁ ἀναπληρωτὴς τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης εἶχεν ἀρχίσει ἐνέργειες γιὰ νὰ δοθῇ ἀμνηστεία στοὺς ἐπαναστάτες, καὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐ-

---

[228] Ἰδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 40.

φαίνετο νὰ ἀπέκρουαν τελείως μιὰ τέτοια λύση, ἀφοῦ εἶχαν ἐπιτρέψει νὰ ἀνοιχθοῦν ξανὰ οἱ ἐκκλησίες στὴ Θεσσαλονίκη καὶ πολλοὶ Ἕλληνες εἶχαν ἀφεθῆ ἐλεύθεροι.[229] Μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου λοιπὸν καὶ μὲ τὴν συνέχιση τοῦ ἀγώνα, ποὺ τόσον ἐστοίχιζε, ὁλοένα καὶ περισσότεροι θὰ ἐσκέπτονταν, πὼς θὰ ἦταν καλύτερο γιὰ τὸ Ἅγ. Ὄρος, ἂν θὰ μποροῦσε νὰ ξαναβρῆ τὸ Ὄρος τὴν παλιὰ ἡσυχία καὶ τάξη, ποὺ ἀπελάμβανεν ὑπὸ τὴν τουρκικὴ κυριαρχία.

Θὰ ἰδοῦμεν στὰ ἑπόμενα, πῶς καὶ πότε κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῆ καὶ νὰ ἐπικρατήση ἡ ἄποψη αὐτή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Ο ΣΚΛΗΡΟΣ ΑΓΩΝΑΣ ΤΟΥ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΠΠΑ

Ὅταν ὁ Ἐμμ. Παππᾶ ἀρχὲς τοῦ Ἰουνίου 1821 ξεκίνησεν ἀπὸ τὸ Ἅγ. Ὄρος μὲ τὶς δυνάμεις, ποὺ εἶχαν συγκεντρωθῆ στὸν λαιμὸ τοῦ Ἄθωνα, οἱ ἐπιτυχίες, ποὺ εἶχαν τὸ δεύτερο δεκαπενθήμερο τοῦ Μάη οἱ ἐπαναστάτες τοῦ Πολυγύρου, τῆς Κασσάνδρας κλπ., ἔκαμαν αὐτὸν καὶ πολλοὺς ἄλλους νὰ ἐλπίζουν, πὼς πολὺ γρήγορα θὰ κατώρθωναν οἱ ἐπαναστάτες νὰ προχωρήσουν ἀπὸ διάφορα σημεῖα πρὸς τὴν Θεσσαλονίκη.[230]

Ἀφοῦ ὅμως ὁ Μπαϊρὰμ πασὰς κατὰ τὰ μέσα Ἰουνίου 1821 μὲ τὶς χιλιάδες τοῦ τακτικοῦ του στρατοῦ σκόρπισε τοὺς ἄνδρες τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ στὴν Ρεντίνα καὶ ἐπειδὴ προχωρώντας ἔκαιαν τὰ χωριὰ καὶ σκότωναν, ὅσους Χριστιανοὺς συναντοῦσαν μπροστά τους, ἄνδρες γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἔσπευδαν πρὸς τὶς τρεῖς γλῶσσες τῆς Χαλκιδικῆς, ἐλπίζοντας, πὼς ἐκεῖ θὰ βρίσκαν σωτηρία.[231]

Τότε καὶ ὁ Ἐμμ. Παππᾶ, ποὺ ἀπὸ τὴ Ρεντίνα εἶχεν ὑποχωρήσει στὸν Παλύγυρο,[232] ἔστειλε τὸν Ρήγα Μάνθο γιὰ νὰ ἐμποδίση τοὺς Τούρκους νὰ περάσουν τὸ στενὸ τοῦ Ἄθωνα,[233] καὶ ὁ ἴδιος ἦλθε στὶς Πόρτες τῆς Κασσάνδρας, ὅπου μὲ πρόχειρα ἔργα προσπάθησε μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἐπαναστάτες, ποὺ εἶχαν συγκεντρωθῆ ἐκεῖ, νὰ ἐξασφαλίση τὴν ἄμυνα τοῦ στενοῦ.[234] Καὶ στὸν ἰσθμὸ τοῦ Λογκοῦ (Σιθωνίας) μαζεύτηκαν καὶ ἐδῶ ἀρκε-

---

229. Ἴδ. Lascaris M ἔ, ἀ. (Balkania VI σ. 149) ἀρ. V μὲ χρονολογίαν 1/13 Σεπτεμβρίου 1821.

230. Πρβλ. ἀν. ἀν. κεφ. Γ' κ. ἀ.

231. Ἴδ. ἀν. κεφ. Δ'. Πρβλ. καὶ Βασιλικοῦ Β. Ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Χαλκιδικῆς τοῦ 1821. Χρονικὰ τῆς Χαλκιδικῆς τ. 2. σελ. 19.

232. Ἴδ. ἀν. κεφ. Δ'.

233. Ἴδ. ἀν. κεφ. Δ'.

234. Ἴδ. ἀν. κεφ. Δ'.

τοὶ πολεμιστὲς γιὰ νὰ ἐμποδίσουν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ τοὺς Τούρκους νὰ προχωρήσουν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τῆς χερσονήσου.[235]

Ὁ Ἐμμ. Παππᾶ εἶχε ζητήσει ἀπὸ τοὺς Προϊσταμένους τῆς Μονῆς Παντοκράτορος νὰ παραδώσουν κανόνια στὸν καπετὰν Ἀθανάση γιὰ νὰ ἐνισχύση μ' αὐτὰ τὴν ἄμυνα τοῦ στενοῦ τῆς Κασσάνδρας[236] καὶ στὸ Ἅγ. Ὄρος ἀπὸ τὶς 17 Ἰουνίου 1821 εἶχαν ἀρχίσει νὰ ἀνοίγουν τάφρο στὸν Πρόβλακα.[237]

Μὲ τὴν ἀντίσταση, ποὺ συνάντησαν οἱ Τοῦρκοι στὰ Βασιλικὰ καὶ σὲ ἄλλα μέρη τῆς Χαλκιδικῆς καὶ καθὼς τοὺς ἀπασχόλησεν ἀρκετὲς μέρες ἡ διαρπαγὴ καὶ καταστροφὴ τῶν ἑλληνικῶν χωριῶν, δόθηκεν ἀρκετὸς καιρὸς στὸν Ἐμμ. Παππᾶ καὶ ἐκείνους, ποὺ μαζεύτηκαν γύρω του, γιὰ νὰ ὀχυρώσουν ἀρκετὰ τὶς Πόρτες. Καί, ὅταν στὶς 26 Ἰουνίου 1821 οἱ Τοῦρκοι ὑπὸ τὸν Ἀχμὲτ μπέη τοὺς ἐπετέθησαν, ἐκεῖνοι μπόρεσαν νὰ τοὺς ἀπομακρύνουν μὲ ἀρκετὲς ἀπώλειες τῶν Τούρκων.[238] Ἀλλὰ καὶ τὴν ἑπομένη - 27 Ἰουνίου ἰ. ἔ. -, ἀναγκάσθηκαν οἱ Τοῦρκοι τοῦ Ἀχμέτ μπέη νὰ ὑποχωρήσουν στὸ Μυριόφυτο, τὴ βάση τους, ἀπὸ τὴν Ὁρμύλια, ὅπου οἱ Χριστιανοὶ τοὺς ἀντιτάχθηκαν σθεναρά, ὅταν τοὺς ἐπετέθηκαν καὶ ἐκεῖ οἱ Τοῦρκοι.

Ὁ Ἐμμ. Παππᾶ ἔσπευσε νὰ ἀνακοινώση καὶ τὶς δυὸ ἐπιτυχίες τῶν ἐπαναστατῶν στοὺς Ἁγιορεῖτες,[239] στὶς 27 Ἰουν. 1811, ἐνῶ ἀπὸ τὴν προηγούμενη μέρα, 26 Ἰουνίου 1821, γιὰ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνη, τοὺς εἶχε γράψει:[240] «Σήμερον ἔφθασε τὸ ἀπὸ Ὀλύμπου στράτευμα, τὸ ὁποῖον ἐμηνύσαμεν, καὶ πλοῖα ἐπίτηδες ἐστείλαμεν δι' αὐτό, ὅπως ἡμεῖς μὲ αὐτὸ τὸ στράτευμα διὰ ξηρᾶς κτυπῶμεν τὸ οὐρδὶ τῶν ἐχθρῶν, ἔχον σερασκέρην τὸν Ἀχμέτμπεϊ καὶ κατατροπώσωμεν αὐτό, καὶ περαιτέρω σὺν Θεῷ προχωρήσωμεν, τὰ δὲ ἁρμαμέντα διὰ θαλάσσης καὶ φθάσωμεν θείᾳ βοηθείᾳ ἕως εἰς τὸ κάστρον τῆς Θεσσαλονίκης».

Πραγματικὰ ὅμως ὁ Ἐμμ. Παππᾶ ἀνησυχοῦσεν ἐξαιρετικά, γιατὶ ἀργοῦσαν νὰ τοῦ ἔρθουν οἱ ἐνισχύσεις σὲ ἄνδρες ἀπὸ τὸν Ὄλυμπο καὶ γιατὶ εἶχε μεγάλη ἔλλειψη πυρομαχικῶν, ὡς καὶ κανονιῶν καὶ πυροβολητῶν. Στὶς 27 Ἰουνίου 1821 γράφει στοὺς Ἁγιορεῖτες:[241] «Ἕως αὔριον περιμένομεν καὶ τὰ ἀπὸ Ὀλύμπου στρατεύματα, διὰ τὰ ὁ-

---

235. Πρβλ. ἀν. κεφ. Ε'.

236. Ἴδ. ἀν. κεφ. Δ'.

237. Ἴδ. ἀν. κεφ. Ζ'.

238. Ἴδ. ἀν. κεφ. Ε'. Πρβλ. Γ. Σούλη. Ἡ Θεσ/νίκη κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἑλλ. ἐπαναστάσεως (Μακεδονικὰ Β', σελ. 585).

239. Ἴδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 33.

240. Ἴδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 31.

241. Ἴδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 33.

ποῖα καὶ ἐστείλαμεν αὐτοῦθεν πλοῖα διὰ τὴν μετακόμισίν των, καὶ κατὰ τὸ ἑσπέρας σήμερον ἐφάνησαν ἐρχόμενα. . .»

Ἀλλὰ καὶ τὸ καΐκι, ποὺ εἶχε στείλει γιὰ νὰ φέρῃ μπαρούτι, δὲν ἐρχόταν καὶ ἡ ἔλλειψη μολυβιοῦ καὶ χαρτιοῦ εἶναι τέτοια, ὥστε γράφοντάς τους στὸ ἴδιο γράμμα γιὰ νὰ τοῦ στείλουν καὶ ἀπὸ τὰ δυό, καταλήγει μὲ τὴν ἑξῆς θερμὴ παράκληση, ὅπου φαίνεται καὶ ἡ ἀγωνία, ποὺ τὸν κατέχει. «Μὴν ἀμελήσητε, ἅγιοι πατέρες, νὰ προθυμοποιηθῆτε εἰς τὴν τούτου ἐκτέλεσιν, (δηλ. τὴν ἀποστολὴν 500 ὀκ. μολυβιοῦ), ὡς ἀναγκαίου εἰς ἡμᾶς διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ὁμογενῶν μας, καὶ κατατρόπωσιν τῶν ἀπίστων ἐχθρῶν Καὶ μὴ διστάσητε ὅλως, ἂν δὲν εὕρητε ἄχυτον, καὶ εὐγάλετε πλάκας ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ μὴ τὸ νομίσητε ὡς ἁμάρτημα, διότι ἐκτὸς ὅπου πάλιν μετὰ ταῦτα αἱ πλάκες εἰς τὸν τόπον των ἐμβαίνουσι, καὶ μισθὸς λογίζεται παρὰ Θεοῦ μέγιστος, διότι ὡς προείπομεν, καὶ ἡ σωτηρία διὰ αὐτοῦ τῶν ὁμογενῶν μας γίνεται, καὶ κατατρόπωσις τοῦ ἐπαράτων ἐχθρῶν μας ἐνεργεῖται... Ὅθεν καὶ ὅσον τάχιστα περιμένομεν ταύτας τὰς πεντακοσίας ὀκ. ἐπὶ τοῦ παρόντος μὲ τὸ παρὸν ἐπίτηδες καΐκιον, καὶ μὴν ἀμελήσητε, ἀλλὰ δείξατε τὴν προθυμίαν σας διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ὁμογενῶν μας ἀδελφῶν χριστιανῶν, χωρὶς νὰ ἀργοπορήσῃ τὸ καΐκιον οὔτε κἂν μίαν ἡμέραν διὰ τὴν ἀνάγκην, ἣν ἔχομεν διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ μὲ τὸ ζητούμενον μίαν ὥραν πρότερον».

Ἄλλη αἰτία γιὰ νὰ στενοχωρῆται ὁ Ἐμμ. Παππᾶ εἶναι ὅτι, ἐνῶ εἶχε κανόνια, τοῦ ἔλειπαν οἱ πυροβολητές: «Καὶ ἄλλοτε σᾶς ἐγράψαμεν περὶ τοπτζίδων», προσθέτει σὲ ὑστερόγραφο στὸ ἴδιο γράμμα, «καὶ μᾶς ἀποκρίθητε, ὅτι εἶσθε εἰς φροντίδα διὰ νὰ μᾶς τοὺς ἀποστείλητε, πλὴν ἕως τὴν σήμερον ἀκόμη δὲν μᾶς ἦλθον· διὸ μὲ τὸ παρὸν καΐκιον νὰ κάμητε κάθε τρόπον νὰ μᾶς στείλητε δέκα τοπτζίδες διότι μᾶς εἶναι ἀναγκαῖοι, καὶ τοὺς περιμένομεν ἀφεύκτως».

Ἐνῶ ὅμως τοῦ στέλνουν τὶς 500 ὀκ. τὸ μολύβι ἀπὸ τὸ Ἅγ. Ὄρος, τοῦ ἐξαντλεῖται σχεδὸν ὅλο τὸ μπαρούτι ποὺ εἶχε μὲ τὶς νέες ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων στὶς ἀρχὲς τοῦ Ἰουλίου, πράγμα ποὺ τὸν κάνει πάλιν νὰ ἀγωνιᾷ φοβερά. Ἀναγκάζεται λοιπὸν νὰ ζητήσῃ καὶ μπαρούτι ἀπὸ τοὺς Ἁγιορεῖτες. Στὶς 5 Ἰουλίου 1821, ἀφοῦ τοὺς ἔγραψε γιὰ τὶς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων, ποὺ εἶχαν ἀποκρούσει, κατόπιν προσθέτει:[242] «Προχθὲς. . . ἐγράφομεν ὑμῖν, ὅτι ἀπὸ τὸ μπαροῦτι, ὅπου σᾶς ἦλθε νὰ μᾶς στείλητε μερικὸν διὰ νὰ προφθάσωμεν, ἕως οὗ νὰ μᾶς ἔλθῃ τὸ ἐδικόν μας ὅπου περιμένομεν, ὥρᾳ τῇ ὥρᾳ καὶ πάλιν σᾶς τὸ ἐπιστρέφομεν. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἡ ἀνάγκη δὲν μᾶς συγχωρεῖ νὰ περιμένωμεν τὴν αὐτόθεν ἀποστολήν του.... καὶ τὸ ὅπερ περιμένομεν μπαροῦτι (διὰ τὸ ὁποῖον ἐπίτηδες ἐστείλαμεν πλοῖον, καὶ μετρητὰ

---

242. Ἴδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 40.

οὐκ ὀλίγα), ἕως σήμερον δὲν μᾶς ἦλθεν, καὶ ἡ ἀνάγκη ὡς εἴπομεν, μεγάλη, ὅτι. . . .ὅσον εἴχομεν. . . .εἰς τούτους τοὺς δύο πολέμους. . . . σχεδὸν ἐτελείωσε κὶ ἂν ἀκόμη μίαν φορὰν ὁρμήσουν οἱ ἐχθροὶ εἰς τὰ ᾧδε. . . δὲν θέλει γείνει τρόπος ἀπαντήσεως, καὶ ἑπομένως, ὅπερ μὴ γένοιτο, δουλεία καὶ σφαγὴ ἄφευκτος ἁπάντων τῶν ἐγκατοίκων καὶ ὅλων τῶν καταφυγόντων ἐκ τῶν πέριξ χωρίων ἀδελφῶν χριστιανῶν. διὰ τοῦτο ἐπίτηδες στέλλομεν τὸ παρόν. . . καϊκιον . . . καὶ ἀξιοῦμεν τὴν ὑμετέραν πανοσιότητα χωρίς τινος ἀργοπορίας νὰ μᾶς στείλητε δι' αὐτοῦ ἑκατὸν ὀκάδας μπαροῦτι. . . . Νὰ μὴ γίνῃ ἀργοπορία, πατέρες, ἅγιοι! εἰς τὴν τούτου ἀποστολήν, ἀλλὰ καθὼς λάβετε τὸ παρόν μας, τὴν ἰδίαν ἡμέραν νὰ ξεκινήσητε τὸ καϊκιον μὲ τὸ μπαροῦτι διὰ νὰ μὴ μᾶς εὕρῃ ὁ ἐχθρὸς κενούς, καὶ χαθοῦν τοσαῦται ψυχαὶ καὶ οὗτος ὁ τόπος...».

Ὕστερα ἀπὸ αὐτά, ποὺ γράφει ἐδῶ ὁ Ἐμμ. Παππᾶ, δὲν εἶναι, ὑποθέτω, δύσκολο νὰ ἐννοήσουμε, πόση θὰ ἦταν ἡ ἀπογοήτευση καὶ ἡ στενοχώρια του, ὅταν οἱ Ἁγιορεῖτες, μετὰ ἀπὸ τὶς τόσες παρακλήσεις του, τοῦ ἔστειλαν μονάχα δέκα ὀκάδες μπαροῦτι. Ὅλη ἡ πικρία, ποὺ τὸν ἐκυρίευσεν, ἐκφράζεται στὴν ἀπάντησή του τῆς 9 Ἰουλίου 1821:[243] «δὲν ἔπρεπε καὶ αὐτὸ τόσον νὰ μᾶς τὸ στείλητε».

Καὶ δύσκολα συγκρατεῖ τὸ θυμό του, γιατὶ ὡς τὴν ἡμέρα ἐκείνη ,δηλ. στὶς 9 Ἰουλίου 1821, ἀκόμη δὲν τοῦ εἶχαν στείλει τοὺς πυροβολητὲς γιὰ τὰ κανόνια:[243] «Διὰ τοὺς τοπτζίδες ὅπου πολλάκις σᾶς ἐγράψαμεν, καὶ μᾶς ἀποκρίθητε, ὅτι θέλετε μᾶς τοὺς στείλει, καθὼς καὶ πρὸ ἡμερῶν τὰ αὐτὰ ἐγράφετε περὶ αὐτῶν, ἕως τώρα δὲν τοὺς εἴδομεν οὔτε τοὺς ἀνθρώπους διὰ γκιβερτζιλέ. διὸ χωρὶς ἀμελείας νὰ φροντίσητε διὰ τὴν ταχίστην ἀποστολὴν τόσον τῶν τοπτζίδων, ὅσον καὶ τοῦ διὰ τὸν γκιβερτζιλέ, ὅπου τοὺς περιμένομεν ὡς ἀναγκαίους μὲ πρῶτον».

Τὸ τὶ θὰ γίνεται τώρα στὴν ψυχὴ τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ, τὶ ἀνησυχίες καὶ σκέψεις καὶ φόβοι θὰ τὸν ἐκυρίευσαν ὅταν, μὲ ὅσα συνέβαιναν τότε στὸ Ἅγ. Ὄρος, οὔτε ἀπάντηση δὲν θὰ ἔδωκαν, δὲν εἶναι νομίζω, ἀδύνατο νὰ συμπεράνῃ κανείς, ἀφοῦ μάλιστα σκεφθῇ, πὼς ἀπὸ τὶς ἀρχὲς Ἰουλίου 1821 εἶχε πληροφορηθῆ ὁ Ἐμμ. Παππᾶ, πὼς οἱ Τοῦρκοι εἶχαν στείλει ἀπεσταλμένο τους μὲ γράμματα πρὸς τοὺς Ἁγιορεῖτες.[244]

Τὶ ἄλλο μποροῦσαν νὰ τοὺς γράφουν οἱ Τοῦρκοι, παρὰ ὅτι θὰ τοὺς ἔδιδαν ὑποσχέσεις, ἂν θὰ δέχονταν νὰ ξαναγυρίσουν στὴν κατάσταση τῆς εἰρήνης καὶ ἡσυχίας, ποὺ βρίσκονταν, προτοῦ νὰ λάβουν καὶ αὐτοὶ μέρος στὸν ἀγώνα;

---

243. Ἴδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 41.
244. Ἴδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 40.

Μήπως λοιπὸν ἡ ὅλη στάση τῶν 'Αγιορειτῶν τελευταῖα καὶ ἡ σιγή τους αὐτὴ ἦταν ἀποτελέσματα ἀποφάσεώς τους γιὰ νὰ ἀφήσουν τὸν ἀγώνα;

Καὶ ἡ ἀγωνία τοῦ 'Εμμ. Παππᾶ γίνεται πιὸ ἰσχυρὴ ἀπὸ τὰ μέσα 'Ιουλίου 1821, ὁπότε ὁ Γιουσοὺφ μπέης εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη στὴν Κασσάνδρα καὶ εἶχεν ἀναλάβει ὁ ἴδιος τὴ διοίκηση τῶν τουρκικῶν δυνάμεων, ποὺ εἶχαν συγκεντρωθῆ ἐκεῖ.[245]

Μάλιστα μετὰ τὶς σφοδρὲς ἐπιθέσεις ποὺ ἐνήργησαν οἱ Τοῦρκοι κατὰ τῆς ἀμυντικῆς γραμμῆς τοῦ 'Εμμ. Παππᾶ στὶς 24 καὶ 25 'Ιουλίου 1821,[246] ὁ 'Εμμ. Παππᾶ ἀποφασίζει νὰ πάη ὁ ἴδιος στὸ "Αγ. Ὄρος, γιὰ νὰ ξεκαθαρίση τὴν ἐκεῖ κατάσταση.[247]

Μποροῦμεν ἔτσι νὰ ἐννοήσωμεν, πῶς, στὴν ψυχικὴ κατάσταση ποὺ βρισκόταν, ἔφθασε καὶ στὸ σημεῖο νὰ ἐκτελέση τὸν Ρήγα, πρᾶγμα ποὺ θὰ τὸν ἐστενοχώρησεν κατόπιν ἐξαιρετικά.

'Αλλά, ὅσο καὶ ἂν τοῦ ἐστοίχισε ψυχικὰ ἡ ἐκτέλεση αὐτή, τὸ νὰ ἐπιτύχη, ἔστω καὶ φαινομενικά, νὰ ἐπιβάλη τὴ θέλησή του στὸ "Αγ. Ὄρος ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως στὴν Μακεδονία, αὐτὸ τὸν καθησύχαζε κάπως ἀπὸ τοὺς φόβους καὶ τὶς ἀγωνίες, ποὺ εἶχε πρὶν πάη.

Καὶ ὅταν κατὰ τὰ μέσα Αὐγούστου 1821 γύρισε στὴν Κασσάνδρα,[248] βρῆκε τὴν κατάσταση ἐκεῖ ἀρκετὰ εὐχάριστη. Γιατὶ τὸν καιρό, ποὺ ἔλειπεν, εἶχαν ἔρθει ἀρκετὰ ἑλληνικὰ καράβια καὶ οἱ ἐπαναστάτες εἶχαν κατορθώσει νὰ ἀποκρούσουν ἐπανειλημμένες ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων, τόσο ἀπὸ τὴ στεριά, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα.[249]

Τότε ὁ 'Εμμ. Παππᾶ ἐνήργησε μιὰ ἐπιτυχὴ αἰφνιδιαστικὴ ἀπόβαση καὶ ἐπίθεση κατὰ τῶν Τούρκων, ποὺ βρίσκονταν πίσω ἀπὸ τὸ μέτωπο. 'Ως ἑξῆς περιγράφει στὶς 19 Αὐγούστου 1821 τὴν ἐπιχείρηση αὐτὴ ὁ ἴδιος στὴν 'Ι. Κοινότητα:[250] «'Ημεῖς ἐνταῦθα ἐλθόντες, δὲν ἐλείψαμεν νὰ βάλλωμεν

---

245. Ἴδ. Μ. LASCARIΣ ἔ. ἀ. σ. 148 ΙΙ. Κατὰ τὴν ἔκθεση τοῦ αὐστριακοῦ προξένου στὴ Θεσ/νίκη, ὁ Γιουσοὺφ μπέης ἄφηνε τὴ Θεσ/νίκη στὶς 14/26 'Ιουλίου 1821, γιὰ νὰ ἀναλάβη ὁ ἴδιος τὴ διοίκηση τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων τῆς Κασσάνδρας. Πρβλ. γ. Γ. Σούλη ἔ. ἀν.

246. Ἴδ. Μ. LASCARIΣ ἔ, ἀ. σ. 148 ΙΙ.

247. Ἴδ. ἀν. κεφ. Ζ'.

248. Ἴδ. ἀν. κεφ. Η'.

249. Ἴδ. Μ. LASCARIΣ ἔ. ἀ. σ. 148 - 9 IV.

250. Ἴδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 57. Σχετικὴ εἶναι καὶ μιὰ ἐπιστολὴ κάποιου γερο Ζαχαρία πρὸς τοὺς Παντοκρατορινοὺς (Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 58). Σύμφωνα μ' αὐτὴν εἶχαν βγῆ μονάχα 500 καὶ ὄχι 700, ὅπως γράφει ὁ 'Εμμ. Παππᾶ. 'Ακόμη ἀπὸ τὸ γράμμα αὐτὸ τοῦ Γερο - Ζαχαρία μαθαίνομεν, πῶς οἱ Τοῦρκοι ἦταν 1500 καὶ οἱ "Ελληνες ἦταν 1000. "Αν καὶ δὲν ἔχει χρονολογία τὸ γράμμα αὐτό, ἀπὸ τὸ περιεχόμενό του δὲ μένει καμιὰ ἀμφιβολία, πῶς θὰ ἔχη γραφῆ λίγες μέρες μετὰ ἀπὸ τὴν ἀπόβαση στὸν "Αγ. Μάμα.

εἰς πρᾶξιν ὅσα ἐπωφελῆ μὲν εἰς τὸ στρατόπεδόν μας, βλάπτοντα δὲ εἰς τοὺς ἐχθρούς. ὅθεν καὶ χθὲς ἐξεβάλομεν διὰ καϊκίων ἕως ἑπτακοσίους στρατιώτας, γενναίους ὅμως, εἰς τὸν ἅγιον Μάμαντα καὶ ἐκεῖθεν μὲ ἀπαραδειγμάτιστον ἡρωϊκήν των γενναιότητα ὥρμησαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἐθανάτωσαν ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους, καὶ ἂν ἤθελον καὶ τὰ καράβια, συνδράμει ἄφευκτα ἠθέλαμεν τοὺς ἀφανίσει ἐξ ὁλοκλήρου, καὶ νὰ τοὺς καταδιώξωμεν ἐντεῦθεν μέχρι Θεσσαλονίκης, καὶ εἶναι ἐλπὶς νὰ γενῇ τὸ τοιοῦτον».

Ὅπως βλέπομεν, ὁ Ἐμμ. Παππᾶ εἶναι ἐνθουσιασμένος ἀπὸ τὴν γενναιότητα τῶν ἀνδρῶν του, ὄχι ὅμως καὶ ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ τῶν καραβιῶν στὴν ἐπιχείρηση αὐτή.[251] Γι' αὐτὸ στὸ ἴδιο γράμμα συνεχίζοντας παραγγέλνει: «. . . Θέλετε ξεκινήσει νὰ ἔλθῃ αὐτόθεν καὶ ἡ Ὑδριώτικη Γουλέτα, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐξουσιάσωμεν τῶν ἐχθρῶν τὰ καράβια, τὰ ὁποῖα διασώζονται ἐνταῦθα εἰσέτι ἀβλαβῆ. Ὅθεν καὶ χωρὶς ἀργοπορίας νὰ προλάβητε νὰ ξεκινήσητε καὶ τὴν Γουλέταν καὶ τὸ μπαροῦτι, ὡς ἀναγκαῖα ἀμφότερα, μὲ τὸν παρόντα Γεώργιον Σκιαθίτην. διότι χωρὶς νὰ ἔλθῃ ἡ Γουλέτα, τὰ καράβια τὰ ἰδικά μας, ἂν καὶ πολλά, δὲν ἠμποροῦν νὰ κατορθώσουν τίποτε».

Καὶ ὅταν τοῦ ἦρθεν ἡ εἴδηση, πὼς δὲν εἶχαν πιὰ στὴν ὑπηρεσία τους οἱ Ἁγιορεῖτες τὴν γολέτα τοῦ Βόκου, ἐκεῖνος τοὺς γράφει στὶς 29 Αὐγούστου 1821 σὲ ὑστερόγραφο.[252] «Ἡ Γουλέτα σᾶς ἦτο ἀναγκαία καὶ ἔπρεπε νὰ τὴν συμφωνήσητε, διότι δέκα σκοπελίτικα, ἢ ἄλλα τόσα λήμνια δὲν ἀξίζουν μὲ τὴν Γουλέταν καὶ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἡμᾶς ἐδῶ. διότι ἐδῶ ἦταν εἰκοσιπέντε πρίκια καὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ κάμουν τίποτε εἰς τρία παλιοκάραβα τοῦ ἐχθροῦ, πλὴν γέγονε δὲν ἀπογίνεται».

Ἐκεῖνο ὅμως, ποὺ βασανίζει περισσότερο ἀπὸ ὅλα τὸν Ἐμμ. Παππᾶ, εἶναι ἡ ἔλλειψη τοῦ μπαρουτιοῦ. Στὶς 19 Αὐγούστου ἰ. ἔ., ἀμέσως μετὰ τὴν περιγραφὴ τῆς ἀποβάσεως στὸν Ἅγ. Μάμα, συνεχίζοντας γράφει:[253] «Πλὴν ἡ ἔλλειψις τῶν πολεμικῶν ἐφοδίων μᾶς ἀναχαιτίζει τὴν προθυμίαν καὶ συστέλλει τὴν γενναιότητα τῶν στρατιωτῶν μας, καὶ ἡ μέχρι τοῦδε ἀργοπορία τῶν ἐδικῶν μας καὶ ἀπὸ Ὕδρας, καὶ ἀπὸ Τρίκερα....μᾶς δίδει ὑποψίαν τινὰ μήπως οἱ ἐχθροὶ λαβόντες τὴν χθεσινὴν φθοράν των αἰτίαν, συνέλθουν πολὺ περισσότεροι παρὰ τοὺς πρώτους καὶ ὁρμήσουν καθ' ἡμῶν, καὶ μᾶς προξενήσουν βλάβην τινὰ ἀπευκτέαν, ὄντας κενοὺς τῶν πολεμικῶν ἐφοδίων. διὰ τοῦτο λοιπὸν μὲ πρόνοιάν μας στέλλομεν μὲ ἐπίτηδες καΐκι τὸν

---

[251]. Καὶ ὁ Γερο-Ζαχαρίας δὲ γράφει μὲ ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὰ Σκοπελίτικα καράβια.

[252]. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 63

[253]. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 57.

ἐπιφέροντα τὸ παρόν μας νὰ ἐξοικονομήσητε αὐτόθεν. . . ἑκατὸν ὀκ. μπαροῦτι, καὶ νὰ μᾶς τὸ στείλητε διὰ τοῦ ἀνθρώπου μας, ὅσον τάχιστα διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ προλάβωμεν τὸν ἐπικείμενον ἡμῖν κίνδυνον τῶν ἐχθρῶν. Προθυμοποιηθῆτε ἅγιοι πατέρες, καθὼς καὶ ἄλλοτε, διὰ νὰ ἐκπληρώσητε καὶ ταύτην μας τὴν αἴτησιν ὡς ἀναγκαίαν παρὰ τὰς ἄλλας, καὶ θέλετε μᾶς ὑποχρεώσει τὰ μέγιστα».

Εὐτυχῶς ἀπὸ τὸν ἀρχιμανδρίτη Γρηγόριον Κουτλουμουσιανόν, ποὺ εἶχε σταλῆ ἀπὸ τὸ Ἅγ. Ὄρος, ἐνῶ ὁ Ἐμμ. Παππᾶ ἦταν ἀκόμη ἐκεῖ, μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ περάσῃ καὶ ἀπὸ τὰ Τρίκερα, ὥστε νὰ στείλῃ ὅσον τὸ δυνατὸν συντομώτερα μπαρούτι στὸ Ἅγ. Ὄρος, εἶχαν ἔλθει στὸ Ἅγ. Ὄρος ἑκατὸν ἑβδομήντα ὀκ. μπαροῦτι[254] καὶ ἔτσι μπόρεσαν νὰ στείλουν ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Κασσάνδρα τὶς ἑβδομήντα, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος ὁ Ἐμμ. Παππᾶ στὶς 29 Αὐγ. 1821.[255]

Ἡ ἄρνηση ὅμως τῶν Λαυριωτῶν πρῶτα καὶ τῶν Κουτλουμουσιανῶν ἀργότερα νὰ δεχθοῦν τὴν ἀπόφαση τῆς πλειοψηφίας τῆς Ἱ. Κοινότητος, γιὰ νὰ δανείσουν οἱ Μονὲς τὸ ταμεῖον τῆς Κοινότητος μὲ 60 χιλ. γρόσια, ἔφερεν ἀρκετὲς στενοχώριες στὸν Ἐμμ. Παππᾶ. Καὶ ἡ ἀπόφασή του, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπιμονὴ τῶν Λαυριωτῶν στὴν ἄρνησή τους, νὰ ἐπιβάλῃ ἡ Ἱ. Κοινότης «εἰς αὐτὴν (τὴν Λαύραν) τὴν δικαίαν καὶ πρέπουσαν παιδείαν, καὶ περισσότερον εἰς τὸν ὅστις ἐξ αὐτοῦ φέρει ἰδιαιτέρως ὅλον τὸ ἐμπόδιον», ἀσφαλῶς ὄχι μονάχα σ' αὐτόν, ἀλλὰ καὶ στὸν πληρεξούσιό του στὸ Ἅγ. Ὄρος, χαρτοφύλακα Νικηφόρον, ἐδημιούργησε πολλὲς στενοχώριες.[256]

Καί, ἐνῶ ὁλοένα καὶ περισσότερο ἀπασχολοῦσε τὸν Ἐμμ. Παππᾶ, τὸ πῶς θὰ ἐξοικονομοῦνταν ἀπὸ σιτάρι, τόσο οἱ Ἁγιορεῖτες, ὅσο καὶ ἐκεῖνοι ποὺ βρίσκονταν στὴν Κασσάνδρα,[257] τὸν ἀνησυχοῦσε πολὺ καὶ τὸ ὅτι δὲν εἶχαν στὴν ἀμυντικὴ γραμμὴ τῆς Κασσάνδρας μεγάλα κανόνια γιὰ νὰ κρατοῦν σὲ ἀρκετὴν ἀπόσταση ἀπὸ αὐτὴν τοὺς Τούρκους. Γι' αὐτὸ στὶς 31 Αὐγούστου 1821 γράφει στὴν Ἱ. Κοινότητα:[258] «Καὶ αὖθις σᾶς γράφομεν περὶ τῶν κανονίων ὅπου εὑρίσκονται εἰς τὸ Βατοπαίδι καὶ εἰς Λαύραν νὰ ἐπιμεληθῆτε νὰ μᾶς ἐξαποσταλῶσιν ὅσον τάχιστα ἀντάμα καὶ δέκα κανονιέρους τοὺς πλέον ἐπιτηδειοτέρους διότι οἱ ἐχθροὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν εἰς ἡμᾶς μεγάλων κανονίων ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ πλησιάζουν εἰς τὰ μετιρίζια λοιπὸν τὸ συντομώτερον νὰ προφθάσουν διὰ νὰ τοὺς ἀπομακρύνωμεν, ἀλλέως ὁ Θεὸς νὰ τοὺς ἀποτυφλώσῃ».

---

254. Ἴδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 58.
255. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 63.
256. Ἴδ. ἀν. κεφ. Η'.
257. Ἴδ. ἀν. κεφ. Η'.
258. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 66.

Ἡ Ἰ. Κοινότης τότε ἔσπευσε νὰ γράψῃ σχετικὰ καὶ στὴ Λαύρα καὶ στὸ Βατοπέδι καὶ ἀπὸ τὴν Λαύρα τῆς ἀπαντοῦν στὶς 2 Σεπτεμβρίου 1821 μὲ τὰ ἀκόλουθα:[259] «. . . καὶ περὶ τοῦ κανονίου, ἐπειδὴ μέλλουσι νὰ στείλωσι καὶ οἱ ἅγιοι βατοπεδινοὶ μὲ καΐκιον τὸ ἰδικόν τους, ἂς ἀπεράσῃ τὸ καΐκιον ἐκεῖνο ἀπὸ τὸν ἀρσανᾶν μας διὰ νὰ λάβῃ καὶ τὸ παρ' ἡμῶν ζητούμενον διὰ νὰ ὑπάγωσι καὶ τὰ δύο ὁμοῦ εἰς τὰ ἐκεῖσε».

Δὲν ξέρομεν γιὰ ποιὸ λόγο δὲν ἔγινεν αὐτό, ποὺ ἔγραφαν ἀπὸ τὴν Λαύραν, ἀλλὰ τοὺς ἔγραψαν πάλιν ἀπὸ τὴν Ἰ. Κοινότητα νὰ στείλουν μὲ δικό τους καράβι τὸ κανόνι τους, καὶ ἡ Λαύρα τοὺς ἀπαντᾷ στὶς 15 Σεπτεμβρίου 1821:[260] «. . . διὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ κανονίου μὲ πᾶσαν εὐχαρίστησιν ἤθελε σταλθῆ καὶ ὁ κολοβός μας κατὰ τὴν κοινὴν ὑμῶν ἀπόφασιν. διὰ τοῦτο ἂς ἔχομεν περὶ τούτου τὴν ἀδελφικὴν ὑμῶν συγγνώμην. ἄλλοτε καθ' ὃν καιρὸν εἰσακουόμεθα εἰς τοὺς ἔξω ἡμετέρους, καὶ μᾶς ὑπετάσσοντο, ἀντὶ ἑνὸς δυὸ καΐκια εἴχομεν εἰς δούλευσιν τοῦ κοινοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἤδη λέγουσι, τὸ οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἂς εἶναι εὐχαριστία εἰς ὅσους ἴσως τοὺς ὑπερασπίζονται καὶ τοὺς ὁδηγοῦσι».

Ἂν, καὶ πότε ἐπῆγε τὸ κανόνι, ποὺ εἶχε ζητήσει ὁ Ἐμμ. Παππᾶ ἀπὸ τὴ Λαύρα, ὅπως καὶ ἐκεῖνο ποὺ ἤθελεν ἀπὸ τὸ Βατοπέδι, δὲν ἔχομεν ὑπ' ὄψη μας στοιχεῖα, ποὺ νὰ τὸ μαρτυροῦν. Ἀπ' ἐναντίας ἀπὸ μιὰν ἀπόδειξη, ποὺ τὴν ὑπογράφουν ὁ χαρτοφύλαξ Νικηφόρος καὶ ὁ προηγούμενος Ξηροποτάμου καὶ ἐπιστάτης Καλλίνικος, ποὺ βρίσκεται στὴν Ἰ. Μονὴ Διονυσίου, φαίνεται πὼς ἀπὸ τὴν Μονὴ αὐτὴ «ἐβαρκαρίσθη» κατὰ τὶς 10 Σεπτεμβρίου ἰ. ἔ. ἕνα μεγάλο κανόνι γιὰ τὴν Κασσάνδρα.[261]

Γενικὰ γιὰ τὴν ὀχύρωση τῆς ἀμυντικῆς γραμμῆς τῆς Κασσάνδας καὶ γιὰ τὰ κανόνια ποὺ εἶχαν τοποθετηθῆ σ' αὐτὴν ὁ Ν. Κασομούλης, ποὺ τὴν ἐπισκέφθηκε στὶς 17 Σεπτεμβρίου 1821 γράφει τὰ ἀκόλουθα, ἂν καὶ ὄχι καὶ τόσο σαφῆ.[262] «Ἕως ὅτου νὰ γίνουν τὰ γράμματα, χάριν περιεργείας ἐπῆγα εἰς τὰ ὀχυρώματα εἰς τὸν ἰσθμόν. . . (εἶδα) καὶ τὸν κυκλοειδὲς τάφρον πλησιάζοντα εἰς τὸ ἔξω χαράκωμα τῶν ὀχυρωμάτων, τὰ ὁποῖα ἦσαν πρόχειρα ἐπισκευασμένα ἀπὸ μιὰ σειρὰν ἁμαξῶν ἀλληλενδέτων καὶ γεμισμένα ἀπὸ χῶμα καὶ μὲ σκοπιαῖς (βίγκλαις) εἰς τὴν κορυφήν, παρομοίως καὶ παρὰ μέσα, ὥστε ἐσχημάτιζον δύο ὀχυρώματα. Εἰς τὸ ἀριστερὸν εἶχαν δύο κανόνια καὶ ἕνα καλόγηρον πυροβολιστὴν - ποῦ καὶ ποῦ ἔρριπτεν - καὶ ἕνα κανόνι ξύλινον. Οἱ ἐχθροὶ εἶχαν τοποθετημένον τὸ στρατόπεδόν τους ἀντι-

---

259. Νέα Στοιχεῖα 68.
260. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 79.
261. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 73.
262. Ν. Κασομούλη, Ἀπομνημονεύματα Α' σελ. 149.

'Ολύμπου, ὥστε νὰ βγοῦν πιὰ φανερὰ στὸν ἀγώνα καὶ ὅλοι μαζὶ νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης.

Τὰ σχέδια ὅμως αὐτὰ ἔμελλαν νὰ ματαιωθοῦν μὲ οἰκτρὴ ἀποτυχία τῆς ἀποβάσεως. Σχετικὰ πρῶτα ὁ Ν. Κασομούλης γράφει τὰ ἑξῆς:[270] «Μᾶς ἐδιηγήθησαν ἔπειτα (οἱ πλοίαρχοι) ὅτι εἰς τὴν μάχην τῶν 15 Σεπτ. (πρὸ δύο ἡμέρας) ἀπότυχαν εἰς τῆς ἐξόδου τὸ κίνημα ὅτι ἐφονεύθησαν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μας, καὶ ὅτι ἂν ἔλειπαν τὰ πλοῖα, ἐχάνετο τὸ πᾶν».

Καὶ ὁ αὐστριακὸς πρόξενος στὴ Θεσσαλονίκη στὴν ἔκθεσή του τῆς 18/30 Σεπτεμβρίου 1821 γράφει:[271] «Ὁ πασᾶς ἔκαμε γνωστὴ τὴν εἴδηση γιὰ μιὰ πλήρη νίκη ποὺ ἐκέρδισεν ὁ Γιουσοὺφ μπέης, πληροφορημένος γιὰ μιὰ ἀπόβαση 600 Ἑλλήνων πρὸ τῆς Κασσάνδρας, εἰς βάρος τους. Ἡ ἀκρίβεια αὐτῆς τῆς ἀνακοινώσεως ἐπιβεβαιοῦται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν αἰχμαλώτων ποὺ ἔφεραν ἀπὸ ἐκεῖ (καὶ ποὺ πρόκειται νὰ ἐκτελεσθοῦν), καὶ ἀπὸ πολλὰ αἱματόφυρτα τρόπαια ποὺ συναντᾷ τὸ μάτι κανενός, ὅπου κι' ἂν γυρίσῃ. Στὴν Πύλη τοῦ Βαρδάρη (ὅπως τὴν λὲν) ἦταν κεφάλια πάνω σὲ λόγχες. . . » Ἀπὸ τὴν ἔκθεση αὐτὴ μαθαίνομεν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἔκταση τῆς φοβερῆς αὐτῆς ἀποτυχίας τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὴν κυρία αἰτία της, ὅτι δηλ. ὁ Γιουσοὺφ μπέης εἶχε πληροφορηθῆ ἀπὸ προηγουμένως τὸ σχέδιο τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ.

Ἂν καὶ ἀπὸ αὐτὰ δὲν φαίνεται, πῶς εἶχε πληροφορηθῆ ὁ Γιουσοὺφ μπέης τὰ σχέδια τῶν Ἑλλήνων, μποροῦμεν ὅμως νὰ τὸ συμπεράνωμεν ἀπὸ τὰ ἑξῆς ὅπου μᾶς διηγεῖται ὁ Ν. Κασομούλης:[272] «Εἰς Κασσάνδραν ἔμαθα τὴν σύστασιν μιᾶς γερουσίας (τοῦ) Ἀρειοπάγου μὲ τὴν ὁποίαν ἀνταπεκρίνετο κάποιος Γιαννιὸς προεστὸς Κασσάνδρας, καὶ ἀντενεργοῦσεν εἰς τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ ὡς διευθυνόμενος ἀπὸ τὸν Ὑψηλάντην». Ὥστε ἡ πολεμική, ποὺ εἶχαν ἀρχίσει ὁ Ἀλεξ. Μαυροκορδᾶτος καὶ ὁ Φωκίων Νέγρης κατὰ τοῦ Δ. Ὑψηλάντη στὴ νότιο Ἑλλάδα, εἶχε ξαπλωθῆ καὶ ὥς τὴν Κασσάνδρα καὶ εἶχε δημιουργήσει ἰσχυρὴ ἀντίδραση κατὰ τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ, ποὺ ξέρουμε πόσο στενὲς σχέσεις εἶχε μὲ τὸν Δ. Ὑψηλάντη. Ἀλλὰ καὶ ὥς ποιὸ σημεῖο προχωροῦσεν ἡ ἀντίδραση αὐτὴ κατὰ τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ, ὁ ἴδιος ὁ Ν. Κασομούλης μᾶς ἀφήνει νὰ τὸ εἰκάσωμεν ἀπὸ τὸ ἑξῆς ἐπεισόδιο, ποὺ μᾶς διηγεῖται, πὼς συνέβη ἐκεῖ τὴν νύχτα τῆς17—18 Σεπτεμβρίου 1821:[273] «Τὴν νύκτα εἰδοποίησαν τὸν Ἐμμ. Παππᾶ», διηγεῖ-

---

[270]. ἔ. ἀ. σ. 148.

[271]. M. LASCARIS ἔ. ἀ. σ. 149 VI. Πρβλ. καὶ Βασιλικοῦ Β. ἔ. ἀ. (Χρονικὰ τῆς Χαλκιδικῆς Α'. σελ. 21). Μήπως τὰ κεφάλια ποὺ βρέθηκαν τελευταῖα στὴν ὁδὸν Μοναστηρίου, εἶναι ἀπὸ τότε;

[272]. ἔ. ἀ. σ. 149.

[273]. ἔ. ἀ. σ. 150.

ται ὁ Ν. Κ., «ὅτι ἕνας προεστὸς ἑνὸς χωριοῦ, γροικημένος καὶ μὲ ἕναν ὁπλαρχηγὸ Κασσανδρινὸν (δὲν τὸν ἐνθυμοῦμαι τὸ ὄνομα) ἐπῆγε καὶ ἀντάμωσε τὸν σούμπασην τοῦ χωριοῦ του εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ ἐχθροῦ διαβὰς ἀπὸ τὴν θέσιν ἐκείνου τοῦ καπετάνου, καὶ ἀφοῦ ὡμίλησεν ἐπίστρεψεν πάλιν τὴν νύκτα. Εὑρέθησαν καὶ οἱ δυὸ καὶ τοὺς ἔφεραν ἐκεῖ». Σύμφωνα μὲ μιὰ σημείωση τοῦ Ἰ. Βλαχογιάννη, ἐκδότη τῶν «Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ν. Κασομούλη, ὁ «καπετάνιος» ἀπὸ τὴ θέση τοῦ ὁποίου πέρασεν ὁ προεστός, ἦταν ὁ Γιαννιός, ποὺ ὁ Σπηλιάδης[274] τὸν ὀνομάζει Γιαννούλη.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ ὅσα γράφει ὁ Ν. Κασομούλης, ποὺ μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ εἰκάσωμεν, πῶς εἶχεν εἰδοποιηθῆ ὁ Γιουσοὺφ μπέης γιὰ τὸ σχέδιο τῆς ἀποβάσεως τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ, καὶ στὴν ἐπιστολὴ τοῦ Διαμαντῆ Νικολάου καὶ Γούλα Ντράσκο τῆς 17 Σεπτεμβρίου 1821 πρὸς τὸν Ἐμμ. Παππᾶ διαβάζομεν:[275] «Ἀρκετὰ ἐπληροφορήθην ἀπὸ τὸ κοινὸν γράμμα.....τὴν μισουμένην μου προδοσίαν, ὅπου ἔπραξεν ὁ ἀναθεματισμένος καὶ ἀχρεῖος Λιάκος μου».

Ἂν καὶ δὲν ἔχομε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸ εἶδος καὶ τὴν ἔκταση τῆς προδοσίας αὐτῆς τοῦ ἡγέτου τῶν ὀλυμπιτῶν, ποὺ πολεμοῦσαν ὑπὸ τὸν Ἐμμ. Παππᾶ στὴν Κασσάνδρα, βλέπουμεν, ἀπὸ ὅσα γράφουν καὶ ὁ Ν. Κασομούλης καὶ ὁ Διαμαντής, ὅτι ἐγίνοντο προδοσίες στὴν Κασσάνδρα, καὶ ἑπομένως καὶ ὁ Γιουσοὺφ μπέης ἀπὸ προδότες θὰ εἶχε πληροφορηθῆ γιὰ τὴν ἀπόβαση, ποὺ εἶχεν ἀποφασίσει νὰ ἐνεργήση ὁ Ἐμμ. Παππᾶ.

Ἔτσι μποροῦμεν νὰ ἐννοήσωμεν, πόσο θὰ ἐστοίχισεν ἡ ἀποτυχία τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτῆς στὸν Ἐμμ. Παππᾶ, τόσο γιὰ τὶς μεγάλες ἀπώλειες τῶν Χριστιανῶν, ὅσο καὶ γιὰ τὰ αἴτια ποὺ τὴν προκάλεσαν.

Παρὰ τὴν ἀποτυχία ὅμως στὸ μέτωπο τῆς Κασσάνδρας, οἱ πλοίαρχοι τῶν ἐπαναστατικῶν καραβιῶν ἐπεδίωξαν νὰ πείσουν τοὺς καπεταναίους τοῦ Ὀλύμπου νὰ βγοῦν πιὰ καὶ αὐτοὶ φανερὰ στὸν ἀγώνα. Κατὰ τὸν Ν. Κασομούλη, αὐτόπτη μάρτυρα:[276] «Διατρίβοντες ἕως εἰς τὰς 16 Σεπτεμβ. εἰς Καστανιάν, εἴδαμεν ἕξαφνα εἰς τὰς 17 ἕνα στολίσκον περιπλέοντα ἀντικρύ μας. Ὁ Καπετὰν Διαμαντῆς εἰδοποιηθείς....ὅτι εἶναι ἑλληνικὰ πλοῖα, ἐφρόντισεν καὶ ἔστειλεν ἀνθρώπους, καὶ ζητοῦσεν ἀντάμωσιν νὰ μάθωμεν νεώτερον τὶ ἀπὸ Πελοπόννησον καὶ νησιά. Ἔλαβεν ἀπάντησιν, καὶ πλησίασεν ἓν βρίκι τοῦ καπετὰν Ἀποστόλη Ψαριανοῦ, ἄντικρυ εἰς Ἐλευθεροχῶρι. Τὴν νύκτα ἦλθεν μιὰ βάρκα, καὶ ἐμβαίνοντες οἱ τρεῖς μέσα εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ὁ

---

274. Ἀπομνημονεύματα Α' σ. 255. (παραπομπὴ τοῦ Ἰ. Βλαχογιάννη). Ἐκεῖ ὁ Σπηλιάδης προσθέτει «Ἀλλ' ἡ προδοσία τοῦ Γιαννούλη τοὺς ἀπώλεσεν, ἄρα δὲν πρόκειται γι' αὐτό, ποὺ διηγεῖται ὁ Κασομούλης».

275. Ἴδ. Φιλήμων Ἰ. Δοκίμιον κλπ. Δ' σελ. 486.

276. ἔ. ἀ. σελ. 147 ἑ.

Κώστας αὐτάδελφος τοῦ Διαμαντῆ, μᾶς ἐδέχθη ὁ Καπετὰν Νικόλας Ἀποστόλου μὲ ὅλην τὴν ἀπαιτουμένην τάξιν. Ἐνθουσιασμένοι ὅλως διόλου οἱ Ψαριανοὶ πλοίαρχοι καὶ ναῦται ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, δὲν ἄκουγεν ἄλλο ὁ ἀκροατὴς παρὰ τραγούδια τῆς ἐλευθερίας καὶ συμπόσια, καὶ ὅλοι των εἶχον προσηλωμένον τὸν νοῦν των εἰς τὴν ἀποστασίαν ἡμῶν, θεωρῶντες την ὡς τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἔθνους μας. Ἡ συνδιάλεξίς μας μὲ τοὺς πλοίαρχους ἦτο νὰ προμηθευθοῦμεν ἀπὸ πολεμοφόδια, παρασταίνοντες τὴν ἀπόστασιν τῶν ἐπαρχιῶν, ὁποῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προμηθευθοῦν, τὴν μεγάλην ποσότητα τοῦ λαοῦ καὶ τὴν κινδυνώδη θέσιν (του) ὥστε νὰ γίνουν ἀνάλογοι προετοιμασίαι. Οἱ πλοίαρχοι ἀκούσαντες ὅλας αὐτὰς τὰς δικαίας ἀπαιτήσεις, εἶπαν ὅτι τοὺς ἦτον ἀδύνατον νὰ τὰ προμηθεύσουν. Μᾶς ἐδιηγήθησαν ἔπειτα τὴν κατάστασιν τῆς Κασσάνδρας ὅτι δὲν ἔχει καὶ αὐτὸ τὸ στρατόπεδον διόλου....καὶ ὅτι ἀναγκασμένοι νὰ προμηθεύσουν ἐκεῖνο τὸ στρατόπεδον ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα, δὲν δύνανται νὰ μᾶς προμηθεύσουν περισσότερον ἀπὸ 100 ὀκ. μπαροῦτι καὶ 200 ὀκ. μολύβι. Αὐτὸ καὶ τὸ καντίποτες ἦτον τὸ ἴδιον. Διηγούμενοι τὴν κατάστασιν μᾶς εἶπαν ὅτι ὁ Ὑψηλάντης ἔφθασεν πρὸ καιροῦ εἰς Πελοπόννησον μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα· αὐτὸς πλέον φαίνεται ἀρχηγὸς τοῦ Ἔθνους καὶ μποροῦμεν νὰ πέμψωμεν νὰ ζητήσωμεν καθὼς καὶ ὁ Καρατζιᾶς καὶ ὁ Μαυροκορδᾶτος ἔφεραν ἄλλο ἕνα καράβι ὅπλα καὶ πολεμοφόδια. Ἡμεῖς ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐπέμβωμεν καὶ μακρύτερα, ἐδέχθημεν τὸ πρόβλημα, μάλιστα ἀκούσαντες καὶ ἀρχηγὸν τοῦ ἔθνους ὅστις ἔφερεν τόσα μέσα πολεμικὰ μὲ εὐχαρίστησιν, ἐσκέφθημεν περὶ τῆς ἀποστολῆς. Ἀπεφασίσθη.....νὰ πηγαίνωμεν πρὸς τὸν Ὑψηλάντην Κολοκοτρώνην καὶ λοιποὺς προκρίτους τῆς Πελοπον. ἐγὼ καὶ ὁ Καπιτὰν Κώστας ἀδελφὸς τοῦ Διαμαντῆ...νὰ διαβοῦμεν ἀπὸ τὸν Ἐμμ. Παππᾶ καὶ νὰ μᾶς ἐφοδιάσῃ καὶ αὐτὸς μὲ τὰ ἀναγκαῖα συστατικά».

Ὁ Ἐμμανουὴλ Παππᾶ ὅμως, ὅπως εἴπαμε, δὲν εἶχε μείνει ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὴν ἀποτυχία τῆς ἀποβάσεως καὶ τὰ αἴτιά της, δηλαδὴ τὴν ἀντίδραση ἐναντίον του ποὺ εἶχε φθάσει καὶ σὲ προδοσία, ἢ καὶ σὲ προδοσίες ἀκόμη. Ὁ Ν. Κασομούλης συνεχίζοντας μᾶς διηγεῖται, πῶς τὸν εὑρῆκαν ὅταν πῆγε στὴν Κασσάνδρα μαζὶ μὲ τὸν ἄλλο ἀπεσταλμένο τῶν Ὀλυμπιτῶν καπεταναίων, τὸν Κώστα[277] «....Ὁ Ἐμμανουὴλ Παππᾶ ἀποτυχὼν εἰς τὴν μάχην καὶ βλέπων τὴν παράλυσιν τοῦ στρατοπέδου καὶ τὰς ἐλλείψεις, μὲ τὴν ὥραν ἐστοχάσθη νὰ μεταβῇ προσωπικῶς εἰς τὸ πέραν μέρος τοῦ Ὀλύμπου νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ἀποστασίαν, νὰ ἐλαφρωθῇ μὲ τὸν ἀντιπερισπασμὸν τῶν Ὀλυμπίων. Πλὴν ἐνῷ ἐστοχάζετο αὐτό, ἔφθασα καὶ ἐγώ, μὲ τὰ γράμματα πρὸς αὐτόν.... Εἶδεν τὰς πληρεξουσιότητας καὶ τὰς ἀπαιτήσεις, εἶδεν

---

[277], ἔ. ἀ. σελ. 148. ἑ,

ἀκόμη καὶ τὸ νόημα τῶν γραμμάτων, ὅτι ἤθελεν ἀποτύχει τοῦ νὰ ζητήση ἀποστασίαν χωρὶς προετοιμασίαν καὶ προμήθειαν. Ἐγνώριζεν αὐτὸς καλῶς ὅτι ὁ Ὑψηλάντης τίποτες ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔφερεν, ἀλλ' οὔτε εἶχεν, πλὴν δὲν μᾶς ἀντίσκοψεν... Λαβὼν ταύτην τὴν εὐκαιρίαν, συσταίνοντάς μας εἰς ὅλους τοὺς προκρίτους τῶν νήσων καὶ εἰς τὸν Ὑψηλάντην ὡς πληρεξουσίους (τοῦ Ὀλύμπου) περίγραφεν τὴν κατάστασιν τοῦ στρατοπέδου του εἰς Κασσάνδραν».

Τὸ ἴδιο τὸ γράμμα τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ πρὸς τὸν Δ. Ὑψηλάντη δὲν ἔχει γίνει γνωστό, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀπάντηση σ' αὐτὸ τοῦ Δ. Ὑψηλάντη, φαίνεται πόσο εἶχε στοιχίσει στὸν Ἐμμ. Παππᾶ ἡ ἀποτυχία τοῦ τελευταίου ἐπιχειρήματός του. «Εἶδον», τοῦ ἀπαντᾷ στὶς 30 Σεπτεμβρίου 1821 ὁ Δ. Ὑψηλάντης,[278] «τὴν ἄοκνον προθυμίαν σου, μὲ τὴν ὁποίαν ἀγωνιζόμενος ἀπ' ἀρχῆς νικᾷς πάσας τὰς προσπιπτούσας δυσκολίας, καὶ θέλεις νικήσει . . .. στοχαζόμενος, ὅτι ἐγγίζεις ἤδη εἰς τὸ τέρμα τῶν ἀγώνων σου..... Ἐὰν στοχασθῇς ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ὅτι τὸ πᾶν τῶν αὐτοῦ πραγμάτων ἐξήρτηται ἀπὸ τὴν φιλογένειάν σου, δὲν θέλει ἀνεχθῇ ἡ γενναία σου ψυχὴ νὰ ἀπρακτήσωσι διόλου καὶ νὰ μείνῃ ἀσυντελὲς ἀξιολογώτατον μέρος δυνάμεως, τώρα μάλιστα, ὅτε οἱ γενναῖοι Ὀλυμπιῶται κινοῦνται, ἀποβλέποντες καὶ οὗτοι εἰς τὴν φιλογένειάν σου καὶ ζητοῦντες τὴν ἰδικήν σου ὑποστήριξιν. Γράφεις, ὅτι εἶς καὶ μόνος δὲν ἐξαρκεῖ νὰ φροντίζῃ εἰς τὰ οἰκεῖα καὶ ν' ἀναδέχεται καὶ τὰ ξένα προμηθεύων ἐξ ἰδίων τὰ πάντα ἀλλὰ τὸ γένος θέλει ἀποδώσει κατὰ χρέος εἰς τὸν καθένα.....»

Ἀπὸ αὐτά, νομίζω, φαίνεται ὅτι ὁ Ἐμμ. Παππᾶ εἶχε γράψει στὸν Δ. Ὑψηλάντη ὅτι ὅλες τὶς δυσκολίες, ποὺ εἶχε συναντήσει ὥς τότε, εἶχε κατορθώσει νὰ τὶς ἀντιμετωπίση μὲ ἐπιτυχία. Ἀλλὰ ἕνας δὲν μποροῦσε νὰ φροντίζῃ «ἐπ' ἄπειρον» ὄχι μόνον γιὰ τὰ δικά του, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους. Ἐξοδεύοντας διαρκῶς ὁ Ἐμμ. Παππᾶ, ὅσα εἶχεν, ἦταν ἐπόμενο νὰ ἐξαντληθοῦν κάποτε ὅσα κι' ἄν ἦταν αὐτά. Καὶ τώρα, μὴ ἔχοντας πιὰ νὰ ἐξοδεύση γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ μετώπου τῆς Κασσάνδρας, ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ φύγῃ ἀπὸ ἐκεῖ, ἄν δὲν ἐρχόταν βοήθεια ἀπὸ κάπου.

Οἱ καπεταναῖοι τοῦ Ὀλύμπου ὑπόσχονταν νὰ λάβουν πιὰ φανερὰ μέρος στὸν πόλεμο, ἀλλὰ ὡς ὅρο ἀπαραίτητο ἔθεταν νὰ τοὺς σταλοῦν πολεμο-

---

[278]. Ἴδ. Φιλήμων Ἰ. Δοκίμιον Δ' σ. 486—7. Ὑποθέτω ὅμως, πὼς ἔχει γίνει λάθος στὴν ἀρχὴ καὶ ἀντὶ 17 ἔχει γραφῆ 11 Σεπτεμβρίου. Γιατὶ ὁ Ἐμμ. Παππᾶ ἔγραψε στὸν Δ. Ὑψηλάντη, ἀφοῦ ἦλθεν ὁ Ν. Κασομούλης καὶ ὁ Κώστας στὴν Κασσάνδρα. Ἀλλὰ καὶ γενικὰ τὸ περιεχόμενο τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ καὶ ἡ διάθεσή του, ὅταν τὸ ἔγραψε, δὲν ἀφήνουν καμιὰ ἀμφιβολία, πὼς ἔγραψε στὸν Ὑψηλάντη μετὰ τὴν ἀποτυχία τῆς 15 Σεπτεμβρίου 1821.

φόδια. Καὶ τὰ ἐπαναστατικὰ καράβια, ποὺ ἦταν στὴν Κασσάνδρα, θὰ ἀγωνίζουνταν κι' αὐτὰ μαζὶ μὲ τὸν Ἐμμ. Παππᾶ, ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ μισθοτροφοδοσία τῶν πληρωμάτων τους. Πολεμοφόδια ὅμως δὲν εἶχεν ὁ ἴδιος ὁ Ἐμμ. Παππᾶ ἀρκετὰ γιὰ τὸ στρατόπεδο τῆς Κασσάνδρας, ἑπομένως δὲν μποροῦσε νὰ δώσῃ στοὺς Ὀλυμπίτες. Καὶ ἐπειδὴ τὰ χρήματά του εἶχαν ἐξαντληθῆ πιά, μονάχα ἡ δεκάτη, ποὺ θὰ εἰσέπραττεν ἀπὸ τὸ μετάξι καὶ τὰ ἄλλα προϊόντα τῆς Κασσάνδρας, τοῦ ἔμενε γιὰ νὰ παραχωρήσῃ στὰ καράβια. Ἀσφαλῶς ὅμως δὲν ἦταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ ἱκανοποιηθοῦν οἱ ἀνάγκες τῶν πληρωμάτων τους. Ἔπρεπε νὰ τοὺς δοθοῦν χρήματα γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ μείνουν. Νὰ γράψῃ ὁ ἴδιος ὁ Ἐμμ. Παππᾶ στοὺς Ἁγιορεῖτες νὰ στείλουν χρήματα, δὲν ἤθελε· φθάνει ποὺ διαρκῶς τοὺς ζητοῦσε γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν πολεμιστῶν του μπαρούτι, μολύβι κ.ἄ. πολεμοφόδια. Θὰ ἔπρεπε νὰ τοὺς γράψῃ ὁ ἴδιος ὁ Δ. Ὑψηλάντης καὶ οἱ Ὑδραῖοι καὶ οἱ Σπετζιῶτες....

Ἂν αὐτὰ ὅλα τὰ ἔγραφε στὸ γράμμα του πρὸς τὸν Δ. Ὑψηλάντη ὁ Ἐμμ. Παππᾶ, δὲν τὸ ξέρομεν βέβαιο· πάντως καὶ ἂν δὲν τὰ ἔγραφε, θὰ τὰ εἶπαν οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν Ὀλυμπιτῶν, Ν. Κασομούλης καὶ Κώστας Νικολάου.

Οἱ δύο αὐτοὶ μὲ τὰ γράμματα τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ καὶ τῶν καπεταναίων τοῦ Ὀλύμπου, ἀφοῦ ἦρθαν πρῶτα στὰ Ψαρά, ἐπῆγαν μὲ ἄλλο πλοῖο στὴν Ὕδρα[280] καὶ στὶς Σπέτσες καὶ στὶς 26 Σεπτεμβρίου 1821 ἀποβιβάσθηκαν στοὺς Μύλους τῆς Ἀργολίδος[281] καὶ τὴν ἄλλη μέρα ἦρθαν στὴν Τρίπολη, ποὺ μόλις τὴν εἶχαν κυριεύσει οἱ Ἕλληνες. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐβρῆκαν ἐκεῖ τὸν Δ. Ὑψηλάντη, ἐπῆγαν στὸ Ἄργος, ὅπου ἐκεῖνος τοὺς δέχθηκε μὲ ἐγκαρδιότητα. «Προσφέροντες τὰ γράμματα», μᾶς διηγεῖται ὁ Ν. Κασομούλης,[282] «ὅλα τὰ ἄνοιξεν εὐθύς, τὰ ἀνέγνωσεν κατὰ γράμμα, εὐαρεστήθη δι' ὅσα τοῦ ἔγραφαν οἱ Ὀλύμπιοι, καὶ ἐλυπήθη διὰ τὴν κακὴν διάθεσιν τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ καὶ δεινὴν κατάστασιν τῆς Κασσάνδρας».

Τότε—στὶς 30 Σεπτεμβρίου 1821—ὁ Δ. Ὑψηλάντης τοὺς ἔδωκε θερμὴ συστατικὴ ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς ἐφόρους τῆς Ὕδρας καὶ τῶν Σπετσῶν,[283] γιὰ νὰ στείλουν ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερα πολεμοφόδια στοὺς Ὀλυμπίτες, καὶ ἄλλα γράμματα γιὰ τὸν Ἐμμ. Παππᾶ[284] καὶ τοὺς καπεταναίους τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοὺς παρέδωσε καὶ μιὰ σημαία ἐπαναστατικὴ γιὰ

---

279. Ἴδ. Ν. Κασομούλη, ἔ. ἀ. σελ. 150.
280. Ἐκεῖ ἦταν στὶς 22 Σεπτεμβρίου κατὰ τὸν ἴδιο τὸν Ν. Κασομούλη (ἔ. ἀ).
281. Ἴδ. Ν. Κασομούλη ἔ. ἀ. σ. 151.
282. ἔ. ἀ. σ. 158.
283. Ἴδ. Ἀρχεῖον Ὕδρας 7 σελ. 356—7.
284. Ἴδ. Ἰ. Φιλήμων Δοκίμιον Δ' σ. 486—7.

τοὺς τελευταίους.[285] Τὴν ἑπομένη, πρώτη Ὀκτωβρίου ἰ. ἔ., γράφει ὁ Δ. Ὑψηλάντης στοὺς Ἀγιορεῖτες.[286] «Ἡ πρώτη καὶ οὐσιώδης βοήθεια τὴν ὁποίαν ἀφεύκτως πρέπει νὰ κάμετε, εἶναι νὰ βαστάξετε τὰ συμμαχικὰ καράβια, ὅσον καιρὸν σᾶς εἰποῦν οἱ Ὀλυμπῖται· καὶ τὰ ἴδια χρήματα καὶ τὰ κοινὰ τῶν ἐκκλησιῶν πρέπει νὰ μεταχειρισθῆτε ἀφθόνως καὶ ἀφειδῶς ὑπὲρ τῆς κοινῆς καὶ ἰδίας ὑμῶν αὐτοῦ σωτηρίας καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τῶν ἐκκλησιῶν».

Τὴν ἴδια μέρα, — πρώτη Ὀκτωβρίου —, τὸ βράδυ οἱ δυὸ ἀπεσταλμένοι τῶν Ὀλυμπιτῶν ἦσαν στὶς Σπέτσες, ὅπου «τὴν αὐγὴν τὸ συνέδριον συσκεφθὲν ἀπεφάσισεν νὰ μᾶς δώσῃ δύο χιλ. ντουφεκόπετρες - μόνον καὶ τίποτες ἄλλο...» κατὰ τὸν Ν. Κασομούλη.[287]

Τότε ἔγραψαν «οἱ Πρόκριτοι τῆς νήσου Σπετσῶν» στοὺς Ἀγιορεῖτες μὲ τὸ ἴδιο σχεδὸν πνεῦμα καὶ περιεχόμενο, ποὺ τοὺς εἶχε γράψει καὶ ὁ Δ. Ὑψηλάντης τὴν προηγούμενη μέρα.[288] Ἀπὸ τὶς Σπέτσες ὁ Ν. Κασομούλης καὶ Κώστας Νικολάου ἦρθαν στὴν Ὕδρα, ὅπου, «εὐαρεστηθέντες εἰς τὴν γνώμην τοῦ Κου Ὑψηλάντη, μᾶς ἔδωσαν 400 ὀκ. μπαροῦτι, ἄλλον τόσο μολύβι καὶ 4 χιλ. ντουφεκόπετραις, καὶ τὴν ἀπάντησιν τῶν γραμμάτων — τροπολογοῦντες εὐσχήμως τὴν ἔλλειψίν των».[289] Ἀπὸ τὴν Ὕδρα ἔγραψαν στὶς 6 Ὀκτωβρίου 1821 καὶ στοὺς Ἀγιορεῖτες:[290] «Οἱ Ὀλύμπιοι ἔχουσι νὰ σηκωθοῦν εἰς τὰ ὅπλα καὶ ζητοῦν διὰ τοῦτο χρηματικὴν καὶ πραγματικὴν βοήθειαν...Ἡμεῖς, ἂν καὶ ἀδιακόπως κατεξοδευόμεθα πρὸ ἑπτὰ μηνῶν..,ἐδώκαμεν εἰς τοὺς αὐτῶν ἀπεσταλμένους ἐκεῖνο τὸ ὀλίγον ὅπου ἠδυνάμεθα. Ὑμεῖς ὅμως.... πρέπει εἰς τὴν περίστασιν ταύτην νὰ μὴν ἀψηφήσητε καὶ ἀργύριον καὶ χρυσίον, τόσον κοινὸν τῶν Μοναστηρίων, καθὼς καὶ ἰδιαίτερον τῶν Πατέρων....» Μὲ τὰ εἴδη αὐτὰ καὶ τὶς διάφορες ἐπιστολὲς ὁ Κώστας

---

285. Ὁ Ν. Κασομούλης ἔ. ἀ. σελ. 158 γράφει: «Ὁ Βάμβας. . . μᾶς ζήτησεν τὰ ὀνόματα ὅλων τῶν Καπεταναίων τοῦ Ὀλύμπου, καὶ σχεδιάσας μίαν ἐγκύκλιον ἔγραψεν πρὸς ὅλους ἐνθαρρύνοντάς τους». Ἐκεῖ γράφει καὶ γιὰ μιὰ σημαία.

286. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 81.

287. ἔ. ἀ. σελ. 159.

288. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 83.

289. Ἴδ. Ν. Κασομούλη ἔ.ἀ. σ. 159. Σύμφωνα ὅμως μὲ ἕνα σχέδιο ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς προκρίτους, ἀρχιστρατήγους καὶ κατοίκους τοῦ Ὀλύμπου Ὄρους (Ἀρχ. Ὕδρας 7. 361—2) τοὺς στέλνουν μονάχα 200 ὀκ. μπαρούτι, 100 ὀκ. μολύβι καὶ 100 ντουφεκόπετρες «τὸ μὲν μπαροῦτι, πρὸς γρόσια 10 τὴν ὀκάν, φέρει γρόσια 2000 ὁ δὲ μόλυβδος πρὸς γρόσια 2, φέρει γρόσια 200, καὶ συμποσοῦνται ὁμοῦ γρόσια 2200, τὰ ὁποῖα παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς πέμψητε ὅσον τάχιστα, ἵνα οἰκονομήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὰς χρείας μας· τὰς δὲ τουφεκόπετρας δεχθῆτε ὡς μικρὸν σημεῖον τῆς ἀδελφικῆς ἡμῶν ἀγάπης».

290. Τὸ γράμμα αὐτό, ὅπως ἐστάλη (Ν. Στοιχεῖα ἀρ. 84), διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὸ σχέδιο ποὺ δημοσιεύεται στὸ Ἀρχεῖον τῆς Ὕδρας (7. σελ. 362 - 4).

Νικολάου μόνος «ξεκίνησε διὰ τῆς νήσου Ψαρῶν εἰς Ὄλυμπον», ἐνῶ ὁ Ν. Κασομούλης γύρισε στὴν Πελοπόννησο.[291]

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ κατάσταση στὴν Κασσάνδρα εἶχε χειροτερέψει πολύ· πρῶτα γιατὶ τὰ ἐπαναστατικὰ καράβια, μὴν παίρνοντας ἀρκετὰ χρήματα καὶ εἴδη, ἄφηκαν τὰ νερὰ τοῦ Θερμαϊκοῦ κατὰ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου 1821.[292] Ἔπειτα γιατὶ στὸ στρατόπεδο τῆς Κασσάνδρας κάθε μέρα, ποὺ περνοῦσεν, ὅλο καὶ περρισότερο ὑπέφεραν ἀπὸ ἔλλειψη τροφίμων.

Εὐτυχῶς στὶς 29 Σεπτεμβρίου 1821 ἦλθε στὴν Κασσάνδρα ὁ Ν. Λουμάκης μὲ τὸ μιστικό του ἀπὸ τὰ Ψαρά, γιὰ νὰ ἐφοδιάση τὰ ἐπαναστατικὰ καράβια καὶ «μὴ εὑρὼν ἐκεῖ τὰ πλοῖα, εὑρὼν δὲ τὸ στρατόπεδον εἰς ἔλλειψιν τροφῶν, ἐχορήγησεν εἰς τὸν Ἐμμ. Παππᾶν...παξιμάδι ὑπὲρ τὰ τεσσαράκοντα καντάρια καὶ ἄλλα πολεμοφόδια».[293]

Μὲ τὶς μέρες ὅμως ἐξαντλήθηκε καὶ τὸ παξιμάδι αὐτὸ καὶ ἔτσι τὸ στρατόπεδο ἄρχισε νὰ ὑποφέρη πάλι φοβερὰ ἀπὸ τὶς στερήσεις. Ἀπελπισμένοι «οἱ ἐπίτροποι τῆς χερσονήσου Κασσάνδρας», γράφουν στὶς 14 Ὀκτωβρίου 1821 πρὸς τοὺς ἐπιστάτας τῆς Ἱ. Κοινότητος τοῦ Ἁγ. Ὄρους:[294] «Εἰ βούλεσθε μαθεῖν τὰ καθ' ἡμῶν συνάρσει θείᾳ καὶ δι' εὐχῶν σας ἁγίων καλῶς ἔχομεν μέχρι τοῦδε, ἀντιπολεμοῦντες τὸν ἐχθρὸν δυνάμει θείᾳ μένομεν ἀβλαβεῖς καὶ ἄτρωτοι. Πλὴν ἓν ἐστὶν ἡμῖν τὸ δεινὸν καὶ ἀνίατον, ὅπου ἐσώσαμεν τὸν ζαχερέν μας καὶ δὲν ἔχομεν τῆς ὥρας. διὸ δὴ προσπίπτοντες δεόμεθα ὑμῶν μετὰ θερμῶν δακρύων, εἰς τὸ νὰ μᾶς προφθάσητε ζαχερὲν μὲ τὸ ἀζημίωτόν σας τὸ ἐλάχιστον ἕως πεντακόσια μουζούρια καθὼς πολλάκις ἐβοηθήσατε ἡμῖν ἐν λόγῳ καὶ ἔργοις καὶ εἰς ἄλλα χρειώδη καὶ ἐπάναγκες πράγματα, οὕτω παρακαλοῦμεν καὶ ἤδη, βοηθήσατε ἡμῖν εἰς τὴν παροῦσαν ἀνάγκην μας, τὴν μεγάλην. Ἐπειδὴ ἡμεῖς μετὰ τὸν Θεὸν εἰς τουλόγου σας ἔχομεν τὰς χρηστάς μας ἐλπίδας, καὶ εἰ μὲν θέλετε μᾶς παραιτήσει, βέβαια βέβαια θανατούμεθα παρὰ τοῦ ἐχθροῦ ἡμῶν, διὰ τοῦτο στέλλομεν ἐπίτηδες τὸν ἄνθρωπόν μας ἕως αὐτοῦ ὁμοῦ μὲ τὸ γράμμα μας. ὅστις θέλει ὁμιλήσει ὑμῖν καὶ διὰ ζώσης φωνῆς εἰς πλάτος». Καὶ τελειώνοντας προσθέτουν: «Καὶ ταῦτα μὲν προσκυνητῶς καὶ δακρυρόως περιμένοντες κεχηνότες ἐν τάχει τὸ αἴτημά μας τὸ ἐπάναγκες».

Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ καθαρῶς στρατιωτικὴ ἄποψη ἡ κατάσταση στὴν Κασσάνδρα γιὰ τοὺς Ἕλληνες εἶχε χειροτερέψει σὲ ἀφάνταστο βαθμὸ μετὰ ἀπὸ τὴν ἀποτυχία τῆς ἀποβάσεως τῆς 15 Σεπτεμβρίου 1821.

---

291. Ἴδ. Ν. Κασομούλη ἔ. ἀ. σελ. 159.

292. Πρβλ. Κ. Νικοδήμου. Ὑπόμνημα τῆς νήσου Ψαρῶν σελ. 130—1.

293. Ἴδ. Κ. Νικοδήμου ἔ. ἀ. σελ. 131.

294. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 85.

Γιατί, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐχάθηκαν τόσοι ἄνδρες στὴν ἐπιχείρηση αὐτή, πρέπει νὰ ἔφυγαν μαζὶ μὲ τὸν Λιάκο καὶ ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς 'Ολυμπίτες, ποὺ πολεμοῦσαν μαζί του στὴν Κασσάνδρα. 'Αλλὰ καὶ ἀρκετοὶ ἄλλοι, ἢ ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τῆς 15 Σεπτεμβρίου 1821, ἢ ἐπειδὴ ὁ 'Εμμ. Παππᾶ δὲν εἶχε πιὰ χρήματα γιὰ νὰ τοὺς μισθοδοτῇ, ἢ καὶ γιὰ ἄλλους λόγους, εἶχαν ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὸ μέτωπο τῆς Κασσάνδρας. Ἔτσι μόλις 430 ἄνδρες βρέθηκαν ἐκεῖ, ὅταν οἱ Τοῦρκοι μὲ νέες σημαντικὲς ἐνισχύσεις στὶς 18 'Οκτωβρίου 1821 ἐνήργησαν σφοδρὴ συνδυασμένη ἐπίθεση ἐναντίον τους ἀπὸ τὴν στεριὰ καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσα, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος ὁ 'Εμμ. Παππᾶ στὸ τελευταῖο του γράμμα πρὸς τὴν 'Ι. Κοινότητα τῆς 20 'Οκτωβρίου 1821.[295]

Καὶ μπόρεσαν μὲν νὰ ἀποκρούσουν οἱ τόσο λίγοι, ἀλλὰ γενναῖοι, πολεμιστὲς τὴν ἐπίθεση αὐτὴ τοῦ ἀσυγκρίτως ἰσχυρότερου ἀντιπάλου τους, ἀλλὰ ὁ 'Εμμ. Παππᾶ ἀντιλαμβανόταν καθαρά, πόσο μεγάλος ἦταν πιὰ ὁ κίνδυνος γι' αὐτούς.

Γι' αὐτὸ ἀμέσως τὴν ἄλλη μέρα—στὶς 19 'Οκτωβρίου 1821[296]—σπεύδει νὰ στείλῃ μὲ ἄνθρωπό του γράμμα στὸν καπετάνιο τοῦ 'Ολύμπου Διαμαντὴ Νικολάου, στὸν μόνο, ποὺ περίμενε, πὼς θὰ προθυμοποιόταν νὰ τὸν ἐνισχύσῃ, καὶ τὸν παρακαλοῦσε θερμὰ νὰ τοῦ στείλῃ χωρὶς καμιὰν ἀναβολὴ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερους πολεμιστές.

'Επειδὴ δὲ καὶ ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος δὲν εἶχεν ἔρθει καμιὰ ἀπάντηση στὸ παρακλητικὸ γράμμα τῶν ἐπιτρόπων τῆς χερσονήσου τῆς Κασσάνδρας τῆς 14 'Οκτωβρίου 1821, καὶ ἐπειδὴ εἶχαν ἔλθει ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τὰ γράμματα τοῦ Δ. 'Υψηλάντη, τῶν Σπετσιωτῶν καὶ τῶν 'Υδραίων, ποὺ ἐστέλνονταν γιὰ τοὺς 'Αγιορεῖτες, ὁ 'Εμμ. Παππᾶ μαζὶ μὲ τὰ γράμματα αὐτὰ τοὺς στέλνει καὶ δικό του μὲ χρονολογία 20 'Οκτωβρίου 1821, ὅπου τοὺς γράφει:[297] «Πρὸ ἡμερῶν σᾶς ἐγράφομεν διὰ τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ τόπος ἐνταῦθα ἀνάγκην, μὴ ἔχων πλέον τακὰτ διὰ τὰ ὑπέρογκα αὐτοῦ ἔξοδα ὡς δὲν σᾶς λανθάνει ἤδη εἰς τόσου καιροῦ διάστημα ὅσα μοναστήρια ἔχουν ἐνταῦθα μετόχια νὰ συνδράμουν εἰς μετρητὰ κατὰ χρέος τριάντα...χιλιάδας γρόσια κατ' ἀναλογίαν ἐνταῦθα τῶν ζευγαριῶν, ἤδη δὲ σᾶς γράφομεν.... νὰ μᾶς προφθάσουν ἀναλόγως ἐπάνω τῶν 30000 γροσίων μὲ πεντακόσια μουζούρια σιτάρι, ἐπειδὴ εἴμεθα κατὰ πάντα ὑστερημένοι....., τὰ δὲ λοιπὰ θέλετε συναθροίζοντάς τα μᾶς τὰ ἐξαποστείλει εἰς μετρητά. καθότι καὶ τὸ ἓν καὶ τὸ ἄλλο μᾶς εἶναι ἀναγκαῖα, τὸ μὲν ἓν διὰ τὴν καθημερινὴν τροφὴν τοῦ στρα-

---

[295]. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 86.

[296]. Πρβλ. τὴν ἀπάντηση τοῦ Διαμαντῆ ('Ι. Φιλήμων Δοκίμιον Δ. σελ. 488 - 9).

[297]. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 86.

τεύματος, τὰ δὲ διὰ πληρωμὴν τῶν στρατιωτῶν· διότι, ὡς σᾶς εἴπομεν ἄλλοτε, οἱ στρατιῶται εἰς τὸ ἑξῆς δὲν κάθεται κανεὶς χωρὶς λουφέ».

Ἀφοῦ παρατάσσει διαφόρους λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους θὰ ἔπρεπε νὰ σπεύσουν νὰ στείλουν, ὅ,τι τοὺς ζητοῦσε, συνεχίζει: «Τοῦτο παρακαλοῦμεν, σεβάσμιοι πατέρες, νὰ μὴν ἀμεληθῇ... διότι ἀλλέως, ἂν ἀργοπορήσῃ δηλ. (φύλαξον ἡμᾶς κύριε!) ὑποψιαζόμεθα μὴ ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τούτου, παραδοθῶσι τόσες χιλιάδες ἀνθρώπων ψυχαὶ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν. Λοιπὸν γενῆτε σωτῆρες, πατέρες! διὰ τῆς προστασίας σας τόσων ψυχῶν, καὶ ὑποχρεοῖτε τὸ γένος ὅλον, αὐτὸν τὸν Θεὸν τὸν Πλάστην πάντων.... Γνωρίζομεν... ὅτι τὸ γέννημα ὅπου ἔχετε εἶναι παλλὰ ὀλίγον, πλὴν ἀπ' αὐτὸ ὅπου ἔχετε, θέλετε προφθάσει καὶ ἡμᾶς, ὡς ὑστερημένους κατὰ πάντα. Ὅθεν μένομεν (=περιμένομεν) τὴν τούτου ἀποστολὴν ἄφευκτα καὶ χωρίς τινος ἀργοπορίας» . . .

Ἐνῶ λοιπὸν ὁ Ἐμμ. Παππᾶ ἀγωνιοῦσε γιὰ τὸ τί μποροῦσε νὰ συμβῇ ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμὴ ὥς τὴν ἄλλη στὸ μέτωπο τῆς Κασσάνδρας, ποὺ τὸ ὑπεστήριζαν τόσο λίγοι ἄνδρες καὶ μάλιστα μὲ στερήσεις καὶ αὐτοῦ τοῦ ψωμιοῦ, τοῦ ἔρχεται ἡ ἀπάντηση τοῦ Διαμαντῆ.

Τὴν εἶχε γράψει στὶς 22 Ὀκτωβρίου 1821 καὶ θὰ ἦρθε στὴν Κασσάνδρα τὴν ἑπομένη. Ἦταν ὅμως τέτοια, ποὺ ἔκαμε τὸν Ἐμμ. Παππᾶ νὰ ἀπογοητευθῇ ὁλότελα. Γιατὶ ὁ Διαμαντὴς τοῦ ἀπαντοῦσε στὴν παράκλησή του: «Τὸ δὲ νὰ στείλωμεν κατὰ τὸ παρόν, ὡς μᾶς γράφετε, βοήθειαν δὲν μᾶς συμφέρει κατὰ τὸ ἐδικόν μας πλάνον....»[298]

Μετὰ ἀπὸ τὴν ἀπάντηση αὐτὴ τοῦ Διαμαντῆ, ἐπειδὴ δὲν ἤλπιζε πιά, πὼς μὲ τόσο λίγους ἄνδρες καὶ μὲ τόσες στερήσεις θὰ μποροῦσε νὰ συνεχισθῇ μὲ ἐπιτυχία ἡ ἄμυνα τοῦ στενοῦ τῆς Κασσάνδρας, ἴσως καὶ στενοχωρημένος πού, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα, ὅλο καὶ τὸν κατηγοροῦσαν, πώς, ἂν δὲν ἄφηνε τοὺς Ἁγιορεῖτες νὰ πάρουν τὸ σιτάρι καὶ τὰ ἄλλα γεννήματα ἀπὸ τὰ μετόχιά τους, θὰ εἶχαν ἀρκετὰ τρόφιμα καὶ γιὰ ὁλόκληρο ἔτος,[299] ἀποφάσισε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Κασσάνδρα.

Τότε ὅμως οἱ περισσότεροι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ βρίσκονταν στὴν Κασσάνδρα τοῦ ἀπευθύνουν μιὰ ἐξαιρετικὰ συγκινητικὴ ἔκκληση, γιὰ νὰ μὴ τοὺς ἐγκαταλείψῃ. Σ' αὐτή, γραμμένη στὶς 24 Ὀκτωβρίου 1821, ἀφοῦ ἐξιστοροῦν, πῶς καὶ μὲ πόσες θυσίες τοὺς εἶχε σώσει ὡς τότε ἀπὸ βέβαιη καταστροφή, συνεχίζουν: «....Ὅθεν καὶ ὁμολογοῦμεν τὴν χάριν ἅπαντες κηρύττοντες αὐτὸν εὐεργέτην κατὰ πάντα καὶ σωτῆρα μας, καὶ παρακαλοῦμεν τὴν εὐγένειάν του τῇ αὐτῇ πατρικῇ προνοίᾳ καὶ προστασίᾳ ὡς τὸ ἀπ'

---

298. Ἴδ. Φιλήμονα. Δοκίμιον Δ' σ. 489.

299. Νέα Στοιχεῖα. ἀρ. 86.

ἀρχῆς μέχρι ταύτης τῆς στιγμῆς, δὲν μᾶς παρέβλεψεν εἰς τίποτε. Οὕτω καὶ εἰς τὸ μετέπειτα νὰ μᾶς προστατεύσῃ πατρικῶς, καὶ νὰ μᾶς σώσῃ τῆς ἀπανθρώπου μαχαίρας τοῦ ἐχθροῦ, μὴ παρατηρῶν παντάπασιν ἂν συνεργείᾳ τοῦ Δαίμονος ἐνίοτε συμβαίνουν καί τινα προσκρούσματα πρὸς τὴν εὐγένειάν του ἔκ τινων κακοήθων καὶ ἀχρείων ἀνθρώπων διὸ καὶ ὑποσχόμεθα ἅπαντες νὰ παραφυλάττωμεν ἀσάλευτα πάντα τὰ ἡμῖν ὑπὸ τῆς εὐγενείας του προσταττόμενα ὅσα ἀποβλέπουσι κοινῶς πρὸς τὸ κοινὸν καλὸν τῆς Πατρίδος μας χωρίς τινος ἀντιλογίας. ἂν δέ τις ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐξ ἡμῶν ἐκβαίνει ἀπὸ τὰ προστασόμενα τῆς εὐγενείας του νὰ παιδεύηται ὑπὸ τῆς εὐγενείας του αὐστηρῶς....»[300]

Ὕστερα ἀπὸ τὴν τόσο θερμὴ παράκληση ὅλων αὐτῶν, ποὺ εἶχε συνδεθῆ μαζί τους μὲ κοινοὺς ἀγῶνες καὶ ἀγωνίες καὶ ποὺ ἐκινδύνευαν ἐκείνη τὴ στιγμή, ὁ Ἐμμ. Παππᾶ δέχεται νὰ μείνῃ ἀκόμη γιὰ λίγο μὲ τὴν ἐλπίδα, πὼς ἴσως νὰ ἐρχόταν καμμιὰ ἐνίσχυση ἀπὸ τὰ Ψαρὰ ἢ ἀπὸ τὰ ἄλλα ἐπαναστατημένα νησιὰ καὶ πὼς οἱ Ἁγιορεῖτες μὲ τὶς ἐνέργειες τοῦ πληρεξουσίου του Νικηφόρου πιθανὸν νὰ ἔστελναν τοὐλάχιστο μέρος ἀπὸ τὸ σιτάρι καὶ τὰ χρήματα,, ποὺ τοὺς εἶχε ζητήσει τελευταῖα, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ὁ Δημ. Ὑψηλάντης, τοὺς εἶχε κάμει τόσο θερμὴν ἔκκληση γιὰ νὰ ἐνισχύσουν μὲ χρήματα τὸν ἀγώνα. Καί, ὅπως φαίνεται, οἱ Ψαριανοὶ εἶχαν στείλει ξανὰ μερικὰ καράβια τους στὰ παράλια τῆς Χαλκιδικῆς,[301] ἀλλὰ ἂν καὶ

---

[300]. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 87. Ὁ Ἰ. Φιλήμων δημοσιεύοντας μικρὸ ἀπόσπασμα αὐτῆς (Δ' σ. 281) βγάζει διαφορετικὸ συμπέρασμα ἀπὸ ἐκεῖνο, ποὺ συνάγεται μὲ τὸ διάβασμα ὁλόκληρης τῆς ἔκκλησης.

[301]. Ὁ Ν. Σπηλιάδης, (ἔ. ἀ. σ. 255) γράφει, ὅτι στὴν Κασσάνδρα ἦταν τέσσερα ψαριανὰ πλοῖα «εἰς ὑπεράσπισίν των ἀπὸ τὴν θάλασσαν», καὶ στὴν ἑπομένη σελ. 256, ὅτι δόθηκε καιρὸς «εἰς τοὺς κατοίκους νὰ ἐπιβιβασθῶσιν εἰς τὰ πλοῖα ὅπου καὶ ἐσώθησαν καὶ κατέφυγον εἰς τὰ Ψαρά». Ἐπειδὴ ὅμως συνεχίζοντας ἐπρόσθεσε. «Καὶ ἐγυμνώθησαν ὑπ' αὐτῶν τῶν διασωσάντων κλπ.» ὁ Κ. Νικόδημος (ἔ.ἀ. σ. 130 σημ. α), θέλοντας νὰ διαψεύσῃ τὶς κατηγορίες τοῦ Σπηλιάδη κατὰ τῶν Ψαριανῶν, βεβαιώνει, ὅτι «κατὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Κασσάνδρας δὲν ὑπῆρχεν οὔτε ἓν πλοῖον ψαριανὸν ἐκεῖ». Ὁ ἴδιος ὅμως ὁ Κ. Νικόδημος λίγο παρακάτω (ἔ' ἀ. σ. 137) γράφει «Οἱ Ψαριανοί. . . ἔπεμψαν . . δύο πλοῖα, τοῦ Γεωργίου Χ. Μικὲ καὶ Νικολάου Καρακωνσταντῆ, τὴν δωδεκάτην Ὀκτωβρίου εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον ἵνα παραπλέωσι καὶ ταῦτα αὐτοῦ μέχρις Ἄθωνος. Τὰ παραπλέοντα τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον δύο πλοῖα των, πληροφορηθέντα ὅτι ὁ πασᾶς τῆς Θεσ/νίκης ἐφώπλισε δύο γολέτας καὶ πλοιάριά τινα.... διὰ νὰ κάμῃ ἀπόβασιν εἰς Κασσάνδραν, ἀπῆλθον εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον καὶ ἀπαντήσαντα αὐτὰ ἐξερχόμενα ἐκ Θεσ/νίκης τὰ κατεδίωξαν καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια ἀφοῦ ἐματαίωσαν τοὺς σκοποὺς των». Πότε ὅμως ἐκυνήγησαν τὰ πλοῖα τοῦ πασᾶ, δὲν μᾶς τὸ λέγει ὁ Νικόδημος, οὔτε καὶ ὁρίζει τὸ πότε «ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια». Καὶ ἀφοῦ ψαριανὸ καράβι ἐπῆγε τὸν Ἐμμ. Παππᾶ στὸ Ἅγ. Ὄρος καὶ ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ἐπῆρε πάλι γιὰ νὰ τὸν μεταφέρῃ στὴν Ὕδρα, πρέπει νὰ ἦταν ψαριανὰ καράβια στὸν Θερμαϊκό, ὅταν ἔπεσεν ἡ Κασσάνδρα.

ἀπὸ τὸ Ἅγιο Ὄρος ἦρθαν στὴν Κασσάνδρα σιτάρι καὶ χρήματα, ὅπως τοὺς εἶχε ζητήσει ὁ Ἐμμ. Παππᾶ, δὲν βρήκαμε σχετικὰ στοιχεῖα.[302] Ἐπίσης τίποτε δὲν ἔχομε, ποὺ νὰ μᾶς βεβαιώνῃ, πὼς ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς Κασσάνδρας αὐξήθηκεν ἢ ἐλαττώθηκεν μετὰ ἀπὸ τὴν τελευταία σύγκρουση Τούρκων καὶ Χριστιανῶν τῆς 18 Ὀκτωβρίου 1821, γιὰ τὴν ὁποία εἶχε γράψει λεπτομέρειες ὁ Ἐμμ. Παππᾶ στὸ τελευταῖο του γράμμα πρὸς τοὺς Ἁγιορεῖτες.[303]

Ὁ πασὰς ἐν τῷ μεταξύ, μετὰ ἀπὸ τὴν ἀπόκρουση τῆς πρώτης ἐπιθέσεως τοῦ στρατοῦ του στὶς 18 Ὀκτωβρίου 1821 καὶ ἀφοῦ ἔστειλε τὸν Γιουσοὺφ μπέη στὴν Θεσ/νίκη,[304] ἄρχισε νὰ προετοιμάζῃ γενικὴ καὶ συστηματικὴ ἐπίθεση κατὰ τῆς ὀχυρωματικῆς γραμμῆς τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ. Προτοῦ ὅμως νὰ τὴν ἐνεργήσῃ, ἔστειλε μὲ κάποιο Ἑβραῖο γράμμα πρὸς τοὺς ὑπερασπιστές της, μὲ τὸ ὁποῖο τοὺς παρακινοῦσε νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα καὶ τοὺς ὑποσχόταν, πὼς δὲν θὰ εἶχαν νὰ πάθουν οὔτε τὸ ἐλάχιστο.[305]

Τὸ γράμμα αὐτὸ γράφτηκε στὶς 11 Σαφὲρ τοῦ 1236 δηλ. στὶς 25 Ὀκτωβρίου 1821 κατὰ τὸ παλαιὸ ἡμερολόγιο καὶ στὶς 6 Νοεμβρίου κατὰ τὸ νέο. Πότε ὅμως ἀκριβῶς ἦρθε στὰ χέρια τῶν ἐπαναστατῶν δὲν τὸ ξέρομεν. Πάντως οἱ Χριστιανοί, ἀφοῦ καὶ ὁ Ἐμμ. Παππᾶ μετὰ τὴν ἔκκληση, ποὺ τοῦ εἶχαν κάμει στὶς 24 Ὀκτωβρίου 1821,δὲν εἶχε φύγει,[306] ἀπέκρουσαν τὶς προτάσεις τοῦ πασᾶ μὲ τὴν ἐλπίδα, πὼς θὰ κατώρθωναν μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ νὰ ἀποκρούσουν καὶ αὐτὴν τὴν φορὰ τοὺς Τούρκους.

Ὁ πασὰς τότε ἀποφασίζει νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Χριστιανῶν τὴν τελευταία ἡμέρα τοῦ Ὀκτωβρίου (12 Νοεμβρίου ν. ἡ) τοῦ 1821.[307]

---

302. Μονάχα τῶν Κουτλουμουσιανῶν ἔχομεν μιὰν ἀπάντηση πρὸς τὴν Ἱ. Κοινότητα μὲ χρονολογία 30 Ὀκτωβρίου 1821, ἀπὸ ὅπου φαίνεται, πὼς τοὺς εἶχε ζητήσει ἡ Ἱ Κ., 2 χιλ. γρόσια «διὰ νὰ προφθασθῇ ἡ Κοινότης εἰς τὰ ἀναγκαῖα της ἔξοδα», ἀλλὰ ἐκεῖνοι ἀπάντησαν ὅτι δὲν εἶχαν γιὰ νὰ στείλουν. (Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 88).

303. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 86.

304. Ἴδ. Pouqueville ἔ. ἀ. III σ. 276. Κατὰ τὸν ἴδιον (σ. 276) ὁ Μεχμὲτ Ἐμὶν εἶχεν ἔρθει στὴν Θεσ/νίκη στὶς 20 Ὀκτ. 1821, δηλ. στὶς 8 Ὀκτ. κατὰ τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιο. Πότε ὅμως ἦρθε στὴν Κασσάνδρα ὁ πασάς, δὲν μαρτυρεῖται ἀπὸ κανένα. Μόνο κατὰ τὸν Pouqueville (σ. 269—270), οἱ ἐπαναστάτες τῆς Κασσάνδρας ἔμαθαν στὶς 19/31 Ὀκτωβρίου, ὅτι ὁ Μεχμὲτ Ἐμὶν πασὰς εἶχε ἀντικαταστήσει τὸν Γιουσοὺφ μπέη.

305. Τὸ γράμμα αὐτὸ τοῦ πασᾶ τὸ δημοσιεύει ὁ κ. Ἱ. Βασδραβέλλης (ἔ. ἀ. σελ. 91'). Καὶ γιὰ τοὺς ἑβραίους ποὺ χρησιμοποίησε δὲς ἐπίσης Ἱ. Βασδραβέλλη, ἔ. ἀ. σ. 273 ἀρ. 80.

306. Ἴδ. ἄν.

307. Κατὰ τὸν Pouqueville (III σ. 278), στὶς 11 Νοεμβρίου (30 Ὀκτ. π. ἡ.) ἐκάλεσε τοὺς Χριστιανοὺς νὰ παραδοθοῦν καὶ τὴν ἑπομένη τὸ πρωΐ, (δηλ. 31

Ἀφοῦ οἱ Χριστιανοὶ καὶ γιὰ δεύτερη φορὰ ἀπέκρουσαν νέα πρόταση ποὺ τοὺς ἔκανε ὁ πασὰς γιὰ νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα, γνωρίζοντάς τους συγχρόνως πὼς θὰ τοὺς ἔκαναν γενικὴ ἐπίθεση τὴν ἑπομένη, ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἄρχισε τὴν ἐπίθεσή του πρωΐ—πρωΐ κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν.[308]

Παρὰ τὴν ἀπελπισμένη ἀντίσταση τῶν Χριστιανῶν, οἱ Τοῦρκοι κατώρθωσαν νὰ παραβιάσουν τὴν ὀχυρωμένη γραμμὴ τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ καὶ κατόπιν νὰ γίνουν κύριοι καὶ τοῦ λόφου Πινάκια, ὅπου εἶχαν ἀποσυρθῆ μετὰ ἀπὸ τὴν ἀπώθησή τους ἀπὸ τὶς Πόρτες οἱ ἐπαναστάτες.

Οἱ ἐπαναστάτες ἀποτραβήχτηκαν τότε μέσα στὸ δάσος, ὅπου καὶ ἐσταμάτησαν γιὰ λίγο τοὺς Τούρκους. Ἔτσι ἔδωκαν καιρὸ στὰ γυναικόπαιδα νὰ ἐπιβιβασθοῦν στὰ Ψαριανὰ καράβια, ποὺ βρέθηκαν ἐκεῖ. Τότε καὶ ὁ Ἐμμ. Παππᾶ κατώρθωσε νὰ φθάση στὴν Ἄθυτο καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ περάση διὰ θαλάσσης μὲ λίγους δικούς του στὸ Ἅγ. Ὄρος.[309]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

ΤΟ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ

Ποιὰ μέρα ἀκριβῶς ἦρθεν ἀπὸ τὴν Ἄθυτο ὁ Ἐμμ. Παππᾶ στὸ Ἅγ. Ὄρος, δὲν βεβαιώνεται ἀπὸ πουθενά. Ἐφ' ὅσον ὅμως στὶς 31 Ὀκτωβρίου (π.ἡ.) παρεβίασαν οἱ Τοῦρκοι τὴν Κασσάνδρα καὶ ὁ Ἐμμ. Παππᾶ δὲν ἔφυγεν ἀμέσως ἀπὸ ἐκεῖ, κατὰ τὶς 5 ἢ 6 Νοεμβρίου 1821 θὰ ἔφθασε στὴ Μ. Ἐσφιγμένου.

Ἡ εἴδηση τῆς πτώσης τοῦ μετώπου τῆς Κασσάνδρας, ποὺ ἴσως νὰ εἶ-

---

Ὀκτ. π. ἡ. καὶ 12 Νοεμβρ. ν. ἡ) ἐνήργησε τὴν ἐπίθεση. Καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἔκθεση τοῦ ἴδιου τοῦ πασᾶ (ἴδ. Βασδραβέλλη ἔ. ἀ. σ. 225 ἀρ. 32 «τὴν εὐτυχισμένην ἡμέραν Δευτέραν, 17 τοῦ παρόντος μηνὸς Σαφέρ», ἔκαμε τὴν ἐπίθεση. Ἀλλὰ Δευτέρα ἦταν ἡ 31 Ὀκτωβρίου 1821 (π. ἡ.) ἢ ἡ 12 Νοεμβρίου ν. ἡ. Ὥστε δὲν ἔχει ὑπολογίσει καλὰ ὁ κ. Βασδραβέλλης, ὁρίζοντας τὴν 17 Σαφὲρ ὡς 14 Νοεμβρίου 1821. Γιατὶ καὶ κατὰ τὸν Lietzmann H. (Zeitrechnung der römischen Kaiserzeit κλπ. σελ. 104) ἡ 17 Σαφὰρ εἶναι ἡ 46η ἡμέρα τοῦ μωαμεθανικοῦ ἔτους. Καὶ ἐπειδὴ τὸ μωαμ. ἔτος 1237 ἀρχίζει στὶς 28 Σεπτεμβρίου 1821 (ἔ. ἀ. σελ. 69) ἡ 1 Ὀκτωβρίου 1821 εἶναι ἡ 4η ἡμέρα τοῦ μωαμ. ἔτους 1237 καὶ ἡ 31 ἰ. μ. εἶναι ἡ 34η τοῦ 1237. Ἡ 1η Νοεμβρίου 1821 = 35 ἡμέρα τοῦ 1237· ἡ 11 Νοεμβρίου 1823 = 45η τοῦ 1237 καὶ ἡ 12 Νοεμβρίου 1821 = 46η ἡμέρα ἰ. ἔ. τοῦ 1237 ἢ ἡ 17 Σαφὰρ. Καὶ κατὰ τὸν Lietzmann ἡ 12 Νοεμβρίου 1821 (ν. ἡ.) εἶναι Δευτέρα.

[308]. Πρβλ. Pouqueville (ἔ.ἀ. III σελ. 278 κ.ἑ.) καὶ τὴν ἔκθεση τοῦ πασᾶ (Ἰ. Βασδραβέλλη ἔ.ἀ. σελ. 225 ἀρ. 32).

[309]. Ἴδ. Βασδραβέλλη ἔ.ἀ. σ. 93, Σμυρνάκην ἔ.ἀ.σ. 176. Βασιλικοῦ Β. ἔ.ἀ. Χρονικὰ τῆς Χαλκιδικῆς τ. 1. σ. 20 καὶ Βακαλοπούλου Α. Νέα ἱστορικὰ στοιχεῖα κλπ. Χρονικὰ τῆς Χαλκιδικῆς τ. 1 σ.31 ἑ.

χε φθάσει στὸ Ἅγ. Ὄρος καὶ προτοῦ νὰ πάῃ ἐκεῖ ὁ Ἐμμ. Παππᾶ, ἐδημιούργησε πανικὸ μεταξὺ τῶν Ἁγιορειτῶν.[310]

Φαίνεται πιθανόν, πὼς ὁ πασάς, ἐφ' ὅσον εἶχε διαφύγει ὁ Ἐμμ. Παππᾶ, θὰ ἔσπευσε νὰ στείλῃ τοὺς Ἑβραίους, τοὺς ἐχρησιμοποίησεν ὡς μεσάζοντες, γιὰ νὰ ἀναγείλουν τὴν ἅλωση τῆς Κασσάνδρας στοὺς Ἁγιορεῖτες καὶ θὰ τοὺς ἐπρότεινε μ' αὐτοὺς νὰ διώξουν τοὺς ἐπαναστάτες, ἂν ἤθελαν νὰ σωθοῦν καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ μοναστήρια τους.....[311]

Ἂν οἱ Ἑβραῖοι ἀπεσταλμένοι τοῦ πασᾶ ἦρθαν πιὸ μπροστὰ ἢ συγχρόνως μὲ τὸν Ἐμμ. Παππᾶ στὸ Ἅγ. Ὄρος, δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα, ποὺ νὰ μᾶς τὸ λέν.

Πάντως καὶ ἡ εἴδηση τῆς πτώσης τοῦ μετώπου τῆς Κασσάνδρας καὶ ὁ ἐρχομὸς τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ στὴν Μ. Ἐσφιγμένου, ποὺ πρῶτοι — πρῶτοι θὰ τὸν ἔμαθαν οἱ Χιλανδαρινοί, ἀφοῦ μιὰν ὥρα περίπου ἀπέχουν τὰ δυὸ Μοναστήρια τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο—, ἴσως καὶ ἐπειδὴ θὰ εἶχαν ἔλθει οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ πασᾶ στὸ Χιλανδάρι μὲ τὶς ἑλκυστικὲς προτάσεις του, ἔκαμαν τοὺς Χιλανδαρινοὺς νὰ γράψουν στὶς διάφορες Μονές, ὕστερα ἀπὸ ἔκτακτο σύσκεψη τῶν προϊσταμένων τους, στὶς 8 Νοεμβρίου 1821, νὰ στείλουν καὶ αὐτὲς ἀντιπροσώπους τους στὶς Καρυές, ποὺ θὰ ἐξήταζαν τὴ κατάσταση ὅπως εἶχε διαμορφωθῆ καὶ θὰ ἀποφάσιζαν γιὰ τὸν τρόπο, ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν ἀντιμετωπίσουν.[312]

Ἂν ἀπ' ὅλες τὶς Μονὲς ἐπρόφτασαν νὰ πᾶν στὶς Καρυὲς ἔκτακτοι

---

[310]. Στὸ Ἀρχεῖο τῆς Μ. Λαύρας ὑπάρχει μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ Γερο-Ζαχαρία πρὸς τοὺς Παντοκρατορινούς, χωρὶς χρονολογία ὅμως, (Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 89), ὅπου φαίνεται ἡ ταραχή, ποὺ δημιουργήθηκε μὲ τὸ νὰ παρουσιασθῆ ἀπόσπασμα κάπου 200 Τούρκων στὸν Πρόβλακα. Στὸ ὑστερόγραφο μάλιστα φαίνεται καὶ ὁ διαρκὴς φόβος τῶν μοναχῶν, πὼς θὰ τοὺς κάψουν τὰ Μοναστήρια οἱ Τοῦρκοι καὶ τὰ μέτρα, ποὺ ἀπὸ τότε ἔπαιρναν. «Οἱ Ξηροποταμινοί», γράφει, «τ' ἀσημικὰ κι' ἅγια λείψανα καὶ τὰ ἀναγκαῖα βιβλία ὅλα τἄχουν μεσ' στὸ καΐκι, διότι τὰ μοναστήρια, ὃ μὴ γένοιτο, θὰ τὰ κάψουν. Μόνον ἐκεῖ ὅπου εἴμαστε ἐμεῖς νὰ εἶναι καὶ αὐτὰ μέσ' στὸ καΐκι. Καὶ σίγουρα λένε ὅτι οἱ κελλιῶται, μὲ τὸ νὰ εἶναι φίλοι τους, εἶπαν πὼς ἀφεύκτως θὲ νὰ ἔρθουν. Διὰ τοῦτο τὰ κουβαλοῦσαν κρυφίως εἰς τὸ καΐκι τους. Διὰ τοῦτο μὴ ἀμελῆτε. Ὅσο ἀλεύρι καὶ ἂν ἔχετε νὰ τὸ κάμετε παξημάδι, νὰ ἦστε ἕτοιμοι. Καθώς, ὃ μὴ γένοιτο, ἐμποῦν μέσα ἀπὸ τὴν βίγλαν, εὐθὺς περνοῦν». Ὥστε οὔτε λογαριάζουν καθόλου τὸ χανδάκι.

[311]. Στὸ ὑπ' ἀριθ. 80 ἔγγραφον, ποὺ δημοσιεύει ὁ κ. Ἰ. Βασδραβέλλης (ἐ.ἀ. σ. 273) διαβάζομε, «... οἱ Ἰουδαῖοι—Σολομὼν Μπασαριᾶ καὶ Ἀελιὸν Ἰσάκ... κατὰ τὴν ἐξόντωσιν τῶν... ἐπαναστατῶν Κασσάνδρας καὶ Ἅγ. Ὄρους... παρέσχον ἐξαιρετικὰς ὑπηρεσίας καὶ πρὸς τὸ διδάνιον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ πρὸς τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατόν... μεσολαβήσαντες μεταξὺ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ ἡμῶν (τῶν Τούρκων) διὰ τὴν συνθηκολόγησιν καὶ παροχὴν χάριτος».

[312]. Ἴδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 90.

ἀπεσταλμένοι, ὅπως ἔγραφαν οἱ Χιλανδαρινοί, εἶναι τελείως ἀπίθανο. Ὅσοι ὅμως ἀντιπρόσωποι τῶν Μονῶν βρέθηκαν ἐκεῖ, μετὰ τὸν ἐρχομὸ τῶν Χιλανδαρινῶν ἀποφάσισαν νὰ συγκεντρωθοῦν τὴν ἴδια νύχτα τῆς 8—9 Νοεμβρίου 1821 στὴ Μονὴ Κουτλουμουσίου, γιὰ νὰ μελετήσουν τὴν νέα κατάσταση, χωρὶς νὰ καλέσουν στὴ σύσκεψη ἐκείνη τὸν πληρεξούσιο τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ, χαρτοφύλακα Νικηφόρον.

Στὴ συνέλευση δὲν ἐχρειάσθηκε πολλὴ προσπάθεια γιὰ νὰ συμφωνήσουν, «νὰ προσκυνήσουν τὸ Ἅγ. Ὄρος πάλιν εἰς τὴν ὀθωμανικὴν ἐξουσίαν».[313] Γιατὶ ἀσφαλῶς κανένας δὲν μποροῦσε νὰ ἰσχυρισθῇ, πώς ὕστερα ἀπὸ τὴν πτώση τοῦ μετώπου τῆς Κασσάνδρας καὶ μὲ τὰ μέσα ποὺ διέθεταν, θὰ μποροῦσαν νὰ ἀποκρούσουν τὸν τόσο πολυάριθμο στρατὸ τοῦ Μεχμὲτ Ἐμὶν Ἀβδουλὰχ πασᾶ.[314] Ἐπειδὴ οὔτε πεντακόσιους πολεμιστὲς θὰ εἶχαν στὸ στενὸ τοῦ Πρόβλακα,[315] οὔτε πολεμικὰ καράβια ὑπῆρχαν ἐκεῖ, νὰ τοὺς ὑποστηρίξουν,[316] οὔτε καὶ τὸ χαντάκι μποροῦσε νὰ ἀναχαιτίσῃ τοὺς ἐχθρούς, ἀφοῦ μάλιστα δὲν εἶχε κἂν τελεώσει.[317] Γι' αὐτὸ περισσότερο τοὺς ἀπασχόλησε, πῶς θὰ πετύχαιναν τὴν ὑποταγὴ μὲ ὅσον τὸ δυνατὸν λιγότερο ὀδυνηροὺς ὅρους.

Ἀκολουθώντας τὸ γράμμα τοῦ πασᾶ, ποὺ ἄρχιζε: «Κακοὶ ἄνθρωποι... κατώρθωσαν διὰ ραδιουργιῶν νὰ σᾶς παρασύρουν εἰς ἐπανάστασιν»,[318] ἀποφασίζουν τότε νὰ ρίξουν ὅλο τὸ βάρος γιὰ ὅ,τι εἶχε γίνει, στοὺς Ἐμμ.

---

[313]. Ἴδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 107.

[314]. Ὁ ἴδιος ὁ Ἐμμ. Παππᾶ, στὶς 20 Ὀκτωβρίου 1821 γράφει στοὺς Ἁγιορεῖτες (Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 86) «ἡ Κασσάνδρα οὖσα μέγα τεῖχος καὶ ὀχύρωμα σώζει τὸ Ἅγιον Ὄρος ἀπὸ τὸν πόλεμον τοῦ ἐχθροῦ». Ἀλλὰ καὶ ὁ Γερο-Ζαχαρίας (Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 58) ἀπὸ τὸν Αὔγουστο εἶχε τονίσει: «Ἂν ἴσως, ὃ μὴ γένοιτο, καὶ νικηθῇ ἡ Κασσάνδρα, ἐδῶ τοὺς ἔχομεν».

[315]. Ἀπὸ τὸ λογαριασμὸ ποὺ δίνουν οἱ δυὸ καπεταναῖοι τῶν σερταρέων, (Ἴδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 94) φαίνεται, πὼς οἱ δυὸ αὐτοὶ εἶχαν 25 σερταρέους στὶς διαταγές τους. Καὶ ἀπὸ μιὰν ἐπιστολὴ τοῦ Καπετὰν Θεοδωρῆ Γεωργίου τῆς 6 Δεκεμβρίου 1821, ποὺ ὑπάρχει στὸ ἴδιο Ἀρχεῖο, φαίνεται ὅτι ὁ λογαριασμὸς τοῦ μισοῦ μηνιάτικου τῶν ἐνόπλων, ποὺ φύλαγαν τὸ στενό, ἦταν 3.750 γρόσια. Αὐτὸ δὲν ἐπιτρέπει νὰ τοὺς ὑπολογίσωμε περισσότερους ἀπὸ πεντακοσίους. (Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 95).

[316]. Ἴδ. ἀν. κεφ. Η'. Ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ χαρτοφύλακα Νικηφόρου τῆς 20 Ἀπριλίου 1824 (Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 107) φαίνεται, πὼς ἕνα «λήμνιον πλοῖον, πρίκιον», βρισκόταν στὸν Πρόβλακα, ὅταν ἐπῆραν τὴν ἀπόφαση γιὰ νὰ προσκυνήσουν οἱ Ἁγιορεῖτες· ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ εἶχε στὴν ὑπηρεσία τους ἡ Ἰ. Κοινότης, ἀσφαλῶς δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἐπιτύχῃ τίποτε περισσότερο, ἀπὸ ὅ,τι τὰ Ψαριανὰ στὴν Κασσάνδρα.

[317]. Ἴδ. ἀν. κεφ. Η'.

[318]. Γράμμα τοῦ πασᾶ πρὸς τοὺς Ἁγιορεῖτες δὲν ἔχει βρεθῆ, ἀλλὰ ὑποθέτω, πὼς θὰ ἦταν παρόμοιο στὸ περιεχόμενό του μὲ ἐκεῖνο, ποὺ ἔστειλε στοὺς ὑπερασπιστὲς τῆς Κασσάνδρας, καὶ ποὺ τὸ δημοσιεύει ὁ Ἰ. Βασδραβέλλης (ἔ. ἀ. σ.91[1]).

Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Προϊστάμενοι δὲν ἦταν βέβαιοι, ὅτι ὁ Ἐμμ. Παππᾶ καὶ μετὰ τὸ γράμμα τοῦ ζαμπίτη δὲν θὰ ἐπιχειροῦσε νὰ ἀντιδράσῃ στὴν ἀπόφασή τους μὲ ὅσους καλογήρους ἢ λαϊκοὺς θὰ κατώρθωνε νὰ πείσῃ, πῶς θὰ ἔπρεπε νὰ συνεχίσουν τὸν ἀγώνα, ἔγραψαν καὶ οἱ ἴδιοι δύο μέρες ἀργότερα στοὺς Ἐσφιγμενίτες γιὰ νὰ πιάσουν τοὺς τρεῖς πρωτεργάτες καὶ «νὰ μᾶς τοὺς φέρητε ἐνταῦθα ἀναμφιβόλως, καὶ τοὺς ζητοῦμεν ἀπὸ σᾶς ἀφεύκτως· καὶ ἰδοῦ ὁποῦ στέλλομεν ἐπίτηδες ἀνθρώπους, διὰ νὰ τοὺς πάρουν»[323].

Αὐτὰ βέβαια μπορεῖ νὰ τὰ ἔγραφαν καὶ νὰ ἔστελναν καὶ ἀνθρώπους τους, γιὰ νὰ κάμουν τὸν ζαμπίτη νὰ πιστέψῃ στὴν καλή τους θέληση, ἀλλὰ μὲ αὐτὸ ἐπεδίωκαν κυρίως νὰ ματαιώσουν κάθε ἀντενέργεια τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ. Γι' αὐτὸ καὶ συνεχίζοντας παραγγέλνουν: «Καὶ ὅσοι ἀκολουθοῦν τὸν Ἄρχοντα ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους πατέρας, νὰ ἀφήσουν τὸν Ἄρχοντα καὶ ἐπιστρέψουν εἰς τὰ κελλία των· εἰ δὲ καὶ φανοῦν παρήκοοι, θέλουν ὑποπέσει εἰς ὀργὴν μεγάλην, κα θέλει χάσουν καὶ τὰ ὀσπήτια των».

Αὐτὰ τὰ ἔγραφαν σοβαρὰ καὶ τὰ ἐπεδίωκαν πραγματικὰ μὲ μιὰ ἀπειλὴ μάλιστα, ποὺ γιὰ τοὺς Ἁγιορεῖτες ἔχει μεγίστη σημασία, γιατὶ τὰ σπίτια τους, ἦταν καὶ εἶναι, μετὰ ἀπὸ τὴν ζωή τους, τὸ σπουδαιότερο γιὰ κείνους.

Καὶ τὸ ὅτι μ' αὐτὸ ἤθελαν νὰ ματαιώσουν κάθε ἀντενέργεια τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ φαίνεται καὶ ἀπὸ ὅσα προσθέτουν ἀκόμη. «Ὁμοίως καὶ ὅσοι κοσμικοὶ εὑρίσκονται μὲ αὐτόν, ὅλοι νὰ τὸν ἀφήσουν, διότι καὶ αὐτοὶ καὶ ὅσοι ἄλλοι πιασθοῦν, ἔχουν νὰ παιδεύωνται. . ».

Τὸ γράμμα ὅμως αὐτὸ «τῶν προϊσταμένων τῶν ἐν τῇ Κοινῇ Συνάξεει τῶν δεκαεννέα ἱερῶν μοναστηρίων τοῦ Ἁγ. Ὄρους» δὲν θὰ βρῆκε στὴν Μ. Ἐσφιγμένου οὔτε τὸν Ἐμμ. Παππᾶ οὔτε τὸν ἡγούμενον Εὐθύμιον. Γιατὶ ἀλλιώτικα θὰ τοὺς εἶχε προλάβει ἐκεῖ ὁ Χαρτοφύλακας Νικηφόρος καὶ θὰ ἔφευγε μαζί τους, ἐνῶ, ὅπως διηγεῖται ὁ ἴδιος, στὸ πιὸ πάνω γράμμα του «φεύγων ἀπὸ Καρυὰς. . .διεσώθην εἰς Ἐσφιγμένου. . . ,καὶ ἀπεράσας ἀπὸ Ἐσφιγμένου διὰ θαλάσσης νυκτὸς εἰς Πρόβλακα, ἐσιγουγαρίσθην εἰς τὸ ἐκεῖ εὑρισκόμενον λήμνιον πλοῖον, πρίκιον κλπ».

Ὁ Ἐμμ. Παππᾶ εἶχεν ἀντιληφθῆ καὶ ὁ ἴδιος, πῶς δὲν ἦταν δυνατὸν μὲ τὰ μέσα καὶ τοὺς ἄνδρες, ποὺ ὑπῆρχαν στὸν Πρόβλακα, νὰ ἀναχαιτισθοῦν οἱ Τοῦρκοι καὶ νὰ συνεχισθῇ ἐκεῖ ὁ ἀγώνας. Ὡς μοναδικὴ συνέπεια μιᾶς τέτοιας ἐνέργειας θὰ ἦταν ἡ καταστροφὴ τῶν Μονῶν τοῦ Ἁγ. Ὄρους, ποὺ κάθε ἄλλο παρὰ τὸ ἤθελεν ὁ Ἐμμ. Παππᾶ.

Γι' αὐτὸ καὶ ἔσπευσε νὰ ἀφήσῃ τὸ Ἅγ. Ὄρος μὲ τὸ καράβι, ποὺ τὸν

---

[323] Ἴδ. Ἰ. Φιλήμων ἔ. ἀ. τόμ. Δ.' σελ. 489 ἐ.

ἔφερεν ἐκεῖ, παίρνοντας μαζὶ καὶ τὸν ἡγούμενο Εὐθύμιο. Ὅσοι ἄλλοι ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς τῆς Μ. Ἐσφιγμένου θὰ ἤθελαν νὰ φύγουν, θὰ ἤρχονταν κατόπιν μὲ τὴν γολέτα καὶ τὴν σκαμπαβία τῆς Μονῆς, παίρνοντας μαζί τους ὅ,τι πολύτιμο ὑπῆρχε στὴν Μονή, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ βιβλία.

Ὁ Ἐμμ. Παππᾶ ὅμως δὲν μπόρεσε νὰ φθάση ζωντανὸς στὴν Ὕδρα, ὅπου διευθύνθηκε τὸ πλοῖο, ποὺ τοὺς εἶχε πάρει[324]. Οἱ ὑπεράνθρωπες προσπάθειες ποὺ εἶχε καταβάλει ἀπὸ τότε, ποὺ εἶχεν ἔρθει στὸ Ἅγ. Ὄρος, ὡς τὴν τελευταία ἄμυνα στὴν Κασσάνδρα, οἱ φοβερὲς συγκινήσεις ποὺ εἶχε περάσει στὸ διάστημα αὐτὸ τῶν ἑπτὰ καὶ περισσότερο μηνῶν, ἀπὸ τὴν διάλυση τῶν πολεμιστῶν στὴν Ρεντίνα, ἀπὸ τὶς ἐλλείψεις καὶ τοὺς κινδύνους ποὺ πέρασε στὴν Κασσάνδρα, ἀπὸ τὸ τραγικὸ ἐπεισόδιο τοῦ Ρήγα, ἀπὸ τὴν τόσο αἱματηρὴ ἀποτυχία τῆς 15 Σεπτεμβρίου 1821, ἀπὸ τὴν προδοτικὴ πολεμικὴ ἐναντίον του, ποὺ εἶχαν φέρει οἱ πολιτικὲς ἀντιθέσεις τῶν Φαναριωτῶν πρὸς τὸν Ὑψηλάντη, ἀπὸ τὴν ἀπελπιστικὴ κατάσταση, ὅπου εἶχαν φθάσει ἀπὸ τὶς στερήσεις οἱ ὑπερασπιστὲς τῆς Κασσάνδρας, καὶ ἀπὸ τὸ τραγικὸ τέλος τοῦ ἀγώνα τους, ὅλα αὐτὰ καὶ τόσα ἄλλα συνετέλεσαν, ὥστε ἡ εὐγενικιά του καρδιὰ νὰ πάψη νὰ χτυπᾷ, ἐνῶ τὸ καράβι, ποὺ ταξίδευε, περνοῦσε δίπλα ἀπὸ τὸν Καφηρέα.

Ἀπὸ τὶς Καρυὲς ἐξ ἄλλου, μόλις βεβαιώθηκαν πὼς ὁ Ἐμμ. Παππᾶ εἶχε φύγει ἀπὸ τὸ Ἅγ. Ὄρος, σύμφωνα μὲ τὶς ἀποφάσεις, ποὺ εἶχαν πάρει τήν νύχτα τῆς 8 - 9 Νοεμβρίου 1821 στὴν Μ. Κουτλουμουσίου, στέλνουν πρὸς τὸν πασά, ποὺ βρισκόταν ἀκόμη στὰ μέρη τῆς Κασσάνδρας, τρεῖς ἀντιπροσώπους τους, ἕνα ἀπὸ τὴν Μονὴ Χιλανδαρίου, ἄλλον ἀπὸ τὴν Μ. Δοχειαρίου καὶ τρίτο ἀπὸ τὴν Μονὴ Φιλοθέου μαζὶ μὲ τὸν Χασεκὴ Χαλὴλ βέη, «ζητοῦντες διὰ τὸ σφᾶλμα των συμπάθειαν καὶ συγχώρησιν παρὰ τοῦ ἡγεμόνος». «Ὁ δὲ ἡγεμών»,κατὰ τὸν Δοσίθεο,[325] «βλέπων τοῦ Ὄρους τὸν μποσταντζῆν ἐθαύμασε πῶς ἐφυλάχθη ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ζωντανός. Ὅθεν ἄρχισε νὰ ὁμιλῇ ὡς πνευματικὸς ὁ αἱμοβόρος λύκος μὲ τέχναις καὶ κολακείαις, τόσον τὸν μποσταντζῆν, ὅσον καὶ τοὺς ἀπεσταλμένους τρεῖς καλογήρους... λέγωντάς των, νὰ μὴν ὑποπτεύουν τι καὶ φοβοῦνται ἀπὸ τὸ ὕψος του, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ χαίρουν, διότι ἐλευθερώθησαν καὶ δὲν ἠχμαλωτίσθησαν, καθότι τοὺς ἔλεγεν πὼς ἀμέσως θέλει γράψει εἰς τὸν Βασιλέα νὰ συγχωρήση τὸ σφάλμα των καὶ ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ μποσταντζῆ ἔγινε αἴτιον νὰ εὕρωσι πάλιν οἱ καλόγηροι πρόσωπον εἰς τὸν Βασιλέα. ἐνῶ οἱ Θεσσαλονικεῖς αὐθένται εἶχον τοὺς Κασσανδρινοὺς καὶ καλογήρους διαβαλμένους εἰς τὴν

---

[324]. Ἴδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 100. Πρβλ. καὶ Χρονικὰ τῆς Χαλκιδικῆς τ. 2 σελ. 140, ὅπου ὁ κ. Βασδραβέλλης δίδει τὸ «ἐπιτύμβιο» ποὺ εἶχε χαραχθῇ στὴν πλάκα τοῦ τάφου τοῦ Ἐμμ. Παππᾶ.

[325]. ἔ, ἀ. σελ. 208 ἑ.

Ὑψηλὴν Πόρταν, γράφοντες μυρίας διαβολὰς πρὸς τὸν Βασιλέα.... Ἐφαίνετο λοιπὸν τότε ὁ Ἡγεμὼν εἰς ὅλους γλυκὺς καὶ ἥμερος καὶ ὅλος γεμάτος καλωσύνην· τὸ πρόσωπόν του ἔδειχνεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους παντοίαν εὐφροσύνην καὶ χαράν....»

Ὅταν ὅμως ὁ πασὰς τοὺς εἶπεν, ὅτι θὰ ἔμπαινε τουρκικὸς στρατὸς στὸ Ἅγ. Ὄρος, γιὰ νὰ βεβαιωθῇ, πὼς δὲν ὑπῆρχαν πιὰ ἐπαναστάτες ἐκεῖ, καὶ ὅτι θὰ εἶχαν παραδοθῆ ὅλα τὰ κανόνια, ὅπλα κλπ. πολεμοφόδια, οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ἁγιορειτῶν ἀνησύχησαν. Ἐκεῖνος ὅμως τοὺς καθησύχασε λέγοντάς τους, «ὅτι διόλου ἂς μὴ ὑποπτεύωνται, μήτε νὰ φοβοῦνται καὶ λυποῦνται καθότι τρεῖς ἡμέρας καὶ ὄχι περισσότερον οἱ ἄνθρωποί του θέλουν σταθῆ εἰς τὸ Ὄρος».

Ὁ πασὰς τοὺς ἐβεβαίωσεν ἀκόμη ὅτι ὁ ἴδιος θὰ ἔμενε μὲ τὸ στρατό του στὰ σύνορα τῆς Ἱ. Κοινότητος, γιὰ νὰ ἔλθουν ἐκεῖ ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν Μονῶν νὰ δηλώσουν ἐπισήμως τὴν ἀπόφασή τους νὰ ζήσουν πιὰ εἰρηνικὰ καὶ νὰ συνεννοηθοῦν μαζί του πῶς θὰ τοὺς ἐδιδόταν συγχώρηση ἀπὸ τὸν σουλτάνο.

Σύμφωνα μὲ αὐτά, ποὺ εἶπεν ὁ πασὰς στοὺς ἀπεσταλμένους, ἀφοῦ γύρισαν στὸ Ἅγ. Ὄρος, ἔγραψαν ἀπὸ τὴν Ἱ. Κοινότητα στὶς διάφορες Μονὲς νὰ στείλῃ κάθε Μονὴ ἀπὸ πέντε μοναχοὺς, τοὺς πιὸ ἐγκριτότερους καὶ γεροντότερους, στὴν Κούμιτσα, ἕνα μετόχι τοῦ Χαλανδαρίου κοντὰ στὸν Πρόβλακα γιὰ νὰ περιμένουν ἐκεῖ τὸν πασά.

Πότε ἀκριβῶς ἐστάλησαν οἱ τρεῖς ἀντιπρόσωποι μὲ τὸν μποσταντζὴ στὸν πασὰ καὶ πότε ἐγύρισαν, δὲν μποροῦμε νὰ καθορίσουμε. Πάντως θὰ γύρισαν τὸ τελευταῖο δεκαήμερο τοῦ Νοεμβρίου, ἀφοῦ τὴν πρώτην Δεκεμβρίου 1821, οἱ Χιλανδαρινοὶ γράφουν στοὺς Βατοπεδινούς.[326] «....ἀμέσως ὅπου ἐλάβομεν τὴν εἴδησιν διὰ ραβασίου ὅπου πρὸς τὴν κοινότητα ἀπεστείλατε παρακινοῦντες καὶ τὰ λοιπὰ μοναστήρια νὰ ἐξακολουθήσουν εἰς τοῦτο αὐτό, τὴν προσκύνησιν δηλ. εὐθὺς ἑτοιμάσαντες πέντε τῶν ἡμετέρων προηγουμένων ἀδελφῶν ἀποστείλαμεν διὰ νυκτὸς εἰς κούμιτζαν νὰ περιμένωσιν ἐκεῖ καὶ τὴν Πανοσιότητά σας καὶ μαζὶ νὰ προσκυνήσωσι τὸ ὕψος του.....»

Στὰ περισσότερα Μοναστήρια ὅμως ἐφοβοῦνταν, πώς, ἅμα ἔμπαιναν οἱ Τοῦρκοι στὸ Ἅγ. Ὄρος, δὲν θὰ συμπεριφέρονταν, ὅπως τοὺς ὑποσχόταν ὁ πασάς, ἀλλὰ θὰ ἔκαναν τὰ συνηθισμένα τους. Γι' αὐτὸ ἀπὸ πολλὲς Μονὲς ἄρχισαν νὰ φεύγουν ἀρκετοὶ μοναχοὶ καὶ προϊστάμενοι, παίρνοντας μαζί τους καὶ ὅ,τι πολύτιμο ὑπῆρχε σ' αὐτές.[326α]

---

[326]. Ἴδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 93.

[326α]. Ἴδ. Δοσίθεον ἔ. ἀ. σελ. 207 κ.ἀ.

Στὸ Ἅγ. Ὄρος ἔμειναν ἐκεῖνοι, πού, εἴτε δὲν μποροῦσαν λόγῳ τῆς ἡλικίας τους νὰ φύγουν, εἴτε, δίδοντας πίστη στίς ὑποσχέσεις τοῦ πασᾶ, δὲν ἠθέλησαν ν' ἀφήσουν ἔρημα καὶ ἀπροστάτευτα τὰ κελλιά, τὶς ἐκκλησίες καὶ τὶς Μονές του, ποὺ γιὰ τοὺς Ἁγιορεῖτες ἦταν τὰ πιὸ πολύτιμα πράγματα στὸν κόσμο. Ὅλοι αὐτοὶ ἤλπιζαν, πὼς ἡ κυρία Θεοτόκος, ποὺ ἐπὶ τόσους αἰῶνες εἶχε προστατεύσει τὸ Ἅγ. Ὄρος της, θὰ τὸ ἔσωζε καὶ αὐτὴν τὴν φορὰ ἀπὸ τὴν καταστροφή.

Ἐν τούτοις καὶ ἐκεῖνοι, ποὺ εἶχαν μείνει στὰ περισσότερα μοναστήρια, ἐδίσταζαν νὰ πᾶν στὴν Κούμιτσα γιὰ νὰ προσκυνήσουν τὸν πασά. Γι' αὐτὸ στὶς 7 Δεκεμβρίου 1821 ὀκτὼ ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ εἶχαν συγκεντρωθῆ στὴν Κούμιτσα ἀπὸ τὶς διάφορες Μονές, γράφουν στὴν Ἱ. Κοινότητα νὰ σπεύσουν νὰ πᾶν «ἀπὸ τὰ 20 Μοναστήρια 100 ἄνθρωποι προεστῶτες....εἰς προσκύνησιν τοῦ πασᾶ ἐφέντη μας», προσθέτοντας: «Ἂς μὴν ἔχουν καμμιὰν δειλίαν, διότι εἶναι πολλὰ εὐσπλαχνικώτατος καὶ ἀγαθὸς καὶ θέλει τὸ καλὸν τὸ ἐδικόν μας, καὶ τῶν μοναστηρίων μας, ἀλλέως τρόπος δὲν γίνεται... Ὅποιος θέλει τὸ καλὸν τοῦ μοναστηριοῦ του καὶ τὴν ἐλευθερίαν του, νὰ σηκωθῆ νὰ ἔλθῃ χωρὶς νὰ προφασισθῆ... Ἐρχομένων σας θέλει βεβαιωθῆ ὅτι εἴμεθα ὅλοι εὐπειθεῖς καὶ ὑποταζόμενοι ραγιάδες πιστοὶ τῆς βασιλείας του, μόνον τὸ ὀγρηγορώτερον ἕως δύο ἡμέρας νὰ προφθάσετε».

Συγχρόνως παραγγέλνουν στὸ ἴδιο τὸ γράμμα: «Νὰ προστάξετε νὰ ἔβγουν ὅλοι οἱ κοσμικοὶ χωριάτες ἔξω εἰς τὰ χωριά τους νὰ μὴ φανῆ ὁλότελα οὔτε εἷς κοσμικὸς μήτε εἷς καλόγηρος ἁρματωμένος. Νὰ παραμερίσετε καὶ τοὺς σερτάριους ἀπ' ἔξω νὰ μὴ φανοῦν....»[327]

Ἀπὸ τότε, ποὺ ἐγράφηκε τὸ γράμμα αὐτό, πέρασαν ἀκόμη μερικὲς μέρες γιὰ νὰ ρθῆ ὁ πασὰς μὲ τὸ κύριο μέρος τοῦ στρατοῦ του στὸ στενὸ τοῦ Ἄθωνα καὶ ἔτσι θὰ ἦλθαν ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἀρκετοὶ ἄλλοι ἀντιπρόσωποι ἀπὸ τὶς διάφορες Μονές. Ὅταν τὸ δεύτερο 10ήμερο τοῦ Δεκεμβρίου ἦρθεν ὁ πασάς στὰ σύνορα τοῦ Ὄρους, φέρθηκε τόσο εὐγενικὰ στοὺς Ἁγιορεῖτες, ποὺ τὸν ὑποδέχτηκαν, ὥστε ὁ φόβος καὶ ἡ ἀμφιβολία, ποὺ εἶχαν, ἐξαφανίσθηκαν. Οἱ Χιλανδαρινοὶ στὶς 14 Δεκεμβρίου 1821 γράφουν μεταξὺ ἄλλων στοὺς Βατοπεδινούς.[328] «Ὅλα θέλουν ἐξοικονομηθῆ καλῶς τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι καὶ μὴν ἔχετε μηδεμίαν ὑποψίαν φόβου. Ὁ Θεὸς νὰ πολυετῇ τὸν ἐνδοξότατον πασᾶ ἐφέντη μας καὶ ὅλους τοὺς περὶ αὐτόν».

Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἕνα γράμμα τοῦ ἴδιου τοῦ πασᾶ πρὸς τὸν Ἐπίτροπον τῆς Μ. Ἐσφιγμένου τῆς 15 Δεκεμβρίου 1821, μποροῦμε νὰ δοῦμε πόσο εὐγενικὰ ἔγραφεν, ὅταν πρωτόρθε, στοὺς Ἁγιορεῖτες.[329]

---

327. Ἴδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 96.
328. Ἴδ. Ἀρχ. Βατ. Φακ. 121.
329. Ἴδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 98.

Ἀπὸ τὶς πρῶτες μέρες ὅμως ἐζήτησεν ὁ πασὰς καὶ νὰ βεβαιωθῇ, ὅτι δὲν ὑπῆρχαν πιὰ ἔνοπλοι στὸ Ἅγ. Ὄρος, ὅπως καὶ νὰ τοῦ παραδώσουν τὰ κανόνια καὶ τὰ ὅπλα κλπὰ πολεμοφόδια, ποὺ βρίσκονταν στὰ διάφορα «καταγώγια».

Γι' αὐτὸ ἕνα τμῆμα στρατοῦ μπῆκε στὸ Ὄρος γιὰ νὰ παραλάβῃ τὸ πολεμικὸ ὑλικὸ ἀπὸ τὶς διάφορες Μονὲς καὶ νὰ ἐρευνήσῃ, μήπως βρίσκονταν ἀκόμη ἐπαναστάτες ἐκεῖ, ἢ μήπως εἶχαν κρύψει ὅπλα ἢ κανόνια οἱ καλόγηροι.[330]

Ἀφοῦ μ' αὐτὸ ἐβεβαιώθηκεν ὁ πασάς, ὅτι δὲ μποροῦσαν νὰ τοῦ προβάλουν πιὰ καμιὰν ἀντίσταση, ἀφοῦ καὶ τὸ χανδάκι ἀκόμη τὸ εἶχαν σκεπάσει,[331] ἄρχισε πιὰ νὰ συμπεριφέρεται διαφορετικὰ πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Μονῶν, ποὺ ἔμεναν στὴν Κούμιτσα, ὅπου καὶ ὁ ἴδιος ἐγκαταστάθηκεν ὁριστικά.

Πρῶτα - πρῶτα ἐζήτησε νὰ τοῦ στείλουν χρήματα οἱ Μονὲς γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ στρατοῦ του. Στὶς 26 Δεκεμβρίου 1821 ὁ προηγούμενος τῆς Μ. Χιλανδαρίου Κύριλλος γράφει ἀπὸ τὴν Κούμιτσα στοὺς Προϊσταμένους τῆς Μονῆς του.[332] «...Ἔδωσα εἰς τὸν γέρο Γαλακτίονα ὑπὸ σφραγίδα 4.000 γρόσια καὶ εἶναι τὰ ρετζέτα μέσα καὶ ὅσα νὰ μετρήσετε νὰ μοῦ στείλετε τὴ λίτσα νὰ πάρωμεν ἀποδείξεις ἀπὸ τὸ κοινὸν καὶ μὴν ἀμελῆτε τὴν ὑπόθεσιν ὅτι δὲν εἶναι καιρὸς καὶ ἔχετε προσοχήν, ἠβήρος στέλνει 15.000 ἡ Λαύρα ἀκόμη δὲν τὰ ἔφερε κοιτάξετε τὴ λίστα ἀπὸ τὸ γέρο Γαλακτίονα νὰ πληροφορηθῆτε. ταῦτα ἐν συντόμῳ καὶ μένω».

Ἔπειτα ἄρχισαν τὶς συνεννοήσεις γιὰ τὸ πῶς θὰ ἐδιδόταν συγχώρεση στοὺς Ἁγιορεῖτες ἀπὸ τὸν σουλτάνο.

Οἱ διαπραγματεύσεις παρετάθηκαν ἀρκετὲς μέρες, γιατὶ τὶς διάφορες ἀξιώσεις τοῦ πασᾶ ἔπρεπε νὰ τὶς ἀνακοινώνουν στὶς Μονές τους οἱ ἀντιπρόσωποί τους, ποὺ βρίσκονταν στὴν Κούμιτσα, καὶ νὰ περιμένουν τὴν ἀπάντηση καὶ τῶν Μονῶν καὶ τῆς Ἱ. Κοινότητος.

Σιγὰ - σιγὰ ὅμως γράφουν στὶς Μονὲς μόνο γιὰ νὰ τοὺς γνωρίζουν τὶ πρέπει νὰ κάνουν. Σὲ ἕνα σχετικὸ σημείωμα τῶν Βατοπεδινῶν διαβάζου-

---

330. Ἴδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 99.

331. Στὸ ὑπ' ἀριθ. 289 σημείωμα τοῦ ὑπ' ἀριθ. 121 κώδικος (φακέλλου) τῆς Μ. Βατοπεδίου σταλμένο ἀπὸ τὴν Κούμιτζα διαβάζομεν: «Ἡμέρα Τρίτη. .διὰ τὸ χανδάκι δὲν ἐφάνη κανένας ἐδικός μας. Ἀπὸ ἄλλα μοναστήρια ἦλθον λοιπὸν στείλετε τέλος πάντων τοὺς τέσσαρας ἐργάτας. Αὐτὸ ὅσον στέκει τόσον κακόν. Ὁμοίως κι' ἐκεῖνοι ὅπου ἔχουν νὰ ἔλθουν εἰς προσκύνησιν. . .». Ἀπὸ τὸ τελευταῖο φαίνεται ὅτι τὸ σημείωμα αὐτὸ θὰ τὸ ἔγραψαν στὶς 6 Δεκεμβρίου 1821.

332. Ἀρχεῖο Χιλανδαρίου, Φάκελλος 1821,

με:[333] «Ἡμέρα Τετάρτη. Ὅσα σᾶς γράφομεν καὶ σᾶς παραγγέλλομεν καὶ διὰ στόματος εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰσακουώμεθα, ὅταν δὲν εἰσακουώμεθα εἶναι ἀπώλεια... Ὅλ' αὐτὰ πῆραν τέλος τώρα, ἄλλην μορφὴν θενὰ λάβουν τὰ πράγματα.... νὰ τελειώσουν χωρὶς πρόφασιν ὅτι ὁ καιρὸς προφάσεις δὲν ἐπιδέχεται. Δὲν εἶναι, δὲν εἶναι καιρὸς πατέρες τῶν θελημάτων μας.... Τῶν φρονίμων ὀλίγα. Νὰ μᾶς στείλετε ὅσα σᾶς γράφομεν. Οἱ ἐν Κουμίτζᾳ ἀδελφοί».

Καὶ στὸ τέλος ἐπέβαλεν ὁ πασὰς στοὺς Ἀγιορεῖτες, ποὺ ἔμειναν στὴν Κούμιτσα, νὰ κάμουν, ὅπως ἤθελεν ἐκεῖνος, τὴν αἴτηση στὸ σουλτάνο γιὰ νὰ τοὺς δοθῇ χάρη καὶ νὰ τοῦ ὑπογράψουν καὶ ὁμολογία γιὰ τὰ χρήματα, ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ τοῦ πληρώσουν ὡς ποινὴ γιὰ τὴν συμμετοχή τους στὴν ἐπανάσταση.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Βατοπεδινῶν στὴν Κούμιτσα γράφουν σχετικά:[334] «Ἡμέρᾳ Σαββάτῳ. Τὸ πρὸς τὸν ἄνακτα ἀρτζουχάλι (ἔγινε) διὰ προσταγῆς καὶ συμβουλῆς τοῦ πασᾶ ἐφέντη μας, λέγοντάς μας, ὅτι ἀλλέως δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἐξιλεώσωμεν τὸ κράτος του, χωρὶς αὐτὰς τὰς προσθήκας. λέγοντάς μας ὅτι τὸ εὔσπλαχνον τῆς βασιλείας του βλέποντας τὸ πρόθυμον ἡμῶν καὶ ἑκούσιον προαίρεσίν μας, ἐλπίζω εἰς τὸν Θεόν, ὅτι θέλει σᾶς τὰ χαρίσῃ. Διὰ λόγου του δὲ μᾶς εἶπεν ἅπαξ καὶ δὶς καὶ τρεῖς, μὴν παρακαλῆτε νὰ μὴν ἐκτείνητε τὸν καιρόν, διότι ὅσον ἐκτείνεσθε, τόσον ζημιοῦσθε. χωρὶς νὰ πάρω ἐγὼ τὰς τρεῖς χιλιάδας εἶναι ἀδύνατον πρᾶγμα. μὲ τοῦτον τὸν τρόπον νὰ κάμετε τὴν ὁμολογίαν καὶ χωρὶς ἀργοπορίαν....».

Ἔτσι στὶς 13 Ἰανουαρίου 1821 (π. ἡ.) οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ἀγιορειτῶν ὑπέγραψαν στὴν Κούμιτσα καὶ τὸ «ἀρτζουχάλι» πρὸς τὸν σουλτάνο καὶ χρεωστικὴ ὁμολογία τριῶν χιλιάδων πουγγίων γιὰ τὸν Μεχμὲτ Ἐμὶν Ἀβδουλὰχ πασά.

Στὴν αἴτησή τους πρὸς τὸν σουλτάνο[335], ἀφοῦ ζητοῦν νὰ δικαιολογηθοῦν γιὰ ὅ,τι τοὺς εἶχαν ἐξαναγκάσει νὰ κάμουν οἱ ὁμογενεῖς τους «ἀποστάται», καὶ τὴν προθυμίαν τους νὰ γυρίσουν στὴν ἐξουσία τοῦ σουλτάνου μόλις ἔμαθαν τὸν ἐρχομὸ τοῦ πασᾶ, συνεχίζουν: «Οὕτω παρηγορηθέντες καὶ ἡμεῖς μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ πολυχρονίου βεζίρη της, προστρέχομεν εἰς τὸ πολυεύσπλαχνον ἔλεος τῆς συμπαθεστάτης μεγαλοκρατορίας της ζητοῦντες δακρυρρόως τὴν συγχώρεσιν καὶ ἄφεσιν εἰς ὅσα εἰς Θεὸν καὶ εἰς τὸ θεόσκεπον κράτος ἐπταίσαμεν ἑκουσίως καὶ ἀκουσίως καταδυναστευόμενοι ὑπὸ τῶν θεοργίστων ἐκείνων ἀποστατῶν».

---

333. Ἀρχεῖο Βατοπεδίου Κῶδιξ 121 ἀριθ. 282.
334. Ἀρχ. Βατοπεδίου Κῶδιξ 121 ἀρ. 287.
335. Ἴδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 103.

Καὶ κατόπιν προθυμοποιοῦνται καὶ προτείνουν οἱ ἴδιοι, «εἰς σημεῖον εὐγνωμοσύνης διπλῆν τιμὴν εἰς καταμέτρησιν τῶν βασιλικῶν χαρατζίων μας, καὶ εἰς τὸ τζὲπ χουμαγιοὺν νὰ δίδωμεν τὸ διπλοῦν κλπ.».

Τέλος, ἀφοῦ παρακαλοῦν νὰ τοὺς δοθοῦν πίσω τὰ μετόχια τους, ἀναγκάζονται νὰ προσθέσουν· «νὰ σταθοῦν καὶ μερικοὶ ἄνθρωποι, οἱ πλέον ἥμεροι καὶ συμπαθεῖς καὶ φιλόπτωχοι, ἐκ τοῦ στρατεύματος τοῦ πολυχρονίου βεζίρη της.. διὰ φύλαξιν τοῦ τόπου...ἕως οὗ...ἀναγκασθῶσι νὰ προσκυνήσωσι καὶ τὰ νησιὰ τῶν ἀποστατῶν».

Στὴν ὁμολογία[336] «γίνεται δῆλον, ὅτι ὑπεσχέθημεν...πρὸς τὸν βεζίρην καὶ πασὰ ἐφέντη μας τρεῖς χιλιάδας πουγγιὰ τῶν ἄσπρων τὰς μὲν δύο χιλιάδας διὰ τὸ μουπτάκι τῆς βασιλείας τὰ δὲ ἄλλα χίλια τῆς Ὑψηλότητός του διὰ τὰ πολλὰ ἔξοδα τῶν στρατευμάτων· καὶ τὰ μὲν ἡμίση...νὰ μετρήσωμεν πεσίνι τὰ δὲ ἄλλα ἡμίση μετὰ μῆνας τρεῖς».

Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ὅροι, ποὺ τοὺς ἐπέβαλεν ὁ πασὰς νὰ βάλουν οἱ ἴδιοι καὶ στὸ «ἀρτζουχάλι» καὶ στὴν ὁμολογία, ἦταν ἐξαιρετικὰ βαρεῖς, παραδίδοντας στὸν πασὰ τὰ δυὸ αὐτά, τοῦ ἔδωκαν καὶ μιὰ «σημείωσιν τῶν ζητημάτων τους»,[337] ὅπου ζητοῦν:

α) νὰ μὴ μείνουν στὸ Ἅγ. Ὄρος παρὰ 50 - 100 στρατιῶτες. β) νὰ δοθοῦν μονάχα 500 πουγγιὰ ἀμέσως καὶ τὰ ὑπόλοιπα κατὰ δόσεις σὲ τρεῖς, ἕξ, ἐννέα καὶ 12 μῆνες, νὰ δοθῇ ἄδεια γιὰ νὰ γυρίσουν, ὅσοι μοναχοὶ εἶχαν φύγει, κ. ἄ.

Ὁ πασάς, παίρνοντας καὶ τὰ τρία αὐτὰ ἀπὸ τοὺς Ἁγιορεῖτες, ἔστειλε τὸ «ἀρτζουχάλι» στὴν Πόλη καὶ ὁ σουλτάνος ἔδωκε στὶς 26 Ἰανουαρίου 1822 (π.ἡ.) (7 Φεβρουαρίου ν.ἡ.) ἀμνηστεία στοὺς Ἁγιορεῖτες ὑπὸ τοὺς ὅρους:

α) νὰ παραδοθοῦν «πάντα τὰ πολεμικὰ ἐργαλεῖα» β) νὰ εἰσπραχθοῦν οἱ καθυστερημένοι φόροι, ὅπως καὶ οἱ κεφαλικοὶ φόροι, «κατὰ κεφαλὰς καὶ αὐτοπροσώπως», καὶ οἱ λοιποὶ φόροι «εἰς τὸ διπλάσιον» γ) «νὰ συλληφθοῦν καὶ ἀποσταλοῦν ἐνταῦθα μερικοὶ ἔγκριτοι ἐξ αὐτῶν ἱερεῖς, ἵνα διαμείνουν ὡς ὅμηροι».

Τέλος δίδεται ἐντολὴ στὸν πασά μὲ τὸ ἴδιο φιρμάνι. «Νὰ ὁρίσῃς καὶ ἐγκαταστήσῃς ἐν τῇ χερσονήσῳ ταύτῃ τὸν ἀπαιτούμενον στρατὸν πρὸς φύλαξιν τὰ ἔξοδα τοῦ ὁποίου θὰ καταβάλλουν οἱ ἴδιοι ὡς ἐν τῇ αἰτήσει των καθορίζεται.....»[338]

---

336. Ἴδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 104.
337. Ἴδ. Νέα Στοιχεῖα ἀρ. 105.
338. Ἴδ. Ἰ. Βασδραβέλλη ἔ. ἀ, σελ. 242.

Ὅσα ὅμως συνέβησαν στὸ Ἅγ. Ὄρος μετὰ τὴν παραχώρηση τῆς ἀμνηστείας, πῶς εἰσπράχθηκαν οἱ φόροι καὶ οἱ τρεῖς χιλιάδες τὰ πουγγιὰ τῆς ὁμολογίας καὶ γενικὰ πῶς ἐφέρθηκαν οἱ Τοῦρκοι στοὺς Ἁγιορεῖτες ἀπὸ τότε ποὺ μπήκανε στὸν Ἄθωνα, ὡς τότε ποὺ ἀποσύρθηκαν ἀπὸ αὐτὸν (τὴν Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ τοῦ 1830), ὅπως καὶ ἡ τύχη ἐκείνων, ποὺ ἔφυγαν ἀπὸ τὸ Ὄρος μετὰ τὴν ὑποταγή, αὐτὰ ὅλα πρέπει νὰ ἀποτελέσουν ἰδιαίτερο ἀντικείμενο ἐρευνῶν καὶ μελέτης.

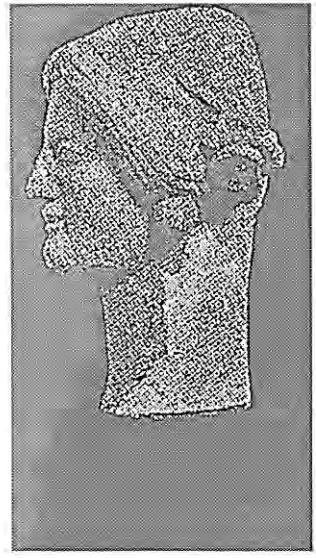

Ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ὀλύνθου

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ (Γ. Σκώτ.)
(† 1875 - 1949).

ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΟΝ ΟΠΟΙΟΝ ΕΠΑΙΞΕ Η ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ 1821 ΚΑΙ ΤΑΣ ΜΕΤΕΠΕΙΤΑ ΜΙΚΡΟΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΙΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΟΝ

Ὅλοι μας λίγο πολὺ ξέρουμε ἀπὸ τὴν Ἱστορία, ὅτι ἡ Χαλκιδικὴ κατὰ τοὺς Ἀρχαίους χρόνους καὶ ἰδίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Φιλίππου, τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας, ἔφθασε εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης καὶ τῆς εὐημερίας. Ὡς ἡ πλουσιωτέρα καὶ προσφιλεστέρα ἀποικία τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος πόλεων ἡ Χαλκιδικὴ ἔφθασε σ' ἕναν τέτοιο πολιτισμό, σὲ μιὰ τέτοια ἀνθηρὰ κατάσταση καὶ ἀνάπτυξη κολοσσιαία, ἀφοῦ περιελάμβανε τότε 32 ἀκμαζούσας μεγαλουπόλεις καὶ ἀριθμοῦσε περὶ τὰς 500.000 κατοίκων, ὥστε ὁ Δημοσθένης σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς περιφήμους λόγους του κατὰ τοῦ Φιλίππου ἐχαρακτήρισε τὴν πρωτεύουσαν τῆς Χαλκιδικῆς, τὴν Ὄλυνθο, «τὴν παρατάττουσαν περὶ τὰς δέκα χιλιάδας ἀλκίμων μαχητῶν», ὡς τὸ «προπύργιον τῶν Ἀθηνῶν». Καὶ πράγματι. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Ὀλύνθου καὶ αἱ Ἀθῆναι κατέρρευσαν...

Μετὰ τὴν ἐκ θεμελίων ὅμως ἀνασκαφὴν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου τῆς περιφήμου Ὀλύνθου καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν ἄλλων ἀκμαζουσῶν πόλεων τῆς Χαλκιδικῆς, αὕτη ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ καὶ ἔκτοτε μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ἡ Ἱστορία ὀλίγιστα ἀναφέρει, ἄξια λόγου, γεγονότα, λαβόντα χώραν εἰς τὴν πολυπαθῆ αὐτὴν χερσόνησον καὶ τὸ σπουδαιότερον , ἡ Ἱστορία ἀγνοεῖ—ὡς φαίνεται—εἰς τὰς λεπτομερείας τὸν ρόλον ποὺ ἔπαιξεν ἡ μικρὰ αὐτὴ γωνία τῆς περιμαχήτου Μακεδονίας κατὰ τὴν μεγάλην τοῦ Ἔθνους ἐξέγερσιν—κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821—καὶ προπάντων ἡ ἰδιαιτέρα πατρίς μας ὁ ΠΟΛΥΓΕΡΟΣ...

Πολλοὶ ἴσως παραξενευθοῦν ἀκούοντες τὸ Πολύγερος, ἀντὶ τοῦ συνήθους Πολύγυρος. Εἰς ἐμὲ ὅμως θὰ ἐπιτρέψητε νὰ ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι ἡ ὀρθοτέρα γραφὴ εἶναι Πολύγερος, καὶ ὄχι Πολύγυρος καὶ τοῦτο διότι ἀνέκαθεν ἡ κωμόπολίς μας ὠνομάζετο Πολύγερος καὶ ἡ ἀρχαιοτέρα σφραγὶς τῶν σχολείων μας φέρει τὴν φράσιν «Σχολεῖα Πολυγέρου», ὄχι βέβαια ἐκ τοῦ πολὺ καὶ γέρος, ὅπως ὅλοι μας ἐκ πρώτης ὄψεως καὶ ἀντιλήψεως δυνάμεθα νὰ ἐτυμολογήσωμεν, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ πολὺ καὶ ἱερός, πολὺ ἱερός, Πολύγερος. Καὶ εἶναι ἡ ἐτυμολογία αὕτη ὄχι τυχαία καὶ αὐθαίρετος, ὅπως πολλοὶ θὰ νομίσουν, ἀλλὰ στηρίζεται εἰς σοβαρὸν ὁπωσδήποτε ἐπιχείρημα, ὑποστηριζόμενον ὑπό τινων ἀρχαιολόγων τοποθετούντων ἀκριβῶς εἰς τὴν θέσιν τοῦ

Πολυγέρου καὶ κάπως νοτιώτερον αὐτοῦ τὴν περίφημον ἀρχαίαν πόλιν Ἀπολλωνίαν. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὸν ὡραῖον θεὸν Ἀπόλλωνα καὶ εἶχε πολλὰ ἱερὰ αὐτοῦ ὠνομάσθη καὶ ὁ τόπος, ὅπου ἔκειτο τὸ πάλαι αὕτη π ο λ ὺ ἱ ε ρ ὸ ς τ ό π ο ς καὶ ἐπιβοηθούσης, ὡς φαίνεται καὶ τῆς παραδόσεως, ἡ ἐπὶ τοῦ τόπου τῆς Ἀπολλωνίας κτισθεῖσα μετέπειτα πόλις ἔλαβε τὸ ὄνομα ΠΟΛΥ ΙΕΡΟΣ (τόπος) ΠΟΛΥΓΕΡΟΣ[1]. Εἶναι ὅμως ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως, ὅτι τὰ ἀνωτέρω μόνον κατόπιν ἐπισταμένης ὑπὸ εἰδικῶν μελέτης καὶ τοπικῶν ἀνασκαφῶν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ λάβουν τὸ χρίσμα τῆς ἱστορικῆς βεβαιότητος. Ὅπως δήποτε οὔτε καὶ ὁ ὑποτιθέμενος Π ο λ ὺ ς γ ῦ ρ ο ς, οὔτε τὸ δῆθεν π ο λ ὺ γ ε ρ ὸ κ λ ῖ.μ.α, δύνανται ἀρκούντως νὰ δικαιολογήσουν τὴν ἐτυμολογίαν τῆς ὀνομασίας καὶ μόνον ἡ ἀνωτέρω ἐκφρασθεῖσα γνώμη φαίνεται, ὅτι πλησιάζει πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

Δυστυχῶς δὲν δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν πότε ἐκτίσθη ὁ Πολύγερος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν πρὸ τοῦ 1821 ἐποχὴν πολὺ ὀλίγα ἀφορῶντα εἰς τὴν κωμόπολιν ταύτην διεσώθησαν καὶ ἡ ἱστορία τόσον περὶ τῶν πρὸ τοῦ 1821 γεγονότων, ἐν Χαλκιδικῇ, ὅσον καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπαναστάσεως τοιούτων, πολὺ ὀλίγον ἐνδιατρίβει· κανεὶς δὲ δὲν ἐπεχείρησε μέχρι σήμερον νὰ πραγματευθῇ ἰδιαιτέρως καὶ ἐν ἐκτάσει περὶ τῶν σπουδαίων καὶ ἀμνημονεύτων γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἔλαβον χώραν εἰς τὴν μικρὰν αὐτὴν τῆς Χαλκιδικῆς Χερσόνησον, πρὸ καὶ μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ ἰδίως κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως αὐτῆς.

Ἡ Χαλκιδικὴ κατὰ τὰς διαβεβαιώσεις πολλῶν γερόντων Πολυγερινῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἴχομεν πρὸ ἐτῶν τὴν περιέργειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπομονήν, ν' ἀκούωμεν ἀφηγήσεις, γεγονότων τῶν ὁποίων εἴτε οἱ ἴδιοι ὑπῆρξαν αὐτόπται μάρτυρες, εἴτε καὶ ἐκ παραδόσεως εἰς αὐτοὺς μεταδοθείσας τοιαύτας, πρὸς δὲ καὶ ἀπὸ τὰς περισωθείσας σκωληκοβρώτους σημειώσεις προκρίτου Πολυγερινοῦ, ζήσαντος καὶ δράσαντος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τυχαίως περιελθούσας εἰς χεῖρας, ἡ Χαλκιδικὴ φαίνεται ὅτι διεδραμάτισε σπουδαῖον καὶ πρωταγωνιστοῦν, ἠμπορῶ νὰ πῶ, πρόσωπον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ προπάντων ὁ Πολύγερος.

Πρὸ τῆς μεγάλης τοῦ 1821 Ἐπαναστάσεως ἡ Χαλκιδικὴ ἀπετέλει αὐτοδιοίκητον Ἐπαρχίαν ὑπὸ τὴν Διοίκησιν ἰδίου Διοικητοῦ, Β ο ε β ό δ α καλουμένου, ὅστις εἶχεν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του ὅλα τὰ Χ ά σ ι κ α λεγόμενα χωριὰ τῆς Χαλκιδικῆς. Οἱ φόροι τοὺς ὁποίους κατέβαλεν ἡ Χαλκιδικὴ εἰς τὸν Σουλτᾶνον κατ' ἔτος ἦσαν ράβδοι τινὲς ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, τὰς ὁποίας οἱ κάτοικοι τῆς Χαλκιδικῆς διὰ τοῦ Βοεβόδα ὤφειλον νὰ

---

1. Πρβ. τὴν ἐτυμολογία τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ἀγ. Τσομπανάκη ἐκ τοῦ ὀνόματος Πολυάρου - Πολύαρον - Πολύγερον - Πολύγερος, τὸ ὁποῖον εὑρέθη εἰς παλαιὰν ἐπιγραφήν.

στέλλουν στὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀναφέρεται μάλιστα ὅτι πολλὲς φορὲς οἱ κάτοικοι τῆς Χαλκιδικῆς, ἕνεκα ἀνεχείας, ἐπρομηθεύοντο τοιαύτας ράβδους ἀπὸ τὴν Φλωρεντίαν τῆς Ἰταλίας καὶ κάποτε ἀπὸ τὰ Γιάννενα, ἴσως ἀπὸ τὸν μεγάπλουτον τσιγγούνην καὶ αἰσχροκερδέστατον Ἀλῆ Πασσᾶν. Ὁ Πολύγερος τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀριθμοῦσε περὶ τὰ 1600 σπίτια, ἤκμαζε δὲ ὑφ' ὅλας τὰς ἀπόψεις καὶ εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ ἄνδρας διακρινομένους διὰ τὴν μόρφωσίν των καὶ τὰ ἀκραιφνῆ καὶ πατριωτικώτατα αἰσθήματά των, καθὼς καὶ πολλὰ ἄλλα χωριὰ τῆς Χαλκιδικῆς, τὰ ὁποῖα ἐπίσης ἤκμαζον καὶ εὐημέρουν. Μίαν πολὺ ἐνδιαφέρουσαν σελίδα τῶν ἱστορικῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, σελίδα τελείως ἄγνωστον, τὴν ὁποία κατώρθωσα νὰ καταρτίσω ἀπὸ τὰς διαφόρους περισωθείσας παραδόσεις, ὡς προεῖπον γερόντων Πολυγερινῶν, ἰδίως ὅμως ἀπὸ τὰς κατὰ τύχην εὑρεθείσας, ὡς προανέφερον, σημειώσεις προκρίτου Πολυγερινοῦ, συγγενοῦς μου, ζήσαντος καὶ δράσαντος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, μία τέτοια σελίδα θὰ ἀποκαλύψω σήμερα, παρακαλῶν ὅπως καὶ κάθε ἄλλος πατριώτης μας, ὅστις κατέχει τυχὸν ἔγγραφα καὶ σημειώσεις ἢ καὶ ἐκ παραδόσεως πληροφορίας τοιαύτης σημασίας, προβῇ εἰς τὴν δημοσίευσιν αὐτῶν, ἵνα οὕτω κατορθωθῇ σὺν τῷ χρόνῳ ἡ ὑπὸ εἰδικῶν λεπτομερὴς καὶ ἀκριβὴς περιγραφὴ καὶ ἐξιστόρησις τῶν ἐν Χαλκιδικῇ γεγονότων, κατὰ τὸν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἔθνους μας ἀγῶνα, εἰς τὸν ὁποῖον κατέβαλε γενναῖον τὸν φόρον καὶ εἰς αἷμα καὶ εἰς χρῆμα καὶ ἡ μικρὰ αὐτὴ γωνία τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας, ἡ Χαλκιδική, ἡ ἑλληνικωτάτη τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ φρόνημα αὕτη Ἀκρόπολις τῆς περιμαχήτου Μακεδονικῆς γῆς.

Β.'

Πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ζοῦσε στὸν Πολύγερον ὁ Γεωργάκης Παπαγεωργάκης, ἕνας ἀγαθὸς καὶ ἔξυπνος γεροντάκος, ἀλλὰ καὶ πλούσιος ὁπωσδήποτε, συνάμα δὲ καὶ πατριώτης ἔνθερμος. Ὁ Παπαγεωργάκης αὐτὸς εἶχε τρία παιδιὰ τὸν Κῦρκον, τὸν Μαυρουδῆ καὶ τὸν Γιαννάκη καὶ μιὰ θυγατέρα ὄμορφη καὶ καλοκαμωμένη τὴν Συργιάνω. Ἀπὸ τὰ τρία παιδιά του ὁ Κῦρκος, ὁ μεγαλύτερος, ἦταν Βοεβόδας τῆς Χαλκιδικῆς, ὁ Μαυρουδῆς ἦταν μελισσουργός, καὶ ὁ τρίτος ὁ Γιαννάκης ἐπήγαινε εἰς τὸ ἐν Πολυγέρῳ τότε ἀκμάζον ἀλληλοδιδακτικὸν Σχολεῖον. Διατηροῦσε δὲ ὁ γερο-Παπαγεωργάκης καὶ ἐμπορικὸ στὸν Πολύγερο κατάστημα, τοῦ ὁποίου τὴν διεύθυνσιν εἶχε σκοπὸ νὰ ἀναθέσῃ εἰς τὸν Γιαννάκη, ὁ ὁποῖος μετ' ὀλίγον θὰ ἐτελείωνε τὸ σχολεῖον. Ὁ Γιαννάκης ὅμως ἅμα ἀπεφοίτησεν ἀπὸ τὸ σχολεῖον δὲν ἐσκέπτετο ἄλλο τι, παρὰ πῶς θὰ μποροῦσε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδάς του καὶ μέρα νύχτα τὸν ἐβασάνιζεν αὐτὴ ἡ ἰδέα, πῶς θὰ μποροῦσε νὰ ἔφευγεν ἀπὸ τὸν Πολύγερο, νὰ πήγαινε παραπέρα, νὰ ἐσπούδαζε, νὰ ἐμορφώνετο, γιὰ νὰ μποροῦσε μιὰ μέρα νὰ φανῇ χρήσιμος εἰς τὴν πατρίδα του.

Καὶ φυσικὰ βαρέως ἔφερε στὴν ψυχή του τὴν ἀπόφασι τοῦ πατέρα του, νὰ τὸν κρατήσῃ δηλαδὴ στὸ κατάστημά τους καὶ καιροφυλακτοῦσε πάντοτε νὰ βρῇ τὴν εὐκαιρία νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸν Πολύγερο, γιὰ νὰ πάῃ σὲ καμιὰ μεγαλούπολι νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδάς του. Ἡ εὐκαιρία αὐτὴ δὲν ἄργησε νὰ παρουσιασθῇ. Ὁ πατέρα του μιὰ μέρα τοῦ ἀνέθεσε νὰ μεταφέρῃ στὰς Σέρρας μιὰ μεγάλη ποσότητα κεριοῦ πρὸς πώλησιν. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αἱ Σέρραι ἦσαν τὸ κέντρον τῆς Ἐμπορικῆς κινήσεως ὅλης τῆς Μακεδονίας καὶ ὁ Γιαννάκης μὲ χαρὰ ἀνέλαβε νὰ πάγῃ στὰς Σέρρας. Καὶ ἀφοῦ ἐφόρτωσε τὸ κερὶ στὰ δέκα τρία μουλάρια τοῦ ἀδελφοῦ του Μαυρουδῆ, τοῦ μελισσουργοῦ, πῆγε στὰς Σέρρας καὶ ἐκεῖ ἀφοῦ ἐπώλησε τὸ κερὶ σὲ πολὺ καλὴ τιμὴ ἐτσέπωσε τὰ χρήματα ποὺ πῆρε, ἔστειλε μὲ τὸ δοῦλο του πίσω τὰ μουλάρια τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ αὐτὸς τράβηξε γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολι, χωρὶς νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς σπιτικούς του καὶ ἐκεῖ ἐξηκολούθησε τὰς σπουδάς του. Ἔξυπνος δὲ ὅπως ἦταν καὶ φιλομαθὴς πολὺ γρήγορα ἀπέκτησε τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἐκτίμηση τῶν διδασκάλων του καὶ ὅλων ὅσοι τὸν ἐγνώρισαν. Τόση δὲ ἦτο ἡ εἰς τὰ γράμματα πρόοδός του καὶ τόση ἡ ἀγάπη καὶ ἐκτίμησις ποὺ ἀπελάμβανε ἀπ' ὅλην τὴν ὁμογενῆ κοινωνίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὥστε κατώρθωσε ὕστερα ἀπὸ ὀλίγα ἔτη νὰ καταλάβῃ τὴν περίβλεπτον καὶ ἐπίζηλον θέσιν τοῦ Ἀρχιγραμματέως τῶν Πατριαρχείων ἐπὶ Γρηγορίου τοῦ Ε', ὡς Ἰωάννης Λογοθέτης (Ἱστορ. Παπαρηγοπούλου σελ. 844). Ἡ ἐν Πολυγέρῳ οἰκογένεια τοῦ Γιαννάκη δὲν ἐγνώριζε τὴν τύχη τοῦ βενιαμίν της, τὸν θεωροῦσε ὡς ἀπολεσθέντα καὶ ὕστερα ἀπὸ χρόνια τελείως τὸν ἐλησμόνησε. Κάποιο ὅμως περιστατικὸ ποὺ συνέβη στὴν οἰκογένεια τοῦ Παπαγεωργάκη, συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ γνωσθῇ ἡ τύχη τοῦ Γιαννάκη. Ὁ γερο - Παπαγεωργάκης καθὼς εἴπαμε εἶχε καὶ μιὰ θυγατέρα τὴ Συργιάνω. Αὐτὴν τὴν ἀγάπησε κάποιος Πολυγερινὸς ὀνομαζόμενος Γαλανός. Ὁ Γαλανὸς αὐτὸς βοηθούμενος ὑπὸ τῶν συγγενῶν του ἀπήγαγε μιὰ βραδυὰ τὴν ὄμορφη Συργιάνω καὶ τὴν πῆρε στὸ σπίτι του. Αὐτὸ τὸ πῆρε πολὺ βαρὺ ὁ γερο - Παπαγεωργάκης, γιατὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν ἤθελε νὰ κάμῃ γαμπρό του τὸ Γαλανό. Τὸν Γαλανὸ ὅμως αὐτὸν τὸν ὑπεστήριζε τότε ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Κωνσταντῖνος ὡς ἀνεψιόν του. Καὶ ὁ γερο Παπαγεωργάκης ἀναγκάσθηκε νὰ πάγῃ στὴν Κωνσταντινούπολι νὰ ἐνεργήσῃ στὰ Πατριαρχεῖα γιὰ νὰ πάρῃ πίσω τὴν κόρη του. Ὅταν ἔφθασε στὴν Κωνσταντινούπολι παρουσιάσθηκε στὸν Ἀρχιγραμματέα τῶν Πατριαρχείων Ἰωάννην Λογοθέτην, ἐπιδώσας εἰς αὐτὸν τὴν σχετικὴν ἀναφοράν του καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τὸν εἰσαγάγῃ εἰς τὸν Πατριάρχην, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶχε συστατικὰ γράμματα τοῦ Βοεβόδα Χαλκιδικῆς, τοῦ υἱοῦ του Κύρκου καὶ τοῦ συγγενοῦς του Χρ. Μενεξέ, τοῦ μεγαλεμπόρου τῆς Θεσσαλονίκης. Φαντάζεσθε τὴν ἔκπληξιν, ἀλλὰ καὶ τὴν μεγάλη χαρὰ τοῦ Γιαννάκη Παπαγεωργάκη, ἀναγνωρίσαντος ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ πρὸ αὐτοῦ μετὰ συστολῆς καὶ φό-

βου ἱσταμένου γέροντος, τὸν ἴδιον αὐτοῦ πατέρα, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν ἀκόμη μεγαλυτέραν ἔκπληξιν καὶ χαρὰν τοῦ γέροντος Παπαγεωργάκη, ἀναγνωρίσαντος μετ' ὀλίγον καὶ αὐτοῦ τὸν πρὸ πολλοῦ θεωρούμενον ὡς ἀπολεσθέντα υἱόν του ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ 'Αρχιγραμματέως. 'Εννοεῖται ὅτι ἡ ὑπόθεσις τοῦ Παπαγεωργάκη ἀμέσως ἔλαβε αἴσιον πέρας. 'Ο Μητροπολίτης Κωνσταντῖνος ἐπαύετο μετ' ὀλίγον καὶ ἡ ὄμορφη Συργιάνω ἐπανήρχετο στὸ πατρικό της σπίτι, νυμφευθεῖσα μετ' ὀλίγον τὸν 'Επίκουρον (Κουροῦν), ὁ ὁποῖος ἦτο χαλκεὺς τὴν τέχνην (χαλκιᾶς) καὶ τὸν ὁποῖον ἅμα τὸν ἔκανε γαμπρό του τὸν πῆρε ὁ Παπαγεωργάκης συνεταῖρον στὸ ἐμπορικό του κατάστημα.

Γ.'

'Ολίγον καιρὸν κατόπιν καὶ τῆς εὐλογημένης τοῦ 1821 ἐποχῆς ὁ Γιαννάκης Παπαγεωργάκης ὁ 'Αρχιγραμματεὺς τῶν Πατριαρχείων ἔρχεται στὸ Πολύγερο, μὲ τὴν πρόφασι νὰ μοιράση μὲ τ' ἀδέλφια του τὴν πατρική του περιουσία. 'Εκ τῶν πρώτων δὲ μεμυημένος εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς 'Εταιρείας, ἅμα ὡς ἔφθασε στὸν Πολύγερο καλεῖ τοὺς ἀδελφοὺς Κῦρκον τὸν Βοεβόδαν καὶ τὸν Μαυρουδῆν κάτω ἐκεῖ πρὸς τὴν 'Ορμύλια, στὴν τοποθεσία «Λεύκα», ὅπου εἶχαν καὶ τὴν πατρική τους καλύβα μέσα στὸν ἐλαιῶνα τους, γιὰ νὰ κανονίσουν δῆθεν ἐπὶ τόπου τὰ τῆς διανομῆς τῆς ἀκινήτου περιουσίας των. 'Εκεῖ ἀφοῦ μὲ τρόπο ἀπεμάκρυνε τὸν νεώτερον ἀδελφόν του Μαυρουδῆν, τὸν καὶ ζωηρότερον, παίρνει ἰδιαιτέρως τὸν Βοεβόδαν Κῦρκον, ἵνα πρῶτον αὐτὸν μυήση εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς 'Εταιρείας καὶ ὡς πρεσβύτερον ἀδελφόν του καὶ ὡς ἄρχοντα τοῦ τόπου. 'Ο Βοεβόδας ἅμα ὡς ἤκουσε τὸ μυστικὸ τὰ ἔχασε κυριολεκτικῶς. Μὲ τρόπο παρακαλεῖ τὸν ἀδελφό του Γιαννάκη, νὰ τραβήξῃ χέρι ἀπὸ τέτοιες παλαβομάρες, καὶ προσπαθεῖ μὲ χίλιες δυὸ συμβουλὲς καὶ ἐπιχειρήματα νὰ ἀποτρέψῃ αὐτὸν ἀπὸ μιὰ τέτοια τρελλὴ κατ' αὐτὸν καὶ τελείως ἀπραγματοποίητον ἰδέαν. . ,χαρακτηρίσας τὰ σχέδια τῶν φιλικῶν ὡς πρόωρα καὶ ἐπικίνδυνα δι' ὅλον τὸ Ἔθνος, ὅπως ἐξ ἄλλου ἐσκέπτοντο καὶ ἐφρόνουν καὶ πολλοὶ ἄλλοι πρόκριτοι καὶ λογάδες τοῦ Ἔθνους. 'Ο Μαυρουδῆς ὅμως, ὁ ὁποῖος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπώπτευσεν, ὅτι κάτι τοῦ ἔκρυπτεν ὁ Γιαννάκης, καὶ ὁ ὁποῖος περισσότερον ὑπώπτευσεν, ὅταν τὸν ἀπεμάκρυναν καὶ ἐκλείσθησαν οἱ δυό τους στὴν καλύβα, γύρισε κρυφὰ ἐκεῖ καὶ κρύφτηκε κάτω στὸ χαγιάτι τῆς καλύβας καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, τὰ ἄκουσε ὅλα ὅσα εἶπαν τὰ δυὸ ἀδέλφια του. Πῆρε ἀμέσως φωτιὰ ὁ ἀγαθὸς καὶ γενναῖος Μαυρουδῆς, ἰδίως ὅταν ἄκουσε τὸν ἀδελφόν του Βοεβόδαν νὰ λέγῃ στὸν Γιαννάκη νὰ τραβήξῃ χέρι ἀπὸ τέτοιες παλαβομάρες, καὶ γεμάτος ἐνθουσιασμό, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς συνεπείας ὁρμᾷ ἐπάνω στὴν καλύβα καὶ μέσα ἐρὰν ἀγανάκτησιν καὶ θυμὸν ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Βοεβόδα καὶ μὲ πολλὰ ἐπιχειρήματα καὶ προπάντων μὲ λόγια τῆς καρδιᾶς καταφέρνει

τὸν Βοεβόδα νὰ λάβῃ μέρος καὶ αὐτὸς στὸν εὐγενῆ αὐτὸν ἀγῶνα τῶν Φιλικῶν καὶ νὰ μυηθῇ εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας σχέδια. Ἡ λαϊκὴ παράδοσις διέσωσε μάλιστα καὶ μερικοὺς στίχους τοὺς ὁποίους ὁ Μαυρουδῆς σὲ στιγμὲς ἀκρατήτου πατριωτισμοῦ ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Βοεβόδαν:

Τῆς Κονιάρας τὰ παιδιὰ - Τ' ἄτιμα τ' ἀγαρηνὰ - Εἶναι βέβαια πολλὰ - Μὰ δὲν εἶναι παλληκάρια. Ἐμεῖς ἂν καὶ λίγοι - καὶ ραγιάδες καὶ κολλῆγοι - Πολεμοῦμε σὰν λιοντάρια. - Ἄντε Κῦρκο μὴ φοβᾶσαι - Θὰ τοὺς φᾶμε τὰ ζαγάρια . . .

Ἔτσι μέσα στὴν πενιχρὰ καὶ ἄσημη ἐκείνη καλύβα τοῦ «Λεύκου» ἐτέθησαν αἱ βάσεις τοῦ παραρτήματος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας Μακεδονίας, μὲ τὴν μύησιν τοῦ Διοικητοῦ τῆς Χαλκιδικῆς Βοεβόδα Κύρκου καὶ τοῦ ἀσήμου μελισσουργοῦ ἀδελφοῦ του Μαυρουδῆ. Ἀκόμα σώζεται στὸν Πολύγερο στὴ λοφοσειρὰ ποὺ λέγεται «πλάγια» μιὰ τοποθεσία ἀνάμεσα σὲ βράχια πελώρια, ποὺ φέρει τὴν ὀνομασία «Πέτρα τοῦ Παπαγεωργάκη». Ἐκεῖ ἐπάνω ὁ θερμὸς ἐκεῖνος πατριώτης καθόταν καθημερινῶς ὁλόκληρες ὧρες καὶ κατήρτιζε τὰ σχέδια καὶ τὸ πρόγραμμα τῶν μελλουσῶν ἐπιχειρήσεων ἐν Χαλκιδικῇ καὶ γενικῶς ἐν Μακεδονίᾳ, μακρὰν ἀπὸ τὰ βλέμματα τῶν Τούρκων καὶ τὰ σχόλια τῶν συγχωριανῶν του. Ὁ Βοεβόδας Κῦρκος εἶχε σύζυγον τὴν ἀδελφὴν τοῦ προκρίτου Πολυγερινοῦ Κωστάρα ἢ Μπαλατζούκα καλουμένου, εὔσωμον καὶ ὡραιοτάτην γυναῖκα καλουμένην ὑπὸ τῶν Πολυγερινῶν «Αἰκατερινάραν». Αὐτοῦ τοῦ Κωστάρα ἄλλην ἀδελφὴν εἶχε σύζυγον ὁ ἔγκριτος Θεσσαλονικεὺς Χρῖστος Μενεξές. Οὕτω δὲ διὰ τῆς μυήσεως τῶν οἰκογενειῶν Παπαγεωργάκη, Κωστάρα καὶ Μενεξὲ τὰ δίκτυα τῶν φιλικῶν διεκλαδόθησαν πολλαχοῦ τῆς Μακεδονίας.

Ὁ Μενεξὲς εἶχε μεγάλο ἐμπορικὸ κατάστημα στὴ Θεσσαλονίκη. Ἀπὸ τὸν οἶκον δὲ αὐτοῦ τοῦ Μενεξὲ ἐμυήθησαν σὺν τῷ χρόνῳ οἱ τὰ πρῶτα φέροντες Σερραῖοι καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία ἀριθμοῦσε χιλιάδες μελῶν εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις καὶ χωριὰ τῆς Μακεδονίας. Χαρακτηριστικὸς καὶ πολὺ νόστιμος εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον οἱ Φιλικοὶ τοῦ Πολυγέρου καὶ τῶν ἄλλων τῆς Μακεδονίας πόλεων συνεννοοῦντο μὲ τοὺς ὁμόφρονες τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῶν Σερρῶν καὶ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Μακεδονίας. Ὁ Κῦρκος, ὁ Μαυρουδῆς καὶ ὁ Κωστάρας ἐχρησιμοποίουν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἰδιαιτέρους ἐμπίστους ἀγωγιάτας ἢ Ταχυδρόμους, οἱ ὁποῖοι εἶχαν πάντοτε τὴν τρέχουσαν ὑπηρεσίαν τῶν καταστημάτων των χωρὶς ὅμως αὐτοὶ νὰ γνωρίζουν, ὅτι ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ διὰ τὸν πρῶτον σκοπόν. Διὰ προτέρας δηλαδὴ συνεννοήσεώς των ἐν ἑκάστῳ κέντρῳ Φιλικῶν τὰ ἰδιαίτερα γράμματα διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἑταιρείας ἐτοποθετοῦντο τεχνιέντως καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ταχυδρόμων μεταξὺ τῶν δερμάτων τῆς σιόλας τῶν ὑποδημάτων των τὰ ὁποῖα ἔπειτα ἐρράπτοντο καταλλήλως καὶ στερεῶς. Ὁ ταχυδρόμος αἴφνης

τοῦ Πολυγέρου φθάνων εἰς Θεσσαλονίκην στὸ κατάστημα τοῦ Μενεξὲ ὑπεχρεοῦτο νὰ βγάλῃ τὰ παπούτσια του ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ ἰδιαιτέρου γραφείου του. Ὁ ἴδιος ταχυδρόμος ἐστέλλετο εἰς Σέρρας δι' ὑποθέσεις τοῦ καταστήματος· ἐξερχόμενος ὅμως τοῦ γραφείου δὲν εὕρισκε τὰ παπούτσια τὰ ὁποῖα ἐν τῷ μεταξὺ ἀφαντοποιοῦντο. Ὁ Μενεξὲς τὸν παρηγοροῦσε καὶ τοῦ ἔδινε ἄλλα παπούτσια, στὶς σιόλες τῶν ὁποίων εἶχον τοποθετηθῆ γράμματα διὰ τοὺς ἐν Σέρραις Φιλικούς. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ τρόπος αὐτὸς ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καὶ διαφόρους τρόπους, μὲ τοὺς ὁποίους κατώρθωναν ν' ἀλληλογραφοῦν κρυφὰ οἱ πατριωτικώτατοι ἐκεῖνοι ἄνδρες. Τοιούτους τρόπους ἀλληλογραφίας εἴχομεν καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸν διμέτωπον ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον ἐπὶ ἀρκετὰ χρόνια διεξηγάγομεν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων Κομιτατζήδων καὶ τῶν Τούρκων.

Δ.΄

Καὶ τώρα ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν Γιαννάκην Παπαγεωργάκην. Ἡ διανομὴ τῆς πατρικῆς περιουσίας μεταξὺ τῶν τριῶν ἀδελφῶν Κύρκου, Μαυρουδῆ καὶ Γιαννάκη, ἔγινε μᾶλλον γιὰ τὰ μάτια τοῦ κόσμου (ἰδίως τῶν Τούρκων), ἵνα δικαιολογηθῆ ἡ μακρὰ παραμονὴ τοῦ Γραμματέως τῶν Πατριαρχείων ἐν Πολυγέρῳ, ὅστις ἀφοῦ ἐκανόνισε καὶ πάντα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν δρᾶσιν τῶν Φιλικῶν τῆς Χαλκιδικῆς, ἀνεχώρησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μὲ ἰδιαίτερο καΐκι, μὲ τὸ ὁποῖον μετέφερεν ἐκεῖ καὶ ἀρκετὸ κερὶ καὶ μέλι, τὰ ὁποῖα φαινομενικῶς μὲν ἦσαν μέρος τῆς εἰς αὐτὸν ἀνηκούσης δῆθεν περιουσίας εἰς εἶδος, πραγματικῶς ὅμως ἀπετέλει τὴν εἰς εἶδος συνεισφορὰν τῶν ἐν Πολυγέρῳ Φιλικῶν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Ἑταιρείας. Ὁ Βοεβόδας Κῦρκος ἔκτοτε προήδρευεν τῶν ἐν Πολυγέρῳ καὶ τῶν ἐν Χαλκιδικῇ Ἑταίρων.

Ὅταν ὅμως ἐπλησίασε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς Ἐλευθερίας καὶ ἐδόθη τὸ σύνθημα τῆς γενικῆς τοῦ Ἔθνους ἐξεγέρσεως, ὁ Βοεβόδας Κῦρκος, κατόπιν μυστικῶν διαταγῶν τοῦ Μουτεσελίμη τῆς Θεσσαλονίκης Γιουσοὺφ Μπέη, συνελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐφονεύθη τὴν νύκτα τῆς 16 Μαΐου 1821. Αὐτὸ ὑπῆρξε τὸ ἔναυσμα τῆς πυρκαϊᾶς. Οἱ Πολυγερινοὶ ἐξηγέρθησαν, ὡς ἕνας ἄνθρωπος, καὶ συλλαβόντες τὸν τοῦρκον Διοικητὴν καὶ τοὺς πολιτοφύλακας τούρκους τοὺς κατέσφαξαν καὶ καταλαβόντες τὸ Διοικητήριον ἐκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Ὁ Γιουσοὺφ Μπέης μαθὼν τὰ διατρέξαντα διέταξε τὸν Χασὰν Ἀγᾶ, ταμίαν τοῦ Πασσᾶ Σερρῶν καὶ τὸν παρ' αὐτῷ ἀξιωματικὸν Τσιρίμπασην νὰ ἐκστρατεύσουν, ὁ μὲν ἀπὸ Βορρᾶ, ὁ δὲ ἀπὸ Νότου κατὰ τοῦ Πολυγέρου.

Οἱ Πολυγερινοὶ ὡς ἐκτεθειμένοι ἠναγκάσθησαν νὰ λάβουν τὰ ὅπλα καὶ μετὰ πολλῶν ἄλλων συγκεντρωθέντων ἐν Πολυγέρῳ Χαλκιδικέων ἀπέκρουσαν

μετ' ἐπιτυχίας τοὺς ἀνωτέρω τούρκους καὶ τοὺς κατεδίωξαν εἰς ἀρκετὰ μακρὰν τοῦ Πολυγέρου ἀπόστασιν. Ὁ Γιουσοὺφ Μπέης τότε ἔγινε θηρίο. Ἐσούβλισε τὸν Ἐπίσκοπον Κίτρους καὶ κατέσφαξε πάντας τοὺς παρ' αὐτῷ ὁμήρους τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῶν ἐπαρχιῶν Ἕλληνας, τὸν Κυδωνιάτην καὶ ἄλλους.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀναφαίνεται ἡ ἀπαισία μορφὴ τοῦ Στρατάρχου Μπεχρὰμ Πασσᾶ, τοῦ μετακληθέντος ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἐξ Ἀνατολῆς καὶ λαβόντος ἀπεριόριστον ἄδειαν ἐνεργείας. Ἐκκινήσας οὗτος ἐκ Θεσσαλονίκης ἐπὶ κεφαλῆς πολυαρίθμου τάγματος στρατοῦ καὶ Βασιβουζούκων ἐπετέθη κατὰ τῶν δύο Ἐπαναστατικῶν σωμάτων, τῶν διοικουμένων τοῦ ἑνὸς ὑπὸ τοῦ περιφήμου Ἀρχηγοῦ καὶ Προστάτου τῆς Μακεδονίας ΕΜΜ. ΠΑΠΠΑ καὶ τοῦ. ἑτέρου ὑπὸ τοῦ γενναίου Ἀρχηγοῦ ΚΑΠΕΤΑΝ ΧΑΨΑ, διεσκόρπισεν αὐτὰ καὶ ἠνάγκασε νὰ τραποῦν πρὸς τὰ ὀρεινότερα μέρη τῆς Χαλκιδικῆς.

Γενικὴ ὑπῆρξε τότε ἡ καταστροφὴ τῆς Χαλκιδικῆς· πλεῖσται πόλεις καὶ χωρία κατεστράφησαν τελείως καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῶν κατεσφάγησαν καὶ τὰ γυναικόπαιδα ἐξηνδραποδίσθησαν. Ἀπὸ τὸ σημείωμα τὸ ὁποῖον ἔχω ὑπ' ὄψει μου γράφων τὸ ἐν πολλοῖς ἀτελὲς βεβαίως ἱστορικὸν δοκίμιόν μου μανθάνομεν ὅτι τότε ἐξηνδραποδίσθησαν 4.000 γυναῖκες τῆς Χαλκιδικῆς, μεταφερθεῖσαι εἰς τὴν Τριπολίτιδα ὅπου καὶ ἐξισλαμίσθησαν.

Τὰ ἀνωτέρω ἀναμφισβήτητα ἱστορικὰ γεγονότα ἀποδεικνύονται καὶ ἐκ διαταγῆς τοῦ στρατάρχου Μπεχρὰμ Πασσᾶ, εὑρεθείσης τὸ 1919 ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Ἱεροδικαστοῦ Βεροίας ἐχούσης οὕτω.

«Διαταγὴ τοῦ Στρατάρχου Μπεχρὰμ Πασσᾶ» Ἱεροδικαστὴν Βεροίας καὶ τοὺς λοιποὺς ἰσχυροὺς προστάτας τοῦ τόπου.

Διὰ τοῦ παρόντος ὑψηλοῦ γράμματος φέρω εἰς γνῶσιν ὑμῶν, ὅτι ὁ κραταιὸς καὶ μεγαλειότατος Ὑμῶν Σουλτάνος ηὐδόκησε καὶ μοὶ ἀνέθεσε καλέσας με ἐξ Ἀνατολῆς τὴν ὑψηλὴν ἐντολήν, ὅπως συντρίψω καὶ ἐξοντώσω τοὺς ρυπαροὺς Ἕλληνας, οἵτινες κατ' αὐτὰς ἐπανεστάτησαν εἰς διάφορα μέρη τοῦ Κράτους καὶ ἰδίᾳ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Εὐβοίᾳ, ἀποσκοποῦντες τὴν ἐξόντωσιν καὶ ἐξαφάνισιν ἀπὸ προσώπου τῆς Γῆς τῶν πιστῶν τοῦ Προφήτου. Οὕτω ἐκτελῶν τὸ ὑψηλὸν αὐτοῦ πρόσταγμα καὶ ἐκκαθαρίζων ἀπὸ τοιούτων ἀκαθάρτων στοιχείων καὶ βδελυρῶν ἑρπετῶν τὴν περιφέρειαν Θεσσαλονίκης ἐπέδραμον μετὰ τοῦ Γενναίου Στρατοῦ καὶ κατὰ τῶν περιοχῶν Καλαμαριᾶς, Παζαρούδας, Σιδηρόπορτας, Πολυγέρου, Κασσάνδρας, Κίτρους καὶ Αἰκατερίνης, ἔνθα καταπολεμήσας τοὺς ἀπίστους, τούτους ἐξόντωσα, καὶ ἀπήλειψα ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς τεσσαράκοντα δύο πόλεις καὶ χωρία αὐτῶν, συνῳδὰ δὲ τῷ ἱερῷ Φετβᾷ, αὐτοὺς τοὺς ἰδίους διεπέρασα ἐν στόματι ρομφαίας, τὰς γυναῖκας δὲ καὶ τὰ τέκνα των ἐξηνδραπόδισα, τὰ ὑπάρχοντά των διένειμα

μεταξὺ τῶν νικητῶν, τὰς δὲ ἑστίας των παρέδωκα εἰς τὸ πῦρ καὶ τὴν τέφραν κατὰ τρόπον, ὥστε φωνὴ ἀλέκτορος νὰ μὴν ἀκούηται πλέον εἰς αὐτάς. Νῦν δέ, ἐπειδὴ συνεχίζων τὴν ἡμετέραν ὑψηλὴν ἐντολὴν τοῦ κραταιοτάτου μου Σουλτάνου, πρόκειται νὰ κατέλθω διὰ Λαρίσσης καὶ Στερεᾶς Ἑλλάδος εἰς τὴν περιφέρειαν Μεγαρίδος καὶ ἐκεῖθεν θὰ σπεύσω εἰς βοήθειαν τοῦ Βαλῆ τῆς Πελοπονήσσου, ἐνδοξοτάτου μου ἀδελφοῦ Μεχμὲτ Πασσᾶ, τιμωρῶν καθ' ὁδὸν τοὺς ἀπίστους τούτους συμφώνως τῷ ἱερῷ Φετβᾷ, καὶ ἐπειδὴ διερχόμενος ἐκ τῆς πόλεως ὑμῶν πρόκειται νὰ παραμείνω ἐκεῖ μίαν νύκτα μετὰ τοῦ ὑπ' ἐμὲ στρατοῦ, διὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην. . .

Εἴθε ὁ Θεὸς καὶ ὁ Προφήτης ἡμῶν νὰ διαφυλλάττουσιν ὑμᾶς ἐνεργοῦντα κατὰ τὴν ὡς ἄνω ὑψηλὴν διαταγήν».

Ἐγράφη τῇ εἰκοστῇ τοῦ ἱεροῦ μηνὸς Σεβὰλ τοῦ χιλιοστοῦ διακοσιοστοῦ τριακοστοῦ ἕκτου Ἀραβικοῦ ἔτους ὑπὸ τοῦ Στρατάρχου Μπεχρὰμ Πασσᾶ (23 Ἰουλίου 1821). (Βεβαιοῖ τὴν ἀκρίβειαν τῆς μεταφράσεως ἐκ τοῦ οἰκείου ἱεροδικαστικοῦ Κώδικος. Ἐν Βεροίᾳ τῇ 30 Δεκεμβρίου 1919. Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Μεταφραστικοῦ γραφείου Βεροίας, ὑπογραφή).—

Ε.'

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ δυνάμενοι ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Χαλκιδικῆς νὰ φέρουν ὅπλα, ἔσπευσαν ἀθρόοι πρὸς συνάντησιν τῶν δύο σωμάτων, τοῦ Ἐμμαν. Παππᾶ καὶ τοῦ Καπετὰν Χάψα. Τὰ δὲ γυναικόπαιδα, ὅσα ἐπρόλαβαν, ἐτράπησαν πρὸς τὰ ὄρη καὶ τὰς χαράδρας, τὰ δὲ περισσότερα τούτων κατέφυγον εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, τὸ ὁποῖον διὰ πρώτην φορὰν ἤνοιξε τὰς πύλας του εἰς τὰ κινδυνεύοντα γυναικόπαιδα. Ἡ σύζυγος τοῦ Διοικητοῦ τῆς Χαλκιδικῆς, Βοεβόδα Κύρκου, ἡ Αἰκατερινάρα, μετὰ τοῦ μονογενοῦς της υἱοῦ Γιαννάκη καὶ ὁλοκλήρου τῆς χρηματικῆς της περιουσίας, ἀνερχομένης κατὰ τὴν παράδοσιν εἰς ἕνα δισάκκι χρυσῶν νομισμάτων, τῇ συνδρομῇ ἐμπίστων ἀνθρώπων τῆς οἰκογενείας Παπαγεωργάκη, μετέβη καὶ αὐτὴ ἐγκαίρως εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Οἱ περισωθέντες ἐτρέφοντο μὲ βαλάνια, ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὴν ἐπωνυμίαν β α λ α ν ά δ ε ς.

Ὁ Μπεχρὰμ Πασσᾶς, ἀφοῦ κατέστρεψεν ὅλους τοὺς ἐναπομείναντας κατοίκους Πολυγέρου, ἰδίως γέροντας καὶ ἀσθενεῖς μὴ δυνηθέντας νὰ παρακολουθήσωσι τοὺς ἄλλους καὶ ἐξηνδραπόδισεν, ὅσα γυναικόπαιδα καθυστέρησαν εἰς τὴν φυγήν, ἔβαλε φωτιὰ ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τοῦ Πολυγέρου καὶ τὸν κατέκαυσε. Ἀπὸ τὰ 1600 σπίτια διεσώθησαν μόνο δύο ἕως τρία χαμόσπιτα καὶ ἐκεῖνα στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ. Ἐκ τῶν δύο ἐπαναστατικῶν σωμάτων, τὸ μὲν ἕν ὑπὸ τὸν περίφημον Ἐμμανουὴλ Παππᾶ ἐτράπη πρὸς τὸ Ἅγιον Ὄρος, τοῦ ὁποίου πλεῖστοι ὅσοι μοναχοὶ ἔσπευσαν νὰ τὸ ἐνισχύσουν, τὸ δὲ ἕτερον ὑπὸ τὸν Καπετὰν Χάψαν, ἐνισχυθὲν καὶ διὰ τετρακοσίων ἔτι ὁπλοφό-

ρων, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς Βέροιαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Θεσσαλίαν τοῦ Μπεχρὰμ Πασσᾶ, κατέλαβε τὰ ὑψώματα πρὸς βορρᾶν τῶν Βασιλικῶν, ἕτοιμον πρὸς δρᾶσιν. Ἕτερον σῶμα ἐπαναστατῶν, ὑπὸ ἐντοπίους ἀρχηγούς, κατέλαβε τὸν ἰσθμὸν τῆς Κασσάνδρας ἀναμένον ἐνισχύσεις, ἵνα κανονίσῃ τὴν μέλλουσαν δρᾶσιν του. Οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ ὅμως Τοῦρκοι ἐμψυχωθέντες καὶ ἀναθαρρήσαντες κατόπιν τῆς ὑπὸ τοῦ Μπεχρὰμ Πασσᾶ καταστροφῆς πλείστων πόλεων καὶ χωρίων τῆς Χαλκιδικῆς, ἐπροχώρησαν πρὸς τὰ Βασιλικὰ πλησίον τῶν ὁποίων ἀνέκοψε τὴν πορείαν των ὁ Καπετὰν Χάψας μετὰ τῶν ἐκ Βάβδου ὁπλαρχηγῶν Παύλου Χαλάτη, Θεολόγου Τουρλάκη καὶ Αὐγερινοῦ Καραγιάννη. Εἰς τὴν παρὰ τὰ Βασιλικὰ δὲ θέσιν «Οἱ Κομμένοι» ἢ «Συκιωτάκια», ὅπως ἔκτοτε ὠνομάσθη αὕτη, ἐγένετο πεισματωδεστάτη μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν γενναίως πολεμήσαντες ἔπεσαν οἱ ὁπλαρχηγοὶ Χ·ά ψ α ς καὶ οἱ προρρηθέντες ἐκ Βάβδου τρεῖς τοιοῦτοι. Ὠνομάσθη δὲ ἡ θέσις αὕτη «Οἱ Κ ο μ μ έ ν ο ι» μὲν, διότι δὲν παρουσίαζεν ἡ συμπλοκὴ αὕτη θέαμα μάχης, ἀλλὰ μᾶλλον σφαγῆς, καθ' ὅσον ἐκ μὲν τῶν Ἑλλήνων ὀλίγιστοι διεσώθησαν, ἐκ δὲ τῶν Τούρκων ἔπεσαν περὶ τὰς δύο χιλιάδας, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐτάφησαν εἰς τὴν θέσιν «Τροχανλῆ» δυτικῶς τῶν βασιλικῶν, ὅπου πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν διεκρίνοντο τὰ μνήματά τους. «Συκιωτάκια» δὲ διότι ἐκ τῶν τεσσαράκοντα παλληκαριῶν τοῦ Καπετὰν Χάψα, τῶν ἐκ τῆς Συκιᾶς καταγομένων, οὐδὲν διεσώθη. Ἐξαγριωθέντες ἐκ τῆς Καδμείας αὐτῆς νίκης οἱ Τοῦρκοι, ὥρμησαν κατὰ τῶν Βασιλικῶν, τὰ ὁποῖα ἀφοῦ ἐλεηλάτησαν, κατέκαυσαν καὶ ἐξηνδραπόδισαν τὰ γυναικόπαιδα. Τὴν αὐτὴν τύχην ἔλαβον κατόπιν ὁ Βάβδος καὶ ἡ Γαλάτιστα καταστραφέντα τελείως.

Ἡ ἐπανάστασις λοιπὸν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Χαλκιδικὴν ἔμεινε στάσιμος, μὴ προοδεύουσα μὲν ἀλλ' ὁπωσδήποτε διατηρουμένη. Οἱ ἐν τῷ ἰσθμῷ τῆς Κασσάνδρας συγκεντρωθέντες Ἐπαναστάται ἀπέκοψαν εἴς τι σημεῖον τὸν ἰσθμὸν καὶ ὀχυρώθησαν ἐκεῖθεν αὐτοῦ, ὑπὸ τοὺς ἐντοπίους ἀρχηγοὺς Ἀθανάσιον Παπαστέργιον, Χρῖστον Δεληχρῆστον καὶ Βασίλειον Κατσάνην. Ἡ κατάστασις δὲ ἦτο τοιαύτη, ὥστε οὔτε ὁ κατὰ τῶν Ἐπαναστατῶν τούτων ἐπιτεθεὶς ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων Γιουσοὺφ Μπέης μποροῦσε νὰ καταβάλῃ τοὺς πέραν τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κασσάνδρας ὀχυρωμένους ἐπαναστάτας, οὔτε οἱ ἐν Κασσάνδρα μποροῦσαν νὰ προχωρήσουν ἐντεῦθεν τοῦ ἰσθμοῦ, τοῦ ὁποίου τὰ κυριώτερα σημεῖα ὑπερήσπιζε ὁ ὑπαρχηγὸς τοῦ Γιουσοὺφ Μπέη Ἀράπ Μερτζὰν Μπίμπεσης μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ δυνηθῇ νὰ διαβῇ τὸν ἰσθμόν, ἂν καὶ ἐπεχείρησεν ἐπανειλημμένως ὁρμητικωτάτας μεθόδους.

Στ.'

Ἡ Πύλη τότε πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν πολεμικῶν της ἐπιχειρήσεων, ἀπέστειλε στὴ Θεσσαλονίκη ἡγεμόνα ἔχοντα τὸν τίτλον τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ

Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας, τὸν Ἀβδοὺλ Ἀμποὺτ Πασσᾶν, δραστήριον καὶ ἱκανώτατον στρατηγόν. Φθάσας οὗτος εἰς Θεσσαλονίκην, ἐκάλεσε πανστρατιᾷ ὅλους τοὺς Μουσουλμάνους καὶ ἀνέλαβε τὴν κατὰ τῆς Κασσάνδρας ἐκστρατείαν. Εἰς τὴν Χερσόνησον αὐτὴν εἶχον συγκεντρωθῆ περὶ τὰς 2700 ὁπλοφόροι Χαλκιδικῆς καὶ τετρακόσιοι Ὀλύμπιοι ἐλθόντες ὡς ἐπιβοηθοί. Ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον ἐξεστράτευεν ὁ Ἀβδοὺλ Ἀμποὺτ Πασσᾶς, μόλις εἶχον ἀπομείνη 600, οἱ δὲ λοιποὶ ἕνεκα ἐλλείψεως ζωοτροφιῶν καὶ πολεμοφοδίων καὶ ἕνεκα ἀσθενειῶν πρὸς δὲ καὶ ἕνεκα διχονοιῶν μεταξὺ τῶν ἐγκριτωτέρων, ἀνεχώρησαν. Ὁ Πασσᾶς κατ' ἀρχὰς προσεπάθησε διὰ κολακειῶν καὶ ὑποσχέσεων νὰ πείσῃ τοὺς ἐν Κασσάνδρᾳ νὰ π ρ ο σ κ υ ν ή σ ο υ ν, ἀλλ' οἱ ἐπαναστάται, ἂν καὶ εὐάριθμοι, ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις. Πληροφορηθεὶς δὲ ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Πασσᾶς καὶ περὶ τῆς ἀθλίας καταστάσεως τῶν Ἐπαναστατῶν, διέταξε τὴν 30 Ὀκτωβρίου γενικὴν ἔφοδον τοῦ ἱππικοῦ καὶ πεζικοῦ του ἐφ' ὅλων τῶν σημείων τῆς τάφρου τοῦ ἰσθμοῦ. Εὑρόντες δὲ ἕνα μέρος τῆς τάφρου τελείως ἐγκαταλειφθὲν ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, τὸ ἐγέμισαν μὲ κορμοὺς δένδρων, πέτρες καὶ χῶμα καὶ εἰσῆλθον εἰς Κασσάνδραν, τρέψαντες τοὺς ὀλίγους ἐπαναστάτας εἰς φυγήν. Προχωρήσαντες δὲ εἰς τὰ ἐνδότερα ἄνευ ἀντιστάσεως, ἔσφαξαν καὶ ἐξηνδραπόδισαν ἅπαντας τοὺς ἡσύχους κατοίκους, ἐξ ὧν διεσώθησαν μόνον, ὅσοι κατώρθωσαν νὰ ἐπιβιβασθῶσιν εἴς τινα παρευρεθέντα ἐκεῖ πλοῖα τῆς Σκοπέλου καὶ τῆς Σκιάθου, ὑποβοηθούμενοι εἰς τὴν ἐπιβίβασίν των αὐτὴν ὑπὸ σώματος ἐκ Κασσανδρινῶν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἦσαν οἱ προαναφερθέντες κασσανδρινοὶ ὁπλαρχηγοί, Ἀθανάσ. Παπαστερίου, Βασίλειος Κατσάνης καὶ Χρῆστος Δεληχρήστου καὶ ὁ ἐκ Παζαρακίων περίφημος ὁπλαρχηγὸς Καπετὰν Ἀναστάσης. Εἶναι γνωστὴ ἡ τραγωδία τῆς Κασσάνδρας. Οἱ Τοῦρκοι κατέκαυσαν τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο ὅλα σχεδὸν τὰ χωριά της. Εἰς δέκα χιλιάδες ὑπολογίζονται οἱ φονευθέντες καὶ αἰχμαλωτισθέντες ἄνδρες καὶ γυναῖκες πάσης ἡλικίας. Εἰς Κασσάνδραν εἶχον συγκεντρωθῆ καὶ πλεῖστοι τῶν κατοίκων, Συκιᾶς, Παρθενῶνος, Νικήτης καὶ Ἁγίου Νικολάου, πολλοὶ τῶν ὁποίων κατώρθωσαν νὰ ἐπιβιβασθῶσιν εἰς τὰ ἴδια πλοῖα καὶ νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν ἔνδοξον τῶν Ψαρῶν νῆσον, τῆς ὁποίας ἀπετέλεσαν μέρος τῆς γενναίας φρουρᾶς πεσόντες ὅλοι κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐπίσης διεσώθησαν ἐπιβιβασθέντες πλοιαρίου καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ Μαυρουδῆς καὶ Γιαννάκης Παπαγεωργάκη, οἱ ὁποῖοι κατέφυγον εἰς Εὔβοιαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Στερεὰν Ἑλλάδα, φέροντες μαζί τους καὶ τὸ περίφημο δισάκκι τῆς Αἰκατερινάρας. Ἀφοῦ δὲ περιεπλανήθησαν ἀρκετὰ εἰς διάφορα σημεῖα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος κατέληξαν τέλος εἰς τὸ Μεσολόγγι, ὅπου οἱ πατριῶται ἀδελφοὶ διέθεσαν τὰ χρήμματά τους διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς πονεμένης πόλεως. Ὅτε δὲ ἐγένετο ἡ τελευταία ἔξοδος τῶν πολιορκουμένων, ὁ μὲν Γιαννάκης συνελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων αἰχμάλωτος, κατορθώσας μετ' ὀλίγον νὰ δραπετεύσῃ. Ὁ δὲ Μαυρουδῆς μετέβη εἰς Πελοπόννησον, ἔλαβε μέ-

ρος εἰς πολλὰς μάχας καὶ ηὐτύχησε νὰ δῇ τὸ ὡραῖον ὄνειρόν του ἐκπληρούμενον ἔστω καὶ ἐν μέρει, ἀπέθανε δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου. Εἰς τὴν χήραν αὐτοῦ ὁ Καποδίστριας ἀπένειμεν ἰσόβιον σύνταξιν διὰ τὰς πολλαπλᾶς καὶ πολυτίμους πρὸς τὴν Πατρίδα ὑπηρεσίας του.

Ὁ Ἀβδοὺλ Ἀμποὺτ Πασσᾶς, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Κασσάνδρας ἔστρεψε τὴν προσοχήν του πρὸς τὸν Ἄθωνα. Ἐκεῖ εὑρίσκετο τότε καὶ ὁ Ἀρχηγὸς τῆς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Χαλκιδικῇ Ἐπαναστάσεως Ἐμμ. Παππᾶς, στρατολογῶν ὁπλοφόρους. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἐπανάστασις εἶχε χαρακτῆρα οὐχὶ μόνον πολιτικόν, ἀλλὰ καὶ θρησκευτικόν, μέγας ἐνθουσιασμὸς κατέλαβε τοὺς μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ ὑπερδισχίλιοι ἐκ τῶν νεωτέρων τούτων ὡπλοφόρησαν καταλαβόντες μὲ τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν ὑπὸ ἀρχηγὸν Καθηγούμενον τῆς Μονῆς Ἐσφιγμένου Εὐθύμιον, τὰ ὑψώματα τὰ δεσπόζοντα τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Ξέρξου καὶ ἐκεῖ ἐνισχυθέντες καὶ παρὰ πολλῶν λαϊκῶν, συνεπλάκησαν μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀβδοὺλ Ἀμποὺτ Πασσᾶ, ἐνικήθησαν ὅμως ὡς πολλοὶ ὀλιγαριθμότεροι τῶν τούρκων. Ὁ Πασσᾶς στήσας τὴν σκηνήν του ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τούτου, ἐξέδωκε προκήρυξιν, δι' ἧς ἐχορήγει δῆθεν ἀμνηστείαν καὶ ἐκεῖ, προσερχόμενα τὰ γυναικόπαιδα καί τινες τῶν Ἐπαναστατῶν, κατεσφάζοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἔκτοτε δὲ ἔλαβεν ἡ τοποθεσία αὕτη τὴν ὀνομασίαν «Μαῦρο ἀλώνι». Εἰς τὸ κύριον ὅμως σῶμα, τὸ ὑπὸ τὸν Ἐμμ. Παππᾶν, τὸ ὁποῖον μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς του παρεσκευάζετο πυρετωδῶς, προσῆλθον καὶ πολλοὶ λαϊκοί, ὥστε τὰ πάντα ἐφαίνοντο πρόσφορα εἰς μακρὰν καὶ ἐπιτυχῆ ἀντίστασιν. Δυστυχῶς ὅμως μεταξὺ τῶν ἡγουμένων καὶ προηγουμένων τῶν διαφόρων Μονῶν ἐπῆλθε σοβαρὰ διαφωνία καὶ πλεῖστοι τούτων ἐζήτουν νὰ ὑποταγῶσιν φοβούμενοι τὴν τελείαν καταστροφὴν τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ἐξ ἄλλου δὲ καὶ ἡ τραγωδία τῆς Κασσάνδρας τοὺς ἀπεγοήτευσε τελείως καὶ ἐπιπροσθέτως ἐπηρεάσθησαν κάπως καὶ ἀπὸ τὴν ὑπουλότητα καὶ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Ἀβδοὺλ Ἀμποὺτ Πασσᾶ, ἄν καὶ εἶχον πρόσφατα τὰ ἔργα τῆς ἀπιστίας καὶ θηριωδίας του. Τέλος ὑπερίσχυσεν ἡ περὶ ὑποταγῆς γνώμη. Πολλοὶ ὅμως τῶν μοναχῶν ἀποδοκιμάζοντες πάντα συμβιβασμόν ἀνεχώρησαν διὰ θαλάσσης, συνεπιφέροντες καὶ τὰ ἱερὰ Σκεύη Μοναστηρίων τινῶν καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἅγια Λείψανα. Ἀνεχώρησε δὲ μαζί τους καὶ ὁ Ἐμμ. Παππᾶς, ὅστις ἀσθενήσας κατὰ τὸν πλοῦν, ἀπεβίωσεν ἐπὶ τοῦ πλοίου καὶ ἐτάφη ἐν Ὕδρᾳ. Οἱ ἐναπομείναντες ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μοναχοί, ἐπροσκύνησαν καὶ ἔλαβον ἀμνηστείαν, δώσαντες ὁμήρους καὶ δυόμισι ἑκατομμύρια γρόσια, δεχθέντες τὴν τουρκικὴν φρουρὰν ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει νὰ τὴν τρέφουσι. Ἡ φρουρὰ αὕτη ἐξ 8.000 Τούρκων κατέλαβε τὸ Ὄρος τὴν 15 Δεκεμβρίου 1821, καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ ἐπὶ ἐννέα ὁλόκληρα ἔτη.

Ἐδῶ τελειώνει ἡ φρικιαστικὴ τραγωδία τῆς Χαλκιδικῆς μὲ τὴν τελείαν καταστολὴν τῆς ἐν αὐτῇ Ἐπαναστάσεως. Καὶ τότε, καὶ μόνον τότε, ὁπότε

ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐξησφάλισε τὰ νῶτα του, εἰσήλασεν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὴν Πελοπόννησον. «Λησμονοῦν, λέγει ὁ Μακεδὼν καθηγητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου κ. Ἀντώνιος Κεραμόπουλος, λησμονοῦν ὅλοι, ὅτι ὁ Μακεδονικὸς αὐτὸς ἀγών, ἐστόμωσε ἔν τινι μέτρῳ τὸ τουρκικὸν ξίφος καὶ ἔδωκε καιρὸν εἰς τοὺς νοτίους Ἕλληνας, ἵνα διὰ νικῶν κατὰ τῶν μεμονωμένων ἐν τῷ νότῳ τουρκικῶν φρουρῶν, ἀναθαρρήσουσι καὶ ὀργανωθῶσι. Δὲν συλλογίζεται, λέγει, κανεὶς σήμερον τὴν ἡρωϊκὴν Νάουσαν, τὸ Βόρειον αὐτὸ Μεσολόγγι, οὔτε τὴν Κασσάνδραν, τὸν Πολύγυρον, τὴν Γαλάτισταν, τὴν Παζαρούδαν, διὰ νὰ ἀναφέρω μόνον ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἐπρόσεξεν ὁ Σπυρίδων Τρικούπης εἰς τὴν Ἱστορίαν του. Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτά, λέγει, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἐβάδισαν ἐθελουσίως πρὸς συνάντησιν τῶν ἀστραπῶν τῆς δόξης καὶ τοῦ καπνοῦ τῆς πυρπολήσεως». Ἀπὸ τὰ ἐρείπια ὅμως καὶ τὴν τέφραν εἰς τὰ ὁποῖα μετέβαλον ὅλην τὴν Χαλκιδικὴν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον, οἱ αἱμοβόροι στρατάρχαι, Μπεχρὰμ καὶ Ἀβδοὺλ Ἀμποὺτ πασσάδες, ξεφύτρωσαν μέσα σὲ λίγο σχετικῶς χρονικὸ διάστημα, τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο ὅλα σχεδὸν τὰ χωριὰ τῆς Χαλκιδικῆς, ὡραιότερα τώρα καὶ ἀκμαιότερα καὶ οἱ ἀλέκτορες εἰς πεῖσμα τῶν τούρκων, ἤρχισαν πολυπληθέστεροι τώρα νὰ λαλοῦν καὶ νὰ διακηρύττουν τὴν ζωτικότητα τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς, τὴν καρτερικότητα καὶ ἀντοχὴν τοῦ Ἕλληνος, τοῦ πραγματικοῦ αὐτοῦ Ἀνταίου, τοῦ μεθ' ἑκάστην πτῶσιν του ἀνεγειρομένου ζωηροτέρου καὶ ἀκμαιοτέρου.

Ὁ διάδοχος τοῦ Ἐθνομάρτυρος Γρηγορίου τοῦ Ε.΄, ὁ ἀπὸ Μητροπολίτης Σερρῶν, γενόμενος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ ς΄, γνωρίζων λεπτομερῶς τὰ δεινοπαθήματα τῆς Χαλκιδικῆς, κατώρθωσε διὰ καταλλήλων καὶ διπλωματικῶν διαβημάτων παρὰ τῇ ὑψηλῇ Πύλῃ καὶ παρ' αὐτῷ τῷ Σουλτάνῳ, ὄχι μόνον νὰ δοθῇ γενικὴ ἀμνηστεία εἰς πάντας τοὺς κατοίκους τῆς Χαλκιδικῆς, ἀλλὰ καὶ πολλὰ προνόμια αὐτῆς νὰ περισώσῃ, τὸ δὲ σπουδαιότερον νὰ ἐπιτύχῃ καὶ πάλιν τὸν διορισμὸν παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, Διοικητοῦ ἢ Προεστῶτος τῆς Χαλκιδικῆς, Ἕλληνος, καὶ δὴ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀγρίως κατὰ τὴν ἐπανάστασιν σφαγέντος Βοεβόδα Κύρκου, τοῦ Ἰωάννου Παπαγεωργάκη, ὅστις διὰ τὸν φόβον τῶν Τούρκων ἀφῆκεν τὸ ἐπώνυμον Παπαγεωργάκης καὶ μετενωμάσθη Αἰκατερινάρας, ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς μητρός του. Τὸν Διοικητὴν αὐτὸν Ἰωάννην Αἰκατερινάραν ὁ Γρηγόριος ὁ ς΄ διώρισε γενικὸν κηδεμόνα ὅλων τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν τῆς Χαλκιδικῆς καὶ Προεστὸν συνάμα ὅλων τῶν χωρίων αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ τύχη ὑπῆρξε δυσμενὴς καὶ διὰ τὸν υἱόν, ὅπως καὶ διὰ τὸν πατέρα, καὶ ἐσφάγη καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν ἀτυχῆ τοῦ 1854 Ἐπανάστασιν τῆς Χαλκιδικῆς, μαζὶ μὲ ἀρκετοὺς προκρίτους Πολυγερινοὺς εἰς τὸ περίφημον ἔκτοτε καταστὰν «Λ ε ι β ά δ ι» εἰς περίβλεπτον θέσιν τοῦ ὁποίου προβάλλει σήμερον τὸ ὑπὸ τοῦ Δήμου Πολυγύρου ἀνεγερθὲν Ἡρῷον, εἰς μίαν τοῦ ὁποίου πλευρὰν ἀναγράφονται καὶ τὰ ὀνό-

ματα τῶν κατὰ τὴν ἀτυχῆ ἐκείνην Ἐπανάστασιν σφαγιασθέντων προκρίτων Πολυγύρου.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς μικρᾶς ἐκεῖ κάτω Ἑλληνικῆς γωνίας, ἡ Μακεδονία καὶ ἰδίως ἡ Χαλκιδική, αἱ ὁποῖαι καὶ αὐταὶ συνεισέφερον ὄχι ὀλιγώτερα καὶ εἰς χρῆμα καὶ εἰς αἷμα ἀπὸ τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας, κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, βαρέως ἔφερον τὴν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν ὑπαγωγήν των, καὶ τοὺς ἐνθουσιώδεις κατοίκους των ἐσκανδάλιζεν διαρκῶς τὸ τῆς ἀπελευθερωθείσης παλαιᾶς Ἑλλάδος τρόπαιον, δὲν ἄφηνον δὲ οὗτοι εὐκαιρίαν κατὰ τὴν ὁποίαν νὰ μὴ ἐκδηλώσουν τὰ πατριωτικά τους αἰσθήματα καὶ τὴν προσπάθειάν τους ὅπως ἀποτινάξουν τὸν ἀπαίσιον τουρκικὸν ζυγόν. Μιὰ τέτοια κατάλληλον εὐκαιρίαν οἱ κάτοικοι τῆς Χαλκιδικῆς ἐνόμισαν, ὅτι βρῆκαν τὸ ἔτος 1854, κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν Πόλεμον, ὁπότε ὁ Ζενεράλ δὲ Ματσεδράν, ὁ στρατάρχης δηλ. τῆς Μακεδονίας, ὅπως ἐκαλεῖτο ὁ τότε περίφημος ὁπλαρχηγὸς Τσάμης ὁ Καρατάσος, ἐξήγειρε τοὺς πληθυσμοὺς τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Χαλκιδικῆς κατὰ τῶν Τούρκων. Οἱ ἐν Ἀθήναις ὅμως ἐπίσημοι κύκλοι, μὴ εὐνοοῦντες διὰ πολλοὺς λόγους τὸ κίνημα, διεμήνυσαν καταλλήλως εἰς τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Χαλκδικῇ πρωτοστατοῦντας εἰς αὐτό, ὅτι τὸ ἀπεδοκίμαζον τελείως, ὡς προωρισμένον ἀσφαλῶς νὰ ἀποτύχῃ, καὶ συνίστων εἰς αὐτοὺς νὰ ἡσυχάσουν, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν τελείαν των καταστροφήν. Καθ' ἣν ὅμως ἡμέραν ὁ τότε Μητροπολίτης Κασσανδρείας Ἰγνάτιος καὶ ὁ Προεστὼς τῆς Χαλκιδικῆς Γιαννάκης Αἰκατερινάρας, ἐπρόκειτο νὰ ἐξέλθουν εἰς περιοδείαν ἀνὰ τὰ χωρία τῆς Χαλκιδικῆς πρὸς πρόληψιν τῆς γενικεύσεως τοῦ Κινήματος, ἐπληροφορήθησαν, ὅτι πολυάριθμος τουρκικὸς στρατός ἐκκινήσας ἐκ Θεσσαλονίκης κατευθύνετο πρὸς τὸν Πολύγυρον. Ἠναγκάσθησαν τότε νὰ παραμείνουν, ἵνα προλάβωσι διὰ τῆς παρουσίας των τὴν προβλεπομένην καταστροφὴν τοῦ Πολυγέρου καὶ ἐκάλεσαν ἀμέσως εἰς τὴν Μητρόπολιν ὅλους τοὺς προκρίτους εἰς σύσκεψιν. Κατὰ τὴν σύσκεψιν ταύτην ἀπεφασίσθη ὁμοφώνως, ὅπως γίνῃ ἐπίσημος ὑποδοχὴ εἰς τὸν τουρκικὸν στρατόν, ἐξερχομένων ὅλων τῶν προκρίτων του καὶ τοῦ λαοῦ μὲ τὸν Μητροπολίτην καὶ τὸν Προεστὸν ἐπὶ κεφαλῆς εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ. Τὴν πρωΐαν δὲ τῆς ἑπομένης, ἥτις ἦτο καὶ ἡ παραμονὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, πεζὸς καταφθάσας εἰς τὴν Μητρόπολιν ἀπὸ τὸ Καγιατζίκι (νῦν Παλαιόκαστρον) ἔφερε τὴν εἴδησιν, ὅτι ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐνεφανίσθη παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο, καὶ τότε ὅλοι οἱ πρόκριτοι τοῦ Πολυγέρου μὲ τὸν Προεστὸν ἐπὶ κεφαλῆς, ἐξῆλθον εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ εἰς τὸ περίφημον ἔκτοτε «Λειβάδι» ἀναμένοντες τὴν ἄφιξίν του. Ὁ Μητροπολίτης, γνωρίζων φαίνεται, καλύτερον τὴν κακοπιστίαν τῶν Τούρκων προσεποιήθη ἀσθένειαν καὶ κρυφίως τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἔφυγε εἰς τὴν Ὁρμύλιαν, Νικήτην καὶ Ἅγιον Νικόλαον, διὰ νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς κατοίκους νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ τὴν ἐπερχομένην καταστροφήν. Ὁ Προεστὸς μετὰ τῶν προκρίτων ὑπεδέχθη τὸν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ

καὶ τοὺς ἀξιωματικοὺς ὑποβαλὼν τὰ σέβη καὶ τὴν ὑποταγὴν τῶν κατοίκων τῆς περιφερείας του. Ὁ Πασσᾶς ἐζήτησεν ἀμέσως τὸν Μητροπολίτην. Καί, ὅταν ἔμαθε, ὅτι ἦτο ἀσθενής, διέταξε τὸν Προεστὸν νὰ τοῦ γράψῃ νὰ πάῃ καὶ ἐκεῖνος ἀμέσως στὸ Λειβάδι γιὰ νὰ λάβῃ γνῶσιν τῆς Ὑψηλῆς Διαταγῆς τοῦ Σουλτάνου. Μόλις ὅμως ὁ Προεστὸς ἐπεχείρησε νὰ γράψῃ τὴν ἐν λόγῳ ἐπιστολήν, ὁ Πασσᾶς ἐκύκλωσεν ὅλους τοὺς προκρίτους διατάξας νὰ κόψουν τὰ χέρια τοῦ Προεστοῦ, ὃν ἀμέσως καὶ ἀπεκεφάλισαν κατὰ διαταγήν του. Τὴν αὐτὴν τύχην ἔσχον καὶ ὅλοι οἱ πρόκριτοι Πολυγερινοί, ἐκ τῶν ὁποίων ἕνας μόνον ἐσώθη, ὁ Γερο - Σφυρῆς, τοῦ ὁποίου ἡ φουστανέλλα, τὸ σύνηθες τότε ἔνδυμα τῶν Πολυγερινῶν καὶ γενικῶς τῶν Χαλκιδικέων, ἔγινε διάτρητος ἀπὸ τὰς ριφθείσας ἐναντίον του σφαίρας τῶν Τούρκων. Παραδόξως ὅμως καμία ἐξ αὐτῶν δὲν τοῦ ἐπροξένησε οὔτε τὸ παραμικρότερον τραῦμα. Σώζεται δὲ ἀκόμα καὶ σήμερον τὸ ἑξῆς δημῶδες τραγούδι. «Στὰ χίλια ὀκτακόσια πενῆντα τέσσαρα—σκοτῶσαν τὸ Γιαννάκη τὸ Γραμματικὸ—πού ταν στῦλος στὸν Πολύγερο καὶ φλάμπουρο στὴν Πόλι - Κατερνάρη - Κατερνάρη καὶ Πολυγερνὸ καμάρι».

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ 1878 κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον ἡ Χαλκιδική, πρωτοστατοῦντος καὶ πάλιν τοῦ Πολυγέρου, ἠλεκτρίσθη καὶ ἤρχισε νὰ δεικνύῃ σημεῖα ἀνταρσίας κατὰ τῶν Τούρκων. Δυστυχῶς ὅμως καὶ πάλιν τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τοιούτου πατριωτικοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ τῆς ἐπαναστατικῆς κινήσεώς της, ἦτο ἡ σύλληψις πολλῶν προκρίτων τοῦ Πολυγέρου, ὡς καὶ τοῦ θερμοῦ Θεσσαλονικέως πατριώτου Δημοσθένους Ἀγγελάκη, καὶ ἡ καταδίκη αὐτῶν εἰς θάνατον. Ἡ ἐσχάτη αὕτη τῶν ποινῶν μετεβλήθη εἰς ἰσόβιον ἐξορίαν εἰς Ἄδανα, χάρις εἰς τὴν ἐνεργὸν παρὰ τῷ Σουλτάνῳ ἐπέμβασιν τοῦ τότε μεγαλοπράγμονος Πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Γ΄ τῇ ἐνεργείᾳ καὶ πάλιν τοῦ ὁποίου ἐπανέκαμψαν εἰς τὰς ἑστίας των οἱ ἐξόριστοι.

Ἦλθε κατόπιν ἡ ἐποχὴ τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος καὶ ἡ Χαλκιδικὴ ἡγουμένου καὶ πάλιν τοῦ Πολυγέρου ὑπὸ τὴν συνετὴν καθοδήγησιν τοῦ Μητροπολίτου Κασσανδρείας Εἰρηναίου, ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς αὐτόν. Δὲν λέγω δὲ καμίαν ὑπερβολήν, τονίζων ὅτι, ἡ Χαλκιδικὴ ἡ ὁποία διετήρησε διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἀλώβητον τὴν γλῶσσαν, τὸ φρόνημα καὶ τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων της, ἐχρησίμευσεν ὡς μοναδικὴ γέφυρα, ἀσφαλὴς καὶ σταθερά, διὰ τὴν διαρροὴν πρὸς τὰ ἐπίκαιρα σημεῖα τῆς βουλγαροκρατουμένης Μακεδονίας μας Ἑλληνικῶν σωμάτων καὶ ὡς ὁρμητήριον ἀσφαλὲς αὐτῶν, ἀπόρθητος καταστᾶσα αὕτη ἀκρόπολις τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς τελευταίους ἀπελευθερωτικοὺς πολέμους ὁ Πολύγερος καὶ γενικῶς ἡ Χαλκιδικὴ βγαίνουν καὶ πάλιν ἀσπροπρόσωποι. Ἥρωας σὰν τὸν Πολυγερινὸν Ζαχαρίαν καὶ τοὺς ἐν τῷ Ἡρώῳ τοῦ Δήμου μας μνημονευομένους συμπατριώτας μας, τοὺς ἐκ Βραστῶν, Κάσσανδρον καὶ Πα-

παϊωάννου, τὸν ἐκ Γαλατίστης Παπαγεωργίου, τὸν ἐξ Ἀρναίας Κοσμαρᾶν, τὸν ἐκ Ταξιάρχου Νομπότην, τὸν ἐξ Ὀρμυλίας Μαλάμον, τοὺς ἐξ Ἁγίου Νικολάου Ἀρσένην Τριανταφυλλᾶν, τοὺς ἐκ Κασσάνδρας Δαραβίγκαν, Ἀκριβὸν καὶ Μποτάγιαν, ἵνα εἰς αὐτοὺς μόνον, τοὺς πλείστους βαθμοφόρους, περιορισθῶ, ἀνδρείως πολεμήσαντας καὶ γενναίως τοὺς πλείστους πεσόντας ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τῆς πατρίδος μας, ὀλίγαι ἐπαρχίαι τῆς Ἑλλάδος ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν.

Τὸ Σκρᾶ καὶ ἡ Δοϊράνη, τὸ Κιλκὶς καὶ ὁ Λαχανᾶς, τὰ μικρασιατικὰ ὄρη καὶ αἱ ὄχθαι τοῦ Σαγγαρίου, ἐγνώρισαν ἀρκετὰ τὸν ἡρωϊσμὸν τῶν στρατευθέντων τέκνων τῆς Χαλκιδικῆς, τὰ ὁποῖα ἔχουν βεβαίως πάντα λόγον νὰ μὴ καυχῶνται μόνον ἐπὶ πατρανδραγαθίᾳ.

ΙΩΑΝ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ

ΤΟ ΒΟΛΕΡΟΝ Ἢ ΒΟΥΛΕΡΟΝ ΚΑΙ Η ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ

Ἡ παρακάτω μελέτη μου ἐδημοσιεύθηκε τὸ πρῶτον εἰς τὴν «Φωνὴν τῆς Χαλκιδικῆς» τὸν Ἰούλιον τοῦ 1957, ὁπότε καὶ ἀκολούθησε σχετικὴ συζήτησις. (Φύλλα τῆς «Φωνῆς» τῆς 21.7, 28.7 καὶ 11.8.1957). Ὡδῶ ἀναδημοσιεύεται χωρὶς τὶς περιττὲς κρίσεις καὶ ἐπικρίσεις καὶ σὲ μερικὰ σημεῖα διωρθωμένη.

Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἀκαδημαϊκὸς Νικ. Βέης ἔγραψε τὰ ἑξῆς εἰς τὴν Μεγ. Ἐγκυκλοπ. σχετικὰ μὲ τὸν ὅρο: «Βολερὸν ἢ Βουλερόν»:

Χώρα μνημονευομένη ἐν τοῖς κειμένης καὶ σιγιλλιογραφικοῖς μνημείοις, ἰδίως ἀπὸ τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος. Ἡ θέσις αὐτῆ δὲν ἔχει ὁρισθῆ εἰσέτι ἀσφαλῶς. Κατά τινας ἔκειτο ἐν Μακεδονίᾳ κατ' ἄλλους ἐν Θράκῃ. Τινὲς δὲ ἐρειδόμενοι εἰς σημείμά τι, πιστεύουσιν ὅτι ἡ Χαλκιδικὴ ἐκαλεῖτο κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας Βολερόν. Ὅτι ὅμως τὸ Βολερὸν ἦτο ὅμορον πρὸς τὴν χώραν τοῦ Στρυμόνος δεικνύουσι καὶ ἄλλα μαρτύρια καὶ μάλιστα χωρίον τοῦ Νικηφόρου Βρυεννίου: «Ὁ Κομνηνὸς (Ἀλέξιος Α'.) διὰ Μακεδονίας καὶ Βολεροῦ διελθών, τὸν Στρυμόνα καταλαμβάνει». «Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος μετῴκισε Βουλγάρους ἐκ Βοδενῶν καὶ ἀλλαχόθεν εἰς Βολερόν». Τὸ νομισματικὸν μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν κατέχει καλῶς διατηρούμενον μολυβδόβουλλον τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, φέρον τὴν ἐπιγραφήν: «Κύριε βοήθει τῇ σῷ δούλῳ α' (=πρῶτο) σπαθαρίῳ κριτῇ Βολεροῦ, Στρυμόνος καὶ Θεσνίκης». Ἡ ἐν τῷ μολυβδούλλῳ τούτῳ ἀναφερομένη διοικητικὴ ἕνωσις τῶν μεγάλων διοικήσεων Θεσ)νίκης καὶ Στρυμόνος μετὰ τοῦ Βολεροῦ μαρτυρεῖται καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν, μάλιστα δὲ ἐγγράφων τῶν ἁγιορειτικῶν μονῶν».

Καὶ μὲ αὐτά, ποὺ ἔγραψεν ὁ ρηθεὶς συγγραφεύς, δὲν δηλώνει μὲν καθαρὰ τὴν προσωπικήν του γνώμην ἐπὶ τοῦ ζητήματος, πλὴν ὅμως ἀφήνει νὰ ἐννοηθῇ ὅτι μᾶλλον δέχεται τὴν παραπάνω διὰ τὴν Χαλκιδικὴν ἐκδοχήν.

Ἀντικρούω τὴν τοιαύτην ἐκδοχὴν καὶ λέγω, ὅτι τὸ Βολερὸν δὲν ἠμπορεῖ νὰ ταὐτισθῇ μὲ τὴν Χαλκιδικήν, διότι:

1) Καθὼς εἶναι γνωστόν, ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος δὲν ἐξιστόρησε, παρὰ μόνο τὶς μέχρι τοῦ 1079 πράξεις τοῦ Ἀλεξίου Α΄ Κομνηνοῦ. Δηλαδή, ἐφόσον αὐτὸς ἐδῶ δὲν εἶχε γίνει ἀκόμη αὐτοκράτωρ, ἀλλ' ἦτο «μέγας δομέστιχος τῶν σχολῶν» (=ἀρχιστράτηγος) καὶ δὲν εἶχαν ἀκόμη ἐπιδράμει ἀπὸ τὴν Δύσιν οἱ Νορμανδοί. (Ἴδε καὶ «Ἀλεξιάδα» τῆς Ἄννας Κομνηνοῦ. Πρόλογος III, 3). Συνεπῶς τὰ ὅσα παραπάνω λέγει ὁ Βρυέννιος διὰ τὸν Ἀλέξιον δὲν ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐκστρατείαν του κατὰ τῶν Νορμαννῶν καὶ τὴν ὑποχώρησίν του, ἀλλ' ἀσφαλῶς ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐκστρατείαν του κατὰ τοῦ «δουκὸς» τοῦ Δυρραχίου» Νικηφόρου Βασιλακίου, τοῦ ἔτους 1078 - 1079, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐπαναστατήσει τότε, κατὰ τοῦ ἐπίσης ἅρπαγος τοῦ θρόνου Νικηφόρου Βοτανειάτου (1078 - 1081) καὶ εἶχεν αὐτοκηρυχθῆ, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην βασιλεύς. Καί, ὅπως ἐπίσης εἶναι γνωστόν, ὁ Ἀλέξιος «κατενίκησε τότε τὸν Βασιλάκιον ἐκεῖνον εἰς μάχην παρὰ τὴν παλαιὰν κοίτην τοῦ Ἀξιοῦ καὶ παραδοθέντα εἰς αὐτὸν παρὰ τῶν κατοίκων τῆς Θεσσαλονίκης, ἀπήγαγεν αἰχμάλωτον εἰς τὴν βασιλεύουσαν, πλὴν ὅμως θανατωθέντα καθ' ὁδόν, παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ Ἀλεξίου».

Ἀλλά, ὁ Ἀλέξιος, διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸν ἀποστάτην ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὸ Δυρράχιον καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὸν Στρυμόνα, φυσικά, ἔπρεπε νὰ κινηθῇ ἀπὸ τόπον ἀντίθετον. Καὶ διὰ νὰ «καταλάβῃ» (δηλ. νὰ φθάσῃ) εἰς τὸν Στρυμόνα, ὅπως λέγει ὁ Βρυέννιος, ἔπρεπε νὰ εἶχε ξεκινήσει καὶ νὰ περάσῃ ἀπὸ χώραν ποὺ εὑρίσκετο ἀνατολικὰ τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ. Ἑπομένως, εἶναι ἐντελῶς ἀφύσικον καὶ παράλογον νὰ δεχθῇ κανείς, ὅτι διὰ νὰ φθάσῃ στὶς ἀνατολικὲς ὄχθες τοῦ Στρυμόνος, διὰ νὰ ἀνακόψῃ τὴν προέλασιν τοῦ Βασιλακίου, βαδίζοντας ἀπὸ τὴν Θράκην, ὅπου ἦτο καὶ ἡ ἕδρα τοῦ ἀρχιστρατήγου, θὰ ἔπρεπε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν χερσόνησο τῆς Χαλκδικῆς, ἡ ὁποία εὑρίσκεται δυτικὰ τοῦ Στρυμόνος καὶ σὲ γραμμὴ νοτιώτερη καὶ ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἐκβολές του.

Αὐτὸ θὰ ἠμποροῦσε ἴσως νὰ εἶχε γίνει, ἐὰν ὁ ,Αλέξιος ἀποβιβάζονταν μὲ τὸ στράτευμά του κάπου πρὸς τὸ Τσάγεζι καὶ τὸν Σταυρὸ τῆς Χαλκιδικῆς ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ μὲ τό: «διελθὼν διὰ Μακεδονίας καὶ Βολεροῦ» του Βρυεννίου, ἀποκλείεται.

2) Εἶναι γνωστόν, ὅτι τοὺς χρόνους ἐκείνους (καί, ἂν δὲν κάνω λάθος, ἕως ὅτου γίνουν ἀπὸ τὸν Ἀλέξιον Α΄ νέες διοικητικὲς διαιρέσεις τοῦ τότε Κράτους μας) «Θέμα Μακεδονίας»—καὶ «Μακεδονία» συνεπῶς—δὲν λέγονταν ἡ κυρίως Μακεδονία, δηλ. ἡ δυτικὰ τοῦ Στρυμόνος χώρα, ἀλλὰ ἡ πέρα πρὸς

τὴν Δυτικὴν Θράκην καὶ τὴν Ἀδριανούπολιν περιοχή, μὲ τὴν πόλιν αὐτὴν ὡς πρωτεύουσαν. Ἀπ' ἐκεῖ δὲ κατάγονταν καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος Α' Ο ΜΑΚΕΔΩΝ (ἀντί: ΘΡΑΞ).

Συνεπῶς, μᾶλλον ὡς βέβαιον ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ, ὅτι καὶ ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος γράφοντας: «Τὴν Μακεδονίαν καὶ Βολερὸν διελθών» αὐτήν, τὴν πέραν τοῦ Στρυμόνος καὶ πρὸς τὴν Θράκην χώραν, ἐννοοῦσε.

3) Ἡ σειρά, κατὰ τὴν ὁποίαν γράφονται εἰς τὸ μολυβδόβουλλον, ποὺ σημειώνει ὁ Νικ. Βέης, τὰ ὀνόματα τῶν διοικητικῶν διαμερισμάτων: Βολερόν, Στρυμών, Θεσσαλονίκη, δείχνει καὶ αὐτή, ὅτι τὸ Βολερὸν ἔπρεπε νὰ εὑρίσκετο ἀνατολικὰ τοῦ Στρυμόνος, δηλ. πρὸς τὴν Θράκην. Διότι φυσικὸν εἶναι νὰ εἶχαν γραφῇ εἰς τὴν σφραγίδα τὰ διαμερίσματα ἀπὸ τὸ Κέντρον τοῦ Κράτους πρὸς τὰ ἔξω καὶ ὄχι ἀντίθετα.

4) Τὸ Βολερὸν ἀναφέρει καὶ ὁ Γεώργιος Ἀκροπολίτης (1217 - 1282). Αὐτὸς ἐδῶ, ἱστορώντας τὴν συνομιλίαν ποὺ εἶχεν ὁ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγος (ὅπως τὴν περιγράφει ὁ ἱστορικός μας Κ. Παπαρρηγόπουλος), ὅταν ἦταν ἀκόμη βασιλεὺς Νικαίας καὶ εἶχεν ἀνακτήσει ἀπὸ τοὺς Φράγκους τὴν Μακεδονίαν, μὲ τοὺς πρέσβεις τοῦ τότε λατίνου αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, λέγει ὅτι: «Ἀφοῦ οἱ πρέσβεις τοῦ λατίνου ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ τὴν Θεσσαλονίκην πρῶτα καὶ τὴν περὶ τὰς Σέρρας χώραν ὕστερα, ὁ δὲ Μιχαὴλ ἀπήντησεν ἀρνητικῶς, εἰρωνευόμενος μάλιστα αὐτούς... «Εἶτα οἱ πρέσβεις, τυφλώττοντες αὖθις: ΑΛΛΑ ΔΟΣ ΗΜΙΝ—εἶπον—ΤΟΥΛΑΧΙΣΤΟΝ ΕΚ ΤΟΥ ΒΟΛΕΡΟΥ ΤΑ ΜΕΧΡΙΣ ΗΜΩΝ.

Καὶ ἀπὸ τὴν φράσιν αὐτήν, λοιπόν, τῶν φράγκων πρέσβεων ἀκόμη, βγαίνει τὸ ἀσφαλὲς συμπέρασμα, ὅτι τὸ Βολερόν, συνώρευε μὲν μὲ τὸ διοικητικὸν διαμέρισμα τοῦ Στρυμόνος καὶ τὴν περὶ τὰς Σέρρας περιοχήν, πλὴν ὅμως δὲν ἠμποροῦσε νὰ εὑρίσκετο δυτικά, ἀλλὰ ἀνατολικὰ αὐτῆς. Διότι ἡ φρᾶσις τῶν λατίνων: «Ἐκ τοῦ Βολεροῦ τὰ μέχρις ἡμῶν», δηλώνει τόπον ποὺ συνώρευε μὲ ἐκεῖνον ποὺ κατεῖχαν ἀκόμη τότε οἱ Φράγκοι. Καὶ ὅπως ἠξεύρομεν, ἡ κυριαρχία τοῦ φράγκου αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, εἶχε περιορισθῆ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ μέρος τῆς Θράκης μόνον.

5) Γράφεται εἰς τὸ ἄρθρον τοῦ Νικ. Βέη ὅτι: «Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος (11ος αἰὼν) μετώκισε Βουλγάρους ἐκ Βοδενῶν κλπ. εἰς Βολερόν».

Εἰς τὴν Χαλκιδικὴν ὅμως δὲν ἀπέμειναν ἀπὸ τότε καὶ δὲν ὑπάρχουν ἴχνη, μήτε στὴ γλῶσσα τῶν κατοίκων της, μήτε στὰ τοπωνύμια, ποὺ νὰ μαρτυροῦν ἕνα τέτοιο γεγονός, ὅπως θὰ ἔπρεπε νὰ συμβαίνῃ, ἐὰν θὰ ἐταυτίζετο μὲ τὸ Βολερὸν καὶ θὰ ἐποικίζονταν εἰς αὐτὴν ὁμαδικὰ καὶ σὲ σημαντικὸν ἀριθμόν, τὸν ΙΑ' αἰῶνα, «Βούλγαροι».

Βέβαια ὑπάρχουν καὶ σ' αὐτὴν μερικὰ ξενόφωνα τοπωνύμια. Ἀλλά, ὅπως εἶναι γνωστὸ καὶ ὅπως λέγω σ' ἄλλη σχετικὴ μελέτη μου, αὐτὰ ὀφεί-

λονται σ' ἄλλες ἐπιδράσεις καὶ μάλιστα τῆς πολὺ προγενέστερης ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Καὶ δὲν ἔχουν καμμιὰ ἀπολύτως σχέσι μὲ τοὺς «βουλγάρους» καὶ τοὺς «σλάβους», ἐκτὸς δύο - τριῶν τοπωνυμιῶν πρὸς τὴν ΒΑ Χαλκιδική, ποὺ εἶχαν ἀπομείνῃ ἕως πρὸ ἐτῶν καὶ πού, καθὼς εἶναι ἐξακριβωμένον, ὀφείλονται σ' ἕνα μικρὸν ἀριθμὸν σλαυοφώνων, ἀπὸ τὴ βόρειο Μακεδονία, καρβουνιάρηδων καὶ ξυλοκόπων, ἀπ' ἐκείνους ποὺ ἔφερναν καὶ ἐχρησιμοποιοῦσαν ἐκεῖ οἱ ἰδιοκτῆτες δασῶν καὶ ξυλέμποροι τοῦ τόπου μας στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας. (Ἴδε καὶ τὸ τοῦ κ. Νικ. Οἰκονόμου: «Πῶς Ἕλληνες ἐπιχειρηματίαι ἐμίσθωνον ὡς ἀνθρακεῖς σλαυοφώνους». 2ον τεῦχος τῶν «Χρονικῶν τῆς Χαλκιδικῆς» σελ. 193).

Κατὰ τὰ παραπάνω, λοιπόν, τὸ Βολερὸν πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην καὶ ὄχι στὴ Χαλκιδική. Ἴσως πρὸς τὴ Θρακικὴ Χερσόνησο, ὅπου τὸ τοποθετεῖ ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος. Μᾶλλον ὅμως βορειοδυτικώτερα αὐτῆς.

Ὅτι τὸ Βολερὸν ἀναφέρεται καὶ εἰς ἔγγραφα τῶν ἁγιορειτικῶν Μονῶν δὲν εἶναι παράδοξον, ἐφόσον αἱ μοναὶ αὐταὶ εἶχαν ἀρχίσει νὰ ἀποκτοῦν κτήματα ἀπὸ τοῦ 11ου αἰῶνος καὶ ἐκτὸς τῆς Χαλκιδικῆς. Τόσον πρὸς τὰς Σέρρας καὶ τὴν Δράμαν, ὅσο καὶ στὴ Δυτικὴ Θράκη...

ΑΧΙΛΛΕΩΣ ΒΑΜΒΑΚΟΥΔΗ

ΤΑ ΒΑΣΙΛΙΚΑ ΣΤΟΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΑΓΩΝΑ

Οἱ ἀγῶνες τῶν Μακεδόνων γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή τους συνεχίζονται ἀκόμα, γιατὶ ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγ. Στεφάνου κατακύρωσε τὴ Μακεδονία στὴ Βουλγαρία.

Οἱ Μακεδόνες ὅμως, ὅσον καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες, μὲ κανέναν τρόπο, δὲν ἤθελαν νὰ παραδεχτοῦν τὴν ἐγκληματικὴ αὐτὴ ἀπόφαση. Μὰ καὶ οἱ Βούλγαροι, γιὰ νὰ παραπλανήσουν τοὺς Μακεδόνες, ἔρριξαν πολλὰ καὶ πονηρὰ συνθήματα, τὰ ὁποῖα, εὐτυχῶς, κατάλαβαν οἱ Μακεδόνες καὶ ἀντέδρασαν.

Οἱ Τοῦρκοι πάλι, εἶχαν κάθε συμφέρον, νὰ τρώγωνται οἱ Ἕλληνες μὲ τοὺς Βουλγάρους, γιατὶ ἔτσι αὐτοὶ θὰ κρατιόνταν ἀκόμη στὴ Μακεδονία.

Οἱ Βούλγαροι, σὰν εἶδαν πὼς μὲ τὰ τεχνάσματά τους αὐτά, δὲν μποροῦν νὰ πετύχουν τὸ σκοπό τους, ἄρχισαν τὴν βία. Πρὸ παντός, τὶς δολοφονίες δασκάλων, παπάδων, γιατρῶν, ἐμπόρων καὶ προκρίτων.

Καὶ στὰ 1900, στέλλουν στὴ Μακεδονία μικρὰ ἔνοπλα τμήματα, τὰ ὁποῖα στὰ 1903 γίνονται πολλά, πολυάνθρωπα καὶ καλὰ ἐξωπλισμένα.

Οἱ κομιτατζῆδες γυρνοῦσαν τὰ χωριὰ τῆς Μακεδονίας, εἰσέπρατταν

τάχα φόρους, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα λεηλατοῦσαν κι ἔσφαζαν κάθε Μακεδόνα, ποὺ δὲν ἀνεγνώριζε τὴν βουλγαρικὴ ἐξαρχία.

Τὰ πράγματα δὲν πήγαιναν καθόλου καλά, διότι ἡ Μακεδονία ἐρημώνονταν ἀπὸ τὶς δολοφονίες, τὶς σφαγὲς καὶ τὶς πυρπολήσεις τῶν ὄμορφων Μακεδονικῶν χωριῶν.

Ἔπρεπε νὰ γίνη ἀντίσταση. Καὶ τὴν ἄνοιξη τοῦ 1903, στὸ Μοναστήρι, ἱδρύθηκε ἡ «Μακεδονικὴ φιλικὴ ἑταιρεία» καὶ ταυτόχρονα ὠργανώθηκαν δύο ἀνταρτικὰ σώματα.

Τὴν ἑπομένη δὲ χρονιά, τὴν ἄνοιξη δηλαδὴ τοῦ 1904, ἱδρύθηκε στὴν Ἀθήνα τὸ «Μακεδονικὸ κομιτᾶτο», τὸ ὁποῖο συγκρότησε ἀμέσως ἔνοπλα σώματα, τὰ ὁποῖα πέρασαν στὴ Μακεδονία κι ἄρχισαν τὴν καταδίωξη τῶν κομιτατζήδων καὶ ταυτόχρονα κτυποῦσαν καὶ τοὺς Τούρκους.

Στὸν τιτάνιο αὐτὸν ἀγῶνα, δύο ταυτόχρονα ἐχθρῶν, δὲν στάθηκαν ξέμακρα τὰ Βασιλικά. Πολλὰ παλληκάρια τῶν Βασιλικῶν πῆραν μέρος στὸν Μακεδονικὸ ἀγώνα, εἴτε σὰν ἁπλοὶ πολεμιστές, εἴτε σὰν ἀρχηγοὶ ἀκόμα ἀνταρτικῶν ὁμάδων.

Σὰν τέτοιους μποροῦμε ν' ἀναφέρωμε: τὸν Νέστορα Μιχαλάκα, τὸν Πέτρο Ἀλωπούδη ἢ Γαλανό, ὁ ὁποῖος μετέπειτα ἔγινε καλόγηρος στὸ μοναστήρι τῆς Ἁγ. Ἀναστασίας μὲ τὸ ὄνομα Παρθένιος, τὸν Μιλτιάδη Φραγκόπουλο, τὸν Ἀλεξ. Βογιατζῆ, τὸν Ἠλία Σιμωνούδη, τὸν μπάρμπα - Τάσιο Πατίκα, τὸν Χρῆστο Πατίκα, τὸν Βασίλη Πατίκα καὶ πρῶτον ἀπ' ὅλους τὸν Ἡρακλῆ Πατίκα, ὁ ὁποῖος ἀνεδείχθηκε ὁπλαρχηγὸς ὅλων τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων τῆς Χαλκιδικῆς.

Μὰ καὶ οἱ πρόκριτοι τῶν Βασιλικῶν βοήθησαν στὸν Μακεδονικὸ ἀγῶνα· καὶ σὰν τέτοιους ἀναφέρουμε: τὸν Φίλιππα Σαραφιανὸν (Στρόγγυλο), τὸν Γιάν. Τσιακαλίδη, τὸν Δημ. Χατζηγεωργίου κ.π.ἄ.

Ὅταν οἱ διάφορες ἀνταρτικὲς ὁμάδες κατέφευγαν στὰ Βασιλικὰ γιὰ ν' ἀναπαυτοῦν, τοὺς παραλάμβαναν οἱ μεμυημένοι τῶν Βασιλικῶν καὶ τοὺς διένειμαν στὰ σπίτια τῶν ἄλλων Βασιλικιωτῶν, διότι ὅλοι τους ἔστεκαν στὸ πλευρὸ τῶν ἀδελφιῶν τους, ποὺ ἀγωνίζονταν μέ τὸ ὅπλο στὸ χέρι, ὅπου εὕρισκαν καταφύγιο καὶ κάθε εἴδους περιποίηση καὶ φιλοξενία.

Ἱστορικὴ γιὰ τὰ Βασιλικὰ καὶ γιὰ τὸ μοναστήρι τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας εἶναι, ἡ 2α Μαΐου 1905. Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτήν, ἕνα σῶμα Ἑλλήνων ἀνταρτῶν, ἀπὸ 50 καὶ παραπάνω ἄνδρες, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Καπετὰν Νταφώτη ἀπὸ τὴ Κρήτη, ξεκουράζονταν πάνω ἀπ' τὸ μοναστήρι τῆς Ἁγ. Ἀναστασίας, μέσα στὸ δάσος.

Καταδοθὲν ὅμως δυστυχῶς ἀπὸ ἕναν κακὸν ἕλληνα, πιάστηκε κατὰ τὶς 4 τὸ ἀπόγευμα μὲ ἕνα περιοδεῦον τουρκικὸν ἀπόσπασμα, πολὺ μεγαλυτέρας δυνάμεως.

Στὴ συμπλοκὴ αὐτή, σκοτώθηκαν 6 ἕλληνες ἀντάρτες καὶ τραυματίσθηκαν πολλοί. Οἱ τραυματίες ὅμως εὐτυχῶς κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν, διότι διακομίσθησαν ἐγκαίρως στὸ Γαλαρινό, στὴ Γαλάτιστα καὶ πρὸ παντὸς στὰ Βασιλικὰ καὶ ἀπ' ἐκεῖ στὴ Θεσ/νίκη.

Οἱ ἐναπομείναντες ἀντάρτες τοῦ Καπετὰν Νταφώτη, διεσκορπίσθηκαν μέσα στὸ δάσος καὶ ὅταν νύχτωσε κατόρθωσαν πάλιν νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ νὰ τραβήξουν στὸν προορισμό τους.

Κατὰ τὰ 1908 καὶ μετὰ τὸ Τουρκικὸ Σύνταγμα, πολλοὶ νέοι τῶν Βασιλικῶν, ἐστρατολογήθηκαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ γυμνάζονταν στὸν Τουρκικὸ στρατό. Οἱ περισσότεροι ὅμως ἀπ' αὐτοὺς λιποτάκτησαν πρὸς τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα.

Σὰν φυγόστρατοι δὲ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, ἐργάζονταν ἐκεῖ μέχρι τὸ 1912, ὁπότε κατετάγησαν στὸν Ἑλληνικὸ στρατὸ καὶ ὑπηρέτησαν τὴν πατρίδα, πολεμήσαντες στὸ πλευρὸ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ στρατοῦ.

Τὰ Βασιλικὰ ἀπελευθερώθηκαν ταυτόχρονα μὲ τὴν Θεσ/νίκη στὶς 26 8/βρίου τοῦ 1912. Μετὰ τρεῖς δὲ ἡμέρες, δηλ. στὶς 29 8/βρίου κατέφθασε στὰ Βασιλικὰ ὁ πρῶτος Ἑλληνικὸς στρατὸς, τὸ περίφημο τάγμα Κρητῶν, ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Κοντουριώτην. Ἡ καλή, τίμια καὶ ἀνδρικὴ συμπεριφορὰ τῶν λαμπρῶν τέκνων τῆς μεγαλονήσου παραμένει ἀκόμα ἀλησμόνητη στοὺς Βασιλικιῶτες.

Ὁ Ἡρακλῆς Πατίκας.

Ὁ Ἡρακλῆς Πατίκας, τὸ ἄξιο αὐτὸ τέκνο τῆς Χαλκιδικῆς, γεννήθηκε στὰ Βασιλικὰ στὰ 1880, καὶ ἦταν ἕνα ἀπὸ τὰ 6 παιδιὰ, τρία ἀγόρια καὶ τρία κορίτσια, τοῦ Γιάννη καὶ τῆς Αἰκατερίνης Πατίκα.

Ἀφοῦ ἔμαθε τὰ πρῶτα του γράμματα στὸ σχολεῖο τῶν Βασιλικῶν, πῆγε στὴ Θεσ/νίκη γιὰ νὰ συνεχίση τὶς σπουδές του στὸ ἐκεῖ λειτουργοῦν ἑλληνικὸ γυμνάσιο, ὅπου καὶ μυήθηκε στὴν ὑπόθεση τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Μακεδονίας.

Βρισκόμαστε γύρω στὰ 1898 - 1900, τὴν ἐποχὴ δηλαδὴ ποὺ κυοφοροῦνταν ἡ ἰδέα τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Μακεδονίας καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἦταν μεμυημένος κι ὅλας σ' αὐτήν.

Ἐνδεικτικὸν τούτου εἶναι καὶ τὸ παρακάτω ἐπεισόδιον.

Ἕνα καλοκαίρι, ἀπ' αὐτὰ ποὺ ὁ Ἡρακλῆς περνοῦσε τὶς διακοπές του στὰ Βασιλικά, ὁ Ἀφοὺζ - Μπέης τῆς Σουρωτῆς, ὁ ὁποῖος ἦταν τὸ φόβητρον τῶν χωρικῶν ὅλης τῆς περιοχῆς, ἐπισκέφθηκε τὰ Βασιλικά, καβάλα στὸ ἀράπικο ἄλογό του, ὅπως συνήθιζε πάντοτε. Περνώντας ἀπὸ τὸ παζάρι τῶν Βασιλικῶν, ἀνασηκώθηκαν ὅλοι οἱ Βασιλικιῶτες νὰ τὸν χαιρετήσουν· μόνον δὲ ὁ Ἡρακλῆς δὲν ἀνασηκώθηκε, συνεχίζοντας ἀπαθέστατα, σὰν νὰ μὴν συνέβαινε τίποτα, τὸ τάβλι του.

Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἔκαμε μεγάλη ἐντύπωση στὸν 'Αφοὺζ - Μπέη, ἀλλὰ καμώθηκε πὼς δὲν τὸ πρόσεξε. Τὸ φύλαξε ὅμως μέσα του καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες κάλεσε τὸν πατέρα του - τὸν μπάρμπα Γιάννη - στοῦ 'Αρὰπ - μύλο καὶ τοῦ λέγει: «Νὰ πῆς στὸ γυιό σου τὸν 'Ηρακλῆ ὅτι, ὅταν ξαναπεράσω ἀπ' τὰ Βασιλικὰ καὶ δὲν σηκωθῆ νὰ μὲ χαιρετήση, νὰ ξέρης ὅτι θὰ κρεμάσω πρῶτα ἐσένα, τὸν πατέρα του, σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴ μουριά, - καὶ τοῦ ἔδειξε μιὰ μουριὰ ποὺ ὑπῆρχε ἐκεῖ δίπλα στοῦ 'Αρὰπ - μύλο, - καὶ κατόπιν θὰ σκοτώσω κι ἐκεῖνον».

Τὴν ἀπειλὴ αὐτὴ θὰ τὴν πραγματοποιοῦσε, καὶ διότι, ἐν τῷ μεταξὺ ἔμαθε, ὅτι ὁ 'Ηρακλῆς ἦταν μεμυημένος στὸν Μακεδονικὸ ἀγῶνα.

Εὐτυχῶς ὅμως ἡ ἀπειλή του αὐτὴ δὲν πραγματοποιήθηκε, διότι δὲν ἔτυχε νὰ ξανασυναντηθοῦν μὲ τὸν 'Ηρακλῆ.

"Οταν τελείωσε τὸ γυμνάσιο, γύρω στὰ 1900, διωρίσθηκε δημοδιδάσκαλος πρῶτα στὴν Κρήνη, ὕστερα στὴν Πορταριά καὶ τελευταῖα, στὰ 1904, στὸ 'Αρδαμέρι, τὴ χρονιὰ ἀκριβῶς ποὺ δολοφονήθηκε στὴ Στιάτιστα ὁ Παῦλος Μελᾶς.

"Ηταν λοιπὸν Χριστούγεννα τοῦ 1904 καὶ ὁ 'Ηρακλῆς ἦρθε στὰ Βασιλικά, γιὰ νὰ περάση μὲ τοὺς δικούς του τὶς γιορτὲς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ νέου ἔτους. "Οταν τελείωσαν οἱ γιορτές, ἀποχαιρέτησε τὸν πατέρα του, τὴ μητέρα του καὶ τ' ἀδέλφια του κι' ἔφυγε.

Δὲν τράβηξε ὅμως γιὰ τὸ 'Αρδαμέρι, ἀλλὰ ἦρθε στὴ Θεσ/νίκη, προφασισθεὶς ὅτι ἤθελε ν' ἀγοράση τάχα μερικὰ βιβλία ποὺ τοῦ χρειαζόταν. Στὴν πραγματικότητα ὅμως σκοπός του ἦταν νὰ 'ρθῆ σὲ συνενόηση μὲ τὸ 'Ελληνικὸ Προξενεῖο γιὰ τὴν ἐνεργὸ συμμετοχή του στὸ Μακεδονικὸ ἀγώνα.

Πράγματι, πέρασε ἀπὸ τὸ Προξενεῖο κι ἀμέσως, στὶς 8 κι' ὅλας 'Ιανουαρίου τοῦ 1905 ἔφυγε γιὰ τὸ βουνό, ὅπου κατατάγηκε στὸ σῶμα τοῦ Καπετὰν 'Ανδρέα. Μαζί του ἔφυγαν τότε ἀπ' τὰ Βασιλικὰ καὶ ὁ 'Αλέξανδρος Βογιατζῆς μὲ τὸν 'Ηλία Σιμωνούδη, ὁ ὁποῖος τώρα βρίσκεται στὴν 'Αμερική, ἂν ζῆ.

Μάταια οἱ κάτοικοι τοῦ 'Αρδαμερίου ἐπὶ μέρες περίμεναν τὸ δάσκαλό τους. Κι ὅταν πιὰ ἔχασαν κάθε ἐλπίδα, ἔστειλαν ἀντιπροσωπεία στὰ Βασιλικά, γιὰ νὰ μάθουν, γιατὶ ὁ δ/λός τους δὲν ξαναγύρισε στὴ θέση του.

Τὸ γεγονὸς αὐτὸ στάθηκε ἀφορμὴ νὰ μαθευτῆ κι ἀπ' τοὺς γονεῖς του ἀκόμα, ὅτι ὁ 'Ηρακλῆς βγῆκε στὰ ἀνταρτικά.

Στὴν ἀρχή, ὅπως εἴπαμε, κατατάγηκε στὸ σῶμα τοῦ Καπετὰν 'Ανδρέα κι ἔδρασε στὴν περιφέρεια τῶν Γιαννιτσῶν. Πῆρε μέρος σὲ πολλὲς μάχες ἐναντίον τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων καὶ διακρίθηκε.

'Επὶ τρεῖς ὁλόκληρους μῆνες, οἱ δικοί του δὲν εἶχαν καμμιὰν εἴδηση γιὰ τὸ ποῦ βρίσκεται καὶ τί κάνει. Καὶ μόνον τὸ Πάσχα τοῦ 1905, ὅταν τὸ σῶμα

ποτὲ καυχήθηκε γιὰ ὅ,τι ἔκαμε γιὰ τὴν πατρίδα του, ἀλλὰ οὔτε κἂν καὶ τὰ διηγήθηκε. Οὔτε δὲ ἐπεζήτησε γι' αὐτὰ ὑλικὲς καὶ ἠθικὲς ἀμοιβές.

Μόνον δὲ στὰ 1946, μετὰ ὀκτὼ χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του, θυμήθηκαν νὰ τὸν καλέσουν δι' ἐπιστολῆς νὰ κατεβῆ στὴν 'Αθήνα, γιὰ νὰ τοῦ ἀπονείμουν, τὶς εἶδε, ποιὰ ἀμοιβή. 'Αλλὰ ἦταν πιὰ ἀργά. Καὶ ὅταν ὁ ἀδελφός του ὁ 'Αλέκος, τοῦ ἔλεγε καμμιὰ φορά: «Βρὲ 'Ηρακλῆ, ὅλοι οἱ Μακεδονομάχοι παίρνουν σπίτια, χωράφια κλπ.· ἐσὺ δὲ θὰ κοιτάξης νὰ πάρης τίποτα»;Τοῦ ἀπαντοῦσε λιγόλογα ὅπως πάντα : «ἐσὺ ἔχεις σπίτι; μὴ σὲ νοιάζει γιὰ μένα». Καὶ ζοῦσε μέσα σὲ ἕνα μὲ ἐνοίκιο δωμάτιο ἔξω ἀπ' τὴ Θ/νίκη τότε , στὸ σημερινὸ συνοικισμὸ «Βυζάντιο».

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, διωρίσθηκε γραμματεὺς τοῦ Εἰρηνοδικείου Βασιλικῶν καὶ μετέπειτα ὑπάλληλος τῆς 'Εθνικῆς Τραπέζης. Πέθανε πάμπτωχος καὶ χωρὶς οἰκογένεια, στὰ 1938, σὲ ἡλικία μόλις 58 χρόνων.

Ἄλλοι Μακεδονομάχοι τῶν Βασιλικῶν.

Ἄλλοι κάτοικοι τῶν Βασιλικῶν, οἱ ὁποῖοι πῆραν ἐνεργὸν μέρος στὸν Μακεδονικὸ ἀγῶνα καὶ πρόσφεραν ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες στὴν 'Εθνικὴ ὑπόθεση τῆς Μακεδονίας εἶναι: 1) ὁ 'Αναστάσιος Πατίκας, θεῖος τοῦ 'Ηρακλῆ Πατίκα. Προσέφερε πάρα πολλὲς ὑπηρεσίες. Χρησιμοποιήθηκε κυρίως σὰν σύνδεσμος τοῦ 'Ελληνικοῦ Προξενείου Θεσ/νίκης καὶ τῶν ἀνταρτικῶν ὁμάδων τῆς Χαλ/κῆς, διότι ἦταν ἔμπιστος, ταχὺς καὶ μεγάλης ἀντοχῆς· ἔφερε δὲ σὲ πέρας πολλὲς καὶ ἐπικίνδυνες ἀποστολές. Σήμερα ξεπερνᾶ τὰ 80 του χρόνια.

2) 'Ο Χρῆστος Πατίκας, θεῖος καὶ αὐτὸς τοῦ 'Ηρακλῆ Πατίκα. Προσέφερε πολλὲς καὶ διάφορες ὑπηρεσίες στὸν Μακεδονικὸ ἀγώνα, κυρίως σὰν σύνδεσμος καὶ αὐτός. Σκοτώθηκε στὰ 1947.

3) 'Ο Βασίλειος Πατίκας γεννήθηκε κι' αὐτὸς στὰ Βασιλικὰ στὰ 1870, ἀλλὰ ἀπὸ μικρὸς ἐγκατεστάθηκε στὴ Θεσ/νίκη, ὅπου κι' ἐμυήθηκε ἀπ' τὸν ἀνεψιό του 'Ηρακλῆ Πατίκα, στὸν Μακεδονικὸ ἀγῶνα καὶ ἔγινε σημαῖνον ὄργανον τῆς Κεντρικῆς ἐπιτροπῆς.

Ἂν καὶ πατέρας ἑπτὰ παιδιῶν - δηλαδὴ 8/μελοῦς ἐν ὅλῳ οἰκογενείας, ἀνελάμβανε μὲ προθυμία καὶ ἐθνικὸ παλμὸ κάθε ὑπηρεσία ποὺ τοῦ ἀνέθεταν.

Ὅλα τὰ ὅπλα, ποὺ στέλνονταν μὲ καΐκια ἀπ' τὴν 'Αθήνα, αὐτὸς κυρίως τὰ παρελάμβανε στὴν περιοχὴ τῆς «Μίκρας» κι ἀπ' ἐκεῖ ὕστερα τὰ διοχέτευε μέσα στὴ Θεσ/νίκη, στὴν Πυλαία καὶ στὸ Χορτιάτη.

Κι ὅταν τὰ ὅπλα προορίζονταν γιὰ τὴ Θεσ/κη, φορτώνονταν σὲ κάρρα γεμᾶτα ἀμμοχάλικο καὶ μεταφέρονταν νύχτα στὸ σπίτι του. 'Απ' ἐκεῖ δὲ πάλι, ἄλλοι ἔμπιστοι τὰ παρελάμβαναν, ὅπως ὁ Παπαγιώρης τοῦ 'Αγ. 'Αθα-

νασίου κάτω ἀπ' τὰ ράσσα του, καὶ τὰ διένειμαν σ' ἐκείνους ποὺ προωρίζονταν.

Ἡ δουλειὰ αὐτὴ ἄρχισε στὰ 1905 καὶ συνεχίσθηκε μέχρι τὰ 1911, ὁπότε, κατὰ μῆνα Ἰούνιο, ἑορτὴ τῆς Ἁγ. Τριάδος, πιάστηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὕστερα ἀπὸ προδοσία στὴν Ἐγνατία, μπροστὰ στὸ χάνι τῆς Ἁγ. Θεοδώρας, τὴ στιγμὴ ποὺ πήγαινε μὲ τὸ μικρότερό του γυιό, τὸν Εὐριπίδη Πατίκα, σήμερα Δ/ντὴν τοῦ Χαρισείου Γηροκομείου, στὴν ἀγορὰ γιὰ ψώνια. Κι' ἀμέσως ὁδηγήθηκε στὸ ἀστυνομικὸ Τμῆμα, ἐνῶ οἱ γνωστοὶ τῆς ἀγορᾶς παρελάμβαναν τὸ παιδί του, γιὰ νὰ τὸ πᾶνε στὸ σπίτι του.

Ἀπὸ τὸ Ἀστυν. Τμῆμα μεταφέρθηκε στὶς φυλακὲς τοῦ Διοικητηρίου, ἀπ' ὅπου ὅμως κατώρθωσε νὰ δραπετεύση, τὴ στιγμὴ ποὺ οἱ συνοδοί του τσαντερμάδες, ἔτρεξαν νὰ βοηθήσουν ἄλλους συναδέλφους των, νὰ κλείσουν ἕνα μεθυσμένο στὸ κρατητήριο.

Βγῆκε ἀπὸ τὴν βορεινὴ πόρτα τοῦ Διοικητηρίου καὶ χάθηκε μέσα στὰ στενοσόκακα τῆς ἐπάνω πόλεως κι ἀπ' ἐκεῖ κατέφυγε στὴν Ἁγ. Τριάδα, σ' ἕνα συγγενικό του σπίτι.

Ὕστερα ἀπὸ δύο τρεῖς μέρες - μιὰ νύχτα, πῆγε στὸ σπίτι ἑνὸς Ἄγγλου ὑπηκόου ποὺ λέγονταν Μπήτσιος κι ἀπ' ἐκεῖ φυγαδεύθηκε στὴν Ἀθήνα.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Τουρκικὴ ἀστυνομία, ἐπειδὴ δὲν τὸν εὕρισκε, γιὰ τιμωρία του, ἔστειλε ἐξορία στὴν Ἑλλάδα, ὁλόκληρη τὴν οἰκογένειά του ἡ ὁποία παρέμεινε ἐκεῖ μέχρι τὸ 1912, ὁπότε γύρισε στὴ Θεσ/νίκη.

Αὐτὴ ἦταν ἡ δρᾶσις τοῦ Βασιλ. Πατίκα στὸν Μακεδονικὸ ἀγῶνα.

Γεμάτη αὐταπάρνηση καὶ σθένος, παρὰ τὰ δυσβάστακτα οἰκογενειακὰ καὶ οἰκονομικὰ βάρη ποὺ εἶχε.

Ὁ ἀείμνηστος στρατηγὸς Κάκαβος σ' ἕνα πιστοποιητικὸ ποὺ ἐξέδωκε γιὰ τὸν Βασίλη Πατίκα στὶς 30/1/1939 νὰ τὶ γράφει: «προσέφερε τότε πολυτίμους ἐθνικὰς ὑπηρεσίας, χρησιμοποιηθεὶς εἰς ἀπόκρυψιν καὶ φυγάδευσιν προσώπων τῆς ὀργανώσεως ὡς καὶ τοῦ ἐκ τῶν φυλακῶν τότε ἀποδράσαντος, ἤδη δὲ ὑποστρατήγου ἐ.ἀ. Ἀβράσογλου Ἰωάννου καὶ μεταφορὰν ὅπλων καὶ πολεμοφοδίων, εἰς συλλογὴν πληροφοριῶν σχετικῶν πρὸς τὴν ἐθνικὴν δρᾶσιν καὶ ἐν γένει συνέτρεχεν εἰς πᾶσαν προσπάθειαν τείνουσαν εἰς ἐξυπηρέτησιν τοῦ τότε ἐπιδιωκομένου ἐθνικοῦ σκοποῦ. Κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἐνεργείας του, ὑπέπεσεν εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν, συνελήφθη, φυλακισθεὶς δὲ ἐδραπέτευσε ἐκ τῶν φυλακῶν καταφυγὼν εἰς Ἀθήνας, ὅπου παρέμεινεν μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Μακεδονίας, ὁπότε καὶ πάλιν ἐπανῆλθε εἰς Θεσ/νίκην. Κάμνω ἰδιάζουσαν μνείαν τῶν παρασχεθεισῶν ὑπηρεσιῶν του, καθόσον ὑπῆρξε πάντοτε πρόθυμος εἰς πᾶσαν δυνατὴν ὑπόδειξιν τοῦ Κέντρου Θεσ/νίκης».

ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Κ. ΓΚΙΣΔΑΒΙΔΗ

ΤΑ ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΝ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ἐκ τῶν τοπωνυμίων τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας ἐλάχιστα εἶναι ξενικά. Τὰ ἐλάαχιστα τοπωνύμια ταῦτα εἶναι κατάλοιπα βουλγαροφώνων, βλάχων καὶ Ἀλβανῶν οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο ὡς ἐργάται καὶ ἀνθρακεῖς. Σλαῦοι δὲν ἐπάτησαν εἰς τὰς περιοχὰς αὐτάς, νὰ κάμουν δηλ. ἀποικίσεις.

Δὲν θέλομεν νὰ φέρωμεν μαρτυρίας τῶν περιηγητῶν Κανανοῦ, καὶ τοῦ Βασ. Λάσκαρη (14ος αἰὼν μ. Χ.), οἵτινες μαρτυροῦν, ὅτι τὰ σλαυϊκὰ τοπωνύμια τῆς Ἑλλάδος εἶναι βλαχικὰ ἢ Ἀλβανικά, ἀνάμεικτα μὲ σλαυϊκὰς καταλήξεις ἢ ρίζας. Διαπιστοῦται μόνον του εἰς τὰ ποικίλα ὀνόματα. Μίαν μαρτυρίαν φέρει ὁ κ. Ν. Οἰκονόμου, ὅστις καὶ ἀναφέρει εἰς σημείωμά του εἰς τὰ χρονικὰ Χαλκιδικῆς (τεῦχος 2ον σελίδα 193 κ.ἑ.), ὅτι ὀνόματα τοιαῦτα ἐδόθησαν ἀπὸ τοὺς ἐργάτας βουλγαροφώνους, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο καὶ εἰργάζοντο εἰς τὴν Χαλκιδικὴν ὡς ἀνθρακεῖς, ξυλοκόποι, ἐργάται, ἐργαζόμενοι διὰ λογαρισμὸν τῶν ἀφεντάδων πλουσίων ἐντοπίων. Παρόμοιον παράδειγμα ἔχομεν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Μελενίκου, οἱ δοῦλοι ἢ δουλοπάροικοι σλαυόφωνοι εἰργάζοντο ἐπὶ ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὰ κτήματα τῶν Ἑλλήνων. Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, ἰδίως εἰς τὸ Παγγαῖον, ποὺ οὐδέποτε ἠκούσθη ἡ Βουλγαρικὴ γλῶσσα ἐκεῖ, καὶ ὅμως ὑπάρχουν τοπωνύμια ποὺ ἔμειαν ἀπὸ τοὺς ἐκ Βουλγαρίας καὶ Ἀλβανίας ἐλθόντας ξένους. Πολλοὶ Βούλγαροι καὶ Τοῦρκοι, Πομάκοι εἰργάζοντο μὲ τὰς γυναῖκάς των καὶ τὰ τέκνα των εἰς τὰς βαμβακοφυτείας τῶν ἐντοπίων, ἀλλὰ καὶ τὸν χειμῶνα εἰργάζοντο τόσον εἰς τὸ καθάρισμα τοῦ βάμβακος, τὴν ψαθοποιΐαν, τὴν ἀνθρακοποιΐαν καὶ τὴν μεταφορὰν καπνῶν, ἀκόμη εἰς τὴν Καβάλαν, Σέρρας, ὡς ἀγωγιάται. Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν δὲν ἐγίνοντο συμφωνίαι γραπταί, ὅπως εἰς τὴν Χαλκιδικήν.

Ὁ καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Ἀπ. Βακαλόπουλος, εἰς τὸ βιβλίον του « Ἡ Θ ά σ ο ς » ἀντικρούων τὰς γνώμας τοῦ Conze καὶ Perrot ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ τοπωνύμιον « Β ο υ λ γ ά ρ ω » στὴ Θάσο προῆλθεν ἀπὸ ἐργάτας βουλγαροφώνους, οἱ ὁποῖοι μετέβαινον κατὰ τὸ θέρος καὶ εἰργάζοντο εἰς γεωργικὰς ἐργασίας ἢ ὡς κτίσται καὶ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἔκφραση « τ ῶ ν Β ο υ λ γ ά ρ ω ν », δηλ. ἐκεῖ ποὺ εἶχαν τὸν καταυλισμό τους αὐτοὶ οἱ ἐργάται, καὶ δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ ἐγκατάστασιν Βουλγάρων εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο ἢ καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον τοῦ νησιοῦ [1].

---

[1] Ἀποστόλου Βακαλοπούλου, Thosos, Son histoir, son administation a 1453 - 1912 (Ecole Française d' Athènes) Paris 1953, σελ. 59.

Ὁ Γάλλος Βυζαντινολόγος Ρενάκ ἀναφέρει, ὅτι πολλοὶ ἐργάται ἀνθρακεῖς, ἀγωγιᾶται, ξυλοκόποι, Σλαῦοι ἐνήργουν κατασκοπείαν εἰς βάρος τῶν Ἑλλήνων. Ἐπρόδιδον τὰ ὅσα ἤκουον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸ κομιτᾶτον ἢ εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχάς. Δὲν πρέπει νὰ παραλείψω καὶ τὴν ἐπίδοσίν των κατὰ τὴν νύκτα εἰς διάνοιξιν ἀρχαίων τάφων, ὅπου ὠσμίζοντο ὅτι ὑπῆρχον κἄπου. Μὲ τὰ ἐργαλεῖα των στὸ χέρι ἐξεκινοῦσαν τάχα γιὰ ἐργασίαν. Ὅταν ἐνύκτωνεν ἐπεδίδοντο εἰς τὴν τυμβωρυχίαν τάφων ἀρχαίων καὶ νέων. Ἐπανέρχομαι εἰς τὸν Ρενάκ, ὅστις εὑρέθη καὶ παρηκολούθει τὰς πράξεις τῶν βουλγαροσλαύων αὐτῶν καὶ ὤκτειρε τοὺς κατοίκους, διότι δὲν διαμαρτύρονται καὶ δὲν καταδίδουν τοὺς ἐπιβλαβεῖς αὐτοὺς διὰ τὸν τόπον χειρώνακτας. Ὁ κ. Ν. Οἰκονόμου ἠμπορεῖ νὰ γράψῃ περισσότερα ἐπὶ τοῦ θέματος ὡς ἐντόπιος ποὺ εἶναι, σχετικὰ μὲ τοὺς μετακαλουμένους ἐργάτας σλαυοφώνους τῆς Χαλκιδικῆς.

Πρέπει νὰ σημειωθῇ καὶ ἡ περίπτωσις κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξ ἀγνοίας ὡρισμένα τοπωνύμια ἑλληνικὰ ἐθεωρήθησαν ὡς σλαυϊκά: π. χ. Ὁ Βαρδάρης = Ἀξιός, εἶναι βυζαντινὴ λέξις, ἀπὸ τὰ Βαρδάρια. Βαρδάρια οἱ Βυζαντινοὶ ὠνόμαζαν τὰ κρόταλλα τοῦ μύλου, τὰ ὁποῖα τιθέμενα μέσα εἰς τὴν κόφαν τοῦ σιταριοῦ, προοριζομένου διὰ τὴν ἄλεσιν καὶ τὰ ὁποῖα μόλις τελειώσῃ τὸ σιτάρι, τὰ μετάλλινα κρόταλλα πίπτουν ἐπὶ τῆς μυλοπέτρας περιστρεφομένης, τοιουτοτρόπως δὲ ἐκεῖνα κροτοῦν καὶ εἰδοποιοῦν τὸν μυλωθρὸν ἢ τὸν ξυπνοῦν ἀπὸ τὸν ὕπνον διὰ νὰ ρίψῃ νέον σιτάρι. Διατὶ ὁ Βαρδάρης ὠνομάσθη ἀπὸ τὰ «Βαρδάρια» δὲν εἶναι θέμα ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐδῶ.

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἰς ἐλαχίστας λέξεις της φέρει τὴν ἐπίδρασιν τῶν περαστικῶν Σλαύων ἀπὸ τὸν τόπον μας. Ἡ πατρίς μας εἶναι Ἑλληνική, τὸ μαρτυροῦν τὰ σιγίλια τῶν Πατριαρχῶν, τὰ προικοσύμφωνα, αἱ συμφωνίαι, ἐμπορικαί, ἰδιωτικαί, αἱ αὐτοκρατορικαὶ ἀποφάσεις καὶ τὰ διατάγματα σωζόμενα ἀπὸ τὸν 8ον μ. Χ. αἰῶνα καὶ ἐντεῦθεν καὶ τὸ σπουδαιότερον τὰ ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα, τὰ ὁποῖα ἀνεκάλυψεν ἡ σκαπάνη τοῦ ἀρχαιολόγου εἰς Κοζάνην, Πέλλαν, Παγγαῖον, Θάσον, Φιλίππους καὶ ἔξωθεν τῆς Θεσσαλονίκης. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα διετηρήθησαν διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Ἡ ἐργασία αὐτὴ δηλ. ἔγινε χάρις εἰς τὸν Ἑλληνικὸν δυναμισμόν, τὴν ἐμμονὴν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ πάτρια, τὸ ἀμετάπτωτον ἐθνικὸν φρόνημά του, τὸν πατριωτισμόν του. Ταῦτα πάντα μαρτυροῦνται καὶ ἀπὸ τὸν Γερμανὸν Βάσμερ.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΠΑΠΑΦΙΛΙΠΠΟΥ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

Κάθε τόπος σύμφωνα μὲ ποικίλους καὶ διάφορους παράγοντες, ὅπως λ.χ. εἶναι τὸ πλούσιο ἢ φτωχὸ ἔδαφός του, ὁ χαρακτήρας τῶν κατοίκων ἢ ἡ γεωγραφική του θέση, ἔχει διάφορα ἤθη καὶ ἔθιμα. Αὐτὰ βέβαια παλιότερα ποὺ ὁ «πολιτισμὸς»—μὲ τὴν κακή του ἔννοια—δὲν εἶχε εἰσδύσει στὶς ἀγνές τους συνήθειες, τηροῦνταν ἀπαράβατα.

Ἂν ἀνατρέξουμε στὶς περασμένες γενιές, θὰ μπορέσουμε νὰ παρακολουθήσουμε τὰ διάφορα ἔθιμα ἔστω καὶ μὲ τὴ διήγηση.

Οἱ γριοῦλες καὶ τὰ γεροντάκια τῆς προπροηγουμένης γενιᾶς, ποὺ ἦταν ἄλλωστε καὶ ἡ πηγὴ τῶν ὅσων ἀναφέρονται παρακάτω, στὴν ὥρα τῆς διήγησής τους πολλὲς φορὲς δάκρυσαν μπροστά μου, φανερὰ καὶ περήφανα, εἴτε κρυφὰ σκούπισαν κάποιο δειλὸ δάκρυ.

Σήμερα βαθμιαῖα καὶ σιγά σιγὰ ἐκλείπουν τὰ ὡραῖα ἔθιμα τῶν παλιῶν ἐκείνων ἐποχῶν. Καὶ μόνο μερικὰ λείψανα μπορεῖ νὰ συναντήσῃ κανεὶς στὶς διάφορες ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς τοῦ χωριοῦ, γιατὶ μόνο σ' αὐτὲς ὑπάρχουν ἄλλωστε ἔθιμα. Γι' αὐτὸ καὶ στὴ χώρα μας γίνεται μιὰ προσπάθεια ἀξιέπαινη καὶ ἐξαίρετη γιὰ νὰ συγκεντρωθῆ τόσο πλούσιο καὶ τόσων λογιῶν διαφορετικὸ κατὰ τόπους ὑλικὸ λαογραφικό, γιὰ νὰ γνωρίσουμε περισσότερο τὴν πατρίδα μας, μὲ τὶς ἄδολες καὶ ἀγνὲς συνήθειες

Ἡ προσπάθειά μας ἔτεινε νὰ μεταφέρουμε κατὰ τὸ δυνατὸ αὐτούσια τὰ γεγονότα καὶ πρὸ παντὸς στὸ λεκτικό τους. Καὶ νὰ τώρα θὰ μιλήσουμε γιὰ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα ἀπὸ ἕνα πλούσιο καὶ ὡραῖο κεφαλοχώρι, γιὰ τὰ Βασιλικὰ Χαλκιδικῆς.

1. Τὰ ἔθιμα τοῦ γάμου στὰ Βασιλικά.

Ὁμολογῶ ὅτι ὁ γάμος σ' ὅλη τὴν ἐξέλιξη ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι τὸ τέλος εἶναι κάτι ποὺ ἀφήνει μιὰ βαθειὰ ἱκανοποίηση, ὅταν κανεὶς τὸν παρακολουθήση.

Μιὰ βδομάδα πρὶν ἀπὸ τὴ μέρα τῆς στέψης ἀρχίζει στὰ σπίτια τῶν μελλονύμφων τὸ πανηγύρι τοῦ γάμου.

Ἀπὸ τὴ Δευτέρα μπαίνει ἡ νύφη στὰ «κ α λ ά μ ι α», δηλαδὴ δὲ βγαίνει ἔξω, οὔτε στὸ γαμπρὸ ἐπιτρέπεται νὰ ἐπισκεφθῆ τὴ νύφη. Κι ἀκοῦνε κι οἱ δυό τους πολλὰ ἀστεῖα πειράγματα αὐτὲς τὶς μέρες.

Ἡ νύφη, οἱ γυναῖκες τοῦ σπιτιοῦ καὶ ὅλες γενικὰ οἱ γυναῖκες, ποὺ θὰ πάρουν μέρος στὸ γάμο, φοροῦν τὴν «ά κ ν ά», μιὰ ἀλοιφὴ δηλαδὴ ποὺ βάφει κόκκινα τὰ μαλλιά.

Τὸ προζύμι γιὰ τὰ ψωμιὰ τοῦ γεύματος τοῦ γάμου τὸ ἑτοιμάζουν τὴν Τετάρτη. Τρεῖς γυναῖκες πρωτοστέφανες, ποὺ εἶναι δηλαδὴ μιὰ φορὰ παντρεμένες καὶ ζοῦν οἱ ἄντρες τους, ἀνακατώνουν μαζὶ τὸ προζύμι, ἀφοῦ προηγουμένως τοποθετήσουν μέσα μιὰ βέρα τῆς γιαγιᾶς τοῦ γαμπροῦ, ἕνα «παρ ά» (φλουρί) καὶ μιὰν κόπιτσα. Ἐνῶ ἀνακατώνουν τὸ προζύμι τραγουδοῦν:

Ἡ μάννα πόχει τὸν υἱγιὸ
καὶ τοὺν καλουπαντρεύει
κι οἱ τρεῖς οἱ προυτουστέφανις,
ποὺ πιάνουν τὰ προζύμια,
νὰ γένη τοὺ καλὸ ψουμί,
νὰ γένουν τὰ κουλούρια
νὰ φάη ἡ νύφη κι οὐ γαμπρὸς
νὰ φάη κι ἡ κουμπάρα.
Κι ἡ μάννα του τοὺ γιόκα της
ηὐχὲς πουλλὲς τοῦ δίνει.
—Νὰ ζήσητι, πιδάκια μου,
χρόνια πουλλὰ νὰ ζῆστι,
νὰ ζῆστι νὰ γηράστι,
κι ὅλου ἀγαπημένοι
κι τὴ γλυκειὰ μαννούλα σου
νὰ μὴν τὴ λησμονήσης.

Τὴν ἄλλη μέρα, Πέμπτη, οἱ ἴδιες γυναῖκες ζυμώνουν τὴ ζύμη γιὰ τὴν «κ ο υ λ ο ύ ρ α» τῆς νύφης. Κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς πρωτοστέφανες γυναῖκες βρίσκει καὶ ἕνα ἀπὸ τὰ τρία πράγματα, ποὺ ἔβαλαν μέσα στὸ προζύμι. Ἐκείνη ποὺ βρίσκι τὸ δακτυλίδι τῆς δίνουν οἱ σπιτικοὶ τὸ μπαξίσι.

Τὴν κουλούρα τῆς νύφης τὴ ζυμώνουν μὲ ἰδιαίτερη φροντίδα, τὴ στολίζουν μὲ βασιλικὸ καὶ κόκκινο μετάξι.

Τὴν ἴδια μέρα μιὰ ὁμάδα παλληκάρια τὰ χαράματα ξεκινάει νὰ φέρη ἀπ'τὸ βουνὸ τὰ ξύλα, ποὺ θὰ χρειαστοῦν, γιὰ νὰ ψήσουν τὰ φαγητὰ καὶ τὰ ψωμιά. Στὴν ἐπιστροφὴ τοὺς ὑποδέχονται ἀπ' τὸ χωριὸ τὰ νταούλια καὶ τὰ βιολιά, ποὺ ἔχει νοικιάσει ὁ γαμπρὸς τὴν προηγουμένη μέρα.

Τὴν Παρασκευὴ ἡ νύφη δείχνει τὰ προικιά της σ' ὅλους τοὺς συγγενεῖς καὶ στὶς φίλες της. Κάθε ἕνας ποὺ μπαίνει νὰ δῆ τὰ προικιὰ φέρνει στὴ νύφη λεπτὰ καὶ «μ π ο μ π ό τ σ ι α» (καραμέλλες, στραγάλια, κουφέτα καὶ διαφόρους ξηροὺς καρποὺς ἀνάκατα), ποὺ ρίχνει μέσα σ' ἕνα ἀπ' τ' ἀνοιχτὰ

μπαούλα τῆς νύφης μὲ τὴν εὐχή: «Νὰ ζήσης νὰ τὰ χαλάσης, τσιουλούδια (κουρέλια) νὰ τὰ φτιάσης».

Τὸ ἀπόγεμα τῆς ἴδιας μέρας ὁ προξενητὴς παίρνει ἀπ' τοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι ἕνα πανέρι μὲ τὴν κουλούρα τῆς νύφης καὶ τὰ δῶρα (συνήθως παπούτσια γιὰ τοὺς σπιτικοὺς τῆς νύφης).

Ἡ νύφη ἐπιστρέφει πάλι στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ τὸ πανέρι, μὲ μιὰ κουλούρα καὶ κείνη στολισμένη μὲ μπόλικα «μπομπότσια», μὲ ρόδια καὶ μὲ μῆλα.

Μετὰ τὴ συμβολικὴ αὐτὴ πράξη (γιατὶ ἀφοῦ στείλει καὶ μετὰ τὴν κουλούρα ἡ νύφη, ὁ γάμος δὲ διαλύεται) ἀπ' τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης βγαίνουν δυὸ παλληκάρια μὲ ἕνα στολισμένο κλωντήρι (σταμνί), γεμᾶτο κρασὶ μ' ἕνα ποτήρι καὶ προσκαλοῦν τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους μὲ τὰ ἑξῆς λόγια. Οἱ φίλοι τῆς νύφης:

«Χιριτήματα ἀπ' τ' μάννα μ' καὶ τοὺν πατέρα μ'.
Τὴν Κυριακὴ νὰ ἔρτιτι (ἔρθετε) νὰ ξιπρουβουδήσουμι (ξεπροβοδήσουμε) τ' νύφ'.

Οἱ φίλοι τοῦ γαμπροῦ: «Χιριτήματα ἀπ' τ' μάννα μ' κὶ τοὺν πατέρα μ'
Τὴν Κυριακὴ τοὺ προυῖ νὰ ἔρτιτι νὰ πάρουμι τ' νύφ'.

Τὸ Σάββατο καὶ στὰ δυὸ σπίτια (τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης) εἶναι ὅλα ἕτοιμα καὶ οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι γλεντοῦν γιὰ τὸ χαρμόσυνο γεγονός. Τὸ δειλινὸ οἱ φίλοι τοῦ γαμπροῦ ἑτοιμάζουν στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ τὸ χλάμπρο (φλάμπουρο), ποὺ τὸ στολίζουν μὲ ἕνα σταυρὸ ἀπὸ πορτοκάλια καὶ λουλούδια.

Τὴν Κυριακὴ τὸ πρωῖ μετὰ τὴν ἐκκλησία ἀρχίζουν νὰ καταφθάνουν οἱ πρῶτοι καλεσμένοι. Καὶ μὲ τοὺς ἤχους τοῦ κλαρίνου καὶ τοῦ βιολιοῦ ὁ κουρέας τοῦ χωριοῦ ξυρίζει ἢ κουρεύει καὶ γενικὰ περιποιεῖται τὸ γαμπρό. Τὴν ἴδια στιγμὴ στὸ σπίτι της ἡ νύφη τοιμάζεται: Οἱ ἀδελφὲς ἢ φίλες της τὴ στολίζουν μὲ τὴν τοπικὴ νυφιάτικη ἐνδυμασία, τὸ κόκκινο βέλο καὶ τὶς πατροπαράδοτες ἄσπρες κάλτσες. Τὰ παπούτσια θὰ τῆς τὰ φέρουν ὅταν θἄρθη ὁ γαμπρὸς νὰ τὴν πάρη. Ἐνῶ τὴ στολίζουν τὴν τραγουδοῦν:

Νύφη μ' τὸ φουστάνι σου
ἀγγέλοι σοῦ τὸ ράψαν
κι κάτου ἀπ' τοὺν πουδόγυρου
σένα κι' ἰκείνουν
Κάνει μιτάνοια, φίλησε
τῆς μάννας σου τὸ χέρι,
γιατὶ θὰ πᾶς νὰ παντριφτῆς
νὰ κάνης ἄλλου ταίρι.
Ὅταν σὶ γέννα ἡ μάννα σου

ἡ ἥλιους ἰκατέβει κι σοῦ δωσι
τὴν ὀμορφιὰ κὶ πάλι ξανανέβη.

Ἀφοῦ ἑτοιμάζονται καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, τότε ἀπ' τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ τὰ ὄργανα (ντραούλια, βιολιά, κλαρίνα, κτλ.) πηγαίνουν νὰ πάρουν τὸν κουμπάρο, τὸν φέρνουν στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ καὶ κατόπιν ξεκινᾶ ἡ γαμήλια πομπή.

Μπροστὰ πηγαίνουν οἱ φίλοι τοῦ γαμπροῦ καὶ ἕνας ἀπ' αὐτοὺς κρατᾶ τὸ χλάμπρο. Τὰ παλληκάρια αὐτὰ χορεύουν προχωρώντας. Μετὰ ἔρχεται ὁ γαμπρὸς καὶ ὅλο τὸ ψίκι (καλεσμένοι γενικά). Ὅλοι φορᾶν στὸ πέτο τοῦ σακακιοῦ τους (ἢ τοῦ φορέματός τους οἱ γυναῖκες) τὸ διακριτικὸ «φαράγγι» (δηλαδὴ ἕνα κλωνὶ κισσοῦ περιτυλιγμένο μὲ χρυσόχαρτο).

Τὴν οὐρὰ τῆς πομπῆς κρατᾶ ὁ προξενητὴς φέρνοντας ἕνα πανέρι μὲ τὰ παπούτσια τῆς νύφης, γιὰ νὰ τῆς τὰ ποδέση (ὑποδέση) ὁ μπράτμος (ὁ ἀδελφὸς τοῦ γαμπροῦ ἢ ἂν δὲν ἔχη ἀδελφό, τὸ πιὸ ἀγαπητό του πρόσωπο φίλος ἢ συγγενής).

Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ προικιὰ τῆς νύφης τὰ ἔχουν βγάλει στὴν ἐξώπορτα τοῦ σπιτιοῦ της. Πάνω σ' αὐτὰ κάθεται ὁ ἀδελφὸς τῆς νύφης, ἢ ἂν δὲν ὑπάρχη, ὁ πρῶτος ξάδελφος, κρατώντας ἕνα μικρὸ φλάμπουρο μὲ ἕνα μῆλο «φαραγγωμένο» (στολισμένο μὲ φαράγγι) καὶ στολισμένο μὲ γαλάζιες κορδέλλες.

Ὅταν φθάση τὸ ψίκι τοῦ γαμπροῦ, ὁ ἀδελφὸς τῆς νύφης κρατώντας τὸ χλάμπρο δὲν ἀφήνει νὰ πάρουν τὴν προῖκα τῆς ἀδελφῆς του, ἂν δὲ τοῦ τάξουν οἱ σπιτικοὶ τοῦ γαμπροῦ ἕνα σεβαστὸ ποσό. Κι εἶναι πολὺ ὑποτιμητικό, ἂν τοῦ τάξουν μικρὸ τάξιμο ἢ τοῦ ἁρπάξουν μὲ μπαμπεσιὰ τὸ μῆλο.

Στὸ μεταξὺ τὸ γαμπρὸ τὸν ὁδηγοῦν στὸ μεγάλον ὀντᾶ, χωριστὰ ἀπ' τὴν νύφη. Ἡ νύφη κάθεται στολισμένη στὸ «σαχνισί», (δωμάτιο ὑποδοχῆς). Ἐκεῖ κερνοῦν στὸ γαμπρὸ τσιγάρο καὶ ἡ πεθερὰ τοῦ τὸ ἀνάβει μὲ τὸ δαυλὸ(γιὰ νὰ μὴν κάνη μαῦρα παιδιά). Κατόπιν τὸν κερνοῦν κρασὶ καὶ τὸ ποτήρι μὲ τὸ ὁποῖον τὸν κέρασαν τὸ τυλίγουν μὲ «μπομπότσια» καὶ τοῦ τὸ δίνουν (γιὰ νὰ κάνη καλὸ νοικοκυριό).

Ἐνῶ γίνονται αὐτά, στὸ δωμάτιο τῆς νύφης ὁ μπράτμος (ἀδελφὸς τοῦ γαμπροῦ) τῆς φορᾶ τὰ παπούτσια, μέσα στὰ ὁποῖα ἀφήνει μερικὰ «μπομπότσια» (συνήθως στραγάλια), γιὰ νὰ θυμᾶται τὴ μέρα τοῦ γάμου της. Μετὰ παίρνει μιὰ λευκὴ κορδέλλα καὶ δένει σφιχτὰ μὲ τρεῖς κόμπους τὴ μέση της (γιὰ νὰ μὴν τρώη πολὺ καὶ παχύνη). Στὸ μεταξὺ ἀγόρια καὶ κορίτσια ἔχουν πάει τὰ προικιά, μὲ τὴ συνοδεία τῶν ὀργάνων, στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ κουβαλώντας τα στὰ χέρια.

Τώρα νύφη καὶ γαμπρὸς ξεκινοῦν χωριστὰ γιὰ τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Τότε τὸ ψίκι τοῦ γαμπροῦ τραγουδάει:

Σᾶς πήραμι τὴν πέρδικα
τὴν πινταπλουμισμένη
κι ἀφήσαμι τὴ γειτουνιὰ
σὰ χώρα κουρσιμένη.

Στὰ μισὰ τοῦ δρόμου σταματοῦν ὅλοι καὶ κόβουν πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι τῆς νύφης τὴν κουλούρα, ποὺ τὴ λένε καὶ «κλίκι», ποὺ ἔφερε ὁ προξενητὴς στὴ νύφη τὴν Παρασκευή, καὶ ὅλο τὸ ψίκι παίρνει κι ἀπὸ λίγο. Ἰδιαίτερα μάλιστα οἱ ἐλεύθερες κοπέλλες, γιὰ νὰ τὸ βάλουν τὸ βράδυ κάτω ἀπ' τὸ προσκεφάλι τους καὶ νὰ ὀνειρευτοῦν τὸ μελλοντικό τους σύζυγο.

Ὅταν φθάνουν πιὰ στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ τὸ ψίκι τῆς νύφης μένει ἀπ' ἔξω ἐνῶ τοῦ γαμπροῦ μπαίνει μέσα. Τότε ἀπ' τὸ σπίτι βγαίνουν κορίτσια καὶ παντρεμένες μ' ἐπικεφαλῆς τὴν κουμπάρα καὶ χορεύουν ἕνα συμβολικὸ χορὸ τὸ «συγκάθισμα» (ὅπως μαρτυρεῖ καὶ ἡ λέξη ὁ χορὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ διαδοχικὰ καθίσματα ποὺ κάνουν ὅλες οἱ γυναῖκες μαζί).

Μετὰ ἡ νύφη πλησιάζει στὴν αὐλόπορτα, ὅπου τὴν περιμένουν τὰ πεθερικά της. Ἀφοῦ τοὺς κάνει μετάνοια καὶ κεῖνοι τῆς δωρήσουν ἀπὸ ἕνα φλουρί, τὴν ὁδηγοῦν στὸ δωμάτιο, ὅπου πρόκειται νὰ γίνη τὸ μυστήριο. Στὸ κατώφλι τοῦ δωματίου ἔχουν βάλει μιὰ κουβέρτα μ' ἕνα ρόδι, τὸ ὁποῖο πατᾶ ἡ νύφη πρὶν μπῆ στὸ δωμάτιο. Αὐτὸ σημαίνει, πὼς ὅσοι σπόροι ξεχύθηκαν ἀπ' τὸ ρόδι τὴν ὥρα ποὺ ἔσπασε, τόσα παιδιὰ νὰ κάνη ἡ νύφη καὶ νὰ γεμίση τὸ σπίτι.

Ὕστερα γίνεται τὸ μυστήριο τῆς στέψης.

Μετὰ τὸ μυστήριο κερνάει ὁ γαμπρὸς καὶ κάθονται ὅλοι στὰ γαμήλια τραπέζια.

Τὸ πρῶτο ἐπιτραπέζιο τραγούδι εἶναι πάντα τὸ ἑξῆς:

Φίλοι μ', καλωσουρίσατι, φίλοι μ', κι ἀγαπημένοι

Ἰμεῖς δὲν ἤρθαμι ἰδῶ νὰ φάμι κι νὰ πιοῦμι,
μὰ ἰμεῖς σᾶς ἀγαπούσαμι κι ἤρταμι νὰ σᾶς ἰδοῦμι·
βρίσκου τραπέζι ἀργυρὸ κι τάβλις ἀσημένιες.

Τρεῖς φραγκοϊποῦλις μᾶς κιρνοῦν
κι τρεῖς μᾶς παραστέκουν,
ἡ μιὰ κιρνᾶ μὶ τοῦ γυαλὶ
κι ἄλλη μὶ τοῦ κλουντήρι (κροντήρι = κρατὴρ)
κι ἡ τρίτη ἡ μικρότερη
λουλούδια μᾶς μοιράζει,
λουλούδια κι τριαντάφυλλα, μόσχου κι καριουφύλλι
(= γαρύφαλο)

Τὰ ξημερώματα, ὅταν τελειώνη πιὰ τὸ γλέντι, οἱ καλεσμένοι ἀποχαιρετοῦν

τοὺς νεόνυμφους καὶ ἡ νύφη νταρίζει (δίνει δηλαδὴ δῶρα (νταρὸ = δῶρο))σ' ὅλο τὸ ψίκι τοῦ γαμπροῦ καὶ στὸ δικό της.

Μέχρι τὴν Τετάρτη τὸ νιοπαντρεμένο ζευγάρι δὲ βγαίνει ἀπ' τὸ σπίτι. Τὴ Τετάρτη πηγαίνει ἡ νύφη στὴ βρύση καὶ φέρνει τὸ ἀμίλητο νερό, ρίχνοντας στὸ νερὸ τῆς βρύσης χρήματα (γιὰ νὰ τὴν ἐκτιμοῦν, ὅπως ἐκτιμοῦν τὰ χρήματα). Μετὰ βρέχει μὲ τὸ ἀμίλητο νερὸ τὴν προῖκα, τὸ σπίτι καὶ τὸν ἄνδρα της. 'Απ' τὴ στιγμὴ αὐτὴ μποροῦν νὰ βγοῦν ἔξω ἐλεύθερα.

Μετὰ ἡ πεθερὰ δίνει στὴ νύφη ρόκα καὶ μετάξι ἢ βαμβάκι, γιὰ νὰ κλώση καὶ νὰ δείξη τὴ νοικοκυρωσύνη της.

'Από τώρα καὶ πέρα οἱ νιόνυμφοι ξεχνιοῦνται καὶ στὸ χωριὸ ξανάρχεται ἡ ρουτίνα, ὥσπου ἕνας νέος γάμος θὰ δώση τὴν εὐκαιρία ὅλης αὐτῆς τῆς γραφικῆς διαδικασίας.

2. *Ἡ γιορτὴ τοῦ ἁγίου Λαζάρου.*

Ὅπως σ' ὅλη τὴν 'Ελλάδα τὰ Χριστούγεννα, τὴν Πρωτοχρονιὰ καὶ τὰ Φῶτα λένε τὰ κάλαντα τὰ μικρὰ παιδιά, τὸ ἴδιο γίνεται κι ἐδῶ.

'Αλλὰ ἐκτὸς ἀπ' τὶς τρεῖς αὐτὲς γιορτὲς ὑπάρχει καὶ μιὰ τέταρτη: Τοῦ 'Αγίου Λαζάρου. Αὐτὴ τὴν τέταρτη ὅμως φορὰ πηγαίνουν καὶ «τὰ λὲν» μόνο τὰ κοριτσάκια, ποὺ κατὰ τὶς ἄλλες γιορτὲς συνήθως δὲν πηγαίνουν.

'Ανήμερα τὰ κοριτσόπουλα σχηματίζουν διάφορες παρέες, στολίζουν τὰ κεφάλι τους μὲ λουλούδια, παίρνουν ἀπὸ ἕνα καλαθάκι, στολισμένο μὲ πολύχρωμες κορδέλλες καὶ γυρνοῦν τὰ διάφορα σπίτια, ποὺ ὅπως συμβαίνει στὰ χωριὰ εἶναι συνήθως γνωστοὶ ἢ συγγενεῖς. 'Εκεῖ λὲν πρῶτα τὸ τραγούδι τὸ ἀφιερωμένο στὸν Ἅγιο Λάζαρο.

Ἅγιους Λάντζαρους ταχιὰ ν' (εἶναι) τοῦ Βάϊου,
ξύπνα Λάντζαρι κι μὴν κοιμᾶσι.
Τὰ πιδούδια σου σὶ τρῶν τοὺ ρύζι.
Τὰ κουρτσούδια σου σὶ τρουγιουρίζουν (τριγυρίζουν)

Τὸ τραγούδι αὐτὸ τὸ λὲν χορεύοντας ἐπὶ τόπου κουνώντας τὰ ζωηρόχρωμα μαντήλια τους. Μετὰ σὲ γρηγορώτερο ρυθμὸ συνεχίζει τὸ τραγούδι.

Τ' ἄσπρα τ' ἄσπρα τὰ λουλούδια
τὰ Γιαννιώτικα, μωρὲ τὰ Γιαννιώτικα.
Ποῦ φοροῦν τὰ παλληκάρια τὰ Γιαννιώτικα.

Καὶ σὲ ἀκόμα γρηγορώτερο ρυθμό:

Μῆλο μου κόκκινο, ρόϊδο βαμμένο (ρόδι)
πατῶ τὰ σίδιρα σιβαίνω (μπαίνω) μέσα,
βρίσκω τὴ δούκαινα (δούκισσα) ἀποὺ κιντοῦσι χρυσὸ μαντήλι.

Καὶ μὲ πιὸ ἀργὸ ρυθμό.

Ἄσπρα μου περιστέρια κι χιλιδόνια μου
ἰσεῖς ὅταν πιρνᾶτι κι ὅταν διαβαίνιτι.

Καὶ ἔπειτα λὲν τὸ τραγούδι τοῦ Ἁγίου Λαζάρου ξανά.
Τώρα ἀφοῦ τελειώσουν αὐτά, ἀνάλογα μὲ τὴν σύνθεση τῆς οἰκογενείας, λὲν διάφορα τραγούδια:

Στὸ ἀντρόγυνο *τραγουδοῦν:*

Ἄρχος (ἄρχοντας) μὶ τὴν ἀρχόντισσα στὴ σκάλα π' ἀνιβαίνει,
στὴν σκάλα στοὺ πιρισκολὶ
στοὸ πρώτου πιρισκάλι.

Στὴν κόρη σὲ ὥρα γάμου:

Μάνα μ' τὴ θυγατέρα σου, μάνα μ' τὴ λυγερή σου,
προυξινητάδις κι γαμπροὶ ἦρθαν γιὰ νὰ τὴν πάρουν,
θέλουν ἀμπέλι τρογιοστὸ (περιφραγμένο) χουράφι μὶ τοῦ στάχυ.

Ἤ

Μάνα μ' τὴ θυγατέρα σου, μάνα μ' τὴν λυγερή σου,
τὴν ἔκρυβις στὰ σύννιφα, νὰ μὴν στὴν ἀβασκάνουν,
κι ράγισι τοὺ σύννιφου κι φάνηκι τοὺ μάτι τς,
Τοὺ μάτι τς ἦταν σὰν ἰλιά, τοὺ φρύδι τς σὰ γαϊτάνι.

Ἤ

Κάθητι κόρη κι κιντᾶ τοὺ νούτσικου (νυφικὸ) μαντήλι
μὶ δάκρυα βάζει βιλουνιά, μὶ πόνου τὰ μιτάξια.

Στὸ μικρὸ χαϊδεμένο γιό:

Μάνα μου τόνι γιόκα σου, μάνα μ' τὸν ἀκριβό σου,
τοὺν ἔκρυβις στοὺ σύννιφου νὰ μὴ στοὺν ἀβασκάνουν,
κι ράγισι τοὺ σύννιφου κι φάνηκι τοὺ μάτι τ',
Τοὺ μάτι τ' ἦταν σὰν ἰλιὰ τοὺ φρύδι τ' σὰ γαϊτάνι.

Στὸ μωρό:

Κοιμᾶτι τ' ἀρχοντόπουλο μὲσ' τὴ χρυσῆ τὴν κούνια,
πέντε βαῖτσις (βάγιες) τοὺν κουνοῦν κι οἱ τρεῖς τοὺν παραστέκουν.

Γιὰ τὸ παιδὶ ποὺ πάει στὸ σκολειό:

Γραμματικὲ καὶ ψαλτικὲ καὶ ψάλλε κι ἄλλη γνώση,
ποὺ κάθουσαν κι ἔγραφις ἔξου στοὺ φιγγαράκι

Τριμίλησαν (τρεμούλιασαν) τὰ χέρια σου κι χύθηκι ἡ μιλάνι
κι ἡ δάσκαλους σὶ ἔκρουε μὶ τὴ χρυσῆ τὴ βέργα.

Στὴ χήρα

Κάθητι μπόζια (χήρα) κάθιτι στὰ πράσινα λιβάδια,
νὰ πῆ φλουρὶ δὲ γένιτι, νὰ πῆ μαργαριτάρι,
Ἡ πάπια φέρνει τὸ νιρὸ κι ἡ χήνα τὴ λιγάνη (λεκάνη)

Στὸν παπᾶ

Παπᾶς κοιμᾶτι στοὺ θρουνί, κι ἡ παπαδιὰ στοὺ θρόνου,
Παίρνει κλουνὶ βασιλικὸ νὰ πᾶ νὰ τοὺν ξυπνήση.
Σήκου παπᾶ μου, δέσποτα, καὶ μὴ βαριὰ κοιμᾶσαι,
στὰ μαναστήρια σήμαναν κι οἱ ἐκκλησιὲς διαβάζουν,
Κι τὰ πιδιὰ φουνάζουν, κύριε ἐλέησον.

Στὶς παντρεμένες γυναῖκες, ποὺ ἔχουν μωρό.

Ἀϊτὸς βαστάει τὴν πέρδικα ἀπάνω στὰ φτερά του.
Ἡ πέρδικα ἦταν βαριὰ κι ὁ ἀιτὸς ἦταν πουλάκι.

Στὴ μητέρα μὲ ξενητεμένο γιό.

Ξενιτιμένου μου πουλὶ κι παραπονημένου.
Τὶ νὰ σὶ στείλω, ξένι μου, σ' αὐτὰ τὰ ξένα ποὺ 'σαι;
Σὶ στέλνω μῆλο γιώτικο, κυδώνι μαραμένο,
Σὶ στέλνω κὶ τὰ δάκρυα ἰπάνω στοὺ μαντήλι,
Τὰ δάκρυα μ' ἦταν καφτερὰ κὶ κάψαν τοὺ μαντήλι.

Στὰ μικρὰ παιδάκια

Μαργαριτάρι μου λαμπρό, ποὺ κοίταξις τοὺν ἄμμου,
γιὰ σήκου ν' ἀπιτιναχτῆς νὰ γίνης δαχτυλίδι,
Νὰ σὶ φουροῦν οἱ ἔμορφες κι αὐτὲς οἱ μαυρομάτες.

Σ' ἐρωτευμένο

Στ' ἀργαστηρούδι μ' κάθουμι
κὶ κάνου τὴ δουλειά μου,
κι ἰσὺ κόρη μ' σὰν πέρασις
μὶ πῆρις τὰ μυαλά μου.
Κόρη μ' σὰν πᾶς γιὰ κρύο νερὸ
πὲς μου νάρθῶ κοντά σου.
Νὰ σὶ τσακίσου τοὺ σταμνὶ
νὰ σὶ φιλήσου κι ὅλας.

Στὸ τέλος λὲν τὸ παρακάτω τρογούδι:
Μέσα σὶ τούτις αὐλὲς τὶς μαρμαροστρωμμένες,
ποὺ δερμονίζουν (κοσκινίζουν) τὰ φλουριὰ
κι κοσκινίζουν τ' ἄσπρα,
κι αὐτὰ τὰ διρμονίσματα σ' ἰμᾶς νὰ τὰ χαρίστε.
Γιὰ βάνε (βάλλε) τὸ χιράκι σου στὴν ἀργυρῆ σ' τὴ τσέπη
ἂν ἔχη ἄσπρα δώμου τα, φλουριὰ νὰ μ' τὰ χαρίσης.

Καὶ μετὰ περιμένουν τὴν ἀμοιβή τους, ποὺ συνήθως εἶναι αὐγὸ ἢ χρήματα. Τώρα ἂν δὲν τοὺς δώσουν τίποτα γιὰ ἐκδίκηση λὲν τὰ παρακάτω.

Σ' αὐτὸ τὸ σπίτι ποὔρταμε γιομᾶτα καλιακούδια (κάργες)
τὰ μ' σὰ (μισὰ) γιννοῦν, τὰ μ' σὰ κλουσσοῦν,
τὰ μ'σὰ τσ' βγάζ'ν τὰ μάτια τσ'.
Νὰ φᾶν ἀγκόρτσα (ἄγρια ἀπίδια) νὰ πνιγοῦν
αὐγὰ νὰ βγοῦν τὰ μάτια τσ'.

Γ. ΜΠΑΝΑΒΑ

ΤΟ ΕΘΙΜΟ ΤΟΥ "ΠΑΡΑΚΑΜΝΙΟΥ"

Ἕνα ἔθιμο ποὺ πολυξαπλώθηκε παλιὰ—σ' ὁλόκληρη θάλεγα τὴ Χαλκιδικὴ—καὶ ποὺ γιὰ μᾶς, τοὺς μεγάλους πιὰ στὰ χρόνια, ἔχει ἀκόμα ξέχωρη σημασία, ἀφοῦ μᾶς θυμίζει τὰ πιὸ τρελλὰ παιχνίδια τῆς νειότης καὶ τὶς συγκινήσεις μιᾶς ξένοιαστης κι ἀνέφελης γιὰ μᾶς ἐποχῆς, τὸ ἔθιμο τοῦ «παρακαμιοῦ», σβήνει σιγὰ σιγὰ καὶ ξεχνιέται. Κι ὡστόσο γνώρισε κάποτε μεγάλη δόξα. Ἰδιαίτερα στὸν Πολύγυρο παραμονὴ τοῦ Ἁϊ - Γιαννιοῦ κάθε χρόνο νιᾶς ἦταν ἡ μέρα τῆς γιορτῆς. Ὅμως ἡ προπαρασκευὴ κι' ἡ ἑτοιμασία ἄρχιζαν πολὺ πιὸ μπροστά.

Σαράντα περίπου μέρες πρὶν κι ὅταν ἄρχιζε ἡ κανονικὴ κατανάλωση τῶν φύλλων τῆς σκαμνιᾶς, τροφὴ γιὰ τὰ μαμούδια, ἀρχίζαμε καὶ μεῖς τὰ παιδιὰ τῆς γειτονιᾶς νὰ μαζεύουμε καὶ ν' ἀποθηκεύουμε, σὲ μέρος προσεκτικὰ διαλεγμένο, τ' ἄχρηστα κοτσάνια. Ὅσο περνοῦσαν οἱ μέρες τόσο ψήλωνε ὁ «γκοῦβνος» ὅπως τὸν λέγαμε—μὲ τὴν προσθήκη στ' ἀρχικὰ κοτσάνια, ποὺ σιγὰ σιγὰ εἶχαν χάσει τὴ νωπὴ μορφή τους κι εἶχαν μεταβληθῆ σὲ ξερὰ φρύγανα, καινούργιων κοτσανιῶν. Τὰ μαμούδια εἶχαν γίνει στὸ μεταξὺ κατάλληλα γιὰ ξάπλωμα κι οἱ νοικοκυραῖοι καλλιεργητὲς τῆς γειτονιᾶς—στενοὶ συγγενεῖς μας οἱ περισσότεροι—ἔφερναν «σουσοῦρες» ἀπ' τὸ βουνὸ καὶ τὶς ἄπλωναν πάνω στὶς καλαμωτὲς τῶν μαμουδιῶν. Σ' αὐτὲς τὶς «σουσοῦρες» σχηματίζονταν τελικὰ τὰ κουκούλια. Κι ὅταν ἄρχιζε τὸ μάζεμα τῶν κουκουλιῶν κι οἱ σουσοῦρες, λευτερωμένες στοιβάζονταν στὶς αὐλές, ὁ ἀρχηγὸς ἔ-

δινε τὸ σύνθημα γιὰ μιὰ καινούργια ἐπιχείρηση. Καὶ ἡ συμμορία μας—παιδιὰ ἡλικίας δέκα ὡς δεκαεπτὰ χρονῶν—ξάφριζε, μὲ κάθε τρόπο, ἕνα μέρος ἀπ' αὐτὲς καὶ τὶς ἀποθήκευε κοντὰ στὰ κοτσάνια τῆς σκαμνιᾶς, ποὺ εἶχαν κιόλας ἀποθηκευτῆ. Κι ἂν ὅσα εἶχαν μαζευτῆ δὲν κρίνονταν ἀρκετά, γιὰ νὰ ἱκανοποιήσουν τὸ σκοπό μας, ποὺ φιλοδοξοῦσε νὰ παρουσιάση τὸν τρανύτερο «παρακαμιό» σ' ὁλόκληρο τὸ χωριό, τότε—μὲ ἀπόφαση ποὺ παίρναμε σ' ἔκτακτη συνεδρίαση—κινούσαμε μιὰ καθωρισμένη μέρα γιὰ τὸ βουνὸ καὶ μὲ ὑπομονητικὰ γαϊδουράκια, ποὺ μὲ πολλὲς κομπίνες παίρναμε ἀπ' τὰ σπίτια μας, κουβαλούσαμε καινούργιες ποσότητες σουσοῦρες καὶ ξερόκλαδα. Δὲν ἀπόμενε πιὰ παρὰ μιὰ ἀκόμα φροντίδα. Τὸ κόψιμο τοῦ πλατανιοῦ, ποὺ γύρω καὶ πάνω σ' αὐτὸ θὰ τοποθετούσαμε τὴν καύσιμη ὕλη, πού 'χαμε μαζέψει καὶ θὰ ψηλώναμε τὸν «παρακαμιὸ» τὴν 23ην 'Ιουνίου. Τρεῖς τέσσερες μέρες πρὶν ἄρχιζε ἡ ἀναζήτηση καὶ φέρναμε βόλτα τὸ λάκκο τῆς Παναγίας, τοῦ 'Αϊ - Βλάση, γιὰ νὰ βροῦμε ὅ,τι γυρεύαμε. 'Εδῶ τὰ πράγματα δὲν ἦταν εὔκολα καὶ πολλὲς φορὲς δεχόμασταν ἄγριο κυνηγητό, μὰ τελικὰ καταφέρναμε νὰ κόψουμε καὶ νὰ μεταφέρουμε στὸ χωριὸ—τὴ νύχτα—ἕνα νεαρὸ ὁλόϊσιο πλατάνι—ἕξη ὡς ὀκτὼ μέτρα ὕψος—μ' ἄφθονες διχάλες στὸν κορμό του καὶ φωλιές, ποὺ θὰ δέχονταν καὶ θὰ συγκρατοῦσε ὅλη τὴν καύσιμη ὕλη ποὺ τὸ καρτεροῦσε. Τὴ μέρα τῆς 23ης 'Ιουνίου σ' ἕνα μέρος τῆς γειτονιᾶς, ἀνοιχτὸ κι ἐλεύτερο, ἔτσι ποὺ νὰ μὴν ὑπάρχῃ κίνδυνος πυρκαϊᾶς σκάβαμε βαθὺ λάκκο καὶ στεριώναμε τὸ πλατάνι. Πάνω σ' αὐτό, ἀνάμεσα στὶς διχάλες, ποὺ σχημάτιζε ὁ κορμὸς μὲ τὰ κλαδιά του κι' ὁλόγυρα τοποθετούσαμε—καὶ χρησιμοποιούσαμε σκάλες γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ—ὅσα ξερὰ φρύγανα καὶ κλαδιὰ εἶχε τὸ ὁπλοστάσιό μας. Κι ὁ «παρακαμιὸς» ἦταν ἕτοιμος. Δὲν ἀπόμενε παρὰ νάρθῃ ἡ ὥρα τῆς φωτιᾶς. 'Ωστόσο ὡς ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἔπρεπε ν' ἀντιμετωπίσουμε ἕναν ἀκόμα μεγάλο κίνδυνο. Τὸ σαμποτάζ.

Ὅπως ἐμεῖς, ἔτσι καὶ σ' ἄλλες γειτονιὲς εἶχαν ἐργαστῆ νέοι κι εἶχαν φκιάσει τὸν «παρακαμιό» τους. Κάθε γειτονιὰ φιλοδοξοῦσε νὰ συγκεντρώση τελικὰ τοὺς ὀπαδοὺς ὅλων τῶν παρακαμιῶν, δηλ. τοὺς κατοίκους ὅλου τοῦ χωριοῦ, στὸ δικό της χῶρο. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἀντιμαχόμενες ὁμάδες προσπαθοῦσαν ἀπὸ νωρὶς νὰ βάλουν φωτιὰ στὸν «παρακαμιό», ἡ μιὰ τῆς ἄλλης, ἔτσι ποὺ νὰ καῆ πρὶν τὴν ὥρα του. Γιὰ τοῦτο τὸν κίνδυνο, μέναμε ἄγρυπνοι φρουροὶ σιμὰ στὸν «παρακαμιό» μας, ὡς τὴν κρίσιμη ὥρα, καὶ στολισμένοι μὲ ἀγριολούλουδα τ' 'Αϊ - Γιάννη στὸ κεφάλι κι ὁλόγυρα στὴ μέση, ὡπλισμένοι μὲ κοτρόνες καὶ βασταγαριές, εἴχαμε συνεχῆ ἑτοιμότητα ν' ἀντιμετωπίσωμε δυναμικὰ κάθε σχετικὴ ὕπουλη ἐνέργεια. Καὶ θὰ μοῦ μείνη ἀξέχαστη μιὰ παρόμοια συμπλοκὴ κι ἕνας ἄγριος πετροπόλεμος, ποὺ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα νὰ σωθῆ ὁ «παρακαμιός» μας καὶ ποὺ ἐμένα προσωπικὰ μ' ἄφισε γιὰ ἐνθύμιο ἕνα μεγαλόπρεπο παράσημο κατακούτελα. Κι ἡ ὥρα γιὰ τὸ ἄναμμα τοῦ «παρακαμιοῦ» ἔφτανε!!!... Λίγος καπνὸς κι ὕστερα φλόγες ἄσπρες -

ρικός μας κ. Ἰω. Βασδραβέλλης, «ὑπερέβαινον τοὺς 400»[1].

Ὁ δὲ Καγκελλευτὸς χορός, ποὺ χορεύεται στὸ ἀλώνι ἐκεῖνο εὐθὺς μετὰ τὴν θρησκευτικὴν ἐκεῖ δέησιν, δὲν εἶναι ἄλλο, παρά, κατὰ κάποιον τρόπο, ἀναπαράστασις τῆς σφαγῆς τῶν θυμάτων ἐκείνων. Δηλαδὴ καὶ αὐτὸς ἕνα εἶδος τῶν χορῶν τοῦ Ζαλόγγου καὶ τῆς Ἀραπίτσας τῆς Ναούσης.

Γιὰ τὸ ἱστορικὸ καὶ τὴ σημασία τοῦ ἐθίμου αὐτοῦ τῆς Ἱερισσοῦ ἔχουν γραφῆ ἀρκετὰ ἕως τώρα. Ἂν δὲν σφάλλω, πρῶτος ποὺ ἔγραψεν ὀλίγα γι' αὐτὸ ἦταν ὁ ἀείμνηστος ἀπὸ τὸν Πολύγυρο ἰατρὸς Γεώργ. Παπανικολάου. Ἄλλη περιγραφή, ἀπὸ χορογραφικὴ ἰδίως ἄποψι ἐδῶ, εἶδα πρὸ μερικῶν χρόνων στὸ «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον». Σχετικὸ σημείωμα ἔγραψε στὴ «Φωνὴ τῆς Χαλκιδικῆς» καὶ ὁ Ἱερισσώτης κ. Δημ. Τερτιλίνης, καθὼς καὶ ὁ ὑποφαινόμενος στὸ «Μέλλον τῆς Χαλκιδικῆς» (Φύλλα Ἰουνίου - Αὐγούστου 1959).

(Δυστυχῶς, ὁ ἅγιος Καθηγούμενος τῆς μονῆς τοῦ Ζωγράφου, ὅπου, καθὼς πιστεύω, πρέπει νὰ βρίσκωνται σχετικὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δὲν ηὐδόκησε ν' ἀπαντήση σὲ σχετικὴ αἴτησή μου, γιὰ τὴν ἐπαλήθευσι τῶν συμπερασμάτων μου).

Ἐδῶ ξανασημειώνω μόνον, ὅτι τὰ δυὸ αὐτὰ τραγούδια εἶναι ἀλληγορικά, παραβολικά. Κι' αὐτὸ γιὰ λόγους εὐνόητους ἐπὶ τουρκοκρατίας.

Στὸ πρῶτο, «ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ» εἶναι οἱ Χαλκιδικιῶτες, ποὺ τὸ 1821 τὰ ἔβαλαν μὲ τὸν «ΗΛΙΟ», δηλαδὴ τὴν πανίσχυρη Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, τὸν Σουλτάνο. Καὶ ἀποκαμωμένοι, ἔπεσαν «μεσοστρατίς»... «ΚΟΡΗ» δέ, στὸ τραγοῦδι τοῦ καγκιλλευτοῦ, ποὺ ἀγαπάει ὁ Ἱερισσώτης ἐκεῖνος καὶ ποθεῖ νὰ ἰδῆ ἀπαγκιστρωμένη ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ «ἐχθροῦ του γείτονα», εἶναι ἡ ΠΑΝΩΡΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, πού, καθὼς εὔχεται καὶ πιστεύει, θὰ ἔχη ἀποκτήσει «ἕως τὴν ἀπάνου Κυριακή», δηλαδὴ ἕως τὸ ἐρχόμενο Πάσχα, «θὰ βλογήση τοὺς ἀρραβῶνας καὶ τοὺς γάμους» μαζί της καὶ μαζί της, ἐλεύθερος, θὰ χορέψη ἐλεύθερα στὸ ἀλώνι....

Τὸ δὲ «καγκίλλευμα» τοῦ χοροῦ, στὸν ὁποῖον, ἂς σημειωθῆ, παίρνουν μέρος ὅλοι καὶ ὅλες σχεδὸν τῆς Ἱερισσοῦ (ἄλλοτε τοὐλάχιστον), ὡς καὶ οἱ παπαδιὲς ἀκόμα, γιὰ τὶς ὁποῖες ὁ χορὸς δὲν ἐπιτρέπεται τὶς ἄλλες ἡμέρες τῆς χρονιᾶς, δὲν συμβολίζει ἄλλο, παρὰ τὴν σφαγὴ τῶν 400 ἐκείνων μαρτύρων, ποὺ καθὼς λέγει σχετικὴ παράδοσις, «ἐν χορῷ» ἔγινε. Δηλαδὴ τὰ θύματα ἐξαναγκάσθηκαν νὰ σχηματίσουν χειροπιαστὰ ἀλυσίδα χοροῦ καὶ ἔτσι μὲ τὴν βία βηματίζοντας ἀποκεφαλίσθηκαν, ἕνα - ἕνα, ἀπὸ τοὺς δημίους, ὅταν περνοῦσαν κάτω ἀπὸ τὰ σπαθιά τους.

Γι' αὐτὸ καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ τραγούδια θεωροῦνται στὴν Ἱερισσὸ ἱερὰ καὶ μὲ ἰδιαίτερη, πατροπαράδοτη, συγκίνηση τραγουδιοῦνται καὶ χορεύονται.

Α'. Ἰ. Βασδραβέλλη, Οἱ Μακεδόνες εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας, σ. 94.

α΄.

Ο ΗΛΙΟΣ ΚΙ Ο ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

Στοὺ Μαυρινὸ τ' ἀλώνι, τοὺ μαρμαρινὸ
Παίζουν τ'ν οὐμάδα παίζουν ἡ γυιὸς κι' ἡ βασιλιάς.
Κανὲς κὶ δὲ τὴ μπαίζει σάντου Γιαννακῆ...
Οὐ ἥλιους κι' ἡ Γιαννάκης στοίχημά 'βαλαν,
Βαρὺ στοίχημα βάζουν, στὰ κιφάλια τους,
Τοὺ ποιὸς θὰ πάει πρώτους στὴ μανίτσα του...
Οὐ ἥλιους ἱπηδοῦσιν ὄρη (ς) κὶ βουνὰ
Κι' ἡ Γιάννης ἱπηδοῦσι χαμουλάγκαδα.
Οὐ ἥλιους ἱβραδιάσκη στὴ μανίτσα του
Κι' ἡ Γιάννης ἱβραδιάσκη στοὺ μισουστρατίς....
Πιρνοῦσαν οἱ διαβάτις κὶ τοὺν ἔκλιγαν:
—Γιάννη μ' δὲν ἔχεις μάνα, δὲν ἔχεις ἀδιρφή;
Δὲν ἔχ'ς καλὴ γυναίκα, νἄρτῃ γιὰ νὰ σὶ διῇ;....
Τοὺ λόγου δὲ ντοὺν εἶπαν, δὲ ντοὺν ἀπόσουσαν....
Νά! Κι' ἡ μάνα του ποὺρτι, νά! κι' ἡ ἀδιρφή.
Νά! Κι' ἡ καλή τ' γυναίκα ποὺρτι γιὰ νὰ τοὺν διῇ,
Μὶ δυὸ πιδιὰ στὰ χέρια κι' ἄλλου στὴν κοιλιά.
—Δὲ στἄλιγα, Γιαννάκη μ', δὲ σὶ τὰ λαλῶ;
Σ τοὺς χίλνιους νὰ μὴ μπαίνῃς κι' οὐδὲ στοὺς ἱκατό;
—Μάνα μ' δὲν ἦταν χίλνιοι κι' οὔδι ἱκατό,
Μον' ἦταν τρεῖς χιλιάδις κι' οὔλου γιαννίτσαροι.
Στὰ μάρμαρα πατοῦσαν κὶ κουρνιάχτιζαν.....

β΄.

ΤΟΥ ΚΑΓΚΕΛΛΕΥΤΟΥ ΧΟΡΟΥ

Γι' ἄκουσι, σὺ Προυτουσυρτή!
Κὶ σύ, Προυτουκαγκιλληυτή!

---

[1] Ὅπως βλέπω στὴν ἀξιόλογη συλλογὴ τοῦ κ. Βασ. Κυπαρίσση («Τραγούδια τῆς Χαλκιδικῆς» - Δελτ. τῆς Ἑλλ. Λαογρ. Ἑταιρ. - Παράρτ. 2, σελ. 67) τὸ ἀκριτικὸ αὐτὸ τραγοῦδι λέγεται μὲ μερικὲς παραλλαγὲς καὶ στὰ Βραστά, ὡς ἑξῆς: «Στοὺ χαλκὸ τ' ἀλῶνι, τοὺ μαρμάρινου, παίζουν τ'ν οὐμάδα παίζοιν γιὸς κι βασιλιᾶς. Μὰ σὰν τὴ παίζ 'ἡ Γιάννης, τ' 'Αντροινίκ' ἡ γυιὸς κτλ.».

[2] «Τὴν παίζει» στὴν προφορὰ γίνεται τὴ «μπαίζει» (ὅπως τὸ γαλλικό: B). Ἐπίσης τὸ ντ, ὅπως τὸ γαλλικὸ D, τὸ γκ, ὅπως τὸ γαλλικὸ G.

[3] Μὲ τὸ τραγούδι - παράγγελμα αὐτό, ποὺ διαδοχικὰ καὶ κατὰ στίχον ἐπαναλαμβάνεται ἀπὸ ὁμάδες καλλιφώνων χορευτριῶν καὶ ἔχει διαφορετικό, πιὸ ἀργό, ἀπὸ τὸ προηγούμενο τοῦ Γιαννάκη, μέλος καὶ ρυθμό, οἱ δυὸ πρῶτοι τοῦ χοροῦ, «πρωτο-

Γιὰ βιργουλύγα τοὺ χουρό!
Γιὰ (4) βιργουκαγκιλλέψτι τουν!
Νὰ διῶ ψηλές, νὰ διῶ λιγνές,
Νὰ διῶ τὴν κόρη π' ἀγαπῶ.
Τοὺ ποιὸς κρατεῖ τοὺ χέρι της,
Τοὺ ποιὸς τὸν ἀρραβῶνά της....
—Ἕνας ἰχτρός μου γείτουνας!
—Ἂς τοὺ κρατεῖ κι' ἂς χαίριτι
Ὡς τὴν ἀπάνου Κυριακή.....
Ὅσου ν' ἀρραβουνιάσουμι
Κι' ὕστιρα νὰ βλουγήσουμι.....

Γιὰ νὰ γίνη πλήρης συλλογὴ τῶν ἐκεῖ τραγουδιῶν χρειάζεται καιρός, ἀλλὰ καὶ εἰδικότητα. Χρειάζεται νὰ γίνη παραβολή, ξεκαθάρισμα κλπ. Γιατὶ πολλὰ ἔχουν ἀλλοιωθῆ («ἐξευρωπαΐσθηκαν» ἢ...«ἐκμοντερνίσθηκαν») καὶ σὲ πολλὰ πάλι ἔχουν παρεμβληθῆ καὶ προστεθῆ στίχοι καὶ στροφὲς ἀπὸ ἄλλα τραγούδια, σὲ τρόπο ποὺ κατήντησαν ἀλλοπρόσαλλα.

Ἄκουσα ὅτι πρὸ μηνῶν συνεργεῖο ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἔχει καταγράψει στὴν Ἱερισσὸ περὶ τὰ 100 τραγούδια. Ἡ γραφικὴ ὅμως ἀπόδοσις τοῦ ἐκεῖ γλωσσικοῦ ἰδιώματος εἶναι πολὺ δύσκολη καὶ μάλιστα ἀπὸ ἄνθρωπο ποὺ δὲν τὸ ὡμίλησε σὰν μητρικό του ἰδίωμα. Ἔχει πολλὲς ἰδιοτροπίες. Γι' αὐτὸ καὶ νομίζω, πῶς μόνο ἡ ἠχογράφησις καὶ μάλιστα ἀπὸ τραγουδιστὲς καὶ τραγουδίστριες παλαιὲς (ὅσο ἀπέμειναν ἀκόμα ἀπ' αὐτοὺς) θὰ μπορέση ἴσως νὰ ἀποδώση τὴν σωστὴ προφορά, ἀλλὰ καὶ τὸ σωστὸ μέλος.....

Ἂς ἐλπίσουμε ὅτι ἡ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία Χαλκιδικῆς, μὲ τὴν συνεργασία τῶν Κοινοτήτων, θὰ μπορέση νὰ πραγματοποιήση τὴν ὡραία ἰδέα ποὺ ἔρριξεν ὁ νῦν Γενικὸς Γραμματεύς της, κ. Στέφ. Κότσιανος. Νὰ ἐγγράψη δηλ. σὲ δίσκους τὰ τραγούδια τῆς Χερσονήσου μας καὶ νὰ καταρτίση πλήρη «δισκοθήκη», προτοῦ πεθάνουν καὶ οἱ ὀλίγοι παλαιοὶ τῶν χωριῶν μας.....

Παρακάτω σημειώνω μερικὰ ἀπὸ ὅσα μοῦ εἶπαν στὴν Ἱερισσό: 1) Ἡ

συρτὴς» καὶ «πρωτοκαγκιλλευτής», σχηματίζουν μὲ τὰ χέρια τους εἶδος καμάρας, κάτω ἀπὸ τὴν ὁποία περνοῦν, ἕνας - ἕνας, ὅλοι οἱ χορευταὶ καὶ ἀντιστρέφοντας ἀλλάζουν μέτωπο. Σὲ τρόπο πού, μὲ τὴν πρόοδο τοῦ χοροῦ, σχηματίζονται πολλὲς σειρὲς (σπεῖραι) ποὺ βηματίζουν ἀντιμέτωπα καὶ πρὸς ἀντίθετη κατεύθυνσι. Καὶ ἔτσι ἡ ἁλυσίδα ἐκείνη τῶν ἑκατοντάδων χορευτῶν καὶ χορευτριῶν, μὲ τὰ πολύχρωμα φορέματά τους, παρουσιάζει σχηματισμὸ καὶ θέαμα γραφικώτατο. Καὶ ἔτσι ἐξακολουθεῖ ὁ χορός, ἕως ὅτου «ἀποκαγκιλλευτῇ». Δηλαδή, ἕως ὅτου ξαναπάρη τὸ ἀρχικὸ μεγάλο κυκλικό του σχῆμα, ὁπότε καὶ διαλύεται μὲ εὐχές, ζητωκραυγὲς καὶ χειροκροτήματα καὶ ἡ πομπή, μὲ τοὺς ἱερεῖς καὶ τὰ ἱερὰ ἐπὶ κεφαλῆς, ἐπιστρέφει εἰς τὴν κωμόπολιν,

[4] «Γιὰ» = ἐμπρός'.

γρηὰ Μαρία Καραβασίλη (Κοντοῦ), ποὺ ξέρει πολλά, 2) Ὁ κ. Περικλῆς Βεργίνης, 3) κ. Βασίλ. Τσιριγώτης, 4) κ. Ἀστέριος Γ. Γκατζιώνης, 5) Κα Θεοδώρα Βαλιάση, 6) κ. Σωκράτης Νανουδάκης, γραμματεὺς τῆς Κοινότητος, ποὺ ἔχει κάμει μικρὰν συλλογὴν τραγουδιῶν καὶ γλωσσικῶν ἰδιωμάτων ἐκεῖ καὶ ὅσα θυμήθηκα ὁ ἴδιος.

γ΄.

ΛΙΒΕΝΤΗ Μ' ΤΟ ΦΙΣΑΚΙ ΣΟΥ....

(Πασχαλιάτικο χορευτικό).

—Λιβέντη μ' τοὺ φισάκι σου τ' εἶνι κουρνιχτισμένου;
Μὶ ποιὲς κουπέλλις ἔπαιζις, μὶ ποιὲς μαυρουματοῦσις;
—Μὶ μιὰ ψηλή, μὶ μιὰ λιγνή, μὶ μιὰ μαυρομματοῦσα,
Πόχει τοὺ μάτι σὰ καυκί, τ' ἀφρύδι σὰ γαϊτάνι,
Τοὺ δόλιου τοὺ ματόφυλλου Σαλονικιὸ κουντύλι....
—Κόρη μου, ποιὸς σι τἄγραφι τοὺ μάτι κὶ τ' ἀφρύδι,
Νὰ στείλου 'γὼ τὰ γραφικὰ νὰ τὰ φιλῶ ἀντάμα;
—ΙΚΕΙΝΟΥΣ ποὺ μὶ τἄγραψι τὰ γραφικὰ δὲ θέλει....

. . . . . .

δ΄.

Ὅλα τοῦ κάμπου τὰ πουλιά, ὅλα πιασμένα τἄχουν.
Τὴ μπέρδικα τὴ πλουμιστὴ δὲ μπόρ'σαν νὰ πλανέψουν.
Ἔχει τὰ νύχια κόκκινα κὶ τὰ φτιρὰ γραμμένα
Κι' ἀνάμισα σὶ δυὸ φτιρὰ κόρη ζουγραφισμένη.
Γυαλὶ (7) κρατεῖ στὰ χέρια της, τὰ κάλλια της λουγιάζει....
—Κόρη μου, ποιὸς σι τἄγραψι τοὺ μάτι κὶ τ' ἀφρύδι,
—ΙΚΕΙΝΟΥΣ ποὺ μὶ τἄγραψι, τοὺ μάτι κὶ τ' ἀφρύδι;
Θέλει μ' ἀμάξι τοὺ κηρὶ κὶ δυὸ ἀμαξιὲς θυμιάμα,
Θέλει κὶ κουντουλάμπαδου, σὰν τοὺ μισιὸ κατάρτι....(8).

---

[5] Τὸ χαριτωμένο αὐτὸ τραγουδάκι, ὅταν τραγουδιέται, καταντᾷ ἀκατανόητο μὲ τὶς πολλὲς παρεμβολὲς λέξεων καὶ φράσεων ξένων πρὸς τὸ κείμενον. Καὶ νὰ πῶς: «Λιβέντη μ' τοὺ - σιβντί, νί, μιμάν....ἔλα ματζάνι - ματζάνι.... μὶ ποιὲς κουπὲ - σιβντί, νί, μιμάν....κουπέλις ἐ - νὲ - παιζις κτλ.»-Γι' αὐτὸ καὶ τὶς παραλείπω.

[6] Ἀργό.

[7] Γυαλὶ = καθρέφτης.

[8] «Κουντουλάμπαδου σὰν τὸ μισιὸ κατάρτι» = Ἀντίθεση. Τόση μικρὴ λαμπάδα, ὅσο εἶναι τὸ μεσαῖο κατάρτι τοῦ καραβιοῦ, πού, ὅπως εἶναι γνωστό, εἶναι πολὺ μακρύτερο ἀπὸ τὰ ἄλλα δυό.

Τὰ δυὸ αὐτὰ τραγουδάκια δείχνουν τὸ βαθὺ θρησκευτικὸ αἴσθημα τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ ἐσημείωσα τὸ ἕνα κοντὰ στὸ ἄλλο,

ΤΡΙΑ ΚΛΕΦΤΙΚΑ

ε΄.

Ποιὸς εἶδι ν ἥλιου ἀποὺ βραδὺς κι ἄστρου τοὺ μισημέρι;
Ποιὸς εἶδι ψάρι στὸ βουνὸ κι' ἀλάφι σὶ λιμιώνα;
Ποιὸς εἶδι κόρην ὄμουρφη στὰ κλέφτικα ντυμένη;
Δώδικα χρόνους ἔκανι ἀντάμα μὶ τοὺς κλέφτις!
'Αντάμα τρῶν κι' ἀντάμα πὶν' κι' ἀντάμα κουβιντιάζουν
Κανὲς κὶ δὲ ντ' ἀγνώρισι πὼς ἤτανι κουράσιου!
Μὰ μιὰ Λαμπρή, μιὰ Κυριακή, μιὰ 'πίσημη ἡμέρα
Βγῆκαν νὰ παίξουν τὰ σπαθιά, νὰ ρίξουν στοὺ σημάδι....
Ρίχνουν οἱ κλέφτις τρεῖς βουλὲς κὶ πάει σαράντα μίλια
Ρίχνει κι' ἡ κόρη μιὰ βουλὰ κὶ πάει σαράντα πέντι.
Κι' ἀπ' τὴ πουλλὴ τὴ σβιλτουσιὰ κὶ τὴ λιβιντουσύνη
Κόπηκαν τὰ τσιαπράζια της κὶ φάν'κη τοὺ βυζί της...
Ἕνας τοὺ λέει μάλαμα κι' ἄλλους τοὺ λέει ἀσήμι.
Μὸν' 'να μικρὸ κλιφτόπουλου, πουλλὰ διαβουλιμένου,
—Δὲν εἶνι οὔτι μάλαμα κι' οὐδὲ εἶνι ἀσήμι,
Μον' εἶν' τῆς κόρης τοὺ βυζί, ἄσπρου κὶ κρουσταλλένιου. (9)

στ΄.

Τ' ἔχεις, βρὲ μαῦρι κόρακα κὶ σκούζεις κὶ φουνάζεις;
Μήνα γιὰ αἵματα διψᾶς, μήνα γιὰ μαῦρα λέσια;
—Οὔδι γιὰ αἵματα διψῶ, κι' οὔδι γιὰ μαῦρα λέσια....
'Ανέβα ψηλὰ στοὺν Ἔλυμπου κι' ἀγνάντιψι τρουγύρου,
Νὰ διῆς τὰ λέσια περισσά, κουρμιὰ δίχους κιφάλια....
Κλαίγουν τὰ χάνια γι' ἄλουγα κὶ τὰ τζαμιὰ γιὰ τούρκους,
Κλαίγει κὶ μιὰ χανούμισα, κλαίγει γιὰ τοὺν ὑγυιό της.... (10)

ζ΄.

Βρὲ τ' ἔχουν, Γιάννη μ' τὰ βουνὰ κὶ στέκουν βουρκουμένα;
Μὴν ἄνιμους τὰ πουλιμάει, μήνα βουργιᾶς τὰ διώχνει;
Οὔδ' ἄνιμους τὰ πουλιμάει κι' οὐδὲ βουργιᾶς τὰ διώχνει.
'Η Μπουκουβάλας πουλιμάει μὶ τοὺς 'Αρβανιτάδις.
—Πᾶψι, Γιαννῆ μ', τοὺ πόλιμου, σιγῆστι τὰ τουφέκια,

---

[9] Παραλλαγή του τραγουδιέται καὶ στὸ Γ'ομάτι, καθὼς γράφει ὁ κ. Β. Κυπαρίσσης.

[10] Τὸ τραγούδι αὐτό, καθὼς καὶ τὸ παρακάτω τοῦ Μπουκουβάλα, δείχνουν τὶς στενὲς σχέσεις τῆς Χαλκιδικῆς μὲ τοὺς κλέφτες τοῦ 'Ολύμπου.

Νὰ καταπέσ' ἡ κουρνιαχτός, νὰ μιτρηθῇ τ' ἀσκέρι....
Μιτριοῦνται, Γιάννη μ', οἱ τοῦρκοι τρεῖς φουρὲς
Κὶ λείπουν δυὸ χιλιάδις. Μιτριοῦντι τὰ κλιφτόπουλα
Λείπουν δυὸ παλληκάρια.

η'.

Φεγγάρι μου ποῦσαι ψηλά....

(ἀργὸ)

—Φιγγάρι μου ποῦσι ψηλὰ κὶ χαμηλὰ λουγιάζεις,
Μὴ νἄειδις, μήνα λόγιασις, τοὺν ἀγαπητικό μου;
—'Ιψιές, προυψιές, ἰπέρασι πῶνα στινὸ σουκάκι
Κὶ πῆρι δίπλα τὰ βουνὰ κι' ἀλόρτα τὰ λαγκάδια.
"Ολν' οἱ διαβάτις τοὺν ρουτοῦν κι' ὅλνοι τοὺν ἰξιτάζουν:
—Γιάννη μ' τὶ θέλεις ἀποὺ 'δῶ, ποῦ πᾶς αὐτὴ τὴν ὥρα;
—Μὴ μι μιλᾶτι σήμιρα γιατὶ 'μι πικραμένους.
Εἶχα μι' ἀγάπη κι' ἔχασα ἀπ' τὴν ἀνιγνουσιά μου.
Τώρα τὴ βλέπου μ' ἄλλουν νιὸ κὶ καίγιτι ἡ καρδιά μου.

θ'.

Λαμπρό μου φεγγαράκι.....

(γοργὸ. Χορεύεται ἢ καὶ μόνο τραγουδιέται)

Μὲ μήνυσ' ἡ πουλ' ἀγαπῶ, ζουλιμένου μου,
Νὰ πάου νὰ τὴ φιλήσου, φέγγεις, φιγγάρι μ', φέγγεις,
Νὰ πάου νὰ τὴ φιλήσου, Λαμπρό μου φιγγαράκ'!
Μὰ ἰγὼ 'μαν ξ' ένους κι' ἀτζαμῆς, ζουλιμένου μου,
Τὴ στράτα δὲ ντὴ ξιέρου, φέγγεις, φιγγάρι μ' φέγγεις,
Τὴ στράτα δὲ ντὴ ξ' έρου, λαμπρό μου φιγγαράκ'!
Κὶ παίρνου τοὺ στρατὶ στρατί, στρατὶ τοὺ μουνουπάτι...
Τοὺ μουνουπάτι μ' ἔβγαλι στῆς ἀγαπῶς τὴ μπόρτα....
Βρίσκου τὶς πόρτις σφαλιστὲς κὶ τὰ κλειδιὰ παρμένα....
Παίρνου μιὰ πέτρ' ἀπ' τὴν αὐλή, κρούγου τὸ παραθύρι....
—Κόρ' ἂν κοιμᾶσι ξύπνησι κι' ἂν κάθησι ἔβγα διές μι....
Κι' ἂν εἶσι μ' ἄλλουν νιὸ καλὸν ἄνοιξι νἄρτ' ἀπάνου....

---

[11] Λέγονταν ἰδίως «στὸ βοσκιό». Δηλ. ὅταν ἔβγαζαν νύχτα τὰ ζῶα στὰ λειβάδια γιὰ βοσκή.

[12] Αὐτό, καθὼς καὶ τὸ προηγούμενο, λέγεται ὅτι τὸ τραγουδοῦσαν νύχτα, ὅταν πήγαιναν νύχτα ἀκόμα ἢ ἐπέστρεφαν ἀργὰ ἀπὸ τὸν «Κάμπο» γιὰ τὴν καλλιέργεια καὶ τὴν συγκομιδὴ τῶν καλαμποκιῶν καὶ τῶν φασουλιῶν.

[13] Στοὺς παρακάτω στίχους παραλείπω τίς παρεμβολές.

Νὰ δώσου 'κείνουν μαχιριὰ κι' ἰκείνους πάλ' ἰμένα....
Νὰ πλέψου ἰγὼ στοὺ αἷμά του κι' ἰκείνους στοὺ δικό μου....

ι΄.

Μαρή, μικρή, μικρούτσικη.....
Μαρὴ μικρή, μικρούτσικη, μικρ' ἀρραβουνιασμένη!
Θυμᾶσ' ὄντας φιλιούμασταν ὄξου στοὺ φιγγαράκι;
Ἔπισι τοὺ μαντῆλί μου, τοὺ βαρυκιντισμένου,
Μὶ τιτρακόσια δυὸ φλουριὰ κι' ἰξῆντα δράμια μόσκου....
Ἂν τόβρης, κόρη μ', δός μι του κι' ἂν τόχης στεῖλί μι του.
Τοὺ μόσκου νὰ μοιράσουμι κὶ τὰ φλουριὰ δικάσου.

ια΄.

Μερικὰ «Τῆς Κούνιας» καὶ ἄλλα διάφορα.
Κουράσιου ν' ἰτραγούδαγι 'πὰ σὶ γιαλένιου πύργου.
Μὰ ἦταν τὰ σύννεφα συχνὰ κι' ἡ κόρη βραχνιασμένη.
'Πῆρι ἀγέρας τὴ λαλιά, στὰ πέλαγα τὴ ρίχνει.
Κι' ὅσα καράβια τἄκουσαν, ὅλα λιμιῶνα πιάνουν.
Μόν' 'να καράβι τῆς Μηλιᾶς (15), καράβι τῆς ἀγάπης,
Στὰ πέλαγα βραδυάστηκι...Κὶ στοὺς ἀναῦτις λέει:
—Σιγᾶτι ἀναῦτις τὰ κουπιά, σιγᾶτι κὶ τὴ βόγα (16)
Ν' ἀκούσουμι τὴ κουπιλλιὰ ποὺ τὶ τραγούδι λέει....
—Λέει τραγούδι τῆς Μηλιᾶς, τραγούδι τῆς ἀγάπης.

ιβ΄.

Τέσσιρις λόντρις ἤμασταν κὶ δικουχτὼ κουνσιέρβις (17).
Σὰ φύσηξι ξηρουβουργιᾶς κὶ γλυκουτραμουντάνα
Τὰ δυὸ πῆγαν γιαλὸ - γιαλό, τἄλλα κατὰ πιλάγου....
Μόν' ἡ λόντρα τ' 'Ισμαὴλ Πασιᾶ κὶ τ' 'Ισμαὴλ ἀφέντη,
Οὐδὲ στὴ Μπόλη φάνηκι, οὔτι στὴ Σαλουνίκη.....

---

[14] Κι αὐτό, ὅπως τὰ προηγούμενα.

'Εσημείωσα τὰ τραγούδια αὐτὰ περισσότερο γιὰ τὶς περίεργες λέξεις ποὺ βλέπουμε σ' αὐτά:

[15] «Καράβι τῆς Μηλιᾶς». 'Ο κ. Βασ. Τσιριγώτης, ποὺ μοῦ τὸ εἶπε, πιστεύει ὅτι πρόκειται γιὰ καράβι τῆς νήσου Μήλου.

[16] «Βόγα». Τὶ ἐννοεῖται μὲ τὴν λέξιν αὐτήν; Μήπως: «Βοή, θόρυβος;

[17] «Λόντρις» καὶ «Κουνσιέρβις». Προφανῶς πρόκειται περὶ τύπων καραβιῶν. Μήπως μὲ τὸ «Λόντρις» ἐννοῦνται καράβια μὲ ἀγγλικὴ σημαία καὶ μὲ τὸ: «κουνσιέρβις» πειρατικά, ὁπότε θὰ ταίριαζε καλύτερα τό: «Κουρσιέβις»;

ιγ'.

Δυὸ πουλάκια ν' ἀγαπιοῦνταν σ' ἕνα μαχαλᾶ
Κι' ἔκλιγαν, ἀγάπη μ', ἔκλιγαν τὰ δυό:
—'Ισὺ θὰ πᾶς, Γιουργάκη μ',...Ἰγὼ θὰ καρτιρῶ.
—Τοὺ δαχτυλίδι ν ἀποὺ σ' ἔφιρα, βάλτ' ἀγάπη μ',
Βάλτου, φόρισ' του....
Σὰν τοὺ διῇς κι' ἀστράψη κι' ἔλαμψι,
Θάργει μι ν ἀγάπη μ', θάργει κι' ἔρχουμι.
Ἂν τοὺ διῇς κὶ σκουτινιάση, μὴ μι καρτιρεῖς.

ιδ'.

Ἴσκιου κὶ δένδρου κὶ δρουσιὰ ὅπου νὰ πάου βρίσκου.
Σὰν τῆς Καμπάνας (18) τοὺ κουρμὶ δὲ βρίσκου ν' ἀγαπήσου.
'Ισύ, Καμπάνα, μ' ἔκανις λουλὸ κὶ δαιμουνιάρη.....
Ποῦ νἄβρου 'γὼ χρυσὸ χαρτὶ κὶ γράμματα φλουρένια,
Νὰ στείλου στὴν ἀγάπη μου γιουμάτου τοὺ πουτήρι...
Νἄταν ἡ Πόλ' ἰδῶ κουντά, νἄχι κι' ἕνα γιουφύρι,
Νὰ στείλου στὴν ἀγάπη μου δυὸ λόγια ζαχαρένια....

ιε'.

Σήμιρα δὲν ἰπέρασι τόμουρφου παλληκάρι.
Λουλούδια δὲν ἀνθίσανι, μόσκοι κὶ καρουφύλλια.
Κὶ τ' ἀσημένια τὰ πιδιὰ δὲν ἀσημουβρουντῆξαν. (19).
Κ' ἡ μάνα της τὴν ἔλιγι κ' ἡ μάνα της τὴ λέει:
—Θαρρῶ, κόρη μ', τοὺν ἀγαπᾶς. Θαρρῶ, κόρη μ', τοὺν θέλεις...
—Τὸ πῶς νὰ μὴν τοὺν ἀγαπῶ, τὸ πῶς νὰ μὴ ντοὺν θέλου;
Ποῦνι ψηλός, ποῦνι λιγνός, ποῦνι κυπαρισσιένους;
Ποὺ πιρπατεῖ λιβέντικα κὶ στρίφνει τοὺ μουστάκι;...
(Μουστάκι μου καραμπουγιὰ κι' ἀφρύδια μου γραμμένα!
Τὸ ποιὰ εἶν' αὐτὴ π' θὰ σᾶς χαρῇ;)

ιστ'.

Μαρὴ γαλάνου, γαλανή, μαρὴ παρδαλουμάτα!
Τ' ἔχουν τὰ μάτια σου κὶ κλαῖν ἀποὺ τὶς τέσσιρις μιριές;
Δὲ στὸ εἶπα μιά, δὲ στὸ εἶπα δυό, ἀποὺ μπρουστὰ μ' νὰ
μὴ πιρνᾶς;

---

[18] «Καμπάνα». Πολὺ περίεργο καὶ μοναδικὸ ἴσως αὐτὸ τὸ κύριον ὄνομα.

Μὴ σιέσι, μὴ λυγίζησι, μὴ βιργουκαλαμίζησι,
Σὰ ντοὺ καλάμι στοὺ γιαλό, σὰν τὰ ματούδια σου τὰ δυό.
Ὄντας γυρίσου κὶ τὰ διῶ μὶ κάνουν νὰ παλαβουθῶ,
Νὰ πιρπατῶ σὰν τοὺ λουλό.

ιζ'.

Ἔχου βδουμάδα, πάου δυό, τὴν ἀγαπῶ δὲν εἶδα.
Μόν' χτὲς τὴν εἶδα στοὺ χουρό, μέσ' τοὺ χουρὸ χουρεύει.
Κὶ μὶ τοὺ μάτ' τὴν ἔκανα κὶ μὶ τὰ χείλ' τὴ λέου:
—Μαρὴ νεραντζουμάγουλη κὶ γαϊτανουφρυδοῦσα!
Χρόνου γκιρὸ ποὺ σ' ἀγαπῶ δὲν τόκανις νισάφι,
Νὰ πῆς μαρ' ἔλα μιὰ βραδυὰ νὰ κοιμηθοῦμ' ἀντάμα...
(Τὸ τὶ νὰ 'πῶ στὴ μάνα μου, τὸ πῶς νὰ τὴ γιλάσου;)
—Μάνα μ' νηρὸ δὲν ἔχουμι, μάνα μ' κὶ τὶ θὰ πιοῦμι;..
—Πότι, μαρή, μὶ ρώτησις κὶ μὶ ρουτᾶς κὶ τώρα;
Ν' ἁρπάχνει τ' ἀργυρὸ σταμνί, τοὺ μαστραπᾶ στὰ χέρια.
Στοὺ δρόμου ν' ἀποὺ πάεινι τοὺ Θιὸ πιρικαλοῦσι:
«Κύργι' μ' νὰ βρῶ τοὺν ἀγαπῶ στὴ βρύσι νὰ πουτίζῃ»'.
Καθὼς ἱπαρακάλισι, ἔτσι πάεισι κὶ βρῆκι....

ιθ''

Ὀντάτρουγαν κι' ὀντάπιναν ὅλους φίλους τοὺς εἶχα.
Μὰ τώρα στὴν ἀνάγκη μου κανὲν δικὸν δὲν ἔχου.
Γίν' καν οἱ φίλοι μου ἰχτροί, τ' ἀδέλφια μου προυδότις!
Κὶ μ' ἔρριξαν στὴ φυλακὴ νὰ κάνου τριάντα 'μέρις.
Μὰ τὰ χαρτιὰ παράπισαν κὶ κάνου τριάντα χρόνια!
Πουρτουκαλιὰ ν ἰφύτιψα κι' ἔμασα πουρτουκάλια,
Νὰ στείλου στὴν ἀγάπη μου, νὰ μὴ μ' ἀλησμουνήσῃ....(20)

κ'.

Δὲν ἔχου τίνους νὰ τοὺ μπῶ τοὺ μπόνου τῆς καρδιᾶς μου.
Νὰ σᾶς τοὺ μπῶ ψηλὰ βουνά;..Φουβοῦμι μὴ ραγίστι.
Νὰ σᾶς τοὺ μπῶ ραχοῦλις μου;..Κὶ σεῖς θὰ μαραθῆτι.
Νὰ σᾶς τοὺ μπῶ βρυσούλις μου;..Κὶ σεῖς θὰ ξηραθῆτι.

κα'.

Ξένους ἤμαν κι' ἤρτα τώρα ἀποὺ μέρους μακρινὸ
Κὶ κανένα δὲ γνουρίζου κὶ κουντεύου νὰ χαθῶ.

ιζ'. Τραγουδιέται καὶ σ' ἄλλα χωριὰ παραλλαγμένα ὅμως.
20 Τραγουδιέται σὲ παραλλαγὲς καὶ σ' ἄλλα χωριά.

Ἔμεινα στὶς ἀπουλιάνις κὶ στὰ ἔρημα βουνά,
Κάνου στὰ πουλιὰ κουβέντα κὶ στὰ δένδρα συντρουφιά....
Τἄμαθι βασιλουπούλα. «Ἔλα, ξ' ένι μ' μιὰ βραδυά,
Ἔχου ροῦχα νὰ σ' ἀλλάξου, πάπλουμα νὰ σκιπαστῆς,
Ἔχου κὶ γλυκὲς ἀγκάλις γιὰ νὰ γλυκουκοιμηθῆς».

κβ'.

Μπιζιέρισα, βαρέθηκα, μὶ μιὰ γειτόνισσά μου..
Κάθι προυῖ στὴ μπόρτα μου βγαίνει κὶ μὶ ρουτάει:
—Ποῦ ἦσαν χτές, λιβέντη μου, ποῦ 'σαν προυψιὲς τοὺ βράδυ;
—'Ιψιὲς ἦμαν στὴ μάνα μου, προυψιὲς στὴν ἀδιρφή μου
Κι' ἀπόψι, μαυρουμάτα μου, θὰ κοιμηθοῦμ' ἀντάμα,
Σὶ φιλντισένιου προυσκέφαλου, σὶ πουπουλένιου στρῶμα...

κγ'.

Στὴ Μπόλ' εἶν' ἡ βασιλιάς, στὴ Σμύρνη ἡ βιζύρης...
Θέλ' σαν νὰ ζμπιθιριάσουνι μαζὶ μὶ τοὺν βιζύρη.
Χρόνουν τὰ γράφουν τὰ προικιά, χρόνουν τὰ παραπροίκια...
Τὴν χάρισ' ἡ μανούλα της λουλούδι διαμαντένιου,
Τὴν χάρισ' ἡ πατέρας της καράβ' ἀρματουμένου... (21).

Καὶ τέλος, δυὸ ἀκόμα ἐδῶ, χορευτικὰ σὲ γοργὸ ρυθμό, τὸ ἕνα «Πασχαλιάτικο» καὶ τὸ δεύτερο «'Αποκρηάτικο».

κδ'.

Τὶ τ' ἀγαπᾶς, Γιάννη μ', τὰ μάτι' αὐτά;
Τὶ τ' ἀγαπᾶς;.....
Ὄντας τὰ χαμηλώνη
Κι' ὄντας τὰ παίζη καὶ γελᾶ
Κι' ἰμένα θανατώνει....
Σὰ θάλασσα, Γιάννη μ' ταράζουμι,
Σὰ κῦμα δέρν' οὐ νοῦς μου....
Κι' ἂν μαγειρέψου, Γιάννη μ', δὲ δειπνῶ
Κι' ἂν στρώσου δὲ ξαπλώνου.
Κι' ἂν βάλου τοὺ ιτρουσκέφαλου,
'Απάνου δὲ κοιμοῦμι..... (22).

---

21 Δὲν πρόκειται βέβαια περὶ συμπεθεριοῦ βασιλιᾶ καὶ βεζύρη. 'Αλλὰ περὶ δυὸ πολὺ πλουσίων συμπεθέρων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἕνας, ὅπως δείχνει τὸ τραγοῦδι, ἦταν ἐφοπλιστής. Πλούσιοι σὰν βασιλιὰς καὶ βεζύρης καὶ τὰ προικιὰ «βασιλικά».

22 Καὶ ἐδῶ ὅταν τραγουδιέται παρεμβάλλονται λέξεις ἄλλες καὶ γίνονται ἐπαναλήψεις συλλαβῶν καὶ λέξεων.

κε'.

Νἄμαν πουλί, νἄμ' ἀηδουνί,.....Ρουδούλα ζαχαρένια!
Νἄμαν χιλιδουνάκι.
Νὰ κόψου φούντα βάλσαμου.....Ρουδούλα ζαχαρένια!
Κὶ φούντα μουσκουκλάδι.
Νὰ φουρκαλῶ τὴ θάλασσα.....Ρουδούλα ζαχαρένια!
Ν' ἀράζουν τὰ καράβια.
Νἄρτουν καράβια νὰ σταθοῦν.....Ρουδούλα ζαχαρένια!
Κὶ κάτιργα ν' ἀράζουν.
Νἄρτη κι' ἰγὼ ἡ ἀφέντης μου.. .....Κὶ μαργαριταρένια!
'Απ' τοὺ μακρὺ ταξίδι.
'Ανάλαγους κι' ἀνάπλυτους .....Ρουδούλα ζαχαρένια!
Κὶ κακουλιριασμένους.
Σκουριὰ 'φαγι τὰ ρούχα του..... Ρουδούλα ζαχαρένια!
Κι' ἡ πάχνη τὰ λιγνά του.

[23] Ὅπως καὶ στὸ παραπάνω.

ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΜΕΤΑΛΛΙΝΟΥ

Λαϊκὴ παράδοσις

ΟΡΜΥΛΙΑΣ

Τὸ μικρὸ ἐλαφάκι τοῦ Μοναστηρίου «Ἅγιοι Ἀπόστολοι»

Εἰς τὴν κωμόπολιν τῆς Χαλκιδικῆς Ὁρμύλιαν
μοῦ διηγήθηκαν τὸν κατωτέρω θρῦλον[1].

Παρὰ τὴν κωμόπολιν Ὁρμύλιαν καὶ ἔξωθεν αὐτῆς, εὑρίσκεται ἕνα παλαιὸν καὶ ὀνομαστὸν μοναστήρι, ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἀπέχον περίπου ἡμίσειαν ὥραν αὐτῆς.

Οἱ κάτοικοι τῆς κωμοπόλεως ταύτης κάθε χρόνον πανηγυρίζουν κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, καθὼς καὶ τῶν πέριξ χωρίων.

Ἐνῶ λοιπὸν, κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ εἰς τὸ δενδρόφυτον προαύλιον τοῦ Μοναστηριοῦ, κάθε ἔτος καὶ μάλιστα τὴν παραμονὴν τῆς πανηγύρεως, κατέβαινεν ἐκ τοῦ πλησίον εὑρισκομένου δάσους, ἓν ἐλαφάκι, τὸ ὁποῖον οἱ ἐπίτροποι τοῦ ἐξωκκλησίου τούτου, ἀφοῦ ἐπεριποιοῦντο καθ'

[1] Κατὰ πληροφορίας ἐκ τῆς οἰκογενείας Γεωργίου Παπαδημητρίου.

ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς παραμονῆς τῆς ἑορτῆς δίδοντές το δροσερὸ νερὸ καὶ πράσινο χορταράκι, κατόπιν τὴν ἐπαύριον, λίαν πρωΐ τὸ ἔσφαζον καὶ τὸ διένειμον μαγειρεμένον εἰς τοὺς προσερχομένους κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς πανηγύρεως, εἰς τοὺς πανηγυριώτας. Αὐτὸ συνέβαινε ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν πρεσβυτέρων Ὁρμυλιωτῶν.

Μιὰ χρονιὰ τὸ ἐλαφάκι δὲν ἐπαρουσιάσθη, ὅπως συνήθως, ἀλλὰ τὴν ἑπομένην τὸ πρωΐ. Οἱ ἐπίτροποι τότε τοῦ μοναστηριοῦ, χωρὶς κἂν νὰ τὸ περιποιηθοῦν ὅπως ἐσυνήθιζον κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη, τὸ συνέλαβον, τὸ ἔσφαξαν ἀμέσως καὶ τὸ ἐναπέθεσαν εἰς τὴν χύτραν.

Ἔκτοτε, κατὰ τὴν ὁμολογίαν πάντοτε τῶν ἰδίων γεροντοτέρων Ὁρμυλιωτῶν, τὸ ἐλαφάκι δὲν ξαναφάνηκεν εἰς τὸ προαύλιον τοῦ Μοναστηριοῦ, ὅπως ἐσυνήθιζεν ἕως τότε.

Βασιλείου Κ. Παπαβασιλείου

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΩΝ ΒΡΑΣΤΩΝ - ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

(τῆς ξενιτιᾶς)

Ἰγὼ στοὺν ἥλιου ὤμουσα

Ἰγὼ στοὺν ἥλιου ὤμουσα πουτὲ νὰ μὴ γιλάσου
μὰ τώρα γιὰ τοὺς φίλους μου ἰγὼ θὰ τραγουδήσου
θὰ πῶ τραγούδια θλιβιρὰ κὶ παραπουνημένα
ν' ἀκούσουν τὰ βουνὰ νὰ κλαῖν κι' οἱ κάμποι νὰ δακρύσουν.
ν' ἀκούση κὶ ἡ μάνα μου μαῦρα δάκρυα νὰ χύνη
νὰ γένουν φίδια μὶ φτιρὰ φίδια μὶ δυὸ κιφάλια
νὰ τὴν τσιμποῦν μέσ' τὴν καρδιὰ νὰ στάζη μαύρου αἷμα.
μάνα μ' μὶ κακουπάντριψις κὶ μ' ἔδουσις στὰ ξένα
γέρουν ἄντρα μὶ ἔδουσις γέρουν κὶ πιρασμένον.
δὲν εἶν' ἀποῦνι γέρουντας μόν' εἶνι κὶ ζουλιάρης
μάννα μ' μὶ κατακλείδουσι πὰν' στοὺν ψηλὸ τοὺν πύργου
κὶ δὲ μ' ἀφήνει νὰ χαρῶ νὰ παίξου νὰ γιλάσου.

(τῆς θάλασσας)

Ποιὸς εἶδι ψάρι στόϊ βουνὸ

Ποιὸς εἶδι ψάρι στὸϊβουνὸ κι' ἀλάφι στὸ λειμιώνα

ποιὸς εἶδι κὶ μιὰ κουρασιὰ ρήγαν μέσ' τὰ καράβια.
δώδικα χρόνια ἔκαμι ρήγας μέσ' τὰ καράβια
κανὲς δὲν τὴν ἀγνώρισι πὼς ἦταν νιὸ κουράσιου.
μὸν μιὰ Λαμπρὴ μιὰ Κυριακὴ μιὰν πίσημην ἡμέρα
βγῆκαν οἱ ναῦτες γιὰ νερὸ κὶ οἱ ναῦτες γιὰ τὰ ξύλα
βγῆκαν τὰ γιμιντζόπουλα νὰ παίξουν τοὺ λιθάρι.
οὔλν' ἔπιζαν οὔλν' ἔρριχναν κανὲς κὶ δὲν τὴν φτάνει
κὶ ἀπὲ τὴ μάχνα τὴν πουλλὴ κὶ ἀπὸ τὴ λεβεντιά της
ξεθηλυκώθκαν τὰ κουμπιὰ κὶ φάνκαν τὰ βυζιά της.
γένας τοὺ λέει μάλαμα ἡ ἄλλους τοὺ λέει ἀσήμι
μόν' 'νὰ μικρὸ μιντζόπουλου:
—δὲν εἶν' αὐτούνου μάλαμα δὲν εἶν' αὐτὸ ἀσήμι
μόν' εἶν' τῆς κόρης τὰ βυζιὰ τῆς κόρης τὰ λεμόνια.
ὡς ποὺ νὰ πῆ ἔχετε γειὰ πάει σαράντα μίλια
ὡς ποὺ νὰ ποῦν σύρ' στοὺ καλὸ πάει σαράντα πέντι.

(τῆς ξενιτιᾶς)

Ὅλις οἱ μάνις τὰ πιδιὰ

Ὅλις οἱ μάνις τὰ παιδιὰ ὅλις τὰ εὐλογοῦσαν.
μόν' μιὰ μάνα σκυλόϊμανα τὸν γυιό της καταριόταν.
—νὶ γυιέ μ' κὶ ἂν πᾶς στὴν ξενιτιὰ πίσω νὰ μὴ γυρίσης.
—μάνα μ' κὶ ἂν πᾶς στὴν ἐκκλησιὰ κὶ κάμης τοὺ σταυρό σου
νὰ διῆς κὶ τοὺ στασίδι μου πὼς στέκει πικραμένου
νὰ διῆς κὶ τὴν ἀγάπη μου πὼς κλαίγει γιὰ τὴ μένα.
στοὺ παραθύρι κάθητι κὶ στοὺ γιαλὸ 'γναντεύει
βλέπει βαρκοῦλες πόρχουντι καράβια π' ἀρμενίζουν
—μὴν εἴδητι τοὺ Γιώργου μου τοὺν τσιλιπὴ Γιουργάκη;
—ἰμεῖς κὶ ἂν τοὺν εἴδαμι ποῦ τοὺν ἀγνώρισάμι;
πές μας σημάδια τοῦ κορμιοῦ τοὺ τὶ σημάδια ἔχει.
—ἰλιὰ ἔχει στοὺ μάγουλου σταυρὸ στὴν ἀπαλάμη
κὶ στ' ἀκρινὸ τοὺ δάχτυλου φουρεῖ τὴν ἀρραβῶνα.
—ἰψὲς προυψὲς τοὺν εἴδαμι στοὺν ἄμμου ξαπλουμένουν
μαῦρα πουλιὰ τοὺν ἔτρουγαν κὶ ἄσπρα τοὺν τρουγιουρίζουν.

(ἀκριτικό)

Ποιὸς εἶν' ἀπ' ἀναστέναξι

Ποιὸς εἶν' ἀπ' ἀναστέναξι κὶ στάθκι τοὺ καράβι;
ἂν εἶν' ἀπὸ τοὺς δούλους μου μισθὸ νὰ τ' ἀρτιρίσου

κὶ ἂν εἶν' ἀπὸ τοὺς σκλάβους μου νὰ τούνι ξισκλαβώσου.
—ἰγὼ 'μαι πἀναστέναξα κὶ στάθκι τοὺ καράβι
τρία μιροῦ γαμπρὸς ἤμαν δώδικα χρόνια σκλάβους.
—κατέβα κάτου στ' ἄλουγα κὶ στὰ σταυλομουλάρια
κὶ πάρι ὅποιουν θέλεις.
—Ποιὸς εἶνι μαύρους γλήγουρους γληγουρουπιγνιδιάρης
ἰννιὰ μικροῦ πιρπάτημα νὰ πάη σ' ἕνα γιόμα;
ὅσνοι μαῦροι κὶ ἂν τἄκουσαν ὅλοι στοὺν ψόφου πέφτουν
μόν' ἕνας μαύρους παλιόμαυρους ματαπατεῖ κὶ λέει:
—ἀβγάτισέ μι τὴν ταγὴ σαράντα πέντι χοῦφτις
κὶ δέσι τὴ μιτίτσα σου μὶ δυὸ τρία ζουνάρια
κὶ δέσι τοὺ κιφάλι σου μὶ δυὸ τρία μαντήλια
μὴ θυμηθῶ τὰ νιάτα μου κὶ χάσης τὴ ζουή σου.
Ὡς ποὺ νὰ πῆ ἔχιτι γειὰ πάει σαράντα μίλια
ὡς ποὺ νὰ ποῦν σύρ' στοὺ καλὸ πάει σαράντα πέντι
στοὺν δρόμου ὅπου πήγινι τοὺν Θιὸ παρακαλοῦσι:
—Θέ μου νὰ βρῶ τὴ μάνα μου στοὺ λάκκου γιὰ νὰ πλένη
ἔτσι ποὺ παρακάλισι ἔτσι πάεισι κὶ βρῆκι
βρίσκει τὴ μάνα πῶπλινι κὶ πυκνουσκαματίζει
—τίνους τὰ ροῦχα ὅπου πλὲνς κὶ πυκνουσκαματίζεις;
—τοὺς ἰστραπὶς τοὺς ἰβρουντὶς τοῦ γυιοῦ μου τοῦ χαμένου
—τίνους εἶν' ἡ χαρὰ ποὺ γένιτι κὶ παίζουν τὰ παιγνίδια;
—τοὺς ἰστρατὶς τοὺς ἰβρουντὶς τοῦ γυιοῦ μου τοῦ χαμένου.
—τὶ λές; προυφταίνου στὴ χαρὰ προυφταίνου στὰ μαντήλια;
—κὶ ἂν δὲν προυφτάσης στὴ χαρὰ προυφταίνεις στὰ μαντήλια.
κιρνάει ἡ νύφη μιὰ φουρὰ τὴ δίνει δαχτυλίδι
μετὰ ξαναδιφτέρουσι τὴ δίνει σκουλαρίκια.
—συμπιθιριὰ στὰ σπίτια σας συντέκνοι στὰ δικά σας
κὶ σὺ γαμπρὲ μ' στὴ μάνα σου νὰ πᾶς νὰ σὶ παντρέψη
ἰγὼ ἡ καλός μου ν' ἔφτασι ἰγὼ ἡ καλός μου ν' ἦρθι.

(τοῦ χάρου)

Ἕνας βουσκὸς κατέβινι

Ἕνας βουσκὸς κατέβινι ποὺ μιὰ ψηλὴ ραχούλα
μόν' τραγουδοῦσι κι' ἴλιγι μόν' τραγουδεῖ κὶ λέγει:
—ἰγὼ κανὲν δὲν σκιάζουμι κανέναν δὲ φουβοῦμι
μηδὲ τοὺ Χάρου μηδὲ τοὺ Θιὸ μηδὲ κανὲν στοὺν κόσμου.
Οὔ Χάροντας τοὺν ἄκουσι οὔ Χάρους τοὺν ἀκούει

κὶ πάεισι κὶ τοὺν καρτιρεῖ σ' ἕνα στινὸ σουκάκι.
—καλὴ μέρα σου μπράτιμι — καλῶς τουν τοὺν λεβέντη
—βουσκέ μ' ποὺ ποῦθεν ἔρχισι ποὺ ποῦθεν κατιβαίνεις;
—ἀπὸ τὰ πρόβατ' ἔρχουμι στοὺ σπίτι μου πααίνου
πάγου νὰ πάρου τοὺ ψουμὶ μ' κὶ πίσου νὰ γυρίσου.
—ἰγὼ Θιὸς μὶ ἔστειλι νὰ πάρου τὴ ψυχή σου.
—χωρὶς ἀστένεια κι' ἀρρουστιὰ τοῦ τὶ ψυχὴ γυρεύεις;
ἄϊντι νὰ πᾶ' παλέψουμι σὶ πράσινου λειβάδι
κι' ἂν μ' ἀνικήσης Χάρι μου θὰ πάρης τὴν ψυχή μου
κὶ ἂν σ' ἀνικήσω Χάρι μου θὰ πάρου τοὺ σπαθί σου.
ἀκόμα δὲν πιασθήκανι Χάρους τοὺν γουνατίζει
Χάρους τοὺν πιάν' ἀπ' τὰ μαλλιὰ Χάρους ἀποὺ τοὺ χέρι
—ἄφις μι Χάρι μ' ἀπ' τὰ μαλλιὰ κὶ πιάσιμι τοὺ χέρι
ἔχου πιδιὰ πάρα μικρὰ κὶ ἀρφάνια δὲν τὰ πρέπει
νὰ πιρπατήση ἀγαλιανὰ τὴ λέν πὼς καμαρώνει
νὰ πιρπατήση δυνατὰ τὴ λὲν παντρειὰ γυρεύει.

(ἱστορικὸ)

Πατῆσαν τὰ Καραμπουρνὰ

Πατῆσαν τὰ Καραμπουρνὰ τὴ δόλια Σαλονίκη
πῆραν νυφίτσις μὶ πιδιὰ κουρίτσια συδιμένα.
σὰν πῆραν κὶ τὴ Γιάννινα μὶ τέσσιρις νυφοῦλες
ὅλις οἱ νύφις πᾶν μπρουστὰ κι' ὅλις πιριδιαβαίνουν
ἡ νύφη ἡ μικρότιρη δὲν μπόρειε γιὰ νὰ πάη
γυρίζει βλέπ' ἡ πιθιρὰ τὴ νύφη δακρυσμένη
—τ' ἔχεις νυφούλα μου κὶ κλαῖς κὶ βαριαναστινάζεις;
μήνα τ' ἀσήμια σὶ βαροῦν μήνα τὰ συχαντρίτσια;
—Οὐδὲ τ' ἀσήμια μὶ βαροῦν οὔδι τὰ συχαντρίτσια
τοῦ γιοῦ σ' οἱ πόνοι μὶ βαροῦν τοῦ γιοῦ σου τὰ φαρμάκια
τοὺν κόψαν τοὺ κεφάλι του πάνου στὰ γόνατά μου
ἄλλους μὶ πῆρι τοὺ πιδὶ κὶ ἄλλους τὴ θυγατέρα
τρία μιροῦ πιρπάτημα τ' ἀκούου ἀποὺ κλαίγουν.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

Ἐκ συλλογῆς ὑπερεκατὸν ᾀσμάτων δημωδῶν τῶν περὶ τὸν Πολύγυρον ἰδίᾳ χωριῶν. Εἶναι καταταγμένα εἰς τέσσαρας κατηγορίας: Πολεμικά, κλέφτικα, ἐρωτικὰ καὶ διάφορα. Ἐγράφησαν δὲ ὑπὸ ἀνωνύμου τὴν 10 Φεβρ. 1891 καὶ εὑρίσκονται εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν (τμῆμα Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ), παρὰ τῆς ὁποίας καὶ εὐγενῶς παρεχωρήθησαν τὰ κάτωθι:

Πολεμικά

1. Ἡ Κοντούσινα

Τὸ μάθιτι τὶ γίνηκε τούτου τοὺ καλουκαίρι;
Μᾶς πῆραν τὴν Κοντούσινα καὶ πᾶν' νὰ τὴν τουρκέψουν.
Τὴ βάν' μπροστὰ δὲν περπατεῖ, πίσω καὶ δὲν πααίνει.
μὲ τὰ βουνὰ ὅλου λόγιαζε, μὲ τὰ βουνὰ λουγιάζει.
«Ποῦσαι Κοντούση μ' νὰ μὲ διῆς πῶς πᾶν' νὰ μὲ τουρκέψουν;
Τοὺ λόγου δὲν τοὺν ἔσωσι, τὴ σεντυχιὰ δὲν πῆρε,
καὶ νὰ ὁ Κοντούσης κι ἔφτασι καὶ νὰ ὁ Κοντούσης κι' ἦρθε.
Στὰ δόντια κράτιει τοὺ σπαθί, στὰ χέρια τοὺ ντουφέκι.
Πικρὸ γιουρούσι ἔκαμι μέσα στοὺς ἀρβανίτες
Καὶ πῆρι τὴν Κοντούσινα καὶ πῆρι τὴν καλή του.

2. Ἡ Παπαγιωργάκινα

Ἀκοῦστι παλληκάρια μου, χρυσοί μου λεβεντάδες,
ζωστῆτι τ' ἀλαφρὰ σπαθιὰ καὶ πάρτι τὰ ντουφέκια.
Σεῖναγας μᾶς μήνυσε στοὺν πόλεμου νὰ πᾶμε.
Σφαλνάτι τ' ἀργαστήρια σας καὶ πάρτι τὰ ντουφέκια.
Ὅλες οἱ μάνες ἔκλαιγαν κι ὅλις παρηγοριοῦνταν,
μὰ ἡ Παπαγιωργάκινα παρηγοριὰ δὲν ἔχει,
«Ὑγιέ μου δώδεδα χρονῶ τὶ πόλεμο θὰ κάμης,
δίχως ντουφέκι καὶ σπαθὶ τὶ πόλεμο θὰ κάμης;»

3. Ὁ Γιώργης τοῦ Λαλιοῦ

Σ' ὅλον τὸν τόπο ξαστεριά, σ' ὅλον ἥλιος πυρώνει,
στὸ ριζοβούνι τοῦ Λαλιοῦ μαῦρα, σκοτιδιασμένα.
—«Μήνα χιόνια χιονίζουνε, μήνα παχνιὲς παχνιοῦνται;»
—«Οὐδὲ χιόνια χιονίζουνε κι οὐδὲ παχνιὲς παχνιοῦνται,

τὸ μαῦρο Γιώργη κλείσανε μέσ' στὸν παλιὸ τοὺν πύργου.
Τρεῖς μέρες κάνει πόλεμο καὶ τρία μερονύχτια,
χωρὶς ψωμί, χωρὶς κρασί, χωρὶς κανὲν ἰμντάτι.
Τὸν κλαῖν Τοῦρκοι, τὸν κλαῖν Ρωμιοί,
τὸν κλαῖν κοτζαμπασῆδες.
Κι ἡ μάνα του τὸν ἔλεγε κι' ἡ μάνα του τὸν λέει.
—«Ἔβγα Γιώργημ' προσκύνησε, ἔβγα νὰ μπαριστήσης!»
—«Ἐγὼ δὲν εἶμαι νειόνυφη νὰ βγῶ νὰ προσκυνήσω,
μόν' εἶμ' ὁ Γιώργης τοῦ Λαλιοῦ, θέλω νὰ πολεμήσω!»

4. Ὁ κὺρ Θόδουρος

Ἀπ' τὸ Σιουφέρι γύριζαν μὲ τὲς φεργάδες πάουν...
—«Ἀϊντε νὰ πά'πατήσουμε στὸν Ἴσβορο τὸ κάστρο,
νὰ πάρουμ' ἄσπρα καὶ φλουριά, φλουριὰ καὶ παραγρόσια.
«Ἄνοιξε κύρη Θόδουρε, κυρίτση Θουδουράκη;»
—«Δὲν σᾶς ἀνοίγω μωρὲ σκυλιά, σκυλιὰ ἀρβανιτάδες,
γιατ' ἔχω τούρκικο χαζνὲ κι' ἔχω Ρωμαΐκια βούλα,
ἔχω καὶ τὴ Μπηγίνα μου στοὺν Πύργου κλειδουμένη!»
Νιὰ τὰ συτζίμια ἔρριχναν στοὺν Πύργου ἀνεβαίνουν.

5. Τοῦ Τσιπέλου τὰ πιδιὰ

Βρὲ τοῦ Τσιπέλου τὰ πιδιὰ καὶ τοῦ Βουργάρ' οἱ κλέφτες,
μαζώνονταν, συνάζονταν τοὺ κάστρου νὰ πατήσουν.
Τοὺ κάστρου δὲν ἐπάτησαν, μόν' πάτσαν τὴν Καλάνδρα.
Πῆραν εἰκόνες ἀργυρὲς κι ὁλόχρυσα Βαγγέλια,
πῆραν τὰ χρυσοτσέμπερα, τὰ χρυσοκεντημένα.

6. Ραβνώτ'κου

Ὀντάταν ἡ ὥρα ἡ καϋμέν',
ἡ ὥρα ἡ φαρμακωμέν',
κίνησαν οἱ Ραβνιωτοῦδες
στοῦ Χατζηαπτουλᾶ τοὺ θέρου,
στοῦ Χατζηαπτουλᾶ τ' ἁλώνια.
Οὔλες πᾶν' μπροστὰ καὶ πίσω
κι ἡ Μαρούδα μέσ' τὴ μέση
κι ὁ Χατζηαπτουλᾶς τὴ λέει.
—«Δὲ σοὶ πρέπει, σέ, Μαρούδα,

νὰ θερίζης, ν' ἁλωνίζης,
μόν' σοὶ πρέπει Σουμπασίνα,
Σουμπασίνα, Βοϊβοντίνα
στοῦ Χατζηαπτουλᾶ τὰ σπίτια,
ν' ἀγναντεύης τὰ καράβια
πόρχουντ' ἀπὸ τὸ Μησίρι.
φορτωμένα τὸ φκιασίδι».
—«Βρὲ καλέμ' καραβοκύρη,
Πόσ' τὸ δίνεις τὸ φκιασίδι;»
—«Ἕνα μάτι κι ἕνα δράμι·
κι ἂν τὰ δώσης καὶ τὰ δυό σου,
'γιὰ φκιασίδ' θὰ σὲ φουρτώσω».

7. Ἐρωτικό

Βγῆκαν οἱ ἄσπρες στὸ χορὸ
σὰν τὲς βαρκοῦλες στὸ γιαλό,
βγῆκε καὶ μιὰ μελαχροινή.
—«Μελαχροινὴ δός μας φιλί»,
—«Πῶς νὰ σᾶς δώσω ἐγὼ φιλί,
ποὺ μ' ἔχ' ἡ μάνα μ' ἀκριβή,
κι' ὁ κύρης μ' ἀκριβώτερη,
κι' ἀπ' τὴν ἀκρίβεια τὴν πολλὴ
χρυσὸ κλουβὶ μ' ἐφκιάσανε
καὶ μέσα μὲ κλειδώσανε
νὰ μάθω τὰ κεντήματα.
Κεντήματα δὲν ἔμαθα,
μόν' μάθα καὶ σγουράφιζα
τὴν Παναγιὰ καὶ τὸ Χριστό,
τ' ἁι - Γιωργιοῦ κονίσματα.»

ΚΑΤΑΚΑΛΟΥ Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΑ

Δημοτικὰ τραγούδια Γαλατίστης

1. Οὐ ξινιτιμένους

Βουλιοῦμαι μιὰ βουλιοῦμαι δυό, βουλιοῦμαι τρεῖς καὶ πέντε,
θέλω νὰ ξινιτευθῶ νὰ πάω ἰγὼ στὰ ξένα.
Ὅσα βουνὰ κι ἂν πέρασα, ὅλα τὰ παρηγγέλνω,

Βουνάμ' νὰ μὴ χιονίσητι, κάμποι, μὴν παχνιαστῆτε,
ὅσο νὰ πάω καὶ νὰ 'ρθῶ καὶ πίσου νὰ γυρίσου.
Βρίσκου τὰ χιόνια στάϊ βουνά, τοὺς κάμπους παχνιασμένους,
βρίσκου καὶ τὴν ἀγάπη μου μ' ἄλλουν ἀγκαλιασμένη.
Δὲν τὸ 'χω πὼς παντρεύεται καὶ παίρνει τὸν ὀχτρό μου,
μοὺν τὸ χω πὼς μὲ κάλισι νὰ πάω νὰ στιφανώσω.

2. Ὁ γυρισμὸς τοῦ ξενιτιμένου

Ντὰς βάρισιν ἡ χαραυγὴ—(ἔφεξε)—καὶ φάνηκεν ἡ πούλια
πᾶν τὰ πουλάκια στὴ βοσκὴ κι γ' ἔμορφες νὰ πλύνουν,
Παίρνω κι γὼ τὸ μαῦρο μου πάω νὰ τοὺν πουτίσου·
Βρίσκου τὴν κόρη πόπλυνε καὶ βαρειασκαματίζει,
Ι· Κόρη μ' γιὰ σύρε μας νερὸ νὰ πιῶ κι γώ κι ὁ μαύρους.
Σαράντα τάσια γ' ἔσυρε στὰ μάτια δὲν τὴν εἶδα
καὶ στὰ σαράντα τέσσερα στὰ μάτια τὴν κοιτάζω.
Τ' ἔχουν κόρη μ' τὰ μάτια σου κ'εἶν' τόσο βουρκουμένα;
ἄντρα ν' ἔχω στὴν ξενιτιὰ δώδεκα χρόνια σκλάβο
κι ἀκόμα δυὸ τὸν καρτερῶ καὶ τρία τὸν ἀπαντέχω
κι ἂν δὲν φανῆ κι ἂν δὲν ἀξ'τῆ στὰ μαῦρα θὰ φορέσω.
Κόρη μ' ὁ ἄντρας πέθανι πολὺ μακριὰ στὰ ξένα,
ἐγὼ πανὶ τὸν δάνεισα κ' ἦρθα νὰ μοῦ τὸ δώσης,
ἐγὼ κηρὶ τὸν δάνεισα κ' ἦρθα νὰ μοῦ τὸ δώσης,
ἐγὼ φιλὶ τὸν δάνεισα κ' ἦρθα νὰ μοῦ τὸ δώσης.
Πανὶ κι ἂν τὸν ἐδάνεισες ἐγὼ νὰ σοῦ τὸ δώσω,
Κηρὶ κι ἂν τὸν ἐδάνεισες ἐγὼ νὰ σοῦ τὸ δώσω
Φιλὶ κι ἂν τὸν ἐδάνεισες σύρε νὰ σοῦ τὸ δώση.
Κόρη μ' ἐγὼ 'μαι ὁ ἄντρας σου, ἐγὼ εἶμ' ὁ καλός σου.
Ἐσὺ κι ἂν εἶσι οὐ ἄντρας μου κι ἂν εἶσαι ὁ καλός μου,
δεῖξε σημάδι τοῦ σπιτιοῦ, σημάδι τοῦ κορμιοῦ μου·
Ἔχεις μηλιὰ στὴν πόρτα σου καὶ κλῆμα στὴν αὐλή σου,
Ἔχεις ἐλιὰ στὸ μάγουλο, ἐλιὰ στὴν ἀμασχάλη.

3. Καλαμπούκας

Τρέξ'τι μικροὶ μεγάλοι τρέξ'τι στὸ φονικό,
βάρεσαν τοὺν Καλαμπούκα στοὺ μετόχ' τοὺ ρωσικό,
Καλογέροι τὸν βαρέσαν, καλογέροι ρωσικοί,
ἔβαλαν καὶ τὸ ἀφχιόνι μέσα στὸ γλυκὸ κρασί.
Παραδώσου Καλαμπούκα, παραδώσου φιλικά,

θὰ σὲ πιάσουμε στὰ χέρια θὰ σί πᾶμι στοὺν πασά.
Τότε γύρισι καί εἶδι τρία ὅπλα σταυρωτά,
ἔτρεξε γιὰ νὰ γλυτώση, μὰ τοὺν φάγαν τὰ σκυλιά.
Χαιρετίσματα στὴ μάνα μ' χαιρετίσματα πολλά,
γιὰ νὰ ἔλθη μὲ τὸ κάρρο, νὰ μὲ πάη στὴν ἐκκλησιά.
Νὰ μὲ δοῦνε τὰ κορίτσια, νὰ μὲ δοῦν καί τὰ πιδιά,
νὰ μὲ βγάλουνε τραγούδι, νὰ μὲ λένε στὰ χουριά!
Δέκα χρόνια ἦμαν κλέφτης στὴς Γαλάτστας τὰ βουνά,
τώρα μ' ἔχουν σκιπασμένου μὲ τὰ σκοίνια τὰ πουλλά.
Χαιρετίσματα νὰ δῶστε τὴν Χαρίκλεια στὰ Δουμπιά,
τὰ λεφτὰ ποὺ τ'ν ἔχω δώσει νὰ μοῦ κάν' τὰ ψυχ'κά.

4. Ὄνδαν ἔβαναν τὴν ἐβολή

Ὄνδάν-βαναν τὴν ἐβολὴ Πολυγυρνοί καὶ Βαβδινοί,
νὰ πᾶν στὴν πόλη, διάβαιναν στοὺ βασιλιὰ νὰ κρένουντι
—Τ' ἀκοῦς ἀφέντη μ' βασιλιά, ἡμεῖς χουζοὺρ δὲν ἔχουμι
'ποὺ τοὺν 'Αρίφι Τσιλεπή.
Σὰν τ' ἄκουσι οὺ βασιλιὰς τὰ παλληκάρια ἁρμάτουνι
καί στὴν Κασσάνδρα τά στιλνι.
Τοὺν πύργου ἐπριγιόνιζι, μιὰ ρίχνει ὁ Φράγκους
μιὰ φορὰ τ' 'Αλῆ-Πασούδι δεύτερο, τοὺν πῆραν
τοὺ κιφάλι του στὴ θάλασσα τοὺ ἔρριχναν.
Μιὰ μάτουσι ἡ θάλασσα, μιὰ μάτουσαν τὰ κύματα
κ' ἡ μάνα του τὸν ἴλιγι. —Σήκω 'Αρίφη μ'
Τσιλεπή, γιὰ νὰ διαβάσης τὸ χαρτί, νὰ δῆς
φιρμάν, ποὺ σ' ἔστειλαν ἡ Βάβδος κ' ἡ Πουλύγυρους
καί οἱ Σιπουτνικιῶτ' οἱ γέρουντις.

5. Ἡ Βλάχα

'Αφήνου γειὰ στοὺ μαχαλὰ κι γειὰ στὰ παλληκάρια
κι ἐγὼ πάω στὰ Γιάννινα στοῦ μπέη τὰ σαράϊα.
Βρίσκου τοὺν μπέη λούζουνταν καί τοὺν καλημερίζου
—Καλημερά σου μπέη μου — Καλῶς την τὴ Βλαχούδα,
ἐσύ 'σι βλάχα μ' ἡ ὄμορφη, ἡ βλάχα ἡ ξακουσμένη
πό' χεις τὰ χίλια πρόβατα, τὰ πιντακόσια γίδια,
λύκους νὰ φάη τὰ πρόβατα κι ὁ τσάκαλους τὰ γίδια,
νὰ μείν' ἡ βλάχα μοναχιὰ στοῦ μπέη τὰ σαράγια,
νὰ κουσκινίζη τὰ φλουριά, νὰ δρουμουνίζη τ' ἄσπρα,
μιὰ μεγάλ' ἀρρωστιὰ τὸ τζόμπανο νὰ πάρη.

6. Τοὺ καλουγιράκ'

Μὴ νάν' τὰ χιόνια στὰ βουνά, μὴ νάν' πανιὰ 'πλωμένα,
μὴ νά 'ναι κ' ἡ ἀγάπη μου στὰ χιόνια χιονισμένος.
'Από μικρὸς οὐρφάνιψα, μικρὸς πῆγα στὰ ξένα,
μικρὸ μὲ καλογέρεψαν κι μ' ἔβαλαν τὰ ράσα,
κι γίνηκα κι τράνεψα κὶ γνώρισα, τοὺν κόσμου
κι βλέπου τοὺς τρανοὺς χοροὺς κι τὰ ὄμουρφα κουράσια.
Σύρε σταυρέ μ' στὴν ἐκκλησιά, ράσα μου στ' 'Αγιονόρος
καὶ σὺ κομποσκινάκι μου σύρε στὸν "Αγιου Τάφου,
'Ιγὼ θέλω νὰ πατρευτῶ, θέλω νὰ γυνικέψου.

7. Κοράσι 'Αλιξανδρινὸ

Κουράσι(μ)' 'Αλιξανδρινὸ κι ἀπὶ τὴν 'Αλιξάνδρια,
Τριακόσια δίν' γιὰ πέρασμα, ποὺ πέρα νὰ περάση,
κι ἄλλα τριακόσια ἀμέτρητα νὰ πάη μὲ τὴν τιμή του.
Καραβοκύρς' Βουλιώτικους πάει νὰ τὴν φιλήση,
κ' ἡ κόρη ἀπὸ τὸ φόβο της κι ἀπὸ τὴν ἐντροπή της
εἰς τὸ κατάρτι ἀκούμπησι κι ἡ ψυχή της βγαίνει.
Καραβοκύρης τ'ν ἄρπαξε στὴ θάλασσα τὴ ρίχνει,
Τὰ κύματα τὴν ἔβγαλαν πέρα στὴν 'Αλιξάνδρια
κι βγῆκαν δυὸ 'Αλιξανδρινὲς νὰ περισεριανίσουν.
Βρίσκουν κουράσι ἐλεύθερο στὸν ἄμμο ξαπλωμένο.
γιὰ κάτσαν καὶ τὸ σδόμοιαζαν τραγούδι νὰ τοὺ βγάλουν,
Γιὰ δὲς κουρμὶ γιὰ καμουχά, λαιμὸ γιὰ τὸ γιολτάνι,
καὶ στήθια γιὰ μαλάματα κι μέση γιὰ ζουνάρι
καὶ δάκτυλο μασουρωτὸ γι' ἀργένιου δακτυλίδι.

8. Οὐ Γιαννάκης

Γιὰ δὲς ἕνα βαπόρι, ποὺ βγαίν' ἀπ' τὴ Φραγκιά,
μέσα εἶν' οὐ Γιαννάκης μὶ δώδεκα πιδιά.
"Ενα Σαββάτο βράδυ, μιὰ Κυριακὴ πρωΐ,
βαρέσαν τοὺ Γιαννάκη μέσα στοὺν καφινέ.
Τοῦρκοι τὸν ἐβαρέσαν, ρωμνοὶ τοὺν θάψανι
καὶ τρεῖς ἀρμινουποῦλες τραγούδ' τοὺν βγάλανι.
Γιαζίκ γιαζίκ Γιαννάκη μ' γιαζίκ' τὰ νιάτα σου,
ποὺ πρόσβαλες τ' ἀδέρφια σ' κι οὔλους τοὺς συγγενεῖς,

9. Παντρεύουν τὴν ἀγάπη μου

Φίλοι μ' καλωσορίσατι, φίλοι μ' κι ἀγαπημένοι
ἱμεῖς ἰδῶ δὲν ἤρθαμε νὰ φᾶμε καὶ νὰ πιοῦμι,
μόνου σᾶς ἀγαπούσαμε κ' ἤρθαμε νὰ σᾶς δοῦμι.
Θὰ φᾶμι τὸ Σαββάτ' ἀργά, τὴν Κυριακὴ ὅλη μέρα
καὶ τὴν Τετάρτη τοὺ πρωΐ θέλω νὰ ταξιδέψου.
Θὰ κάμου τριανταχρόνια πλιά, δὲν ἔρχουμι
μέσα στὰ σαράντα πέντε παίρνου κ' ἔρχουμι.
Βρίσκου χαρὲς μεγάλες, ξεφαντώματα,
Παντρεύουν τὴν ἀγάπη μ' τὴν Καλούδα μου,
γέρουν ἄνδρα μοῦ τὴν δίνουν κι εἶνι κὶ κουτός.

10. Ἡ Ἀννέτα

Δυστυχία τὴν ἡμέρα τῆς Ἀννέτας τὸ κουρμὶ
Χέρια ποὺ δὲν τὰ εἶδε οὐ ἥλιους πῶς τὰ πιάνουν οἱ γιατροί,
Δόντια μαργαριταρένια πῶς μασοῦν τὰ γιατρικά.
Οἱ γιατροὶ τοὺς ὁμιλοῦνε, πῶς δὲν εἶναι γιὰ ζωὴ
—Ἄχ μητέρα μ' θὰ πιθάνου καὶ ζουὴ δὲν ἔχου πιά.
—Τί λές, τί λές κόρη μ' Ἀννέτα, τί γυρεύεις τί ζητᾶς,
ἀρραβώνα νὰ σὲ φέρω 'πό 'ποιουν νέουν ἀγαπᾶς.
—Ἀρραβώνα κι ἂν μοῦ φέρης μεσ' τὸ τάφου θὰ τὴν βάλης
Πλέξε μάννα μ' τοὺ στιφάνι νὰ τὸ βάλης ἀντικρύ μου.

11. Ἡ Μελαχροινή

Μελαχροινὴ τράβα σπαθὶ κόψι τὴν κεφαλή μου,
νὰ μὴ διαβοῦν τὰ βάσανα κι ἀναστεναγμοί μου.
Μαρὴ νεραντζουμάγουλη καὶ γαϊτανοβρυδούσα,
χρόνουν κιρὸ Βουσούδα μ' σ' ἀγαπῶ,
δὲν τό 'καμε νισάφι, νὰ πῆς νὰ ἔρθου μιὰ βραδυά,
νύχτα μὲ τὸ φιγγάρι, νὰ κοιμηθοῦμε ἀντάμα.

12. Ἡ Ρωμιοπούλα

Κάτω στὴ Ρόϊδο στὴ Ροϊδοπούλα,
Τοῦρκος ἀγάπησε μιὰ Ρωμιοπούλα·
Χρόνουν τὴν ἀγαπᾶ κι αὐτὴ δὲν ξέρει
στοὺ χρόνου τό 'νοιωσε καὶ δὲν τὸν θέλει

κι ἡ σκύλα ἡ μάνα της τὴν προξενεύει,
—Πάρτονε κόρη μου τὸν Τοῦρκο ἄνδρα
—δὲν τὸν ἐθέλω τὸν γιουφτομάγκα.
—Πάρτουνε κόρη μου ἔχει παμπόρι
θὰ σὶ σεριανίζει Σμύρνη καὶ Πόλι
—Δὲν τὸν ἰθέλω, δὲν τὸν ἐπαίρνω
τὸν Τοῦρκο ἄνδρα δὲν ἐπαίρνω
—Πάρτουνε κόρη μου ἔχει καΐκι
θὰ σὶ σιριανίζει στ' Θισσαλονίκη
—Περδίκα γίνουμι, τὰ πλάγια παίρνου
τὸν Τοῦρκο ἄνδρα δὲν τὸν ἰπαίρνου
—Λουλουδάκι γίνουμι στὴ γῆ φυτρώνου
κι ἐγὼ τσ' λουλούδους γιὸς θὰ σὲ μαζώνω.
Δὲν εἶνι καράβι στὸ γιαλό, δὲν εἶν' πανιὰ 'πλωμένα
δὲν εἶν' καμιὰ 'π' τὴ γειτουνιὰ νὰ μ' ἀγαπάη κι μένα.

13. Σὰν θέλης ξένι μ' ν' ἄρχισι

Σὰν θέλης ξένι μ' νὰ 'ρχισι, σὰν θέλης νὰ 'ρθης βράδυ,
πιάσε τοὺν ἄνδρα μ' μπράτιμο, τὴν πεθερά μου μάνα,
τὴν ἀνδραδέρφη μ' ἀδερφὴ κι μένα δόλια νύφη.
Κάτσε κι ἀράδιασε φλουριὰ καὶ κάντα πέντε ἀράδες,
Πάρτα κι ἔλα μιὰ βραδυὰ ἕνα Σαββάτο βράδυ,
πού 'ναι μανάμ' στὴν ἐκκλησιά, μπαμπάς μου στὸ σιριάνι
κι ἀγάλια ἀγάλια νὰ 'ρχισι σὰν φίδι στὸ τσαΐρι,
νὰ μὴ σιανοιώσ' ἡ πιθιρά, σιανοιώσ' ἡ ἀνδραδέρφη.
'Εκεῖνος βαρυπάτησε καὶ τρίζει τὸ κριβάτι
—Νύφη μ' τ' ἔχει ἡ κλίνη σου κι τρίζει τοὺ κριβάτι,
μάναμ' ἡ γάτα πέρασι μὲ πόντικα στὸ στόμα.
—Δὲν εἶναι γάτας πέρασμα μὲ πόντικα στὸ στόμα,
μόν' εἶναι νιὸς ποὺ σ' ἀγαπᾶ καὶ θέλει νὰ σὶ πάρη

14. Στοῦ Χαλκιᾶ τ' ἀλών'

Κάτου στοῦ Χαλκιᾶ τ' ἀλώνι τὸ μαρμαρινό,
παίζουν ζουρνάδες, παίζουν Τοῦρκοι κι Ρουμιοὶ
κανεὶς καὶ δὲν τοὺ παίζει σὰν τοὺν Γιάννακη.
'Αβάσκαναν τοὺ Γιάννη κ' οἱ Ρουμνοὶ τὸν κλαῖν'
κι δυὸ καλὰ κουρίτσια τοὺν μυριουλογοῦν.
Γιάννη μου νὰ 'χης μάνα, νὰ 'χης κι ἀδελφὴ

ν' ἄχης καλὴ γυναίκα νὰ σὺ κλαίη πικρά.
'Ιγὼ κι μάνα ἔχου, ἔχου κι ἀδελφὴ
ἔχω καλὴ γυναίκα νά την πούρχετι.
Δὲν σ'τοῦ 'λεγα Γιαννάκη μ' δὲν σ' ὁρμήνευα
στοίχημα νὰ μὴ βάνης τοὺ κιφάλι σου.

15. Ἀπόψι δὲν κοιμήθηκα

'Απόψε δὲν κοιμήθηκα καὶ σήμερα νυστάζω,
γιὰ δυὸ ματούδια παρδαλά, γιὰ δυὸ ζουγραφισμένα.
Ἂν δὲν τὰ κλέψου μιὰ βραδυά, νύχτα μὶ τοῦ φιγγάρι,
νύχτα μὲ τὴν ἀστροφιγγιὰ κι μὲ τῆς μέρας τ' ἄστρο!
Λαλοῦν τ' ἀρνίθια τρεῖς φορὲς καὶ τὰ ἀηδόνια πέντε,
τὰ χελιδόνια δεκαχτὼ κουντὰ εἶναι γιὰ νὰ φέξη,
κ' ἡ παπαδιὰ κουβέντιαζε μαζὶ μὲ τοὺν 'Ιμπράμη.
—'Ιμπράμη μου ἂν μ' ἀγαπᾶς κι θέλης νὰ μὶ πάρης
Σύρε ἀργὰ στὴν ἐκκλησιὰ κι κάμε ἕνα καρτέρι,
γιὰ ν' ἀπολύση ἡ ἐκκλησιὰ κι να ξιβγοῦν οὐ κόσμους
Ρίξι καὶ βάρι τοὺν παπὰ καὶ πάρε με ἐμένα
κι σύρε με στὰ ἐννιὰ χουριά, στὰ δέκα βιλαέτια.

ΓΛΩΣΣΑ

ΔΗΜ. Ι. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ

Μὲ πολλὴν ἱκανοποίηση διάβασα στὰ δυὸ πρῶτα τεύχη τῶν Χρονικῶν τὴν ἐνδιαφέρουσα συλλογὴ ἀρχαίων λέξεων τοῦ κ. Β. Καλογερᾶ ἀπὸ τὸ ἰδίωμα τῆς Γαλατίστης, ἀπὸ ὅπου συμβαίνει νὰ κατάγεται ἡ οἰκογένειά μου.

Ὅλες οἱ λέξεις τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Χαλκιδικῆς, ἰδιαίτερα δὲ τῆς Γαλατίστης, εἶναι οἱ ἴδιες, ποὺ ἀκούγονται ἐκεῖ καὶ πρὶν 3000 χρόνια. Μπορεῖ νὰ ἔχουν κάπως «φθαρῆ» (ἂν λογίζεται σὰν φθορὰ ἡ φυσικὴ τριβὴ στὸ στόμα τοῦ λαοῦ μὲ τὸ πέρασμα τῶν αἰώνων καὶ ἡ φυσιολογικὴ ροπὴ τοῦ ἀνθρώπου γιὰ συντόμευση καὶ γιὰ βραχυλογία), ὥστόσο, ὅμως, μένουν πάντα ἀρκετὰ ἄφθαρτες, ὅσο χρειάζεται, γιὰ νὰ τονίζουν τὴν ἀδιάσπαστη ἑνότητα, ἀλληλουχία καὶ συνέχεια τοῦ γλωσσικοῦ ὀργάνου τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Σᾶς παραθέτω, ἀπὸ τὸ ἰδίωμα τῆς Γαλατίστης, μερικὲς ἀκόμα χαρακτηριστικὲς λέξεις, ποὺ δὲν πρόφθασε νὰ ἀποθησαυρίση ὁ κ. Β. Καλογερᾶς καὶ ποὺ τυχαίνει νὰ τὶς ἔχω, τώρα δά, πρόχειρες:

1) *συβαίνω* ἢ *σειβαίνω*=μπαίνω μέσα (σὺν + βαίνω ἢ εἰς + βαίνω).
2) φ' κέντρ' = βούκεντρο.
3) φτερωτὴ = πτερωτὴ (τοῦ μύλου).
4) χουχλακῶ = κοχλάζω (ὀνοματοπ.).
5) ντοχιὸς (σωστότερα ντοχειὸς)=ἡ δεξαμενὴ τοῦ νερόμυλου. Δοχεῖον.
6) τροχαλιὰ = τοῖχος μὲ τροχάλους (ἢ τροχμάλους) χωρὶς συνδετικὴ ὕλη, ξερολιθιά.
7) *σπαρτίνα* = *σπαρτίνη*. Σχοινί, ὁρμιὰ ἀπὸ σπάρτα, ποὺ παλιότερα ἦταν ἡ βασικὴ πρώτη ὕλη τοῦ σχοινιοῦ.
8) *ἀγαστέρα* = φιάλη.
9) *ἀργαστήρ'* = ἐργαστήρι.
10) *πλοκὸς* = φράχτης πλεχτὸς (πλέκω).
11) *ἀφ'κριέμαι* = ἀκροῶμαι.
12) *χολνάω, χολνῶ, χολιάζω* = ὀργίζομαι (χολοῦμαι).
13) *ὀρνίθια* = ὄρνιθες.
14) *ἰψιὲ* (ὄχι ψὲς) = *ὀψέ*, ἀργὰ χτές.
15) *ρουσούπιλ'* ἢ = ἐρυσίπελας.
16) *ρόγαλος* ἢ *ρώγαλος* = ἀράχνη (ρωγαλὶς=εἶδος δηλητηριώδους ἀράχνης).
17) *προσκέφαλο* = προσκεφάλιον.

Θαρρῶ, πὼς οἱ παραπάνω λέξεις δὲν ἐπιβιώνουν — οἱ πιὸ πολλὲς τουλάχιστον — παρὰ μόνο στὴ Χαλκιδικὴ καὶ ἰδιαίτερα στὴ Γαλάτιστα. Σ' ἄλλες περιοχὲς τῆς Ἑλλάδος ἡ παχυλὴ ἀγνωσία κι ὁ γελοῖος σουσουδισμὸς

ὡδήγησαν σὲ ἔξωση μερικῶν πανάρχαιων καὶ πλαστικώτατων ἑλληνικῶν λέξεων (ποὺ θεωρήθηκαν σὰν... χωριάτικες) καὶ σὲ υἱοθέτηση ξένων ὅρων, ποὺ ἐκφράζουν τὶς ἀντίστοιχες ἔννοιες. Ἔτσι, ἀντὶ γιὰ τὸ ὡραιότατο «ἀγαστέρα», λένε παντοῦ σήμερα «μπουκάλι» καὶ «μποττίλια», ἀντὶ γιὰ τὸ «προσκέφαλο» λένε «μαξιλλάρι», ἀντὶ γιὰ τὰ πλαστικώτατα καὶ χαρακτηριστικώτατα «χολιάζω» καὶ «σπληνίζομαι», λένε... «τσατίζομαι», ἀντὶ γιὰ τὸ «ἀργαστήρι» λένε «μαγαζί» κλπ.

ΠΑΡΑΔΕΙΣΗ ΖΕΛΛΙΟΥ

ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΤΑΞΙΑΡΧΟΥ

Ὅλες οἱ τοποθεσίες τῆς περιοχῆς τοῦ Ταξιάρχου ἔχουν πάρει καὶ μιὰ ὀνομασία εἴτε ἀπὸ τὴ διαμόρφωση τοῦ ἐδάφους, εἴτε ἀπὸ γεγονότα, εἴτε ἀπὸ ὑπάρχουσα ἐκκλησία, εἴτε ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἰδιοκτήτου τῆς τοποθεσίας, εἴτε ἀπὸ κάποια ἄλλη αἰτία. Εἶναι δὲ ὅλες καθαρῶς ἑλληνικές, καὶ ὁλοκλήρου τῆς Χαλκιδικῆς, ἐκτὸς ἐλαχίστων, οἱ ὁποῖες δικαιολογοῦνται ἐξ ἱστορικῶν λόγων (βλέπ. Ν. Οἰκονόμου, Χρονικὰ τῆς Χαλκιδικῆς τεῦχος 2ον σελ. 193 - 196).

Ἅγιος. Τὸ 1821 ὅταν ἐπαναστάτησε καὶ ἡ Χαλκιδική οἱ κάτοικοι τοῦ τοῦ Ταξιάρχου ἐγκατέλειψαν τὸ χωριὸ καὶ πῆγαν στὸ Ἅγιον Ὄρος. Τὴν εἰκόνα τῶν Ταξιαρχῶν, ποὺ τὴν λένε Ἅγιο, τὴν πῆραν ἀπὸ τὴν ἐκκλησία καὶ τὴν ἔκρυψαν σὲ ἕνα μέρος ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ γιὰ νὰ μὴ τὴν καταστρέψουν οἱ Τοῦρκοι. Ὅταν ἐπέστρεψαν τὴν πῆραν καὶ τὴν ἐπανέφεραν στὴν ἐκκλησία, ἀλλὰ μισοκαμένη. Φαίνεται ὅτι οἱ Τοῦρκοι τὴν βρῆκαν καὶ τὴν ἔβαλαν φωτιά, ἀλλὰ δὲν κατεστράφη τελείως.

Ἀγρικάλαμα. Μέρος ποὺ ὑπῆρχαν ἄγρια καλάμια, τέτοια ποὺ ὑπάρχουν στὶς λίμνες.

Ἀλαταριά. Τοποθεσία μὲ πολλὲς πέτρες ἐπάνω στὶς ὁποῖες ἔρριχναν ἁλάτι γιὰ τὰ γιδοπρόβατα καὶ τὰ ἀγελάδια.

Ἀνηβρὴ πέτρα. Στὸ μέρος αὐτὸ ὑπάρχει πέτρα μεγάλη κάτω ἀπὸ τὴν ὁποία ἀναβρύζει νερό.

Ἀρκουδόλακκας. Λάκκος ποὺ βρέθηκε Ἀρκούδα καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ ἦταν ἀπ' αὐτὲς ποὺ ἔχουν οἱ γύφτοι καὶ τὶς γυρίζουν καὶ θὰ τοὺς ἔφυγε[1].

---

[1] Ὁ κ. Ὄλυμπος Τριανταφύλλου ἤκουσε ἀπὸ τοὺς γονεῖς του καὶ ἐξ ἄλλων, ὅτι παλαιότερον εἰς τὸν λάκκον αὐτὸν μὲ τὸ σύδενδρο δάσος ὑπῆρχον καὶ διέμενον ἀρκοῦδες.

Βρουμουνιέρ'. Περιοχὴ στὴν ὁποία περνάει ποταμάκι ποὺ τὸ κλοκαί ι σταματάει τὸ νερὸ καὶ ὅπου ὑπάρχουν βαθουλώματα (βύραγκας) μὲ σταματημένα νερὰ μυρίζουν.

Βαθειὰ Δάκκα. Χαράδρα πολὺ βαθειὰ καὶ δασωμένη.

Βούλα. Στὴ θέση αὐτὴ σκοτώθηκε Τοῦρκος. Οἱ κάτοικοι τοῦ συνοικισμοῦ Πραβίτας, στοὺς ὁποίους ἀνῆκε τὸ μέρος αὐτό, γιὰ νὰ μὴ πληρώσουν φόρο γιὰ τὸ φόνο τοῦ τούρκου ἀρνήθηκαν τὴν ἰδιοκτησία τοῦ μέρους αὐτοῦ καὶ εἶπαν ὅτι ἀνῆκε στὸν Ταξιάρχη. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Ταξιάρχου πλήρωσε τὸ φόρο καὶ οἱ Τοῦρκοι ἔκαναν ἐπάνω σὲ μιὰ μεγάλη πέτρα μιὰ βούλα (σφραγίδα), ὡς φαίνεται κατ' ἀπαίτηση τῆς ἐπιτροπῆς, γιὰ νὰ χρησιμεύη ὡς ὅριο τῶν δύο χωριῶν. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ λένε Βούλα καὶ τὰ κτήματα ποὺ ὑπάρχουν στὸ μέρος αὐτὸ ἀνήκουν στὴν ἐκκλησία.

Γεράνιο Μέρος μὲ ποταμάκι ποὺ τὰ νερά του ἔχουν χρῶμα ἐλαφρὸ γαλάζιο.

Ἰνιὰ ἀδέρφια. Στὸ δρόμο Ταξιάρχου — Ἀρναίας καὶ κοντὰ στὸ Χολομώντα ὑπῆρχαν ὡς τὸν καιρὸ τῆς κατοχῆς, ὁπότε καὶ ὑλοτομήθηκαν, ἐννέα μεγάλα δένδρα στὴ σειρὰ καὶ σχεδὸν σὲ κανονικὴ ἀπόσταση τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο. Τὰ ὀκτὼ ἦταν βαλανιδιὲς καὶ τὸ ἕνα ὀξυὰ ποὺ ἔλεγαν ὅτι ἦταν ἀδελφή.

Ἴταμος. Περιοχὴ μὲ δένδρα ἴταμου (τάξη ραγοφόρος). Τὰ δένδρα αὐτὰ εἶναι πολλῶν ἐτῶν, μεγάλα καὶ φουντωτά. Εἶναι λίγα καὶ μόνον σὲ μιὰ μικρὴ ἔκταση. Νέα δὲν ὑπάρχουν καὶ εἶναι ἄξιον ἀπορίας πῶς ἐφύτρωσαν μόνον σὲ κεῖνο τὸ μέρος καὶ γιατὶ δὲν φυτρώνουν νέα. Κλωνάρια ἴταμου μέσα σὲ ἀνθοδοχεῖο διατηροῦνται χλωρὰ περισσότερο ἀπὸ δύο μῆνες ἀρκεῖ νὰ ἀντικαθίσταται τὸ νερὸ συχνά. Τὴν ἄνοιξη, Ἀπρίλιο — Μάϊο, ὄχι μόνον διατηροῦνται χλωρά, ἀλλὰ βγάζουν καὶ νέα φύλλα μὲ χρῶμα πράσινο ἀνοιχτὸ ἐν ἀντιθέσει μὲ τὸ χρῶμα τῶν παλαιῶν φύλλων ποὺ ἔχουν χρῶμα βαθὺ πράσινο.

Κατής. Μέρος, στὸ ὁποῖο σκότωσαν καδὴν (τοῦρκον δικαστὴν) καὶ τὸν ὁποῖο ἔθαψαν ἐκεῖ.

Κοκκινόχωμα. Μέρος μὲ κόκκινο χῶμα ποὺ ἔπαιρναν καὶ «πάτωναν τὰ σπίτια».

Κεραμιδαριό. Μέρος ποὺ ἔκαναν κεραμίδια.

Καστανούδα. Μέρος ποὺ ὑπῆρχε μιὰ καὶ μόνον μικρὴ καστανιά.

Κόνιαρ Ραχόν Σκοτώθηκε τοῦρκος πολίτης. Τοὺς τούρκους τοὺς ὀνόμαζαν κονιάρους (ἀπὸ τὸ Ἰκόνιον).

Κουλόμπαρ' τούμπα. Ὕψωμα γυμνὸ ποὺ λέγεται καὶ αὐγὸ γιατὶ ἔχει σχῆμα αὐγοῦ.

Κουτρουλόπετρα. Πέτρα πολὺ μεγάλη στρογγυλή.

Κερασιά. Μέρος μὲ κερασιὲς ἄλλοτε, ὅπου ὑπῆρχε καὶ χωριὸ Κερασιά.

Κουρί. Μέρος μὲ πυκνὸ δάσος.

Κουπάνα Πηγὴ μὲ γούρνα ξύλινη, ποὺ χρησίμευε γιὰ τὸ πότισμα τῶν ζώων.

Κουρακόπετρα. Μεγάλη πέτρα ποὺ συγκεντρώνονταν κ·ρακες.

Λεμονῆς. Νέος ὀνομαζόμενος Λεμονῆς, ἔκλεψε μιὰ κοπέλλα καὶ τὴν πῆγε ὄχι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ σὲ μιὰ χαράδρα. Ὁ ἕνας ἀπὸ τὰ δυὸ ἀδέρφια τῆς κοπέλλας πῆγε στὸ μέρος αὐτό, τὸν βρῆκε καὶ τὸν σκότωσε. Τὸν ἔθαψαν κοντὰ στὴ χαράδρα σὲ ἕνα μέρος ἴσιο καὶ τὸ μέρος αὐτὸ ὀνομάζεται Λεμονῆς ἢ τοῦ Λεμονῆ τοῦ λμόρ' (τάφος).

Λειβάδ'. Μέρος μὲ πολλὰ τσαΐρια.

Μποστανούδια. Στὸ μέρος αὐτὸ ὑπάρχουν μικροὶ κῆποι στοὺς ὁποίους ἄλλοτε φύτευαν μποστάνια (καρπούζια). Καὶ ἐπειδὴ οἱ κῆποι ποὺ φύτευαν τὰ μποστάνια ἦταν μικροὶ τὸ ὀνόμασαν μποστανούδια.

Μπακράτσι. Περιοχὴ μὲ ποταμάκι, στὸ ὁποῖο ὑπάρχει πέτρα ὅμοια μὲ μπακράτσι (χάλκινη χύτρα).

Μπακάλ'. Ἰδιοκτησία μπακάλη (παντοπώλου).

Μπάρα. Μέρος ποὺ λιμνάζουν τὰ νερὰ τῆς βροχῆς.

Μαχμούτ. Περιοχὴ στὴν ὁποία περιόδευσε τοῦρκος ἀξιωματοῦχος ὀνόματι Μαχμούτ.

Ξηράδια Μέρος ποὺ εἶχε πολλὰ ξερὰ ξύλα.

Πιπέλ'. Μέρος ἀμμουδερὸ καὶ μὲ χρῶμα στάχτης ποὺ τὴν ὀνομάζουν στὸ χωριὸ πιπιλιά.

Παλικκλήσ'. Τοποθεσία ποὺ ὑπάρχουν ἐρείπια τῆς ἐκκλησίας τοῦ παλαιοῦ χωριοῦ Κερασιᾶς.

Πυργούδια. Ὑπάρχουν ἐρείπια δύο πύργων.

Παλισταλός. Στάλιζαν ἄλλοτε τὰ γιδοπρόβατα.

Παλιέκαστρος. Ὑπῆρχε κάστρο.

Παλιχέρουνα. Ὑπῆρχε παλαιὰ ἀχυρώνα.

Σταυρός. Ἐπάνω σὲ δένδρο εἶχαν καρφώσει ξύλινο σταυρὸ καὶ γι' αὐτὸ τὸ μέρος αὐτὸ ὀνομάζεται Σταυρός.

Τρανταφλούδα. Μέρος ποὺ ὑπῆρχαν ἄλλοτε ἄγριες τριανταφυλλιές.

Τσ' γιοῦφτ'. Στὸ μέρος αὐτὸ εἶχαν κατασκηνώσει δύο ὁμάδες γύφτων γιὰ νὰ περάσουν τὴ βραδιά των. Τὴ βραδιὰ ὅμως ἐκείνη φιλονίκησαν οἱ ὁμάδες σὲ τέτοιο σημεῖο ποὺ ἡ μιὰ ὁμάδα σκότωσε τοὺς γύφτους τῆς ἄλλης ὁμάδος, ἐκτὸς ἀπὸ δυὸ γυναῖκες ποὺ κατόρθωσαν νὰ ξεφύγουν τραυματισμένες. Ἡ μία ἐξ αὐτῶν ὀνομάζονταν Φιντάνο καὶ ἀπὸ τότε ὅταν μαλώνουν γυναῖκες χρησιμοποιοῦν ὑβριστικῶς τὴ λέξη Φιντάνου.

Φουντωτά. Βουνὸ μὲ μεγάλα καὶ φουντωτὰ δένδρα ἐπάνω στὴν κορυφὴ ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη ἕως τὴν ἄλλη.

Χελιδονόπετρα. Πέτρα ποὺ συγκεντρώνονται τὸ καλοκαίρι πολλὰ χελιδόνια (πετροχελίδονα).

Ψηλὴ ῥάχη. Ὕψωμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο φαίνεται μεγάλη ἔκταση πρὸς τὰ τρία σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος καὶ σὲ τόση ἀπόσταση, ὅση μπορεῖ νὰ δῇ τὸ μάτι τοῦ ἀνθρώπου.

Νόμισμα τῆς Ὀλύνθου

ΙΣΤΟΡΙΑ[1]

ΙΩΑΝΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

1. ΠΩΣ ΕΔΡΑΣΑΝ ΤΑ ΑΝΤΑΡΤΙΚΑ ΣΩΜΑΤΑ ΣΤΗ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ[2]

Τὸ 1912 κηρύχθηκε ὁ βαλκανικὸς πόλεμος καὶ οἱ σύμμαχοι Μαυροβούνιοι - Σέρβοι καὶ Βούλγαροι μὲ τοὺς Ἕλληνας ἤρχισαν τὴν ἐξόντωση τῶν Τούρκων. Στὴν Χαλκιδικὴ ἐστάλησαν ἀνταρτικὰ σώματα καὶ βγῆκαν στὰ παράλιά της. Στὴν θέση Βίνα συναντήθησαν ὅλοι οἱ ὁπλαρχηγοί: Παπακώστας, Γαλανόπουλος, Γιαγκλῆς, Δούκας καὶ ἄλλοι καὶ ἀπεφάσισαν νὰ πᾶνε ὁ καθεὶς στὸν τόπο ποὺ διετάχθη. Ὁ Γιαγκλῆς τράβηξε διὰ τὰ Κερδύλια - Νιγρίτα καὶ ὁ Δούκας διὰ τὸ Παγγαῖον μὲ πολλὰ μὲν πολεμοφόδια, ἀλλὰ ὀλίγους ἄνδρας καὶ ὁ Παπακώστας μὲ τοὺς ὑπολοίπους ἔμεινε στὴν Χαλκιδική.

Τὸ πρῶτο κατάλυμα, ποὺ ἔκανε σὲ χωριό, ἦταν ἡ Βαρβάρα. Ἀμέσως εἰδοποίησε ὅλους τοὺς προέδρους τῆς περιφερείας νὰ πᾶνε πρὸς συνάντησίν του καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὸν τῆς Κοινότητος Στανοῦ Χρῆστον Οἰκονόμου. Ἀμέσως, μόλις πῆρε τὸ μήνυμα ὁ Κοινοτάρχης μαζὶ μὲ τὸν δημ/λον Βαφειάδη ἀπὸ τὸ Ζαγκλιβέρι - γνωστοὺς διὰ τὰς ὑπηρεσίας πρὸς τὰ ἀνταρτικὰ σώματα εἰς τοὺς καπετάνιους - τὴν ἴδια κι' ὅλαςβραδυὰ πῆγαν στὴν Βαρβάρα, γιὰ νὰ συναντήσουν τὸν Παπακώστα. Στὸ πρῶτο φυλάκιο ὅμως τῆς Βαρβάρας, ὅταν εἶδαν τοὺς ἄνδρας ντυμένους μὲ «σίβες κάππες» καὶ τσαρούχια μὲ φούντες, τοὺς πέρασαν γιὰ ληστὰς καὶ νόμισαν, ὅτι ἔπεσαν σὲ γκάφα, διότι περίμεναν νὰ ἰδοῦν διαφορετικὸ στρατό. Πῆγαν ἐπὶ τέλους στὸ οἴκημα, ὅπου ἔμεινε τὸ σῶμα καὶ εἶδαν τὸν Παπακώστα μὲ στολὴ ἀξιωματικοῦ καὶ τὸν δεσπότη τῆς Ἀρναίας τότε, Σωκράτη καὶ κατάλαβαν, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ γκάφας. Ἔλαβαν διαταγὴ ἀπὸ τὸν Παπακώστα νὰ γυρίσουν ἀμέσως στὸ χωριὸ καὶ νὰ εἰδοποιήσουν ὅλους τοὺς φυγόδικους τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ ὅσους ἄλλους εἶχον θέλησιν νὰ ὑπερασπίσουν τὴν πατρίδα, νὰ παρουσιασθοῦν στὸν Ἀϊλιὰ τῆς Λιαρίγγοβης (Ἀρναίας) καὶ οἱ πρόεδροι νὰ μὴ τὸ ἔχουν μυστικό, ἀλλὰ νὰ τὸ διακηρύξουν φανερά, ὅτι γέμισαν τὰ βουνὰ ἀντάρτες καὶ νὰ λέγουν, ὅτι τοὺς ζητοῦν καθημερινῶς 500 καὶ 1.000 ψωμιὰ (γιὰ ἐκφοβισμόν).

Ὅταν οἱ φυγόδικοι ἐπληροφορήθησαν τὰ καθέκαστα, ἀμέσως μετὰ χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ κατετάχθησαν. Δύο ὅμως δὲν μπόρεσαν νὰ καταταχθοῦν ἐκ Στανοῦ, οἱ Γεώργιος Οὐζούνης καὶ Μιχάλης Ζαχαρούδης καὶ ἀφοῦ ἔλαβαν σημείωμα ἀπὸ τὸν πρόεδρο καὶ μὲ τὶς κάππες καὶ τοὺς τρουβάδες των ξεκίνησαν διὰ τὸν Ἀϊλιά. Στὸ δρόμο γιὰ κακή τους τύχη συνήντησαν

[1] Προσθήκη.

[2] Ἀφήγησις Ἀργυρίου Οἰκονόμου.

Τουρκικὸ ἀπόσπασμα, οἱ δὲ Τοῦρκοι μόλις τοὺς εἶδαν ἔτσι τοὺς συνέλαβαν καὶ τοὺς ἔφεραν πίσω στὸ χωριό. Ζήτησαν πληροφορίες ἀπὸ τὸν πρόεδρο γιὰ τοὺς δύο καὶ αὐτὸς ἀπήντησεν. «Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶναι καλοὶ καὶ πήγαιναν γιὰ τὶς δουλειές τους, ἂν ρωτῆστε γιὰ ἀντάρτες τὰ βουνὰ εἶναι γιομάτα, μάλιστα μὲ εἰδοποίησαν νὰ ἑτοιμάσω 500 ψωμιὰ καὶ σκέπτομαι τὶ νὰ κάνω!».

Κάθησαν οἱ Τοῦρκοι ἤπιαν τὸν καφέ τους καὶ ἤθελαν φεύγοντες νὰ πάρουν καὶ τοὺς 2 ἄνδρες μαζί τους. Τοὺς παρακάλεσαν ὁ πρόεδρος καὶ οἱ χωριάτες νὰ τοὺς ἀφήσουν, ἀλλὰ αὐτοὶ ἦσαν ἀνένδοτοι. Ἰδίως ἐπέμενεν ἕνας Ἑβραῖος ὀνόματι Σοκρῆς, ἐνῶ ὁ ἐπικεφαλῆς τους ὄμπασης δέχθηκε, διότι ἦταν δωροδοκημένος μὲ 4 μιτσίτια γιὰ νὰ μὴν κάνουν ἔλεγχον στὰ σπίτια τῶν φυγοδίκων.

Ὅταν εἶδαν οἱ κάτοικοι, ὅτι θὰ τοὺς ἔπαιρναν, συνεννοήθηκαν μὲ τὸν πρόεδρον καὶ Ἱερέα Παπαμιχαὴλ νὰ παίξουν στοὺς Τούρκους μιὰ σκηνὴ (μπλόφα). Ἔμασαν ὅλες τὶς γυναῖκες στὴν πλατεῖαν, ποὺ ἔλαβαν θάρρος μὲ τὰ γεγονότα, ἐπὶ κεφαλῆς δὲ αὐτῶν ἦταν καὶ ἡ κυρία τοῦ προέδρου. Μὲ διάφορες χειρονομίες καὶ ἐπιθέσεις τὸν Γ. Οὐζούνη τὸν ἀπέσπασαν ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Τούρκων καὶ τὸν στρίμωξαν σὲ ἕνα στενὸ καὶ ἔφυγε, τὸν Μ. Ζαχαρούδη ὅμως δὲν μποροῦσαν νὰ τὸν ξεκολλήσουν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἔτσι ἔφυγαν οἱ Τοῦρκοι παίρνοντάς τον μαζί τους. Ἀμέσως πολλοὶ ὁπλοφόροι βγῆκαν ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ καὶ τοὺς ἔκαναν καρτέρι νὰ τοὺς κτυπήσουν. Ὁ πρόεδρος ὅμως, γιὰ νὰ μὴν κτυπηθῆ καὶ ὁ δικός μας διέταξε νὰ μὴν ἀνοίξουν πῦρ ἐναντίον των.

Μόλις πέρασαν ἀπὸ τὸν κλοιὸν ἕνας θερμόαιμος ὁ Ἀπόστολος Μύτικας ἔτρεξε πίσω καὶ ἄρχισε νὰ ...πυροβολῆ χωρὶς ἀτυχῶς γι' αὐτὸν καὶ εὐτυχῶς γιὰ τοὺς Τούρκους νὰ πυροδοτῆ τὸ τουφέκι του. Τὸν Μύτικα τὸν μιμήθησαν καὶ ἄλλοι καὶ ἄρχισαν νὰ πυροβολοῦν, ἀλλὰ οἱ Τοῦρκοι ἔπιασαν μιὰ χαράδρα. Τὸν Ζαχαρούδη τὸν πῆραν στὴν Ἀρναία καὶ τὸν ἔκλεισαν στὸ κρατητήριον δένοντάς τον ἀπὸ τὸ πόδι μὲ μιὰ ἁλυσίδα. Ὁ πρόεδρος εἰδοποίησε τὸν Παπακώστα γι' αὐτὸ τὸ συμβὰν καὶ ὁ ἀρχηγὸς μὲ τὴν σειρά του μὲ σημείωμα εἰδοποίησε τὴν Τουρκικὴ Ἀρχὴ τῆς Ἀρναίας νὰ μὴν πάθῃ τίποτε ὁ Μιχάλης, διότι θὰ τὸ πλήρωναν αὐτὸ πολὺ ἀκριβά. Πραγματικὰ ὁ Ζαχαρούδης δραπέτευσε ἀπὸ ἕνα παραθυράκι, ἦλθε στὸ χωριὸ καὶ ἀντάμωσε μὲ τοὺς ἄλλους ἀντάρτες. Ὕστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες οἱ ἀντάρτες κτύπησαν τὴν Ἀρναία καὶ τοὺς ἀφώπλισαν ὅλους, μόνον ἕνας ἀξιωματικὸς Γιαγιὰ ἐφέντης δὲν ἔδωσε σημεῖα ζωῆς. Ὅταν πληροφορήθησαν οἱ Τουρκικὲς ἀρχὲς τοῦ Πολυγύρου τὰ γεγονότα τῆς Ἀρναίας καὶ μὴν μπορώντας νὰ ἐπικοινωνίσουν τηλεφωνικῶς, διότι τὰ σύρματα ἦταν κομμένα, ἔστειλαν μίαν δύναμιν ἱππικοῦ διὰ τὴν Ἀρναίαν. Οἱ Πολυγυρινοὶ ὅμως πῆραν «πρέφα», ὅτι θὰ ξεκινοῦσε καὶ εἰδοποίησαν τὸν Παπακώστα νὰ τοὺς κάνῃ καρτέρι στὸν Χολομῶντα.

Ὁ Παπακώστας πῆρε τοὺς ὑπαρχηγούς του καὶ τὰ παλληκάρια καὶ τὰ τοποθέτησε σὲ κάποιο σημεῖον καὶ ἔδωσε διαταγὴ νὰ τοὺς ἀφήσουν τοὺς Τούρκους νὰ μποῦν ἐντὸς τοῦ κλοιοῦ καὶ νὰ πυροβολήσουν μόνον, ὅταν θὰ πυροβολήση αὐτός. Στὸ τέρμα τῆς ἐνέδρας ἔτυχε νὰ εἶναι ὁ θερμόαιμος καπετὰν Τρομάρας, ποὺ μόλις εἶδε νὰ μπαίνουν οἱ Τοῦρκοι στὸν κλοιόν, βγῆκε ἀπὸ τὸν κρυψῶνα του καὶ εἶπε «Ποῦ πᾶτε ὀρὲ Τοῦρκοι». Οἱ Τοῦρκοι τὸν πυροβόλησαν καὶ τὸν τραυμάτισαν βαρέως, ἀμέσως δὲ οἱ δικοί μας ἄρχισαν τὸ τουφεκίδι ἐναντίον τῶν Τούρκων ποὺ τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν ἄλλους πιάνοντας καὶ ἄλλους κυνηγώντας πρὸς τὸν Πολύγυρον. Ὁ καπετὰν Τρομάρας παρελήφθη ἀπὸ τοὺς δικούς μας καὶ ἐστάλη κάπου, ἀλλὰ τὶ ἀπέγινε δὲν γνωρίζω, ἂν δηλαδὴ ἀπέθανε ἀμέσως ἢ ἂν ἔζησε.

Κάτι μπέηδες ἀπὸ τοὺς Μαχαλάδες ὁ Ἀτζέμης καὶ Ἀφούζη ἔκαναν στὸν τόπο τους ἐπιστράτευσι καὶ μάζεψαν ἀρκετοὺς Τούρκους διὰ νὰ κτυπήσουν τοὺς Ἀντάρτες. Κάποιος ὅμως δικός μας ἀπὸ τὸν Ἅγιον Πρόδρομον ποὺ γνώριζε τὸν Ἀτζὲμ τοῦ λέγει: «Ποῦ πᾶς ρὲ Ἀτζέμ, δὲν λυπᾶσαι τὰ νιᾶτα σου; Ἀπ' ἐδῶ πάνω εἶναι γεμάτα τὰ κλαριὰ ἀπὸ ἀντάρτες».

Ὁ Ἀτζὲμ φοβήθηκε καὶ ἐγκατέλειψε τὴν προσπάθειά του. Ὕστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες παρέλασαν στὸν Πολύγυρο οἱ δικοί μας, κτύπησαν καὶ τὸν Ἅγιον Πρόδρομον καὶ τοὺς ἀφώπλισαν ὅλους, ἔτσι δὲ ἡ Χαλκιδικὴ καθαρίστηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ὅλα αὐτὰ συνέβησαν πρὶν παραδοθῇ ἡ Θεσσαλονίκη εἰς τοὺς Ἕλληνας τὸ 1912.

2. ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΑΓΩΝΑ

Μόλις ἄρχισε ὁ Μακεδονικὸς ἀγώνας οἱ χωρικοὶ τῆς Χαλκιδικῆς πρόθυμα ἐδήλωσαν συμμετοχὴ εἰς τὰς κατὰ τόπους ἐπιτροπὰς ἀγῶνος. Ἡ συχνὴ ἐπικοινωνία τῶν ὁπλαρχηγῶν μετὰ τῶν κατοίκων, ἔκαναν τοὺς τελευταίους νὰ δείχνουν ἔμπρακτα τὴν ἀγάπην των πρὸς τὰ ἀνταρτικὰ σώματα. Στὸν Στανὸν γνωστοὶ ὁπλαρχηγοὶ ἦσαν οἱ Παπακώστας Ἀστέριος, Τσιουμαλῆς Ἡρακλῆς - μονόφθαλμος - ἀπὸ τὰ Βασιλικὰ καὶ ὁ καπετὰν Ἀλέξανδρος, ποὺ σπάνια περνοῦσαν ἀπὸ τὸ χωριό. Μιὰ μέρα ὁ καπετὰν Ἀλέξανδρος ἦλθε μὲ τὸ ἀνταρτικό του σῶμα καὶ κατέλυσε στὴν οἰκία τοῦ Γεωργίου Χασιώτου, ποὺ ἦταν μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ἀγῶνος μετὰ τοῦ Ἰωάννου Οἰκονόμου, Δημητρίου Θεοδωράκη καὶ Νικολάου Μπούφτα. Ἐδῶ στὸ χωριό μας ὑπῆρχε καὶ ἕνας Τουρκαλβανὸς δασοφύλακας ὀνόματι Σουλεμάν, ὁ ὁποῖος ἐπειδὴ ἐγνώριζε, ὅτι ὑπῆρχον ἀνταρτικὰ σώματα, ἤθελε νὰ τὰ γνωρίση, ὅπως ἔπραξεν καὶ ὁ συνάδελφός του στὴν Βαρβάρα - ὁ Ὀσμὰν - ποὺ ἐρχόταν πάντοτε σὲ συνάντηση μὲ τοὺς ἀντάρτας, ἔτρωγε μαζί των καὶ τοῦ ἔδιναν καὶ φυσίγγια. Ἡ ἐπιθυμίαὰὐτὴ τοῦ Σουλεμὰν μέχρι τώρα δὲν εἶχε πραγματοποιηθῆ. Μιὰ τέτοια εὐκαιρία περίμενε, ἀλλὰ αὐτὴ τοῦ ἀπέβη μοιραία. Ὅταν εἶδε τὰς κι-

νήσεις τῆς ἐπιτροπῆς νὰ τακτοοιῇ μερικὰ σφακτά, γιὰ νὰ περιποιηθῇ τὸ ἀνταρτικὸν σῶμα τοῦ 'Αλεξάνδρου, ἀντιληφθεὶς δὲ καὶ τὸ κατάλυμα τῶν ἀνταρτῶν εἰς τὴν προαναφερθεῖσαν οἰκίαν, ἔτρεξε διὰ νὰ τοὺς ἰδῇ. 'Ο 'Αλέξανδρος μόλις τὸν ἀντίκρυσε χωρὶς χρονοτριβὴ διέταξε νὰ τὸν συλλάβουν νὰ τὸν δέσουν καὶ νὰ τὸν ἐκτελέσουν.

'Η ἐπιτροπὴ τὸν παρακάλεσε νὰ τὸν ἀφήσῃ ἐλεύθερο, διότι ὁ Σουλεμὰν ἀπὸ τὸ «μεράκι» του νὰ γνωρισθῇ μὲ τὰ ἀνταρτικά του σώματα παρουσιάσθηκε ἔτσι αὐθαίρετα. 'Ο 'Αλέξανδρος ὅμως ἔμεινε ἀλύγιστος. Οἱ ἄνδρες του τὸν ὡδήγησαν λίγα λεπτὰ ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ καὶ τὸν ἐκτέλεσαν, ἀπὸ τότε δὲ ἡ τοποθεσία ἐκείνη ὠνομάσθηκε «Σουλεμάν».

Οἱ Τουρκικὲς ἀρχὲς τὸν ἀνεζήτουν πολλὰς ἡμέρας, ἀφοῦ δὲ αἱ ἀναζητήσεις τους ἀπέβησαν μάταιαι, ἤρχισαν νὰ πιέζουν τοὺς κατοίκους τοῦ Σταναοῦ, ἰδίως δὲ τὴν 'Επιτροπὴν ἀγῶνος ποὺ ἦτο καὶ Κοινοτική. 'Ο ξυλοδαρμός, τὸ πρῶτο μέτρο τῶν Τούρκων διὰ νὰ ἀποκαλύψουν τὰ μέλη τῆς 'Επιτροπῆς σχετικὰ μὲ τὴν τύχην τοῦ δασοφύλακος, δὲν ἔφερε κανένα ἀποτέλεσμα. Τὸν ξυλοδαρμὸ τὸν διαδέχθηκε ἄλλο μαρτύριο. Ἔβαζον κάτω τοὺς ἀνακρινομένους καὶ στὶς μασχάλες των ἐτοποθέτουν βρασμένα αὐγά. Αὐτὸ τὸ μαρτύριο ἀνάγκασε πολλοὺς νὰ ἀποκαλύψουν τὰ συμβάντα. Μόνον ὁ 'Ιωάννης Οἰκονόμου ἀνακρινόμενος ἄνθεξε στὰ μαρτύρια καὶ δὲν ἀπεκάλυψε ἀπολύτως τίποτε. Τὸ πῆρε ἀπόφασι δοθείσης εὐκαιρίας νὰ δραπετεύσῃ ἔστω καὶ μπροστὰ στὰ μάτια τους καὶ ἂς τὸν πυροβολήσουν ἀπὸ πίσω. Ἔτσι θὰ γλύτωνε τὰ βασανιστήρια.

Ὅταν ἦρθαν νὰ τὸν πάρουν ἀπὸ τὸ κρατητήριον, γιὰ νὰ τὸν ἀνακρίνουν καὶ πάλιν, ἐζήτησεν νὰ τὸν ἐπιτρέψουν νὰ κάνῃ τὴν σωματικήν του ἀνάγκην εἰπών: «ἐπειδὴ ἐφέντηδες θὰ ἀργήσωμε στὴν ἀνάκρισι νὰ μὲ ἐπιτρέψητε διὰ σωματικὴν ἀνάγκην». Τὸν πῆραν λοιπὸν δύο Τοῦρκοι συνοδείᾳ νὰ τὸν πᾶνε στὸ μέρος. Αὐτὸς μὲ ἕνα σάλτο σκαρφάλωσε στὸν μανδρότοιχο καὶ ἔφυγε ἀστραπιαίως. 'Αμέσως ὅλοι οἱ Τοῦρκοι τὸν κυνήγησαν μὲ πυροβολισμοὺς πολλοὺς φωνάζοντες «κατσὶ γιαννάκ'». Εὐτυχῶς ὅμως δὲν τὸν πῆρε καμμία σφαῖρα τὸν δραπέτη. 'Η φράσις «κατσὶ γιαννάκ'» ἔμεινε παροιμιώδης ἐδῶ καὶ τὴν λέμε σὲ περιπτώσεις φυγῆς καὶ ἐξαφανίσεως.

Τὴν ἐπομένη ἡμέρα τοὺς ἄλλους ἀνακρινομένους τοὺς πῆραν σιδηροδεσμίους καὶ τοὺς πῆγαν στὸν Πολύγυρο καὶ τοὺς ἔκλεισαν στὴν φυλακή. Εὐτυχῶς ὅμως σὲ ἕνα μῆνα ἄλλαξε τὸ καθεστὼς τῶν Τούρκων καὶ ἀμνηστεύθησαν ὅλοι οἱ κρατούμενοι. Μὲ μεγάλη χαρὰ ξαναγύρισαν πάλι κοντὰ στοὺς δικούς των.

Μετὰ τὴν παραχώρηση τοῦ Συντάγματος - Χοριγὲτ - εἰς τοὺς Τούρκους, ὁ καπετὰν 'Αλέξανδρος ἔγινε προδότης. Οἱ Τοῦρκοι συνελάμβανον ἐπισημασμένους Μακεδονομάχους καὶ τοὺς ἐδολοφόνουν στηριζόμενοι στὶς προδοσίες τοῦ 'Αλεξάνδρου.

Τὸ κέντρον διὰ νὰ σταματήσῃ τὸ κακὸ αὐτὸ ἀπεφάσισε τὴν ἐξόντωση τοῦ Ἀλεξάνδρου. Πράγματι ὁ καπετὰν Ἀλέξανδρος ἐσκοτώθη μεταξὺ Νιγρίτης καὶ Σερρῶν ἔτυχε δὲ νὰ γνωρίσω τὸν ἄνθρωπον ποὺ τὸν «καθάρισε» ἐκεῖ στὴν Νιγρίτα τὸ 1912 ὅτε ἤμουν ὁπαδὸς τοῦ καπετὰν Γιαγκλῆ.

Ἰωάννου Οἰκονόμου

ΤΑ ΚΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΤΑΝΟΥ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ἡ Χαλκιδική, ὅπως εἶναι γνωστόν, πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 αὐτοδιοικεῖτο ἀπὸ Χαλκιδικεῖς ἀντιπροσώπους. Ἡ διοίκησις ἦταν στὸ Μαχαλᾶ (Στάγιρα) καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι ποὺ διοικοῦσαν λεγόταν Βεκέληδες καὶ αὐτοὶ ἐκλεγόταν μόνον ἀπὸ τοὺς Χαλκιδικεῖς εἰς τὰ πολλὰ ἐκλογικὰ κέντρα τῆς Χαλκιδικῆς.

Ἕνα ἀπὸ τὰ ἐκλογικὰ κέντρα ἦταν καὶ ὁ Στανὸς γι' αὐτὸ καὶ στὴν διοίκησιν ἦτο ἕνας ἀντιπρόσωπος ἐξ αὐτοῦ ὀνόματι Χρῆστος Οἰκονόμου. Αὐτὸς μὲ τὸ πόστο ποὺ κρατοῦσε ὡς γραμματεὺς καὶ διαχειριστής, βοήθησε πάρα πολὺ τὸ χωριό του καὶ πολλὰ ὀφείλει ὁ Στανὸς εἰς αὐτόν. Οἱ μπέηδες Τοῦρκοι τοῦ Γριμπουτζακίου (Ν. Ἀπολλωνίας) καὶ Μοδίου εἶχαν κατακτήσει τὸ μέρος μέχρι ἀποστάσεως 1 ὥρας ἀπὸ τὸ χωριό. Μὲ τὴν δυναμικότητα ὅμως καὶ ἐνεργητικότητα τοῦ Χ. Οἰκονόμου, μπόρεσε ὁ Στανὸς καὶ ἐξηγόρασε ὄχι μόνον τὸ μέρος ποὺ μᾶς εἶχαν πάρει οἱ μπέηδες, ἀλλὰ καὶ ἄλλα μέρη πρὸς τὴν Παζαρούδα καὶ Μόδι ἀποστάσεως 2 ὡρῶν. Ἔτσι οἱ κάτοικοι ηὔξησαν τὰ κτήματά τους καὶ ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ μίαν ὑποχρέωσιν ποὺ εἶχαν νὰ φράζουν τὰ σύνορα τῶν κτημάτων καὶ μόνον σὲ ὡρισμένα σημεῖα δὲν εἶχαν φράκτη ἀλλὰ πόρτες (κάγκελα), γιὰ νὰ περνᾶ ὁ κόσμος. Ἡ τοπωνυμία αὐτὴ ὑπάρχει ἀκόμη σὲ μέρος πηγαίνοντας γιὰ τὸ Μόδι.

Οἱ κάτοικοι τῆς Χαλκιδικῆς τοὺς φόρους τοὺς πλήρωναν εἰς τοὺς Βεκέληδες καὶ αὐτοὶ πλήρωναν κάθε χρόνο τὸν Σουλτᾶνον στὴν Πόλι 200 ὀκάδες χρυσάφι ἢ ἀσήμι. Αὐτὸ βάσταξε μέχρι τὸ 1821, ὅτε ἐκηρύχθη ἡ Ἐπανάστασις. Σ' αὐτὴν ὡς πατριώτης ἔλαβεν μέρος καὶ ὁ Χρῆστος Οἰκονόμου μαζὶ μὲ τὸν Τουρκαλβανὸ σωματοφύλακά του καὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους συγγενεῖς του καὶ ὁμοχωρίους Μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς Ἐπαναστάσεως πάντα ἐρημώθησαν. Αὐτὸς περιπλανώμενος μὲ τ' ἀδέλφια του καὶ τὸν σωματοφύλακά του, ἦλθεν κρυφὰ στὸ χωριὸ καὶ πῆρε ὡρισμένα λεφτά, ποὺ εἶχε κρυμμένα μπροστὰ στὸ σπίτι σὲ μιὰ στέρνα ποὺ μάζευε νερό, ἀπὸ τὴν βρύση ποὺ ἦταν ἐξ ἰδίων ἐξόδων κατασκευασμένη καὶ τὸ νερὸ φερμένο ἀπὸ μισὴ ὥρα ἔξω τοῦ χωρίου. Ξέθαψαν λοιπὸν τὰ χρήματα, τὰ πῆραν καὶ μέσῳ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἔφυγαν διὰ τὴν Χαλκίδα. Ἡ γενιὰ αὐτὴ βρίσκεται ἀκόμη εἰς τὸ Ξηροχώρι τῆς Εὐβοίας μὲ τὸ ὄνομα Ἀναστασίου, μάλιστα ὑπῆρξεν καὶ κάποιος ναύαρχος Ἀναστασίου.

Μὲ τὴν φυγὴν τῶν ἀνωτέρω καὶ μετὰ τὰ συμβάντα τῆς Ἐπαναστάσεως τὰ πράγματα γιὰ τοὺς κατοίκους τοῦ Στανοῦ ἔγιναν πάλι δύσκολα. Ὁ μπέης τοῦ Μοδίου ξαναπῆρε πάλι τὰ μέρη ἐκεῖνα ποὺ πούλησε καὶ ἔτσι περιώρισε τοὺς κατοίκους στὰ παλιὰ σύνορα καὶ δὲν μποροῦσαν νὰ «ξεμυτίσουν» καθόλου.

Ἕνας ξένος ὀνόματι Κων/τῖνος Βούλγαρης, ποὺ κατοίκησε στὸ χωριὸ ὕστερα ἀπὸ κάμποσα χρόνια, μορφωμένος καὶ εἰλικρινὴς κάτοχος καὶ τῆς τουρκικῆς γλώσσης, μπόρεσε καὶ ἄνοιξε δικαστήριο μὲ τὸν μπέη τοῦ Μοδίου καὶ βγῆκε ἀπόφασις στὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ ὁποία στοίχισε πολλὰ μέν, ἀλλὰ ξαναπῆρε πίσω ἡ Κοινότης τὰ κτήματα. Τὰ χρέη τῆς Κοινότητος κράτησαν μέχρι τὸ 1910, ὁπότε καὶ ξεχρεώθηκε.

Παραθέτομεν κατωτέρω καὶ Πιστοποιητικὸν σχετικὸν μὲ τὰ ἀγορασθέντα κτήματα ὑπὸ τοῦ Χρήστου Οἰκονόμου καὶ μὲ ἡμερομηνίαν 26-8-1840.

Χαρτόσημον

1 Δραχμὴ

ΤΑΞΕΩΣ

Πιστοποιῶ ὅτι,

Ὁ ὑποφαινόμενος Χρῆστος Οἰκονόμου Μανδεμοχωρίτης, γέννημα τοῦ χωρίου Στανοῦ καὶ κάτοικος τῆς Εὐβοίας Ξηροχωρίου, κατὰ τὸ 1815, 1816 ἔτος νομίζω, ἠγόρασεν ὁ αὐτάδελφός μου Ἀργύρης τὸ τζεφλίκι καλούμενον ἄγναντος παρὰ τοῦ ἰδιοκτήτου Χατζόγλου Ὀθωμανοῦ ἀπὸ χωρίον ἠγριπουτζάκι καὶ ἐνῶ τότε ἔγγραφον θὰ ἔγραφα τῆς ἀγοροπωλησίας του | ταπιὰ | ἐπ' ὀνόματι τοῦ εἰρημένου αὐταδέλφου μου Ἀργύρη καὶ ἐγνωρίσθη αὐτὸς οὗτος ἰδιοκτήτης τοῦ αὐτοῦ χωρίου | τσιφλίκι | καὶ μέχρι σήμερον ὁ αὐτὸς γνωρίζεται καὶ χαίρει ὅλα τὰ τῆς ἰδιοκτησίας του δικαιώματα, χωρὶς ὁ ὑποφαινόμενος νὰ ἔχω οὐδεμίαν μετοχὴν ἀπὸ τὸ εἰρημένον τσιφλίκι, οὔτε ἀπὸ τὰς γαίας μου, ὡς ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ ἀνὰ χεῖρας του λεγόμενον | ταπὶ | καὶ τὸ ὁποῖον ἔγραψεν τότε ἐπ' ὀνόματί του παρὰ τοῦ τότε ἰδιοκτήτου καὶ ἐδόθη εἰς αὐτὸν ὡς ἄνωθεν.

Ὅθεν πρὸς ἔνδειξιν καὶ βεβαίωσιν τῆς καθαρᾶς του ἰδιοκτησίας δίδω τὴν παροῦσαν μου πιστοποίησιν ὅτι, δὲν φέρω οὐδεμίαν συμμετοχὴν ἀπὸ τὸ αὐτὸ χωρίον | τζεφλίκι | οὔτε ἀπαίτησιν τινά, οὔτε ἐγὼ οὔτε ἄλλος τις τῶν συγγενῶν μας καὶ οὔτε ἄλλος τις ἀλλότριος, ἀλλὰ ὑπάρχει καθαρὰ ἰδιοκτησία τοῦ Ἀργύρη Οἰκονόμου ὑπογεγραμμένη παρ' ἐμοῦ ἰδιοχειρός μου, παρὰ τῶν μαρτύρων καὶ ἐπικυρωμένη παρὰ τῆς αὐτόθι Δημαρχίας Ἱστιαίων, ἵνα τῷ χρησιμεύσῃ ἐν καιρῷ δεόντι.

Τῇ 26ῃ Αὐγούστου 1840 Ξηροχῶρι
1) Χρῆστος Οἰκονόμου ἀπὸ
Στανὸν τοῦ Μανδεμοχωρίου

Οἱ Μάρτυρες
Ι. Καραγιαννούλης
Ἰωάννης Βογιατζόπουλος

Ἀριθ. 10 Ἡ Δημαρχία Ἱστιαίων

ΤΑ ΑΝΑΤΥΠΑ
ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ
ΕΚΤΥΠΩΘΗΚΑΝ ΤΟ ΜΑΪΟ ΤΟΥ 2000
ΣΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΜΑΙΑΝΔΡΟΣ»
ΑΓΑΠΗΝΟΥ 1 - Τ.Κ. 546 21 - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΤΗΛ.-FAX: 241.675
ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ
ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ